

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

**NOAM
CHOMSKY**

**DÜNYA
NEREYE
GİDİYOR?**

TOPLUM

Noam Chomsky, ABD'nin en önde gelen muhalif simalarından birisidir. Massachusetts Institute of Technology'de görev yapan tanınmış bir dilbilim profesörüdür. Chomsky, gelişen dünyada Amerikan müdahaleciliği, insan haklarının ekonomi politiği, tekeli medyanın propaganda rolü gibi meseleleri dikkatle inceleyen otuzun üzerinde politik kitaba imza attı.

Noam Chomsky'nin Türkiye'de yayınlanan eserleri şunlardır: *Batı'nın Yeni Standartları Kosova, Doğu Timor ve Dünyaya Hükmeden Yeni Kuşak* (Everest Yayınları, Ocak 2002); 11 Eylül (Om Yayınevi, 2002); *Demokrasi Gerçek ve Hayal* (Pınar Yayınları, Ekim 2001); *Amerikan Müdahaleciliği* (Aram Yayıncılık, Eylül 2001); *Dil ve Zihin* (Ayrıç Yayınevi, 2001); *Halkın Sirtından Kazanç* (Om Yayınevi, Ekim 2000); *Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler* Mavi Ada, Ağustos 2000); *Dünya Düzeni: Eskisi Yenisi* (Metis Yayınları, Nisan 2000); *Sam Amca Ne İstiyor İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Politikaları* (Minerva Yayınları, Ocak 2000); *Medya Gerçeği* (Tümzamanlar Yayınları, Nisan 1999); *Demokratik İdeallerin Çöküşü* (Pınar Yayınları, 1997); *Medya Denetimi İmmediat Bildirgesi* (Tümzamanlar Yayınları, Ekim 1995); *Modern Çağda Entelektüellerin Rolü* (Pınar Yayınları, Güz 1994); *Kader Üçgeni* (İletişim Yayınevi, 1993); *Korsanlar ve İmparatorlar Gerçek Dünyada Uluslararası Terörizm*, (Akademi Yayınları, Ekim 1991)

Aram Yayıncılık

11 Eylül ve Sonrası / Dünya Nereye Gidiyor

Noam Chomsky

Örnekçesi:

**Taylan Doğan - Nuri Ersoy
Mehmet Kara - Ali Kerem**

Aram Yayıncılık: 42

© Aram Yayıncılık

Aram Yayıncılık: Mayıs 2002

Yayına Hazırlayan: Ömer F. Kurhan

Redaksiyon: Taylan Doğan, Ömer F. Kurhan

Kapak Tasarımı: Rauf Kösemen

Baskı ve Cilt: Berdan Matbaacılık

ISBN: 975-8242-42-3

Aram Yayıncılık

Keçi Hatun Mah. Millet Cad. No: 11/8

Aksaray İstanbul

Tel: (0212) 530 61 74

Fax: (0212) 529 94 32

Noam Chomsky

11 Eylül ve Sonrası Dünya Nereye Gidiyor

Türkçesi

Taylan Doğan - Nuri Ersoy

Mehmet Kara - Ali Kerem

Aramtoplum

İÇİNDEKİLER

11 EYLÜL VE SONRASI / DÜNYA NEREYE GİDİYOR?

YAYINEVİNİN NOTU.....	7
SUNUŞ.....	9
11 EYLÜL: TERÖR VE ŞİDDET DÖNGÜSÜ.....	15
YENİ SAVAŞ PLANLARI VE GERÇEKLER.....	22
TERÖRE KARŞI YENİ SAVAŞ.....	32
11 EYLÜL VE FELAKETİN SONRASI:	
DÜNYA NEREYE GİDİYOR?.....	65
11 EYLÜL'DEN SONRA DÜNYA.....	122
HEGEMONYA, TERÖRİZM VE ALTERNATİFLER.....	143
PORTO ALEGRE İÇİN HAZIRLIK.....	153
DİYARBAKIR KONUŞMASI.....	200
ABD HEGEMONYASI VE HALKIN KONTROLÜ.....	218
ABD - İSRAİL - FİLİSTİN.....	232
İNDEKS.....	241

YAYINEVİNİN NOTU

Noam Chomsky'nin daha önce yayınladığımız, DGM'de "bölücülük" suçlamasıyla yargılanan ve beraat eden *Amerikan Müdahaleciliği* adlı kitabı, 11 Eylül saldırılarının hemen ardından yazılan ilk makalesiyle bitiyordu. Doğrusu, bu makaleyi yayınlayabilmek için kitabın basımını bir hafta ertelemek zorunda kalmıştık. Daha o günlerde, 11 Eylül saldırıları, ardından gerçekleştirilen ve askeri destek verdiği için Türkiye'yi de yakından ilgilendiren Afganistan operasyonu ("Kalıcı Özgürlük Harekatı"), ve daha sonraki gelişmeler hakkında, N. Chomsky'nin makale ve söyleşilerini içeren yeni bir kitap hazırlama kararını vermiştik. *11 Eylül ve Sonrası / Dünya Nereye Gidiyor*'u yayınlamakla, Aram Yayıncılık N. Chomsky'nin dünyada olup biten çarpıcı gelişmeler hakkında yazdıklarını ve söylediklerini bir araya getirip düzenli olarak okura ulaştırma yolunda bir adım daha atmış oluyor. Bu anlamda, okurun elinde tuttuğu bu kitap bir bakıma *Amerikan Müdahaleciliği*'nin devamı niteliğindedir.

Dünya Nereye Gidiyor, N. Chomsky'nin 15 Şubat 2002'de Diyarbakır gezisinde yaptığı konuşma ve söyleşiyi de içeriyor. Aslında, *Amerikan Müdahaleciliği*'ni yayınladığı için Aram Yayıncılık'ın sahibi Fatih Taş aleyhine açılan davaya dayanışma amacıyla katılan, bu vesileyle Türkiye'de bir dizi konferans, basın toplantısı ve söyleşi etkinliği gerçekleştiren N. Chomsky'nin İstanbul ve Diyarbakır ziyaretleriyle ilgili bir belgeleme çalışması yapacak ve Diyarbakır konuşması ve söyleşisine bu çalışma içinde yer verecektik. Fa-

kat, N. Chomsky'nin Türkiye'den ayrıldıktan sonra devam eden yoğun programı -ki bu, transkripsiyonların tamamını gözden geçirmesini engelliyordu- İstanbul ve Diyarbakır etkinliklerini kapsayan bir kitabın yayınlanmasının kolay olmadığını gösteriyordu. Bu nedenle, daha fazla zaman kaybetmeden, transkripsiyonu N. Chomsky tarafından gözden geçirilen ve düzeltilen, İngilizcesi Znet'te yayınlanan Diyarbakır konuşması ve söyleşisini *Dünya Nereye Gidiyor*'a eklemeye karar verdik.

Bu kitabın yayınlanmasına katkı ve desteklerini sunan Prof. Chomsky'ye, ZNet'e ve editörlerinden Michael Albert'a ve *Frontline Dergisi*'ne teşekkür ediyoruz.

SUNUŞ

Noam Chomsky 11 Eylül saldırılarını değerlendirirken, tarihsel bir olayla karşı karşıya olduğumuzu kabul eder. Fakat olayın tarihsel bir öneme sahip olması yarattığı tahribatın büyüklüğünden değil, yöneldiği hedeftedir. Saldırı hedefleri, biri ekonomik diğeri askeri, günümüzde Batı uygarlığının sarsılmaz görünen güçlü simgeleridir: Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon binaları. Batı uygarlığının önde gelen ülkelerini şoka uğratan, saldırının cüretkârlığıdır. Çok uzun zamandır saldıran, fetheden, katleden Batı uygarlığı olmuştu. ABD'nin ulusal toprakları neredeyse iki yüz yıldır bir saldırıyla karşı karşıya kalmamıştı. II. Dünya Savaşı'ndaki Japon saldırısı gerçekte ABD'nin sömürgelerine yapılmıştı, ulusal topraklarına değil. Avrupa çok kanlı savaşlar yaşadı, ama bu savaşlar kendi aralarında olup bitmişti; sömürgeler kurtuluş savaşları vermişlerdi ve Avrupa'yı istila etmek gibi bir teşebbüste bulunmamışlardı.

Gizli veya açık ABD karşıtı duyguların güçlü olduğu ve Batı uygarlığıyla ciddi ihtilafların yaşandığı başka dünyaların kamuoyunda hiç kuşkusuz tepkiler farklıdır. 11 Eylül saldırılarının geçici olarak büyüleyici (hatta sevindirici) bir etki yarattığı söylenebilir. Çünkü, imkânsız görünen gerçekleşmiş ve başbelası dünya devi ABD kalbinden vurulmuştur. Salt kısa vadeli sonuçları düşünüldüğünde bile, bu yaklaşımın son derece aldatıcı olması bir yana, saldırılar sırasında binlerce sivil insanın hayatını kaybetmesine duyarlılığın yitirilmesi, üzerinde epeyce düşünülmesi gereken bir sorundur. Belki tam bu noktada Noam Chomsky iki önemli soru sorar: (1) Dünya engellenemez bir şiddet döngüsüne mi giriyor? (2) İnsan türünün geleceği tehlikede mi?

Mevcut gelişmeler hiç de hayra alâmet değil. 11 Eylül saldırılarını henüz naklen izlerken dahi, kuşku ve kötümserlikle “İyi de ABD ne yapacak?” diye sormayı akıl edenler endişelerinde haklı çıktı. ABD şiddet döngüsünü tırmandıracak hemen her şeyi yapmaya başladı. Gün şahinlerin günüydü. Afganistan Savaşı’nı başlatarak açlık ve sefalet içinde yaşayan milyonlarca Afganlı’nın hayatını tehlikeye attı. Afganistan’la ilgili bilgi kanallarının denetlenmesi ve zaman geçtikçe savaşın sonuçlarının kamuoyunun gündeminde düşürülmesi, orada yaşanan insani felaketin boyutlarını anlamayı güçleştiriyor. İlan edilen “teröre karşı savaş” kampanyasına hiç zaman kaybetmeden eklenen kasap Şaron başkanlığında İsrail’in Filistin halkına karşı gerçekleştirdiği “kontrollü” katliamın sonuçlarını takip etmek ise görece daha kolay oldu. Orada, şiddet döngüsünün gündelik bir hal almasına da tanık olundu: İsrail ordusunun kapsamlı ve planlı terörüne karşı Filistin kamuoyunun büyük bölümünün giderek suç olarak görmeyi bıraktığı Yahudi karşıtı, sivil halktan insanların ölmesine ve yaralanmasına yol açan canlı bomba terörü.

Yalnızca İsrail değil, terörün devlet politikası olarak benimsendiği pek çok devlet “kendi teröristlerini” halletmenin yolları arıyor. Bu anlamda, Noam Chomsky uzun bir liste olduğunu belirtiyor: Çin, Rusya, Cezayir vs. Kürt özgürlük hareketinin tercihinin barışçıl mücadeleden yana yapması Türkiye’deki şahinleri de mutlaka üzümüştür. Çünkü barışçıl mücadelede ısrar “teröre karşı savaş” kampanyasına (tırmanan şiddet döngüsüne) eklenme şanslarını kısmen de olsa ellerinden aldı. Fakat, etnik-kültürel kırım yoluyla Kürt varlığını ortadan kaldırma düşüncesini sürdürerek, örneğin üniversitelerdeki Kürt öğrencilerin anadilde öğrenim talebini terörize ederek, Newroz’daki “w” takıntılarından bir türlü kurtulamayarak, dahili şiddet döngüsü için uygun bir zemin hazırlamaya çalıştıkları bir sır değil. Noam Chomsky, 15 Şubat’ta Diyarbakır’da yaptığı konuşmasında, dinleyicilerden birisinin sorusu üzerine Kürt özgürlük hareketinin barışçıl siyasetinin desteklenmesi gerektiğini, ama Türk devletinin bu girişime yanıtının önemli olduğunu belirtiyor. Şiddet döngüsü tek taraflı tavizlerle ancak

bir yere kadar ertelenebilir, hiçbir zaman kalıcı bir tehlike olmaktan çıkarılamaz.

11 Eylöl saldırlarının ardından, Türkiye'de Kürt sorunu ve diğerkonularda demokratikleşmenin açık bir gerileme eğilimine girmesi bir rastlantı değıl. Türkiye, Afganistan'a asker göndermesi ve gerilla savaşının hareketleneceğı tahmin edilen İlkbahar döneminden itibaren Afganistan'da konuşlandırılan askeri güçlerin başına geçmesi karşılığında, IMF'den yüksek miktarda para yardımı almıştı. Buna ABD politikalarıyla uyumluluk eşittir IMF'nin kesenin ağzını açması da denilebilir. Oysa daha önce AB ile uyum çerçevesinde demokratik standartların yükseltilmesi ve ekonomik yardım neredeyse birbirine paralel süreçler olarak kodlanmış, koalisyon hükümetinin ultra milliyetçi ve devletçi üyesi MHP açık bir yıpranma sürecine girmişti.

Türkiye'nin Afganistan'a asker yollamasının ikinci ödölü PKK'nin ABD'nin terör listesine alınması olmuştu. Kürt muhalefetini kriminalize etmenin yolu kuşkusuz buradan geçiyor. PKK, PKK ile bağlantılı olduğı tespit edilen kuruluş ve inisiyatifler, PKK ile bağlantılı olduğı tespit edilen kuruluş ve inisiyatiflerle bağlantılı kuruluş ve inisiyatifler... diyerek listeyi uzatabilir ve Kürt muhalefetini bir bütün olarak yasadışı ilan edebilirsiniz. Bu arada, yasal temelde Kürt sorununun dillendirilmesini, anadilde öğrenim hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerin talep edilmesini dahi "terör" konsepti içine almayı ihmal etmezsiniz.

Bu tabloya AB de katkılarını sundu: KADEK kurulurken, PKK'yi, yani resmen varlığını sona erdirmiş bir örgütü terörist ilan etti. Şöyle de söylenebilir: Önce KADEK'in kurulmasını bekledi, sonra PKK'yi terörist ilan etti. Bu komedi karşısında, Türkiye basınında devlet yetkililerinin memnuniyet ifadelerine yer verilirken, "AB Göz Boyuyor" türünden başlıklara da yer verildi (resmi tez PKK ile KADEK'in özdeş yapılar olduğı, KADEK'in de terörist ilan edilmesi gerektiğı yolundadır). AB böylece bir yandan Türkiye'nin gönlünü yapmayı diğerk yandan Avrupa'daki Kürtlerin tepkisini

yumuşatmayı denedi (on binlerce kişi PKK'li olduğuna dair kimlik bildiriminde bulunmuştu). Burada, bir kez daha, Kürt sorunu bir halkın temel hak ve özgürlükleri temelinde değil, ideolojik bir söylem halini alan “reel politika” gereği ele alınmaktadır. AB'nin ABD'den önemli bir farkı, dahili bir unsur olarak Kürt muhalefeti-nin solugunu ensesinde hissetmesidir.

Şiddet döngüsünün insan türünün geleceğini tehlikeye atacak düzeyde tırmanışının önüne geçmek için ne yapılabilir? Noam Chomsky'nin bu soruya ilk pratik yanıtı, Nikaragua örneğinde açıkça gösterdiği gibi, şampiyonluğunu ABD'nin yaptığı hukuk dışı kuvvet kullanımından vazgeçilmesi, kısacası devlet terörüne son verilmesidir. Sanıldığı gibi, terör zayıfların ve halk muhalefeti-nin güçlü bir silahı değildir. Karşılaştırmalı olarak bakıldığında, devlet terörünün yarattığı çeşitli tahribatlar 11 Eylül terörünü fersah fersah geride bırakmaktadır. 11 Eylül saldırıları ancak bizzat devletler tarafından yürütülen çeşitli terör eylemleri ve savaşlar dışarıda bırakıldığında en büyük insanlık suçu olma özelliği taşıyor. Ve önemli bir nokta daha: Devlet dışı olduğu kabul edilen terörist ağların bağlantıları incelendiğinde yine dünyanın güçlü devletleriyle karşı karşıya kalınmaktadır. Örneğin 11 Eylül saldırılarının sorumluları söz konusu olduğunda adres olarak gösterilen Usame Bin Ladin'i ve El Kaide'yi kimlerin yarattığı sorusunun yanıtı son derece açıktır: Amerika Birleşik Devletleri. ABD Afganistan'daki Rus işgaline karşı Müslüman fanatizmini kullanmış, geliştirmiş ve modern silahlarla ordu-laştırmıştır. Müslüman fanatizmi kendi gündemini takip etmeyi sürdürdüğü ve özellikle Körfez Savaşı'ndan sonra ABD'yi açıkça karşısına almaya başladığında ise, “özgürlük savaşçıları” birdenbire “terörist” olmuşlardır. Terör konsepti riya ve ideolojik bir söylem halini alan “reel politika” temelinde yorumlandığı sürece, sağlam öncüllere dayalı etik bir tutum geliştirmek mümkün olmadığı gibi, şiddet döngüsünün de önü açılmaktadır.

Eğer hukuksuz ve ahlak düşkünü kuvvet kullanımı genel geçer bir ilkeye dönüşme eğilimindeyse, haklı gerekçelere sahip muhalif oluşumların da şiddete başvurması ve hatta mücadele eksenini yi-

tirerek terör d6ngüsünün bir bileşenine dönüşme riskini yaşaması olağanlaşacaktır. Noam Chomsky, İstanbul'da kendisine sorulan bir soru üzerine, her ne olursa olsun şiddetten uzak durmak gibi bir görüşe katılmadığını, ama şiddet kullanımının haklılığını ispat etme zorunluluğu olduğunu söylemişti. Basit ve gündelik hayattan bir örnek de vermişti: Eğer torunumu bir arabanın ezmesinden kurtaracaksa, onu yakalayıp savurmakta -ki bu bir şiddet kullanımıdır- haklıyım. Meşru şiddet/terör ayırımı yapma güçlüğü'nün temelinde devletlerin terörden vazgeçmemeleri yatmaktadır.

II. Dünya Savaşı'nın bitiminde Naziler insanlık suçu işledikleri için yargılandılar ve mahkûm edildiler, ama Nazi kadrolardan önemli bir kısmı da ilerde kullanılmak üzere ABD tarafından korundu. Miloseviç'i yargılayabilirsiniz, ama Latin Amerika'da işlenen terör suçlarından dolayı Reagan'ı yargılayamazsınız. George W. Bush intikamcı Afganistan seferine milyonlarca Afganlı'nın hayatını hiçe sayarak mı girişti, diye soramazsınız. Saddam Hüseyin Kürtleri kimyasal bombalar da kullanarak katlederken Batı'nın ve en başta ABD'nin müttefiki miydi değil miydi, bunu da soramazsınız; hatta bu soru bazı Kürt çevrelerinde bile sorulmaz; marjinalizm ve "re-el politika" gereği...

Dünyanın gidişatı insanlığın genel tahribatına doğru mu? Noam Chomsky tercihlerimizi ne yönde kullanacağımızın önemli olduğunu söylüyor. ABD'nin küresel ve hukuk tanımayan şiddet politikasının önüne geçebilmek için, ABD kamuoyunun da ciddi bir hareketlenme göstermesi gerektiği gün geçtikçe daha iyi anlaşılıyor -ki Noam Chomsky bu konuda çok kötümser değil. Bu, daha küçük ölçekte Türkiye örneğinden de anlaşılabilir: Yıllarca süren savaş sırasında kitlesel ve örgütlü bir barış inisiyatifi oluşmadı. İşemen eğilim olarak, barışı istemek neredeyse tamamen seyirci kalmak ve şikâyet etmekle özdeşleşti. Halihazırda, Kürt muhalefeti dışarıda bırakılacak olursa, örgütlü ve kitlesel bir demokratik hareketlenmenin ortaya çıkamadığı görülüyor. Savaş tehlikesinin hiç de uzak olmayan bir tehlike olarak varlığını sürdürmesinde bu olgunun rolü çok büyüktür. Oysa, Kürt özgürlük hareketi demokratik inisiyatifin halkların bütünleştiği bir karakter edinmesi için

keskin politik hatları çoktandır biçimlendiriyor. Dar ve ilkel milliyetçi tutumun mahkûm edilmesi, “ulusların kaderlerini tayin hakkı”nın Wilsoncu (Leninist de denilebilir) yorumunun ötesine geçilmesini, ulusal bir kurtuluş hareketinin aynı zamanda küresel -dolayısıyla insan türünün kaderini tayin edecek- bir kurtuluş hareketinin dinamiği olarak yorumlanmasını sağlıyor.

11 EYLÜL: TERÖR VE ŞİDDET DÖNGÜSÜ

Söyleşi: Svetlana Vukovic - Svetlana Lukic (Belgrad Radyosu -B92)

Bu saldırıların neden meydana geldiğini düşünüyorsunuz?

Bu soruya yanıt vermek için, önce suçların faillerini teşhis etmemiz gerekiyor. Genelde, makûl olarak faillerin kökeninin Ortadoğu olduğu ve saldırıların muhtemelen Usame Bin Ladin'in şebeke-siyle bağlantılı olduğu varsayılıyor. Bu şebeke, yaygın ve karmaşık bir örgütlenmedir, hiç şüphesiz Bin Ladin tarafından teşvik ediliyor, ama zorunlu olarak onun denetimi altında hareket etmiyor. Bunun doğru olduğunu varsayalım. O zaman, sorunuza yanıt vermek için aklı başında bir insan Bin Ladin'in görüşlerini ve bölgenin her yanında sahip olduğu geniş destekçiler yığınının duygularını araştıracaktır. Bütün bunlar hakkında oldukça fazla miktarda bilgiye sahibiz. Yıllar boyu güvenilir Ortadoğu uzmanları Bin Ladin'le kapsamlı söyleşiler yaptılar. Bu uzmanlar arasında on yıllardır bölgenin tamamıyla yakından ilişki kuran ve doğrudan deneyime sahip, *Independent*'in seçkin haber muhabiri Robert Fisk'i özellikle vurgulamak gerekir. Suudi Arabistanlı bir milyoner olan Bin Ladin, Rusların Afganistan'dan atılması için yapılan savaşta militan bir İslamcı lider haline geldi. Ruslara en yüksek düzeyde hasar vermek için, CIA* (Merkezi Haberalma Örgütü) ve onun Pakistan istihbaratı içindeki bağlaşıkları tarafından hizmete alınan, silahlandırılan ve finanse edilen pek çok köktendinci aşırıdan biri-

* Central Intelligence Agency

siydi. Birçok analist bu politikanın büyük olasılıkla Rusların geri çekilmesini geciktirdiğinden şüphelenmektedir. Bin Ladin'in CIA ile doğrudan teması olup olmadığı ise açıklığa kavuşmuş değil, ama bunun özel bir önemi yok. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, CIA harekete geçirebileceği en fanatik ve zalim savaşçıları tercih etti. Sonuç "ılımlı bir rejimin yıkılması ve Amerikalılar tarafından pervasızca finanse edilen grupların oluşturduğu fanatik bir rejimin yaratılması" oldu (*London Times* muhabiri Simon Jenkins). "Afganiler" denilen bu kişiler (Pek çoğu, Bin Ladin gibi Afgan değildir) Rusya sınırı boyunca terör operasyonları gerçekleştirdiler, fakat Rusya'nın geri çekilmesinden sonra bunlara son verdiler. Savaşları nefret ettikleri Rusya'ya değil, fakat Rus işgaline ve Rusya'nın Müslümanlara dönük suçlarına karşıydı.

Bununla birlikte, Afganiler faaliyetlerini sona erdirmediler. Balkan savaşlarında Bosnalı Müslüman kuvvetlere katıldılar. ABD buna itiraz etmedi, tıpkı İranlıların Bosnalılara verdiği desteğe müsamaha gösterdiği gibi. Bunun karmaşık nedenleri var ve burada üzerinde durmayacağız. Fakat, başlıca nedenlerden birinin Bosnalıların kötü talihi olmadığını belirtelim. Afganiler Çeçenistan'da Ruslara karşı da savaşıyorlar ve büyük olasılıkla Rusya topraklarında, Moskova ve başka yerlerdeki terörist saldırıların yürütülmesine katılıyorlar. 1990'da, ABD Suudi Arabistan'da kalıcı üsler kurduğunda, Bin Ladin ve Afganiler ABD'yi karşılarına almaya başladılar. Bin Ladin'e göre, bu olay Rusya'nın Afganistan işgalinin bir benzeriydi, ama çok daha önemliydi, çünkü Suudi Arabistan'ın kutsal yerlerin koruyucusu olmak gibi özel bir konumu vardı.

Bin Ladin aynı zamanda, İslam-dışı olarak gördüğü bölgenin çürümüş ve baskıcı rejimlerine şiddetle muhalefet ediyordu. Bunlara, Taliban dışında dünyadaki en aşırı köktenci (radikal) İslami rejim ve çok eskiden beri ABD'nin yakın müttefiki olan Suudi Arabistan da dahildi. Bin Ladin bu rejimleri desteklediği için ABD'den tiksiniyor. Bölgedeki başkaları gibi Bin Ladin'i de hiddetlendiren bir başka şey, ABD'nin şu anda 35. yılını dolduran İsrail'in zalim askeri işgalini uzun süredir desteklemesi. Cinayetler, yıllardır süren

sert ve yıkıcı kuşatma, Filistinlilerin her gün karşı karşıya kaldığı aşağılanma, işgal edilmiş toprakları Bantustan* benzeri kantonlara ayırmak ve kaynakların denetimini ele geçirmek üzere tasarlanmış yerleşimlerin çoğalması, Cenevre Anlaşmaları'nın çok büyük ölçüde ihlal edilmesi, ABD dışında dünyanın her tarafında suç olarak kabul edilen diğer eylemler Washington'un kararlı diplomatik, askeri ve ekonomik müdahaleleriyle desteklenmektedir ve ABD bu eylemlerden sorumludur. Yine başkaları gibi Bin Ladin de bir karşılaştırma yapıyor: Bir yandan Washington'un var gücüyle İsrail'in suçlarını desteklemesi, diğer yandan on yıldır ABD-İngiltere'nin Iraklı sivil nüfusa karşı yürüttüğü, yüz binlerce insanın ölümüne neden olan ve Saddam'ın gücünü arttırmaya yarayan saldırı. Batılılar olguları unutmayı tercih etseler de, bölge halkının oldukça iyi hatırladığı gibi, Kürtlerin zehirli gazlarla öldürülmesi dahil, en beter zulümleri sırasında Saddam Hüseyin ABD ve İngiltere'nin gözde dostu ve müttefikiydi. Bu duygular çok geniş bir şekilde paylaşıyor. *Wall Street Journal* (14 Eylül) Körfez bölgesindeki zengin ve ayrıcalıklı Müslümanlar (ABD ile yakın bağları olan bankerler, profesyoneller, işadamları) arasında yapılan bir araştırmayı yayınladı. Bu insanlar çok benzer görüşleri dile getirdiler: İsrail'in suçlarını destekleyen ve diplomatik çözüme gitmek için gerekli uluslararası uzlaşmayı yıllardır engelleyen, ama öte yandan Irak sivil toplumunu mahveden, bölgenin her yerinde sert ve baskıcı anti-demokratik rejimleri destekleyen ve "baskıcı rejimleri beslerken" ekonomik gelişmenin önüne bariyerler koyan ABD politikalarına kızgınlık duyuyorlar. Benzer duygular, derin bir yoksulluk ve baskıya maruz kalan halkın büyük çoğunluğu arasında çok daha keskin yaşıyor. Ve intihar bombalamalarına yol açan olan öfke ve umutsuzluğun kaynağı yine aynı duygular.

ABD ve Batı dünyasının büyük kısmı daha rahatlatıcı bir öyküyü tercih ediyor. *New York Times*'in (16 Eylül) başlıca analizinden şu

* İrkçi Güney Afrika rejiminde, siyahlara tahsis edilen, çok kötü yaşam koşullarının olduğu ve birbirlerinden yalıtılmış küçük yerleşim birimleri. Bu yerleşim birimleri sözde özerkliğe sahiptiler ve rejimle işbirliği yapan siyah önderler tarafından yönetiliyordu. -y.h.n.

alıntıyı yapabiliriz: Failler “Batı’da baş tacı edilen özgürlük, hoşgörü, refah, dinsel çoğulculuk ve evrensel oy hakkı gibi değerlere karşı duydukları kinden ötürü” harekete geçtiler. ABD’nin eylemlerinin bu saldırılarla bir ilgisi yoktur, dolayısıyla gündeme getirilmesi de gereksizdir (Serge Schmemmann). Bu oldukça kullanışlı bir resim ve genel duruş entelektüel tarih açısından hiç de yabancı olmadığı, normlara uygun bir özelliğe sahip. Bildiğimiz her şeyle tam bir tezat oluşturuyor, ama kendini yüceltmenin ve iktidara kayıtsız şartsız desteğin bütün meziyetlerini taşıyor.

Aynı zamanda, Bin Ladin ve onun gibi başkalarının “fanatiklerin kendi davalarına akın etmesine” neden olacak “Müslüman devletlere karşı büyük bir saldırı” düzenlenmesi için dua ettikleri de herkes tarafından biliniyor. Bu da hiç yabancı olmadığı bir tavır. Tırmanan şiddet döngüsü her iki taraftaki en sert ve zalim unsurlar tarafından memnuniyetle karşılanıyor.

Bu saldırıların ABD’nin iç politikasına ve Amerika’nın kendini algılayışına ilişkin sonuçları ne olacak?

ABD politikası zaten resmi olarak ilan edildi. Dünyaya “katı bir seçim” sunuldu: Bize katılın ya da “kesin bir ölüm ve yıkım olasılığıyla yüzleşin.” Kongre, Başkanın saldırılara karıştığını tespit ettiği bütün bireylere ve ülkelere karşı kuvvet kullanma yetkisi verdi; destek veren herkesin ultra-kriminal olarak kabul edildiği bir doktrin. Bu kolaylıkla kanıtlanabilir. Sadece, ABD’nin Dünya Mahkemesi’nin* Nikaragua’ya karşı “yasadışı güç kullanmasına” son vermesi talimatını reddetmesinden ve bütün devletleri uluslararası hukuku gözetmeye çağıran Güvenlik Konseyi kararını veto etmesinden sonra, eğer Nikaragua aynı doktrini benimsemiş olsaydı aynı kişilerin nasıl tepki göstereceğini sorun.

* Uluslararası Adalet Mahkemesi’nin (The International Court of Justice) kısaltılmış kullanımı. Hollanda’nın Lahey kentindeki Barış Sarayı’nda 1922’de faaliyet göstermeye başlayan Uluslararası Kalıcı Adalet Mahkemesi’nin (The Permanent Court of International Justice) yerini almış olan Dünya Mahkemesi 1946’dan beri faaliyet göstermektedir. BM Şartı’nın bütünleyici bir parçasını oluşturan selefiyle oldukça benzer bir konumdadır. BM’nin başlıca hukuk organıdır. Temel görevleri arasında, devletlerin teklifi üzerine yasal düzeyde tartışmalı konuların uluslararası hukuk temelinde açıklığa kavuşturulması vardır.-y.h.n.

Bu olayların burada nasıl algılandığına gelince, bu çok daha karmaşık bir sorun. Şunun akılda tutulması gerekir ki, medyanın ve entelektüel seçkinlerin genellikle kendilerine özgü gündemleri vardır. Ayrıca, bu soruya verilecek yanıt, önemli ölçüde, bir karar verme meselesidir. Başka birçok durumda olduğu gibi, yeterli bir gayret ve enerji ile, fanatizmi, kör nefreti ve iktidara boyun eğmeyi kışkırtan çabalar tersine çevrilebilir. Bunu hepimiz çok iyi biliyoruz.

ABD'nin dünyanın geri kalanına dönük politikasını derinden değiştireceğini bekliyor musunuz?

İlk tepki, terörist saldırı için desteğin arkaplanını sağlayan öfke ve kızgınlığa yol açmış politikaların yoğunlaştırılması çağrısıydı. Ve ABD liderliğinin en sertlik yanlısı unsurlarının gündeminin daha yoğun şekilde takip edilmesi isteniyordu: Artan militarizasyon, içerde sıkı bir yönetim tarzı ve sosyal programlara saldırı. Bunların hepsi beklenmelidir. Bir kez daha, terör saldırıları ve bunların yarattığı tırmanan şiddet döngüsü, bir toplumun en sert ve baskıcı unsurlarının otoritesini ve prestijini pekiştirme eğilimi gösteriyor. Fakat bu gidişe boyun eğmek hiç de kaçınılmaz bir şey değil.

İlk şoktan sonra, ABD'nin yanıtının ne olacağı endişesi gündeme geldi. Sizin de kaygılarını var mı?

Her akıllı selim insan muhtemel tepkiden kaygı duymalıdır. Şiddet döngüsünün bildik şekilde tırmandırılması çok yüksek bir ihtimal, fakat bu defa şiddet döngüsü çok daha kapsamlı olabilir.

ABD halihazırda Pakistan'dan, en azından Afganistan'ın aklıktan kıvranan ve acı çeken halkının bir kısmının yaşamasını sağlayan yiyecek ve diğer malzemeleri göndermemesini istedi. Eğer bu istek yerine getirildiyse, terörizmle uzaktan yakından bağlantısı olmayan, bilinmeyen sayıda insan, muhtemelen milyonlarcası ölecektir. Tekrar etmeme izin verin: ABD Pakistan'dan, kendileri de Taliban'ın kurbanı durumunda olan muhtemelen milyonlarca insanı öldürmesini istedi. Bunun intikamla bile bir ilgisi yok. İntikam almaktan bile daha alçak bir ahlaki düzeyi temsil ediyor. Gi-

derek önemi artan bir durumla karşı karşıyayız, çünkü buna geçici olarak, hiçbir yorum yapılmaksızın değinildi, ve muhtemelen ayırdına varmak çok güç olacak. Bu talebe verilecek tepkiyi gözleyerek, Batı'nın hüküm süren entelektüel kültürünün ahlaki seviyesi hakkında pek çok şey öğrenebiliriz. Makûl olarak şundan emin olabileceğimizi düşünüyorum: Eğer Amerikan halkının kendi adına ne yapılmakta olduğu hakkında en küçük bir fikri olsaydı, tam olarak dehşete düşerdi. Bu durumun tarihteki benzerlerini araştırmak öğretici olacaktır.

Eğer Pakistan bunu ve diğer ABD taleplerini kabul etmezse, sonuçları öngörülemez şekilde kendisi de doğrudan saldırıya uğrayabilir. Eğer Pakistan ABD'nin isteklerine boyun eğerse, hükümetin Taliban'a çok benzer güçler tarafından devrilmesi imkânsız değil -bu durumda, söz konusu güçler nükleer silahlara sahip olacak. Bunun, petrol üreten ülkeler dahil, bütün bölge üzerinde etkisi olabilir. Bu noktada, insan toplumunun büyük çoğunluğunu yok edebilecek bir savaş olasılığından söz edebiliriz.

Bu ihtimallerin izini sürmesek bile, Afganlara yapılacak bir saldırının birçok analistin beklediği etkiye yol açması ihtimali var: Kendisinin de umduğu gibi, çok sayıda başka insanın Bin Ladin'i desteklemek üzere bu gruplara katılmasına neden olacak. Bin Ladin öldürülse bile, bu pek bir şey değiştirmeyecek. Sesi, İslam dünyasının her yanına dağıtılan kasetlerde duyulacak ve muhtemelen başkalarına esin kaynağı olan bir şehit olarak saygıyla anılacak. Şunun akılda tutulmasında fayda var: Bir intihar bombalaması -bir ABD üssüne sürülen bir kamyon- 20 yıl önce dünyanın en büyük askeri gücünü Lübnan'dan attı. Bu saldırılar için sonsuz olanaklar vardır ve intihar saldırılarının önlenmesi çok güçtür.

"11 Eylül 2001'den sonra dünya hiçbir zaman eskisi gibi olmayacak". Siz de böyle mi düşünüyorsunuz?

Salı günkü korkunç terörist saldırılar dünya işlerinde oldukça yeni bir şey; kapsamı ve niteliği değil, fakat hedefi bakımından. ABD açısından bakıldığında, 1812 savaşından bu yana ilk defa ulusal

toprakları saldırıya uğruyor, hatta tehdit ediliyor. Sömürgelerine saldırılar yapılmıştı, ama ulusal toprakların kendisine değil. Bu yıllarda, ABD yerli nüfusun neredeyse tamamını ortadan kaldırmış, Meksika'nın yarısını fethetmiş, çevre bölgeye şiddetli bir şekilde müdahale etmiş, Havai'yi ve yüz binlerce Filipinli'yi katlederek Filipinler'i istila etmiş, ve özelde son yarım yüzyıl dünyanın her tarafında güç kullanımına başvurmuştur. Kurbanların sayısı inanılmaz büyüklüktedir. İlk defa, silahlar öbür tarafa döndü. Aynı şey, hatta daha da çarpıcı şekilde, Avrupa için de doğrudur. Avrupa katliamlara sahne olan yıkımlar nedeniyle acılar çekti, ama içerdeki savaşlar nedeniyle; bu arada, dünyanın büyük bölümünü aşırı bir zulimlikle istila etmekteydi. Ender istisnalar (örneğin, İngiltere'de IRA) dışında, dışarıdaki kurbanlarının saldırısına uğramadı. Bu nedenle NATO'nun ABD'yi desteklemek üzere bir araya gelmesi doğaldır. Yüzyıllarca süren emperyal şiddetin entelektüel ve ahlaki kültür üzerinde muazzam bir etkisi var.

Bunun dünya tarihinde yeni bir olay olduğunu söylemek doğrudur, ama zulimliğin kapsamı nedeniyle değil, ne yazık ki hedefi nedeniyle. Batı'nın nasıl tepki göstermeyi seçeceği son derece önemli bir mesele. Eğer zengin ve güçlü olanlar yüzlerce yıllık geleneklerine bağlı kalır ve aşırı şiddete başvururlarsa, korkunç olabilecek uzun vadeli sonuçlarla birlikte, tanıdık bir dinamik içinde bir şiddet döngüsünün tırmanmasına katkıda bulunacaklardır. Elbette bu hiçbir şekilde kaçınılmaz değildir. Daha özgür ve demokratik toplumlarda yükselen bir kamuoyu, politikaları çok daha insani ve onurlu bir sürece doğru yöneltebilir.

19 Eylül 2001

YENİ SAVAŞ PLANLARI VE GERÇEKLER

11 Eylül terörist saldırılarının ardından, ZNet'in editörlerinden Michael Albert elektronik postayla Chomsky'ye altı soru yolladı ve bu sorular Chomsky tarafından yanıtlandı.

Yoğun bir askeri hareketlilik ve aşırı bir askeri retorik kullanımı gözlemlendi. Hatta iş hükümetleri devirmekle ilgili yorumlara kadar gitti. Buna rağmen birçokları dikkate değer bir "itidalin" olduğunu görüyor. Neler oluyor?

Saldırıdan sonraki ilk günlerde, senin ve benim gibi insanlar bir kenara, Bush yönetimi NATO liderleri, bölge uzmanları ve tahmin edilebileceği gibi kendi haber alma servisleri tarafından uyarıldı. Eğer pek çok masum insanın ölümüyle sonuçlanacak bir kitlesel saldırı ile karşılık verirlerse, Bin Ladin'in en tutkulu dualarını gerçekleştirmiş olacaktı. Fransa Dışişleri Bakanı'nın söylediği gibi "şeytani bir tuzağa" düşeceklerdi. Bu saptama, 11 Eylül'de işlenen suçlardaki katkısı hakkında inandırıcı delil sağlamadan Bin Ladin'i öldürdükleri durumda da doğru olacaktı. Hatta bu durumda doğru olma olasılığı çok daha yüksek olacaktı. Bin Ladin, Müslümanların bu suçları kınayan büyük çoğunluğu tarafından bir şehit olarak algılanacaktı. Bin Ladin bu suçlarda parmağı olduğunu, hatta bu suçlar hakkında bilgisi olduğunu reddetmiş ve ne amaçla olursa olsun "masum kadınların, çocukların ve diğer insanların öldürülmesini, bir savaş sırasında bile İslam'ın kesinlikle yasakladığı eylemler" olarak kınamıştır (BBC, 29 Eylül). Sesi, Müslüman dünyada dolaşımda olan on binlerce kasette ve son birkaç günde yapılanlar da dahil birçok söyleşide yankılanmaya devam edecekti.

Taliban'ın değil de onların kurbanı olan terörize olmuş Afganların ölümüne yol açan bir saldırı, pratikte Bin Ladin şebekesinin korkunç amaçlarına ve diğer terörist şebekelere yeni katılımlar için bir çağrı niteliğindedir. Bu şebekeler 20 yıl önce CIA ve ortakları tarafından Ruslara karşı bir Kutsal Savaş vermek üzere kurulmuş; fakat daha sonra 1981'de, dünyanın çeşitli yerlerindeki aşırı radikal İslamcı öğelerden devşirilen "Afganilerin" en ateşli destekçilerinden biri olan Mısır Devlet Başkanı Sedat'ı öldürdükleri günden itibaren kendi gündemlerini izlemişlerdir.

Görüldüğü kadarıyla bu mesaj, kısa bir süre içinde Bush yönetiminde değerlendirilmiş ve kendi bakış açıları açılarıyla akıllıca davranarak farklı bir yol izlemeye karar vermişlerdir.

Fakat "itidal" bana oldukça sorgulanabilir bir kelime imiş gibi görünüyor. 16 Eylül'de *New York Times* "Washington'un Pakistan'dan yakıt arzını kesmesini ve Afganistan'ın sivil halkı için yiyecek ve diğer gereksinimleri sağlayan kamyon konvoylarını durdurmasını da talep ettiğini" yazıyordu. Şaşırtıcı bir biçimde, bu haber Batı'da fark edilebilir hiçbir tepkiye yol açmadı, ki bu liderlerin ve seçkin yorumcuların desteklediklerini iddia ettikleri Batı uygarlığının doğası hakkında acı bir hatırlatma ve yüzyıllar boyu silahların ve kamçıların yanlış tarafında duranlar için bir başka ders olmuştur. Takip eden günlerde bu talepler yerine getirilmiştir. 27 Eylül'de aynı *New York Times* muhabiri Pakistan'daki resmi yetkililerin "ülkenin Afganistan'la olan 1400 millik sınırını, Bush yönetimi tarafından talep edildiği üzere kapatma kararlarını gözden geçirmeyeceklerini çünkü Bin Ladin'in adamlarının mültecilerin arasına saklanmadığından emin olmak istediklerini" söylediklerini bildiriyordu (John Burns, İslamabad). Dolayısıyla dünyanın önde gelen gazetelerinden birine göre, Washington Pakistan'dan, hayatta kalabilmeleri için sınırlı desteği keserek milyonlarcası açlık sınırında olan Afganların kitlesel kıyımını talep ediyordu. Neredeyse tüm yardım kuruluşları bombaların tehdidi altında ya geri çekildi ya da sürüldü. Washington, Afganistan'da kalan son yaşam kırıntılarını bombalama ve Kuzey İttifakı'nı oldukça ağır bir biçimde si-

lahlandırılmış bir güce dönüştürme tehdidinde bulunduğu çok yüksek sayıda zavallı insan dehşet içinde sınırlara hücum etti; çünkü, Washington ve Moskova'nın şimdi kendi amaçları için kullanmayı planladığı Kuzey İttifakı'nın ülkeyi mahveden ve nüfusun çoğunluğunun canı savaş çetelerini kovan Taliban'ı bağrına basmasına neden olan katliamlarını tekrarlama ihtimali bulunuyordu. Kapatılmış sınırlara ulaştıklarında mülteciler sessiz ölümün tuzağına düştüler. Sadece çok az bir kısmı uzak dağ geçitleri vasıtasıyla kurtulabildi. Kaç kişinin kurtulmayı başaramadığını tahmin edemiyoruz ve bu çok az kişinin umurunda. Yardım kuruluşları dışında hiç kimsenin bir tahmin yapma girişiminde bulunduğunu görmedim. Birkaç hafta içinde ağır hava koşulları bastırarak. Sınır boyundaki mülteci kamplarında bazı muhabirler ve yardım kuruluşu çalışanları bulunuyor. Anlattıkları yeterince korkunç, fakat biliyorlar ki, ve biliyoruz ki, kurtulabilen çok az insan var. Bu insanların umudu şu: "zalim Amerikalılar bile yıkıntılar içindeki ülkemiz için acıma duymalı" ve bu vahşi sessiz soykırım karşısında öfkeleri dinmelidir (*Boston Globe*, 27 Eylül, s.1).

Belki de en uygun anlatım harika ve cesur bir yazar ve aktivist olan Hintli Arundhati Roy'dan geldi. Bush Yönetimi tarafından ilan edilen Sonsuz Adalet Operasyonu'na atıfta bulunarak şunları söylüyordu: "Yeni yüzyılın sonsuz adaletine bakın. Siviller bir yandan açlıktan ölüyor bir yandan da öldürülmeyi bekliyorlar" (*Guardian*, 29 Eylül).

BM Afganistan'daki açlık tehdidinin muazzam boyutlarda olduğunu söylüyor. Bu temelde uluslararası eleştiri arttıkça ABD ve İngiltere açlığı önlemek için gıda yardımında bulunmayı tartışıyor. İtirazlara gerçekten mi yoksa görünürde mi boyun eğiyorlar? Motivasyonları nedir? Çabalarının boyutu ve etkisi ne olacaktır?

BM tahminlerine göre, 7-8 milyon insan yakın açlık tehlikesi tehdidi altındadır. *New York Times* küçük bir haberde (25 Eylül) ülke içinde yaklaşık altı milyon ve çoğu sınırlar kapatılmadan kaçan mülteci kamplarındaki 3.5 milyon Afgan'ın BM gıda yardımına ba-

ğimli olduğunu bildiriyor. Haber, sınır boyundaki kamplara biraz yiyecek gönderildiğini yazıyor. Eğer Washington'daki ve haber ofislerindeki insanların tek bir gri beyin hücresi bile çalışıyorsa, kendilerini bombalanma ve askeri saldırı tehdidinin yol açtığı korkunç trajediyi önlemeye çalışan insan sever kişiler olarak takdim etmeleri gerektiğini fark edeceklerdir. "Uzmanlar da Birleşik Devletlerin Afgan mültecilere yardımı arttırarak ve ekonomiyi yeniden inşa ederek imajını düzeltmesi için ısrar etmektedir" (*Christian Science Monitor*, 28 Eylül). Resmi yetkililer, halkla ilişkiler uzmanlarının kendilerini uyarmasına gerek bile kalmadan sınırı geçen mültecilere bir miktar gıda yollaması ve en azından içerde açlık çeken insanlar için havadan gıda indirmesi gerektiğini anlamış olmalıdırlar: yalnızca "hayat kurtarmak" için değil, Afganistan içindeki terör gruplarını bulmaya yardımcı olması" için de (*Boston Globe*, 27 Eylül). Bu işi "insanların gönüllerine ve bilinçlerine hitap etmek ve onları kazanmak" olarak tanımlayan bir Pentagon yetkilisinin sözleri aktarılıyor). *New York Times* editörleri ertesi gün aynı konuyu ele ele aldı, gazete canice operasyona girildiğini bildirdikten 12 gün sonra.

Yardımanın ölçeğinin çok büyük olmasını diliyoruz, yoksa insani trajedi birkaç hafta içinde muazzam boyutlara ulaşacak. Fakat başından beri havadan büyük ölçekli gıda indirmesi yapılmasını engelleyen hiçbir şey olmadığını ve şimdiye kadar kaç kişinin öldüğünü ya da çok yakında öleceğini tahmin bile edemeyeceğimizi akılda tutmamız gerekir. Eğer hükümet bu konuda duyarlıysa en azından yetkililerin bahsettiği "büyük ölçekli hava indirmesi" şovunu beklememiz gerekir.

Uluslararası yasal kuruluşlar, suçları tespit edildiği takdirde Bin Ladin'i ve diğerlerini tutuklama ve yargılama, hatta bunun için güç kullanma çabalarına onay verebilirler. ABD neden bu yola başvurmaktan kaçınıyor? Bizim gerçekleştirdiğimiz terörist eylemlere karşı da kullanılabilecek bir yaklaşımı meşrulaştırmaktan kaçındığı için mi yoksa başka etkenler de söz konusu mu?

Dünyanın çoğu ABD'den Bin Ladin'in suçla ilişkisi olduğunu gösterecek bazı deliller sunmasını talep ediyor. Eğer bu tip bir delil sağlanırsa, BM kuralları çerçevesinde Bin Ladin'i ve işbirlikçilerini yakalamak ve yargılamak için uluslararası düzeyde çok büyük bir çabanın gösterilmesini sağlamak pek de zor olmayacaktır. Fakat bu hiç de kolay bir iş değil. Bin Ladin ve şebekesi 11 Eylül suçlarına hulaşmışsa bile inanılır kanıt sağlamak oldukça zor olabilir. Bu örgütleri yirmi yıl boyunca besleyip oldukça yakından gözleyen CIA'nın de gayet iyi bildiği gibi bu tip örgütler yaygın, merkezi ve hiyerarşik olmayan, çok düşük seviyede bir iletişim ve yönlendirmeyle hareket eden yapılardır. Ve hepimizin bildiği gibi, üyelerinin çoğu korkunç görevleri sırasında kendilerini öldürmektedir.

Arkaplanda daha derin sorunlar vardır. Eğer tekrar Roy'dan bir alıntı yapacak olursak, "Bin Ladin'in iade edilmesi yolundaki ABD taleplerine Taliban'ın verdiği yanıt beklenmedik bir biçimde mantıklıydı: Delilleri gösterin, biz de onu teslim edelim. Başkan Bush'un yanıtı ise kendi taleplerinin pazarlığa açık olmadığı yolundaydı." Roy, bu çerçevenin neden Washington için kabul edilemez olduğunu açıklayan birçok nedenden yalnızca birini şu şekilde ifade etmektedir: "Söz baş sorumluların iade edilmesinden açılmışken, Hindistan ABD'den Warren Anderson'ın iadesi talebini gündeme getirebilir mi? Bu kişi 1984'de 16,000 kişinin ölümüne yol açan Bhopal gaz kaçağının sorumlusu Union Carbide şirketinin başkanı idi. Gerekli delilleri topladık. Hepsini dosyada. Şimdi lütfen onu bize verir misiniz?"

Bu tip karşılaştırmalar, Batı kamuoyunun bazıları "solcu" olarak adlandırılan aşırı uçlarında hırçınlıklara neden oluyor. Ancak bunlar 'aklı başında olan ve ahlaki bütünlüğünü koruyan Batılılar ve gerçek kurbanların büyük çoğunluğu için oldukça anlamlı şeyler. Hükümet yetkilileri tahminen bunu anlayacaktır.

Roy'un bahsettiği tek örnek yalnızca başlangıçtır, ve yalnızca katliamın boyutu açısından değil açıkça bir devlet tarafından işlenen bir suç olmadığı için de çok ileri bir örnek değildir. İran'ın, işle-

dikleri suçlara ilişkin yeterli delil sunmadan -ki bu tip deliller mutlaka mevcuttur- Carter ve Reagan döneminden yüksek seviye-deki devlet görevlilerinin iadesini istediğini düşünün. Ya da Nika-ragua'nın ABD'nin BM nezdindeki elçisinin iade edilmesini istedi-ğini düşünün. Bu şahıs "teröre karşı savaşa" önderlik etmek için yeni atanmıştır, ve "prokonsül" (kendisi genellikle bu şekilde ad-landırılmaktadır) olarak görev yaptığı Honduras derebeyliğinde desteklediği devlet terörünün katliamlarının mutlaka farkındaydı, ki bu canavarlıklar nedeniyle ABD Dünya Mahkemesi'nde ve BM Güvenlik Konseyi'nde (ABD tarafından veto edilen bir önergeyle) kınanmıştı. Bunun gibi birçok durum var. ABD'nin delil sunma-dan yöneltilen bu gibi iade taleplerine, hatta yeterli delil sağlana-rak yöneltilen taleplere yanıt vermesi hayal bile edilemez.

En iyisi bu kapıları kapalı tutmak, tıpkı en üst düzeydeki uluslararası kurumların terörizm olarak kınadıkları operasyonları yöneten ki-şinin "teröre karşı savaşa" önderlik etmek için atanmasına sessiz ka-lınması gibi. Buna Jonathan Swift bile söyleyecek söz bulamazdı.

Yönetimin halkla ilişkiler uzmanları belki de bu yüzden daha açık bir terim olan "suç" -Robert Fisk, Mary Robinson ve diğerlerinin çok doğru bir şekilde resmettikleri gibi "insanlık suçu"- yerine muğlak bir terim olan "savaş" sözcüğünü tercih ettiler. Ne kadar korkunç olursa olsun suç ile başa çıkmanın oturmuş prosedürleri vardır. Bunlar delil gerektirir ve şu ilkeye dayanır: Bir kez deliller sunulduğunda "bu eylemlerden suçlu olanlar" -başkaları değil- hesap verirler (Papa John Paul, NYT 24 Eylül). Örneğin kapatılmış sınırlar boyunca terörize edilerek aklıktan ölüme mahkûm edil-miş, sefalet içindeki bilinmeyen sayıda insan değil -bu durumda da insanlığa karşı işlenmiş bir suçtan bahsediyor olsak bile.

Teröre karşı savaş ilk defa Reagan yönetimi tarafından soğuk sa-vaşın yerini alacak bir şey olarak ele alınmıştı. Kamuoyunu kor-utmak ve böylelikle kamu yararının aleyhine programlara -dış

* Roma İmparatorluğu'nda eyalet valisi. Daha genel anlamıyla sömürge yöneticisi veya valisi anlamına gelmektedir . -y.h.n.

seferberlik, genel olarak savaş harcamaları, istihbarat vs- desteğin yolunu açmak için kullanıldı. Şimdi aynı yönde ilerlemek için gösterilen daha geniş ve daha saldırgan bir çabayla karşı karşıyayız. Dünyada sivillere yönelik saldırıların başlıca kaynağı olmamız bu çabayı sürdürme yolunda güçlülere yol açmıyor mu? Bu çaba sıcak bir savaş olmadan sürdürülebilir mi?

Reagan yönetimi 20 yıl önce temel kaygılarının uygarlığı yok eden bir kanser, ölümcül bir salgın olan uluslararası terörizmi ortadan kaldırmak olduğunu ilan ederek koltuğa oturdu. Bu ölümcül salgını olağandışı ölçekte uluslararası bir terörist şebeke kurarak tedavi ettiler. Orta Amerika'da Ortadoğu'da, Afrika'da, Güneydoğu Asya'da ve daha birçok yerde gayet iyi bilinen sonuçlara yol açan ve yerel nüfusa önemli zararlar veren, hatta insan varlığını tehdit eden programları bahaneler yaratarak hayata geçirdiler. Sıcak savaşa girdiler mi? Tüm dünyada geride bıraktıkları ceset sayısı etkileyicidir, fakat teknik olarak genelde tetiğe basmadılar. Libya'nın bombalanması gibi saydam halkla ilişkiler alıştırıcıları dışarıda tutulmalıdır. Kıta Avrupası ülkelerinin işbirliği yapmayı reddettikleri bu bombalama operasyonu, tarihte televizyonun "prime time"ı için hassas bir şekilde zamanlaması yapılmış -ki bu operasyonun karmaşıklığı düşünüldüğünde hiç de basit bir iş değildir -ilk savaş suçudur. İşkence, kol bacak kırma, tecavüz ve katliam hep araçlar vasıtasıyla yürütülmüştür.

Bizimki de dahil olmak üzere terörist devletlere kadar uzanan ve hiç sözü edilemeyen terörizm bileşenini bir kenara bıraksak bile, terörist ölümcül salgın hayli gerçek, hayli tehlikeli ve hakikaten dehşet vericiydi. Tepki göstermek için hem bize hem de diğerlerine yönelen tehdidi tırmandıracak yöntemler vardır. Daha önce değindiğimiz, hiç de muğlak olmayan, ancak nadir olarak tartışılan daha akli başında ve onurlu yöntemlere ilişkin olarak bol miktarda örnek de vardır. Bunlar temel tercihlerdir.

Eğer Taliban rejimi yıkılır ve Bin Ladin ya da saldırılardan sorum-

* Televizyonun en çok seyredildiği zaman dilimi. -y.h.n.

lu olduğu iddia edilen bir kişi yakalanır ya da öldürülürse, sonra ne olacak? Afganistan'a ne olacak? Diğer bölgelere ne olacak?

Yönetimin akla yatkın planı, süregiden sesiz soykırım programını devam ettirmek, ve bir yandan da kendilerini “ilkelere ve değerlere” ve “insanlığın bitirildiği” bir “yeni çağa” önderlik etmeye hasretmiş soylu liderlerini övmek için göreve çağrılan bildik korodan alkış toplamak için insani jestlerde bulunmaktadır. Yönetim Kuzey İttifakı’nı kendi ayakları üzerinde durabilen bir güce dönüştürmeye çalışmak, belki de şimdi İran’da olan Gülbettin Hikmetyar gibi ona düşman olan diğer savaş lordlarını ülkeye getirmek için de çaba harcayabilir. Tahminen İngiliz ve Amerikalı komandoları Afganistan içindeki görevlerini yapmaları için kullanacak, ve muhtemelen hedef gözeterek bombalamaya başvuracak, fakat Bin Ladin’in dualarının gerçekleşmemesi için bombalamanın şiddeti azaltılacaktır. Bir ABD saldırısı Rusya’nın 80’lerdeki başarısız işgaliyle karşılaştırılmamalıdır. Ruslar 100,000 kişiden, belki de daha fazlasından oluşan, CIA ve işbirlikçileri tarafından örgütlenen, eğitilen ve ağır bir biçimde silahlandırılan büyük bir ordu ile karşı karşıyaydı. ABD ise en ufak bir sorumluluk hissetmediğimiz 20 yıllık bir dehşet sonucunda neredeyse tamamen yıkılmış bir ülkede bir çapulcu ordusu ile karşı karşıyadır. Taliban kuvvetleri küçük bir çelik çekirdek dışında çabucak çökebilir. Dahası hayatta kalan nüfusun Taliban iktidara gelmeden önce ülkeyi mahveden cani çetelerle görünürde açık bir bağlantısı olmayan bir işgal gücünü buyur etmeleri beklenebilir. Bu durumda çoğu insan Cengiz Han’ı bile buyur edebilir.

Daha sonra ne olacak? Ülke dışındaki Afganlar ve görüldüğü kadarıyla Taliban’a dahil olmayan içerdeki bazı ögeler bir çeşit geçiş hükümeti kurmak üzere çaba harcaması için BM’ye çağrı yapıyorlar. Bu süreç, enkazdan kendi başına ayakta durabilir bir şeyler yeniden inşa edilirse başarılı olabilir. Ve bunun için, BM ya da güvenilir NGO’lar* benzeri bağımsız kaynaklar vasıtasıyla tatmin edici bir yeniden inşa yardımı sağlanması gerekecektir. Bu yardım, bu fakir ül-

* Non Governmental Organizatons. Sivil Toplum Örgütleri (STÖ’ler). -y.h.n.

keyi bir terör, umutsuzluk, ceset ve kolu bacağı kopuk kurbanlar ülkesine döndürenlerin üzerine düşen asgari sorumluluktur. Bu gerçekleşebilir, ancak güçlü ve zengin ülkelerde sağlam bir halk desteği olmadan zor. Şu an için, bu yönde bir etkinlik “ulus inşa etme” işinde yer almayacağını açıklayan Bush yönetimi tarafından göz ardı edilmektedir. Öyle görünüyor ki, “ulus inşa etme” işinde gerçekten başarılı olabilecek başkalarının çabalarına müdahil olmadan, onurlu ve insanca bir çaba olarak tatmin edici bir yardımda bulunma eylemi de reddediliyor. Fakat bu akli başında öneriyi dikkate almayı reddetmek değiştirilemeyecek bir karar değildir.

Diğer bölgelerde neler olacağı yabancı oyuncuların (ki aşikâr nedenlerden ötürü bu oyuncular arasında ABD baskın durumdadır) politikalarına ve olayların Afganistan’da nasıl gelişeceğine bağlıdır. Emin bir şekilde konuşmak zor, fakat olayların gelişebileceği olası pek çok yöne bağlı olarak ortaya çıkabilecek sonuçlar hakkında makûl değerlendirmeler yapılabilir –çok fazla olasılık var; öyle ki, kısa yorumlarla değerlendirmek pek mümkün görünmüyor.

Bu zamanda adalet hakkında kaygı duyan sosyal aktivistlerin rolü ve önceliğinin ne olması gerektiğine inanıyorsunuz? Eleştirilerimizi bazılarının iddia ettiği gibi frenlemeli miyiz, yoksa içinde bulunduğumuz dönem çabalarımızı yenileme ve genişletme dönemi mi –yalnızca çok önemli bir pozitif etki elde etme girişiminde bulunabileceğimiz bir kriz zamanı olduğu için değil, aynı zamanda, bazıları uzlaşmaz bir tavır sergilese de halkın geniş kesimleri tartışmalara ve araştırmaya her zamankinden daha açık olduğu için.

Bu, sosyal aktivistlerin ne elde etmeye çalıştıklarına bağlı. Eğer amaçları şiddet döngüsünü tırmandırmak ve 11 Eylül benzeri katliamların –ve ne yazık ki dünyanın çoğunun çoktan aşına olduğu türden çok daha kötülerinin- meydana gelme olasılığını arttırmaksa kesinlikle analizlerini ve eleştirilerini frenlemeli, düşünmeyi reddetmeli ve meşgul oldukları çok ciddi meseleleri tartışmayı kesmelidirler. Aynı tavsiye, eğer bu eylemciler burada ve dünyanın pek çok yerinde genel nüfusun zararına olacak, hatta insan

varlığını tehdit edecek planların uygulanması için politik-ekonomik güç sisteminin en reaksiyoner ve gerici ögelerine yardım etmek istiyorlarsa da geçerlidir.

Aksine, eğer sosyal aktivistlerin amacı yeni zalimliklerin meydana gelme olasılığını azaltmak ve özgürlük, insan hakları ve demokrasi ile ilgili umutları arttırmaksa tam tersi bir yol izlemelidirler. Bu ve buna benzer diğer suçların arkaplanında yatan etkenleri soruşturma çabalarını yoğunlaştırmalı ve çoktandır bağlanmış bulundukları haklı davalara daha büyük bir enerjile kendilerini adanmışlardır. Fırsatlar eminim ki oradadır. Korkunç suçların yol açtığı şok, seçkin kesimleri bile kısa süre önce hayal bile edilemeyecek türden bir düşünüşe sevk etmiştir, halkın geneli için bu çok daha doğrudur. Elbette ki sessizce itaat etmeyi isteyenler olacaktır. Bu aşırı sağdan beklenebilir, ve tarih hakkında çok az bir bilgisi olan herkes bunu çok daha zehirli bir biçimde bazı sol entelektüellerden de bekleyebilir. Fakat histerik bağırış çağırışlar ve yalanlar karşısında sinmemek, elden geldiğince hakikat ve dürüstlüğü yolumdan şaşmamak, ve yaptıklarımızın ya da yapamadıklarımızın insani sonuçları hakkında kaygı duymak çok önemlidir. Bunların hepsi bildik doğrular, ama akılda tutulmaları çok önemlidir.

Bildik doğruların ötesinde, özgül sorunlara yöneliriz -sorgulama ve eylem için.

TERÖRE KARŞI YENİ SAVAŞ

MIT'de (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) Teknoloji ve Kültür Forumu'nda alınan ses kaydından çözülmüştür.

Dünyayı çekip çevirenlerin televizyoncular olduğunu herkes bilir (dinleyiciler güler). Az önce, orada değil de burada olmam gerektiği yolunda bazı talimatlar aldım.

Bu forumda yaptığım son konuşma pek iç açıcı olmayan bir konu üzerineydi. İnsanların bir tür olarak tehlike altında olduklarından ve kurumlarının doğası dikkate alındığında, muhtemelen kısa bir süre içinde kendilerini tümüyle ortadan kaldırmak üzere olduklarından söz etmiştim. Bu sefer biraz kendimizi ferah tutabiliriz, daha az iç sıkıntısı veren bir konu hakkında konuşacağız: Teröre karşı yeni savaş. Ne yazık ki dünya, her geçen gün daha da fazla korku verici olaylarla karşımıza çıkmayı sürdürüyor.

BU KONUŞMA İÇİN İKİ KOŞUL VARSAYIN

Bu konuşma için iki koşul varsayacağım:

Birincisi gerçeklerin dikkate alınması olarak varsaydığım şey. Yani, 11 Eylül olayları dehşet verici bir zalimlik ve muhtemelen, can kayıpları dikkate alındığında tarihin savaşlar dışındaki en büyük suçudur.

İkinci varsayım hedeflerle ilgili. Amacımızın, ister bize isterse başkalarına yönelik olsun, bu tür suçların bir kez daha işlenme olasılığını azaltmak olduğunu varsayıyorum.

Eğer bu iki varsayımı kabul etmiyorsanız, söyleyeceklerim size hitap etmeyecek. Bunları kabul ettiğimiz takdirde, birbiriyle yakından ilişkili ve her biri üzerinde epeyce düşünmeyi gerektiren bazı sorular karşımıza çıkmaktadır.

BEŞ SORU

Birinci soru, şimdiye kadarki en önemli soru şu anda nelerin olup bitmekte olduğudur. Ve bunun içinde saklı diğer bir soru, bu durum karşısında bizim ne yapabileceğimizdir. İkincisi 11 Eylül'de olan bitenin tarihi değiştirecek tarihsel bir olay olduğuna dair ortak varsayım ile ilgili. Buna ben de katılma eğilimindeyim. Sanırım bu doğru. Bu tarihsel bir olaydı ve tam da sormamız gereken bunun neden böyle olduğu? Üçüncü soru konuşmanın başlığıyla ilgili: Terörizme Karşı Savaş. Bu tam olarak nedir? Ve ilgili diğer bir soru daha var: Terörizm nedir? Daha dar ama önemli olan dördüncü soru 11 Eylül suçlarının kökenleri ile ilgili. Ve hakkında biraz konuşmak istediğim beşinci soru terörizme karşı savaşla mücadele ederken ve bu savaşa yol açan durumları ele alırken ne tür politik seçeneklere sahip olduğumuz hakkında.

Her biri hakkında bir şeyler söyleyeceğim. Bunların daha ötesini tartışmaktan mutluluk duyarım, yeni sorular yöneltmekten çekinmeyin. Bunlar benim aklıma gelen başlıca sorular ama sizler kolayca ve makûl bir şekilde yeni sorular seçebilirsiniz.

1. Şu Anda Olan Biten Nedir?

ÜÇ-DÖRT MİLYON İNSANIN AÇLIKTAN ÖLMESİ

Tamam, şimdiyle başlayalım. Afganistan'daki durumdan söz edeceğim. Sadece *New York Times* gibi tartışma götürmez kaynaklara dayanarak konuşacağım (dinleyiciler güler). *New York Times*'a göre Afganistan'da açlıktan ölümün eşiğinde bulunan 7-8 milyon insan var. Bu aslında 11 Eylül'den önce de doğrudur. Uluslararası yardımlarla yaşıyorlardı. 16 Eylül'de, *Times*'ın yazdığına göre, aynen aktarıyorum, ABD Pakistan'dan, Afganistan'daki sivil halkın

gereksinimi olan gıda ve diğer tedariklerin büyük bir kısmını taşıyan kamyon konvoylarını durdurmasını istedi. Tespit edebildiğim kadarıyla ABD ve Avrupa'da hiçbir tepki ortaya çıkmadı. Ertesi gün kulağım Avrupa'daki ulusal radyolardaydı. Bilebildiğim kadarıyla milyonlarca insanı kitlesel açlığa mahkûm edecek bu talep karşısında ABD ve Avrupa'da hiçbir tepki yoktu. 11 Eylül'ün hemen ertesinde, askeri hareket tehditleri uluslararası yardım çalışanlarının bölgeden ayrılmasına ve yardım programlarının aksamasına neden olmuştu. İnanın yine *New York Times*'dan alıntı yapıyorum. Çetin yolculukların ardından Pakistan'a ulaşan mülteciler, ABD'nin başını çektiği askeri saldırı tehdidi süregiden perişanlığı potansiyel bir felakete dönüştürdükçe, ülkelerinde yaşanmakta olan umutsuzluk ve korku sahnelerini tasvir ediyorlardı. Ülke yaşama incecik bir damarla bağlıydı ve biz tam da bu damarı kestik. Bunları bölgeden çıkarılan bir yardım çalışanı *New York Times*'a anlatıyor.

Ana yardım kuruluşu BM'nin Dünya Gıda Programı çalışmalarına ama üç hafta sonra Ekim başlarında yeniden başlayabildi. Daha alt bir seviyede, yalnızca gıda nakliyatına devam edebildiler. İçerde uluslararası yardım çalışanları olmadığından dağıtım sisteminin işleyişi zarar gördü. Bombardımanla birlikte dağıtım askıya alındı. Daha sonra düşük bir hızda devam etti, aynı anda yardım kuruluşları ABD'nin havadan gönderdiği yardımları muhtemelen faydadan çok zarar getirdiği ve yalnızca propaganda aracı olduğu gerekçesiyle yüksek sesle kınamaya başladılar. *London Financial Times*'dan alıntı yaptığımızda bunların olduğunu görüyoruz. Devam etmek son derece kolay. Bombardımanın ilk haftasının ardından, *New York Times* arka sayfalarında, başka bir konu hakkında bir yazının bulunduğu sütunda şu haber veriliyordu: BM'nin hesaplarına göre, çok kısa bir süre sonra Afganistan'da bir somun ekmeğe dahi acil olarak ihtiyaç duyan 7.5 milyon insan olacak ve sert kış koşullarının pek çok bölgede teslimatı tümüyle imkânsız hale getirmesine sadece birkaç hafta var. Alıntıya devam edecek olursak: Bombalar düştüğü sürece teslimat hızı gerekli olanın yarısına kadar düşmektedir. Bu harcıalem yorum bize Batı uygarlığının, hesa-

bını iyi yapın, 3-4 milyon kadar insanın ölüm koşullarını hazırladığını anlatıyor. Aynı gün, Batı uygarlığının lideri bir kez daha zanlı Usame Bin Ladin'in teslim edilmesiyle ilgili görüşme talebini ve teslim talebinin yerine getirilmesi için delil gösterilmesi ricasını küstahça reddetti. Bu dikkate alınmamıştı. Aynı gün, BM'nin gıdanan sorumlu özel raportörü Birleşik Devletler'e milyonlarca kurbanı kurtarmak için bombardımanı durdurması çağrısında bulundu. Benim bilebildiğim kadarıyla bu yazılmadı. Bu Pazartesi günüydü. Dün belli başlı yardım kuruluşları OXFAM, Christian Aid ve diğerleri de bu çağrıya katıldılar. *New York Times*'da hiçbir haber bulamazsınız. *Boston Globe*'da Keşmir'le ilgili başka bir haberin içine sıkıştırılmış tek bir satır var.

SESSİZ SOYKIRIM

Bunların üzerinde çok durmayıp kolayca devam edebiliriz, fakat bunların tümü her şeyden önce bizlere neyin olup bitmekte olduğunu gösteriyor. Olan biten sanki sessiz bir soykırım gibi. Aynı zamanda seçkin kültür, bizlerin parçası olduğu kültür hakkında da oldukça iyi fikir veriyor. Olan biten ne olursa olsun -ilerde ne olacağını tam olarak bilemiyoruz, planların ve programların önümüzdeki aylarda birkaç milyon insanın ölebileceği varsayımı üzerine hazırlanıp uygulanmakta olduğuna işaret ediyor. Son derece harcalem, yorumsuz, üzerinde özel olarak hiç düşünülmemsiniz, burada ve Avrupa'nın önemli bir bölümünde son derece normal bir durummuş gibi. Fakat dünyanın geri kalanı için aynı şey geçerli değil. Hatta Avrupa'nın çoğu kısmında bile değil. Eğer örneğin İrlanda ya da İskoçya basınını yakından okuyacak olursanız tepkilerin çok farklı olduğunu görürsünüz. Bugün olup biten işte bu. Olup bitenler çok fazla bizim kontrolümüz altında. Olup bitenleri etkilemek için çok şey yapabiliriz. Kabaca böyle.

2. Neden Tarihsel Bir Olaydı?

ULUSAL TOPRAKLAR SALDIRIYA UĞRADI

İsterseniz şimdi şu anda 3-4 milyon insanı -Taliban'ı değil elbette,

kurbanlarını- katletmek üzere olduğumuz gerçeğini bir an için unutup daha soyut bir soruya dönelim. Geriye gidelim, 11 Eylül'de cereyan eden tarihsel olay sorusuna dönelim. Söylediğim gibi, bunun doğru olduğunu düşünüyorum. Olayın talihsiz boyutlarından ötürü değil, bunu düşünmek bile son derece kötü ama boyutları itibariyle pek o kadar sıra dışı değil. Can kayıpları dikkate alındığında büyük bir olasılıkla tarihin en büyük suçu olduğunu söyledim. Bu doğru olabilir. Fakat ne yazık ki, zamana yayılarak daha aşırı etkiler üreten terörist suçlar var. Ne olursa olsun bu tarihsel bir olay, çünkü bir değişiklik var. Değişiklik silahların yöneltildiği istikamet. Bu yeni. Kökten bir şekilde yeni. O halde, ABD tarihine bir bakalım.

ABD ulusal toprakları en son 1814 yılında İngilizler Washington'u yaktıklarında saldırıya uğramıştı. Birçok saldırı oldu... Herkes Pearl Harbor'dan söz ediyor ama bu iyi bir benzetme değil. Hakkında ne düşünürseniz düşününün, Japonlar ulusal toprakları değil iki ABD sömürgesindeki askeri üsleri bombaladılar; bu sömürgeler yerleşimcilerinden pek de hoş olmayan yöntemlerle alınmışlardı. Bugün büyük boyutta saldırıya uğramış olan ulusal topraklardır. Ufak tefek bazı örnekler bulabilirsiniz ama bu biricik.

Yaklaşık 200 yıl boyunca biz, ABD, milyonlarca yerli nüfusu yerinden ettik veya çoğunlukla yok ettik, Meksika'nın yarısını istila ettik, tüm bölgede, Karayipler ve Orta Amerika'da yağmalar yaptık, bazen daha da ötelere gittik, Havai ve Filipinler'i istila ettik, bu sırada birkaç yüz bin Filipinliyi öldürdük. II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ABD dünya üzerindeki hâkimiyetini burada anlatmayacağım çok çeşitli biçimlerde genişletti. Fakat her seferinde başkalarını öldürüyordu, kavga başka yerdeydi, katledilenler başkalarıydı. Burada değil. Ulusal topraklarda değil.

AVRUPA

Avrupa örneğinde değişim daha da çarpıcıdır, çünkü onların tarihi bizimkinden bile dehşet vericidir. Biz temelde Avrupa'nın bir uzantısıyız. Avrupa yüzlerce yıldır dünyanın çeşitli halklarını har-

cialem bir şekilde katledegeldi. Dünyayı fethetmeleri bu şekilde olmuştur, bebeklere şeker dağıtarak değil. Bu dönemde, Avrupa çok kanlı savaşlara sahne oldu, Avrupalılar birbirlerini de katlediyorlardı. Avrupa'da yüzlerce yıldır en iyi bilinen spor insanların birbirlerini boğazlamasıydı. 1945'te sona ermesinin tek nedeni - bunun demokrasiyle, savaşmamakla veya diğer moda nosyonlarla hiçbir alakası yoktur- bu oyunun bir kez daha oynanması durumunda, dünyanın sonunun geleceğini herkesin gayet iyi anlamış olmasıdır. Biz dahil Avrupalılar kitlesel imha silahları geliştirdiğimiz için bu oyuna bir son verilmesi gerekmiştir. Kitlesel imhanın kökeni yüzlerce yıl öncesine kadar uzanır. 17. yüzyılda Almanya'nın tüm nüfusunun muhtemelen yaklaşık %40'ı tek bir savaşta silinmişti.

Fakat tüm bu kanlı ve katliamlara sahne olan dönem boyunca Avrupalılar hem birbirlerini boğazlıyorlardı hem de başka halkları katlediyorlardı. Kongo Belçika'ya saldırmadı, Hindistan İngiltere'ye saldırmadı, Cezayir Fransa'ya saldırmadı. Hep aynı biçimde olmuştur. Bazı istisnalar vardır ama boyutları küçüktür, ve Avrupa'nın ve bizim dünyanın geri kalanına yaptıklarımızla karşılaştırıldığında fark edilmeleri son derece zordur. Bu ilk değişimdir. İlk defa silahlar diğer tarafa doğrultulmuştur. Ve benim düşünceme göre, İrlanda Denizi'nin her iki tarafında bu derece farklı tepkilerle karşılaşmanızın nedeni muhtemelen budur -bu, benim çeşitli söyleşilerden ve ulusal radyo programlarından çıkardığım bir şey. Yüzyıllardır kırbacı elinizde mi tutuyorsunuz yoksa kırbaçlanıyor musunuz? Dünya buna bağlı olarak çok ama çok farklı görünebilir. Bu nedenle Avrupa'da ve burası gibi uzantılarında yaşanan şoku ve şaşkınlığı son derece anlaşılır buluyorum. Bu tarihsel bir olay ama ne yazık ki boyutu bakımından değil, başka bir bakımdan ve bu nedenledir ki dünyanın geri kalan kısmı, geri kalan kısmın çoğunluğu buna çok daha farklı bakıyor. Yaşanmış zalimliğin kurbanlarına karşı sempatiyi esirgemiyorlar, olaylar karşısında dehşete düşmüş durumdalar, bunlar her yerde geçerli, ama olayı farklı bir perspektiften izliyorlar. Belki bizim anlamak isteyebileceğimiz bir perspektif.

3. Teröre Karşı Savaş Nedir?

Üçüncü soruyla devam edelim, “Terörizme karşı savaş nedir?” ve bir yan soru, “Terörizm nedir?”. Terörizme karşı savaş üst mevki-lerde ölümcül bir salgına, barbarların, “medeniyetin yoldan çıkmış muhalifleri”nin yaydığı bir kansere karşı mücadele olarak tarif ediliyor. Bu benim paylaştığım bir duygu. Fakat aktardığım kelimeler 20 yıl öncesinden. Başkan Reagan ve onun Dışişleri Bakanı’nın kelimeleri. Reagan yönetimi 20 yıl önce uluslararası terörizme karşı mücadelenin dış politikamızın çekirdeğini oluşturacağını söyleyerek işbaşına geldi. Onu başkaları, az önce benim tarafımdan kullanılan terimlerle tarif ettiler. Ve bu bizim dış politikamızın çekirdeğiydi. Reagan yönetimi, medeniyetin yoldan çıkmış muhaliflerince yayılan bu ölümcül salgına karşı, boyutları itibariyle daha önce hiç rastlanmamış olağanüstü bir uluslararası terörist ağ kurarak yanıt verdi. Bu terörist ağ öncelikle ve kısmen yanı başımızda, ama yalnızca orada değil, tüm dünyada yoğun zalimliklere imza attı. Hep-sini bir bir sayacak değilim, hepiniz eğitilmiş insanlarsınız, eminim bunları lisede öğrenmişsinizdir. (dinleyiciler güler)

NİKARAGUA'YA KARŞI REAGAN - ABD SAVAŞI

Hiçbir şekilde tartışma götürmez olan bir tanesine değineceğim, bizim açımızdan da tartışılacak bir tarafı olmayabilir, en aşırı örnek bu değil, ama tartışma götürmez. Dünya Mahkemesi ve BM Güvenlik Konseyi gibi en yüksek uluslararası otoritelerin yargılarından ötürü tartışma götürmez. Yani bu tartışma götürmez, en azından uluslararası hukuk, insan hakları, adalet ve benzeri şeylere asgari özen gösteren insanlar açısından. Ve şimdi size bir alıştırma vereceğim. Bu tartışma götürmez olayın geçen ayın yorum yazılarında hangi sıklıkla ele alındığına bakarak bu kategorinin büyüklüğünü tahmin edebilirsiniz. Ve bu özellikle ilgili bir olay, sadece tartışma götürmez olduğu için değil, ama hukuk arayan bir devletin uluslararası terörizme karşı nasıl yanıt vereceği ve verdiği hakkında tartışma götürmez bir örnek sağladığı için. Ve 11 Eylül olaylarından çok daha aşırıydı. On binlerce insanın ölümüne

neden olan, ülkeyi bir daha toparlanamayacak derecede yakıp yıkan bir savaştan, Nikaragua'ya karşı Reagan-ABD savaşından söz ediyorum.

NİKARAGUA'NIN YANITI

Nikaragua yanıt verdi. Washington'a bombalar atarak değil. Dünyaya Mahkemesi'ne giderek ve dava hakkında bir araya getirilmesi hiç de zor olmayan kanıtları sunarak. Dünya Mahkemesi davalarını kabul etti, onlar lehine karar verdi, ABD'nin "hukuksuz kuvvet kullanımı"nı -bu, uluslararası terörizm için diğer bir ifadedir- kınadı ve ABD'ye suçla son vermesi ve büyük miktarda tazminat ödemesi talimatını verdi. Tabii ki ABD mahkemenin kararını tam bir küstahlıkla reddetti ve bundan böyle bu mahkemenin kararlarını kabul etmeyeceğini duyurdu. Ardından Nikaragua BM Güvenlik Konseyi'ne giderek tüm devletlerin uluslararası hukuka riayet etmesi için çağrıda bulunan bir önerge sundu. Kimsenin adı geçmiyordu ama herkes anladı. ABD önergeyi veto etti. Şu ana kadar, dünyada hem Dünya Mahkemesi tarafından uluslararası terörizm nedeniyle kınanan hem de tüm devletleri uluslararası hukuka uymaya çağırın BM önergesini veto eden tek ülkedir. Bunun üzerine, Nikaragua teknik olarak veto kurumunun olmadığı ama her olumsuz ABD oyunun aslında veto anlamına geldiği BM Genel Kurulu'na gitti. Benzer bir önerge yalnızca ABD, İsrail ve El Salvador'un olumsuz oylarıyla geçti. Ertesi yıl aynı şey yineleni, ama bu sefer ABD yalnızca İsrail'i peşinden sürükleyebildi, böylelikle uluslararası hukukun dikkate alınmasına karşı çıkan iki oy kaldı. Bu aşamada, Nikaragua'nın eli kolu bağlandı. Hukuki olarak her yolu denemişti. Bunlar kuvvetle yönetilen bir dünyada hiçbir işe yaramıyor.

Bu olay tartışma götürmez ama kesinlikle en aşırı olanı değil. "Bütün bunlar hakkında ne kadar şey biliyoruz? Hakkında ne kadar konuşuyoruz? Hakkında okulda ne öğreniyoruz? Ne kadarı baş sayfalarda?" Bunları sorarak kültürümüz, toplumumuz ve bugün nelerin olup bitmekte olduğu hakkında epeyce fikir edinebiliriz.

Ve bu sadece bir başlangıç. ABD Dünya Mahkemesi ve Güvenlik Konseyi'ne derhal savaşı tırmandırarak yanıt verdi, bu iki partinin birlikte hemen verdikleri ortak karardı. Aynı zamanda savaşın terimleri de değiştirildi. İlk defa terörist orduya resmi emirler verildi. Terörist orduya “yumuşak hedefler” olarak adlandırılan noktalara, yani savunmasız sivil hedeflere saldırılması ve Nikaragua ordusundan uzak durulması için emirler verildi. Bunu yapabildiler, çünkü ABD Nikaragua hava sahası üzerinde mutlak hâkimiyete sahipti ve paralı ordu gelişkin iletişim araçlarıyla donatılmıştı, normal bir gerilla ordusu değildi ve Nikaragua ordusunun tertibi hakkında bilgi alabiliyorlardı, böylelikle tarımsal kolektiflere, sağlık kliniklerine ve benzeri yumuşak hedeflere cezai yaptırımlardan muaf olarak saldırabildiler. Bunlar resmi emirlerdi.

BURADA TEPKİ NEYDİ?

Tepki neydi? Bu biliniyordu. Buna bir tepki vardı. Uygulanan politika sol liberal görüş tarafından akla uygun olarak değerlendiriliyordu. Solu ana-akım tartışmalarda temsil eden Michael Kinsley bir makale yazmış ve bu politikayı eleştirme konusunda İnsan Hakları İzleme Örgütü* gibi aceleci olmamamız gerektiğini söylemişti. “akla uygun” bir politikanın fayda maliyet analizi sınavını geçmesi gerekir” demişti, ve şimdi aynen aktarıyorum, bu “bir yandan akacak kan ve sefalet miktarı ama diğer yandan demokrasinin ortaya çıkması olasılığı”nın analiziydi. ABD'nin yorumladığı, çevre ülkelerde grafiklerde gösterildiği şekilde demokrasi. Dikkat edin, ABD'nin, ABD seçkinlerinin analizi sürdürme ve eğer kendi sınavlarını geçerse projenin peşini bırakmama hakkına sahip olmaları aksiyom** niteliğindedir. Ve bu kendi sınavlarını geçti. Bu iş gördü. Nikaragua süper gücün saldırıları karşısında dayanamayıp en nihayetinde çöktüğünde, yorumcular benimsenen yöntemlerin başarısını açıkça ve neşeyle alkışladılar ve bunları tarif ettiler. Örnek olarak *Time* dergisinden bir alıntı yapacağım. Başarısını al-

* Human Rights Watch

** Genel olarak doğru olduğu kabul edilen ve kanıtlanmasına gerek duyulmayan önerme. -y.h.n.

kışladıkları benimsenmiş yöntemler şunlardı: “yerli nüfusun yor-
gun düşüp istenmeyen hükümeti defedene kadar ekonomiyi en-
kaz haline dönüştürmek ve uzun v. ölümcül bir savaşı” bizim için
“minimal” bir maliyetle “vesil tayın ederek” sürdürmek ve kur-
banları “yıkılmış köprüler, sabotaja uğramış enerji santralleri ve yı-
kılmış çiftliklerle” başbaşa bırakmak, ve böylelikle ABD adayına
“kazanılmış bir dava” bırakmak: “Nikaragua halkının yoksullaşma-
sına son vermek”. Bu sonuç karşısında *New York Times*’ın “Ame-
rikalılar Sevinçte Birleştiler” şeklinde bir manşeti vardı.

TERÖRİZM İŞ GÖRÜR - TERÖRİZM ZAYIFIN SİLAHI DEĞİLDİR

Bu içinde yaşadığımız kültürdür ve çeşitli gerçekleri açığa çıkar-
maktadır. Bir tanesi terörizmin iş gördüğü gerçeğidir. Başarısızlığa
uğramaz. İş görür. Şiddet genellikle iş görür. Bu dünya tarihidir.
İkincisi, genellikle yapıldığı şekilde terörizmin zayıfın silahı oldu-
ğunu söylemek çok ciddi bir analitik hatadır. Gerçekte, diğer şid-
det araçları gibi terörizm de esas olarak güçlünün, çok büyük öl-
çüde güçlünün silahıdır. Zayıfın silahı olarak ele alınmaktadır çün-
kü güçlü aynı zamanda doktriner sistemleri de kontrol etmekte ve
onların terörü terör olarak kabul edilmemektedir. Bu neredeyse
evrenseldir. Tarihsel bir istisna aklıma gelmiyor, en kötü kitle kat-
liamcıları bile dünyaya bu şekilde bakmışlardır. Örneğin Nazilere
bakın. İşgal ettikleri Avrupa’da terör uygulamıyorlardı. Yerel nü-
fusu partizanların terörüne karşı koruyorlardı. Direniş hareketleri
varsa, terörizm de vardı. Naziler karşı terör uyguluyorlardı. Daha-
sı, ABD buna esasta katılıyordu. Savaşın sonra, ABD ordusu Avru-
pa’da Nazi karşı terör operasyonları hakkında kapsamlı araştırma-
lar yaptı. Önce ABD bunları öğrendi ve ardından kendisi genellik-
le aynı hedeflere, eski direniş hareketlerine karşı kullanmaya baş-
ladı. Fakat ordu aynı zamanda Nazi yöntemlerini de araştırdı, il-
ginç çalışmalar yayınladı, bazen bu yöntemleri verimsiz oldukları
gerekçesiyle eleştirdi, yani şunu doğru yapmadınız, bunu doğru
yaptınız şeklinde eleştirel bir analize tabii tuttu. Bu yöntemler bu-
raya getirilen Wehrmacht görevlilerinin tavsiyeleriyle karşı ayaklan-
ma, karşı terör operasyonlarının, adlandırıldığı şekliyle düşük yo-

günlük çatışmanın kılavuzları oldular; kullanılan kılavuzlar ve prosedürler işte bunlardır. O halde bunu sadece Naziler yaptı diyemeyiz. Batı medeniyetinin liderleri tarafından bunun yapılması gereken şey olduğu düşünülmüştü, daha sonra bu faaliyetleri devam ettirenler bizleriz. Terörizm zayıfın silahı değildir. “Biz”e karşı olanların silahıdır, bu “biz” her kim olursa olsun. Eğer bu konuda tarihsel bir istisna bulabilirseniz, görmek isteyeceğimden emin olabilirsiniz.

KÜLTÜRÜMÜZÜN DOĞASI - TERÖRİZME NASIL BAKIYORUZ

Kültürümüzün, bizim yüksek kültürümüzün doğasına dair ilginç bir gösterge tüm bunlara nasıl bakıldığıdır. Bunun bir yolu tümüyle bastırmaktır. Böylece neredeyse kimsenin bundan haberi bile olmaz. Ve Amerikan propaganda ve doktrini o kadar güçlüdür ki, kurbanlar bile olan bitenin farkına nadiren varırlar. Demek istediğim, bunun hakkında Arjantin halkıyla konuşurken onları uyarmanız gerekir. Ah! Evet, böyle oldu, biz unutmuştuk! Derinlemesine bastırılmıştır. Şiddet tekelinin doğrudan sonuçları ideolojik ve diğer bakımlardan çok güçlü olabilir.

NİKARAGUA’NIN KENDİSİNİ

SAVUNMA HAKKININ OLABİLECEĞİ DÜŞÜNCESİ

Terörizm karşısında kendi tavrımızı aydınlatan diğer bir gösterge Nikaragua’nın kendisini savunma hakkının olabileceği düşüncesi-ne karşı geliştirilen tepkidir. Aslında bazı veri araştırmaları ve benzer şeylerle bunun üzerine ayrıntılı olarak gittim. Nikaragua’nın kendisini savunma hakkının olabileceği haddini bilmez bir düşünce olarak değerlendirildi. Ana-akım yorumlarda Nikaragua’nın bu hakka sahip olabileceğini belirten neredeyse hiçbir yazı yok. Ve bu gerçek Reagan yönetimi ve propaganda aygıtı tarafından ilginç bir şekilde sömürülmüştü. İçinizde o zamanlar bu konularla ilgilenenler hatırlar, Nikaragua’nın Rusya’dan MIG jetleri aldığına dair düzenli dedikodular yayıyorlardı. O noktada şahinlerle güvercinler bölündü. Şahinler “tamam, bombalayalım” dediler. Güvercinler “bir dakika, bakalım dedikodular doğru mu? Eğer doğruysa, ta-

mam, bombalayalım. Çünkü ABD'yi tehdit ediyorlar" dediler. Neden tam da o anda MIG jetleri alıyorlardı? Avrupa ülkelerinden jet uçakları almaya çalışıyorlardı ama ABD müttefiklerine baskı uygulayarak savunma silahlarını göndermelerini engelledi, çünkü yüzlerini Ruslara döndürmelerini istiyordu. Bu propaganda amaçları için son derece yararlıdır. Böylece bizim için bir tehdit oluştururlar. Hatırlayın, onlar Texas eyaletindeki Harlingen'den sadece iki günlük yürüyüş mesafesindeydiler! 1985 yılında ülkeyi Nikaragua'dan korumak için olağanüstü hal ilan ettik. Ve bu uygulandı. Yani, Rusya'dan silah almaları çok daha iyiydi. Peki neden jet uçakları istiyorlardı? Tabii ki daha önce anlattığım nedenlerden ötürü. ABD hava sahalarında mutlak hâkimiyete sahipti, sürekli uçuşlar yapıyor ve terörist ordunun Nikaragua ordusuyla karşılaşmadan yumuşak hedeflere saldırmasını sağlayacak bilgileri sağlıyordu. Nedenin bu olduğunu herkes biliyordu. Jet uçaklarını başka herhangi bir şey için kullanmayacaklardı. Fakat, Nikaragua'ya terörist kuvvetleri savunmasız sivil hedeflere doğru yönlendiren süpergüç saldırılarına karşı kendi hava sahasını savunmasına izin verilmesi gerektiği düşüncesi, ABD'de tümüyle haddini bilmezlik olarak görülüyordu İstisnalar son derece azdı, biliyorsunuz bunları hemen sıralayabileceğimi biliyorsunuz. Benden dinlemeniz gerekmiyor. Bir bakın. Aklıma gelmişken söyleyeyim, istisnalar arasında kendi senatörlerimiz de vardı

HONDURAS - JOHN NEGROPONTE'NİN BM BÜYÜKELÇİSİ OLARAK TAYİNİ

Terörizmi nasıl değerlendirdiğimize dair diğer bir örnek şu anda yaşanıyor. ABD terörizme karşı savaşı yönlendirmek üzere Birleşmiş Milletler'e birkaç hafta önce yeni bir büyükelçi tayin etti. Bu kimdir? Adı John Negroponte'dir. 1980'lerin başında ABD'nin tımarında -o yıllarda Honduras için bunu söylemek pek yanlış olmayacaktır- büyükelçiydi. Honduras'ta bizim desteklemekte olduğumuz güvenlik kuvvetlerinin geniş ölçekli cinayetleri ve diğer zalimlikleri hakkında bilgi sahibi olması gerektiğine dair -ki kesinlikle bilgi sahibiydi- pek az kuşku vardı. Fakat bu işin küçük bir

kısmı. Honduras prokonsülü olarak -orada bu şekilde adlandırılıyordu- Honduras'ta konuşlandırılmış olan terörist savaşın yerel danışmanıydı. Devleti bu nedenle, önce Dünya Mahkemesi ve sonra BM Güvenlik Konseyinin veto edilen bir önergesiyle kınanmıştı. Ve şimdi teröre karşı savaşı yönlendirmek üzere BM'ye tayin edildi. Yapabileceğiniz diğer bir küçük deney, bu tayin karşısındaki tepkileri kontrol edip görmek. Aslında ne bulacağınızı size söyleyebilirim ama siz kendiniz bulun. Bu bize teröre karşı savaş ve kendimiz hakkında epeyce şey anlatmaktadır.

ABD ülkeyi basında grafiklerle tarif edilen koşullar altında tekrar devrıldı. Evet, ülke 1980'lerde epeyce yakılıp yıkılmıştı, ama o günden bugüne her bakımdan çöktü. ABD devrıldığından beri ekonomik olarak keskin bir iniş yaşadı, demokratik ve diğer bakımlardan da. Şimdi yarıküredeki ikinci fakir ülke. Nikaragua'yı tartışma götürmez bir örnek olduğu için ele aldığımı söylemiştim. Bölgedeki diğer devletlere bakacak olursanız devlet terörü çok daha aşırı boyutlardadır ve kökleri Washington'a uzanır. Fakat bu anlatılması gerekenlerin tamamı değildir.

ABD VE İNGİLTERE DESTEKLİ GÜNEY AFRİKA SALDIRILARI

Bu dünyanın başka yerlerinde de oluyordu, örneğin Afrika'da. Sadece Reagan yıllarında ABD ve İngiltere destekli Güney Afrika saldırıları, komşu ülkelere karşı ABD-İngiltere destekli saldırılar bir buçuk milyon insanın ölümüne, 60 milyar dolarlık hasara ve ülkelerin yok olmasına neden oldu. Ve dünyanın çeşitli yerlerine bakacak olursak çok daha fazla örnek ekleyebiliriz.

Şimdi bu küçük bir örneklemesini yaptığım, teröre karşı birinci savaştı. Bunu dikkate alacak mıyız? Veya, bugünle ilgili olabilir diye düşünecek miyiz? Pek de antik tarihten söz ediyor sayılmayız. Tabii, son ayın temel gündemine, teröre karşı savaşla ilgili tartışmalara bakacak olursanız cevap hayır.

HAİTİ, GUATEMALA VE NİKARAGUA

Nikaragua'nın şimdi yarıküredeki ikinci yoksul ülke durumuna geldiğini söylemiştim. En yoksul ülke hangisi? Tabii ki en yoksul olanı, yine 20. yüzyıl boyunca ABD müdahalelerinin kurbanı olan Haiti. Onu tümüyle harabeye çevirdik. Haiti en yoksul ülke. Nikaragua 20. yüzyıl ABD müdahaleleri sıralamasında ikinci. İkinci yoksul ülke. Aslında Guatemala ile yarışıyor. Her yıl ya da iki yılda bir kim ikinci en yoksul olacak, bu yer değiştiriyor. Aynı zamanda kimin ABD askeri müdahalesinin birinci hedefi olacağı hususunda da yarışıyorlar. Tüm bunların bir tesadüf olduğunu düşüneneğimiz zannediliyor. Tarihte olan bitenlerle hiçbir ilişkisi olmadığını düşüneneğimiz. Belki.

KOLOMBİYA VE TÜRKİYE

1990'larda insan hakları sicili en kötü olan ülke, açık arayla Kolombiya'dır. Aynı zamanda, 1990'larda terör ve insan hakları ihlallerini devam ettirirken, ABD'nin başta gelen askeri yardım alıcısı olmuştur. Kolombiya 1999 yılında, ayrı bir kategori olan İsrail ve Mısır dışında bırakıldığında, ABD'nin dünya genelinde birinci askeri yardım alıcısı olan Türkiye'nin yerini almıştır. Ve gerçekte, bu bize aslında şimdiki terör karşıtı savaş hakkında çok şey anlatmaktadır.

Türkiye neden bu kadar fazla ABD silahı alıyordu? Eğer Türkiye'ye silah akışına bakacak olursanız, Türkiye'nin her zaman çok fazla ABD silahı aldığı görülür. Stratejik bir konuma sahiptir, NATO üyesidir vs. Fakat Türkiye'ye silah akışı 1984'de çok keskin bir şekilde arttı. Bunun soğuk savaşla bir ilişkisi yoktu. Rusya'nın çökmekte olduğunu söylemek istiyorum. Silah akışı 1984'ten 1999'a, Kolombiya ile yer değiştirinceye kadar çok yüksek seviyede kaldı. 1984'ten 1999'a kadar olan biten neydi? 1984'te Türkiye Güneydoğu'daki Kürtlere karşı büyük bir terörist savaş başlattı. Ve ABD yardımı, askeri yardım o zaman yukarı fırladı. Tabancadan falan söz etmiyoruz. Sözü ettiğimiz jet uçakları, tanklar, askeri eğitim vs. Zalimlikler 1990'lar boyunca tırmandıkça yardım seviyesi yüksek kaldı. Zalimlikleri yardım takip etti. 1997 yılı doruktu. 1997 yı-

linda ABD askeri yardımı, 1950-1983 arasında, soğuk savaş döneminin tamamında olduğundan daha fazlaydı. Bu, soğuk savaşın bu politikayı ne kadar etkilediğine dair bir göstergedir. Ve sonuçlar içler acısıydı. 2-3 milyon mülteci. 1990 sonlarının en kötü etnik temizliklerinden biri yaşandı. On binlerce insan öldü, 3500 kasa-ba ve köy yok edildi. NATO'nun bombaladığı Kosova'da yaşananlardan bile çok daha ağır sonuçlar. Ve Birleşik Devletler silahların %80'ini tedarik etti, zalimlikler arttıkça yardımın boyutları da arttı, ta ki 1997'de doruğa ulaşana dek. 1999'da azaldı, çünkü terör bir kez daha işe yaradı, esas uygulayıcıları olan güçlüler tarafından uygulandığında hep olduğu gibi. Yani 1999 itibariyle Türk devletin terörü işe yaradı ve tabii ki karşı terör olarak adlandırılıyor, ama söylediğim gibi bu evrenseldir. Böylelikle Türkiye henüz kendi terörist savaşında başarıya ulaşamamış olan Kolombiya ile yer değiştirdi. Ve böylelikle Kolombiya ABD askeri yardım alıcısı olarak birinci sıradaki yerini aldı.

BATILI ENTELEKTÜELLERİN KENDİLERİNİ KUTLAMALARI

Bütün bunları özelde daha da çarpıcı kılan, tüm bu olan bitenlerin Batılı entelektüellerin muhtemelen tarihte eşi benzeri görülmemiş derecede kendilerini kutlayıp pohpohladıkları bir atmosfer içinde gerçekleşiyor olmasıydı. Hepinizin hatırladığını düşünüyorum. Sadece bir iki yıl önceydi. Ortalıkta şiddetli bir özphohlama hüküm sürüyordu; çok muhteşemdik ve bu tarihte ilkti. İlkel ve değerler için varız; yeni çağda her yerde insanlık dışı uygulamaları sona erdirmeye kendimizi adanmışız, falan filan. Ve kesinlikle NATO'nun hemen sınır dibinde yaşanan zalimliklere göz yumamayız. Bu defalar ve defalarca söylenmişti. Fakat, zalimlikler NATO'nun sınırları içinde meydana geldiğinde, çok daha kötülerine göz yummanın ötesinde, bunlara katkı da sunabiliriz. Batı medeniyeti ve bizlere dair başka bir fikir edinmek için tüm bunların hangi sıklıkla işlenmiş olduğuna bakmak gerekir. Bir deneyin. Tekrar etmeyeceğim. Bakmak öğretici olacaktır. Bir propaganda sisteminin bu oyunu özgür bir toplumda oynamayı sürdürebilmesi hayli etkileyicidir ve beceri ister. Hayrete düşmemek imkânsız. Bunu totaliter bir devlette yapabileceğinizi sanmıyorum.

TÜRKİYE ÇOK MÜTEŞEKKİR

Ve Türkiye son derece müteşekkir. Sadece birkaç gün önce Başbakan Ecevit Türkiye'nin terör karşıtı koalisyonu katılacağını duyurdu, büyük bir şevkle, başkalarından bile daha büyük bir şevkle. Başkalarının yapmak istemedikleri şeyi yapabileceklerini, askeri birliklere katkıda bulunmak istediklerini söyledi. Ve nedenini de açıkladı. Dedi ki, bizim ABD'ye bir teşekkür borcumuz var, çünkü Birleşik Devletler bizim kendi savaşımıza, onun ifadesiyle "teröristlere karşı savaş"a, yani kendi kitlesel etnik temizliğimize ve zalimliklerimize ve terörümüze yoğun katkı sağlayan tek ülkedir. Diğer ülkeler biraz yardım ettiler ama geri durdular. Öte yandan Birleşik Devletler şevkle ve tayin edici bir şekilde katkı sundu ve bunu, isteseler olan biteni pekâlâ görebilecek olan eğitimli sınıfların sessizliği daha doğrusu hizmetkârlığı sayesinde yapabildi. Birleşik Devletler önünde sonunda özgür bir ülkedir. İnsan hakları raporlarını okuyabilirsiniz. Her türlü benzeri dokümanı okuyabilirsiniz. Fakat biz zalimliklere katkıda bulunmayı seçtik ve Türkiye çok mutlu, bize teşekkür borçlular ve bu nedenle tıpkı Sırbistan'daki savaşta yaptıkları gibi askeri birlik sağlayacaklar. Türkiye, bizim tedarik ettiğimiz F-16 uçaklarıyla Sırbistan'ı bombaladığı için adından çokça söz ettiriyordu. Aynı uçaklarla, kendi adlandırmalarına göre iç terörün başını ezene kadar kendi halkını da bombalamıştı. Ve alışıldığı üzere, her zaman olduğu gibi, direniş terör içeriyor. Bu Amerikan Devrimi için de doğru. Bildiğim her durum için doğru. Tıpkı şiddet tekeliyle ellerinde bulunduranların her zaman kendilerinin terör karşıtı faaliyet gösterdiklerini söylemelerinin doğru olması gibi.

CEZAYİR, RUSYA, ÇİN VE ENDONEZYA'YI İÇEREN KOALİSYON

Bu gerçekten etkileyici ve şu anda teröre karşı savaş için organize edilen koalisyonla ilgisi var. Ve bu koalisyonun nasıl tarif edildiğini görmek çok ilginç. Örneğin bu sabahki *Christian Science Monitor*'e bir bakın. İyi bir gazetedir. Dünyada olup bitenleri kapsamlı bir şekilde ele alan en iyi uluslararası gazetelerden birisi. Birinci

sayfadaki ana yazıda, insanların ABD'den genelde nefret ettikleri ama şimdi saygı göstermeye başladıkları ve ABD'nin teröre karşı savaşta öncülük etmesinden nasıl mutluluk duydukları anlatılıyor. Ve temel örnek -gerçekte tek ciddi örnek, diğerleri ise bir şakadan ibaret- Cezayir. Cezayir ABD'nin teröre karşı savaşına yaklaşımı çok tutkulu. Bu yazıyı yazan kişi bir Afrika uzmanı. Cezayir'in dünyadaki en zalim terörist devletlerden biri olduğunu ve kendi nüfusa karşı geçtiğimiz yıllarda ve halen dehşetli bir terör uyguladığını pekâlâ bilmesi lazım aslında. Bir süre bunlar hasır altındaydı. Fakat daha sonra Fransa'da Cezayir ordusunun itirafçıları tarafından ifşa edildi. Bu orada ve İngiltere'de ve her yerde biliniyor. Fakat biz burada, dünyadaki en kötü terörist devletlerden biri ABD'nin teröre karşı savaşını coşkuyla karşıladığı ve ABD'nin bu savaşdaki liderliğini şiddetle desteklediği için gurur duyuyoruz. Ne kadar popülerleştirdiğimizi görüyorsunuz.

Ve eğer oluşturulan koalisyona bakacak olursanız, bu size çok daha fazlasını anlatır. Koalisyonun önde gelen üyelerinden birisi Rusya'dır ve Çeçenlere karşı sürdürdüğü kanlı terörist savaşının ABD tarafından arkaplanda eleştirilmesi yerine desteklenmesinden çok memnun. Çin koalisyona büyük bir tutkuyla katılıyor. Batı Çin'de Müslüman ayrılıkçılar olarak adlandırdıkları unsurlara karşı yaptığı zulumlara destek bulmaktan çok memnun. Türkiye, söylediğim gibi, teröre karşı yürüttüğü savaştan büyük mutluluk duyuyor. Onlar uzman. Ache ve başka yerlerdeki zulmleri için Cezayir, Endonezya daha da fazla ABD desteği sağlayacaklarına çok memnunar. Listeyi baştan sona incelediğimizde, terör karşısındaki koalisyona katılan devletlerin listesi oldukça etkileyicidir. Ortak bir özellikleri var. Dünyada önde gelen terörist ülkeler arasında oldukları kesin. Ve dünya şampiyonu da onlara önderlik ediyor.

TERÖRİZM NEDİR?

Evet, bu bizi terörizm nedir sorusuna geri getiriyor. Onun ne olduğunu anladığımızı varsayarak konuşuyordum. Gerçekten, nedir terörizm? Bu soruya bazı kolay yanıtların verilmesi söz konusu.

Resmi bir tanımı var. Bunu ABD gizli belgelerinde veya ABD ordusunun elkitaplarında bulabilirsiniz. ABD ordusunun bir elkitabından alınan kısa bir tanım oldukça yeterli: Şiddet ya da şiddet tehdidinin, yıldırma, cebir ya da korku salmak suretiyle politik veya dini ideolojik hedeflere ulaşmak için hesaplı bir şekilde kullanılması. Terörizm budur. Yeterli bir tanım. Bu tanımı kabul edebileceğimizi düşünüyorum. Fakat mesele şu ki, bu kabul edilemez, çünkü eğer kabul ederseniz tüm yanlış sonuçlar birbiri peşisıra gelir. Örneğin benim sıralamakta olduğum tüm kötü sonuçlar. Şimdi Birleşmiş Milletler'de, tam da şu anda, terörizm hakkında kapsamlı bir sözleşme hazırlığı var. Kofi Annan'ın, önceki gün Nobel ödülünü alırken, boşa zaman kaybetmeyi bir kenara bırakıp bunun üzerine gerçekten eğilmeliyiz dediği söylendi.

Fakat bir sorun var. Eğer kapsamlı sözleşmede terörizmin resmi tanımını kullanacak olursanız tümüyle yanlış sonuçlar elde edersiniz. O halde bu yapılamaz. Aslında durum bundan daha da kötü. ABD'nin resmi politikası olan Düşük Yoğunluklu Savaş'ın tanımına bir bakacak olursanız az önce okuduğumun farklı sözlerle izah olduğunu göreceksiniz. Aslında Düşük Yoğunluklu Çatışma terörizmin diğer bir adı. Diğer ülkelerin, ne kadar dehşet verici eylemlerde bulunurlarsa bulunsunlar, bunu karşı terörizm olarak adlandırmaları bu yüzden. Biz bunu Karşı Ayaklanma Operasyonu veya Düşük Yoğunluklu Çatışma olarak adlandırıyoruz. Yani bu ciddi bir sorun. Halihazırdaki tanımları kullanamazsınız. Tüm yanlış sonuçlarla karşılaşmayacağınız bir tanımı dikkatlice arayıp bulmalısınız.

ABD ve İsrail Terörizmi Kınayan Temel Bir Önergeye Neden Karşı Oy Kullandılar?

Başka bazı sorunlar da var. Bazıları Aralık 1987'de, terörizme karşı birinci savaşın doruğunda, bu ölümcül salgın üzerindeki gazap doruğa tırmanırken ortaya çıktı. BM Genel Kurulu terörizme karşı, bu ölümcül salgını en sert şekilde kınayan, her devleti her türlü araca başvurmak suretiyle bu ölümcül salgına karşı mücadeleye çağıran çok sert bir önergeyi onayladı. Bu önergeyi herkes

onayladı. Tek bir ülke, Honduras çekimser kaldı. Ve iki karşı oy vardı, geleneksel ikili, ABD ve İsrail. ABD ve İsrail, terörizmi en sert biçimde kınayan, aslında büyük ölçüde Reagan yönetiminin ifadelerini kullanan temel öneme sahip bir önergeye neden karşı oy kullandılar? Elbette, bunun bir nedeni var. Bu uzun önergede bir paragraf var ve diyor ki, bu önergedeki hiçbir şey ırkçı ve sömürgeci rejimlere veya yabancı askeri işgallere karşı mücadele eden halkların, başkalarının, diğer devletlerin, kendi haklı davalarını destekleyen devletlerin yardımıyla direnişlerini sürdürme hakkına tecavüz edemez. Elbette, ABD ve İsrail bunu kabul edemez. O zaman bunu kabul edememelerinin esas nedeni Güney Afrika'ydı. Güney Afrika bir müttefikti, resmi olarak bu şekilde adlandırılıyordu. Güney Afrika'da bir terörist kuvvet vardı. Bunun adı Afrika Ulusal Kongresi'ydi. Bunlar resmi olarak bir terörist kuvvetti. Aksine Güney Afrika bir müttefikti ve biz ırkçı bir rejime karşı mücadele eden terörist bir grubun eylemlerini kesinlikle destekleyemezdik. Bu imkânsızdı.

Ve tabii bir başka nedeni daha vardı Şimdi 35. yılına giren, İsrail tarafından işgal edilmiş topraklar. Bu işgal en başta 30 yıldır diplomatik çözümün önünü tıkayan ABD tarafından destekleniyor. Öyleyse bunu kabul edemezsiniz. O sıralar bir neden daha vardı. İsrail Güney Lübnan'ı işgal ediyordu ve karşısında ABD'nin terörist kuvvet olarak adlandırdığı, aslında İsrail'i Lübnan'dan atmayı başarmış Hizbullah vardı. Ve biz kimsenin bizim desteklediğimiz birilerinin askeri işgaline karşı mücadele etmesine izin veremezdik; demek ki, ABD ve İsrail terörizm hakkındaki temel öneme sahip BM önergesine karşı oy kullanmak durumundaydılar. Ve daha önce belirttiğim gibi, karşı bir ABD oyu aslında veto demektir. Bu hi-kâyenin yarısı. Bunların tarihe geçmesi de veto edilmektedir. Bunların hiçbirisi raporlarda yer almamış ve terörizm yıllıklarına girmemiştir. Terörizm hakkındaki akademik çalışmalara bakın, benim söylediklerimin hiçbirini bulamazsınız. Çünkü silahlar yanlış kişilerin elinde. Tanımları, akademisyenliği ve diğerlerini dikkatle törpülemelisiniz ki doğru sonuçlara varabilesiniz; başka türlü yapılan iş saygın akademisyenlik ve onurlu gazetecilik değildir. Evet,

bunlar terörizme karşı kapsamlı bir anlaşma geliştirme çabasını baltalayan sorunlardan bazıları. Belki de bir akademik konferans veya benzeri bir şeyler düzenlemeli, bizi yanlış cevaplara değil de doğru cevaplara ulaştıracak bir terör tanımı ortaya koyup koyamayacağımızı görmeyi denemeliyiz. Fakat bu hiç kolay değil.

4. 11 Eylül Suçlarının Kökenleri Nelerdir?

Şimdi bu konuyu bir kenara bırakalım ve 4. soruya dönelim. 11 Eylül suçlarının kökenleri nelerdir? Burada birbirine karıştırılmaması gereken iki kategoriyi ayırtetmemiz gerekiyor. Birincisi suçun asıl failleri; diğeri, bir nevi en azından sempati rezervuarı, bazen suçlulara ve eylemlerine son derece karşı olan insanların dahi gösterdiği türden destek. Ve bunlar iki farklı şey.

BİRİNCİ KATEGORİ: MUHTEMEL FAİLLER

Faillerle ilgili olarak, pek o kadar emin olduğumuz söylenemez. ABD herhangi bir kanıt, anlamlı bir kanıt sağlama konusunda ya yetersiz ya da isteksiz. Bir iki hafta önce Tony Blair delilleri sunmaya çalışmak üzere ortaya çıktığında, bir çeşit oyun sahnelendi. Bunun amacı neydi tam bilmiyorum. Belki bu şekilde, ABD açıklayamayacağı gizli bir kanıt elinde bulunduruyor görünümü vermek istiyordu, ya da Blair Churchill benzeri pozlar takınmak istiyordu, ya da başka bir şey. Halkla ilişkilere dönük nedeni ne olursa olsun, yaptığı sunuş ciddi çevreler tarafından öyle saçma bulundu ki, hakkında söz etmeye gerek dahi görülmedi. Örneğin ciddi gazetelerden biri, *Wall Street Journal* 12. sayfasında küçük bir haber yayınladı. Bu haberde ortalıkta pek kanıt olmadığına işaret ediliyor ve bazı yüksek dereceli ABD görevlilerinden alıntılar yaparak onların aslında kanıt olup olmamasının pek de önemli olmadığını, bu işi şu veya bu şekilde zaten yapacaklarını söylediklerini yazıyordu. O halde delil için kendimizi neden sıkıntıya sokalım? Daha ideolojik basın, *New York Times* ve diğerleri, büyük baş sayfa manşetleri hazırladılar. Fakat *Wall Street Journal*'ın tepkisi makûldü ve eğer delil denilen şeye bir bakacak olursanız, bunun nedenini anlarsınız. Her şeye rağmen, doğru olduğunu varsaysak bi-

le bu derece zayıf olması karşısında hayrete düşmemek elde değil. Herhangi bir istihbarat servisi olmadan siz daha iyisini yapabilirdiniz (dinleyiciler güler). Hatırlayın, gerçekte bu, batı dünyasının tüm istihbarat servislerinin bir şeyleri bir araya getirmek için gece gündüz çalıştıkları tarihin en yoğun araştırmasından haftalar sonraydı. *Prima facie** bir vaka söz konusuydu, elde hiçbir şey olmadan önce de her şey açık görünüyordu. Ama sonunda ulaşılan yer başlangıç noktasıydı ve *prima facie* bir vakayla başbaşa kalındı. Varsayalım ki en başta görünen doğru. Varsayalım ki ilk gün her şey apaçık ortadaydı ve hâlâ öyle, ve asıl failler Ladin şebekesinin şüphesiz önemli bir parçasını oluşturduğu radikal İslamcı, burada adlandırıldığı şekliyle köktenci şebekelerden kişiler. Ama faillerin Ladin şebekesiyle bağlantıları olup olmadığını hiç kimse bilmiyor. Ve gerçekte bu hiçbir soruna yol açmıyor.

NEREDEN GELİYORLAR?

Kaynak bu şebekelerdir. Peki bunlar nereden geliyorlar? Bununla ilgili şeyleri gayet iyi biliyoruz. Bunları CIA'den başka hiç kimse daha iyi bilemez çünkü örgütlenmelerine yardım etti ve uzun süre besleyip büyüttü. 1980'lerde bizzat CIA ve başka yerlerdeki işbirlikçileri tarafından bir araya getirildiler: Pakistan, İngiltere, Fransa, Suudi Arabistan, Mısır, Çin işin içindeydi. Onlar biraz daha önce, belki 1978'den itibaren işin içine girmiş olabilirler. Düşünce ortak düşman Rusları taciz etmekte. Başkan Carter'ın ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski'ye göre ABD 1979'da işin içine girdi. Hatırlıyor musunuz -tarihleri yerli yerine koymak bakımından bu gerekli- Rusya Afganistan'ı Aralık 1979'da işgal etmişti. Tamam. Brzezinski'ye göre ABD, hükümete karşı savaşan Mücahidin'i desteklemeye 6 ay erken başladı. Bununla büyük gurur duyuyor. Mücahidin'i desteklemek suretiyle Rusları, kendi ifadesiyle, bir Afgan tuzağına çektik, istila etmelerini, tuzağa düşmelerini sağladık, diyor. Artık bu korkunç paralı orduyu kurabilirdik. Kurulan ordu pek küçük sayılmazdı: belki yüz bin kişi, Kuzey Af-

* ilk bakışta apaçık görünen -y.h.n.

rika'dan, Suudi Arabistan'dan, olası her yerden toplamaya çalıştıkları radikal İslamcı fanatikler, bulabildikleri en iyi katiller. Ekseri Afgani olarak adlandırılıyorlardı ama Bin Ladin gibi pek çoğu Afgan değildi. CIA ve muhtelif yerlerdeki dostları tarafından bir araya getirilmişlerdi. Brzezinski'nin doğruyu söyleyip söylemediğini bilemiyorum. Şişiniyor olabilir, belli ki bundan ve sonuçlarını bilmekten pek gurur duyuyor. Ama belki söyledikleri doğru. Eğer belgeler gün ışığına çıkacak olursa, bir gün bilebiliriz. Her neyse, bu onun algılaması. 1980 Haziranı'ndan itibaren ABD'nin, Rusların başına en büyük belayı sarmak üzere Afganileri ve bu yoğun askeri kuvveti organize etmekte olduğu hakkında en ufak bir şüphe dahi yok. Afganların Rus istilasına karşı savaşmaları meşruydu. Fakat ABD müdahalesi Afganlara yardım etmiyordu. Aslında ülkenin tahrip olmasına ve çok daha fazlasına yardım etti. Afganiler en nihayetinde Rusları çekilmeye zorladılar. Pek çok analizci bunun çekilmeyi geciktirdiğine, çünkü o sırada bu işten sıyrılmaya çalıştıklarına inansa da. Her nasılsa, çekildiler.

Bu arada CIA'nin örgütlediği, silahlandığı ve eğittiği terörist kuvvetler o sırada kendi gündemlerinin peşindeydi. Bu sır değildi. İlk eylem, 1981'de kendilerinin en tutkulu yaratıcılarından birisi olan Mısır Başkanı'nı öldürmeleriydi. 1983'de bir intihar saldırısı gerçekleşti; bağlantılı olabilir de olmayabilir de, oldukça kuşkulu, kimse bilmiyor. Fakat bir intihar saldırısı ABD ordusunu Lübnan'ın dışına çekilmeye zorladı. Ve bu devam etti. Kendi gündemleri vardı. ABD bunları kendi davası için harekete geçirmiş olmaksızın mutluydu ama onlar bu arada kendi işlerini görüyorlardı. Bu son derece kesindi. 1989'da Rusların çekilmelerinin ardından yüzlerini başka taraflara çevirdiler. O zamandan beri Çeçenistan'da, Batı Çin'de, Bosna'da, Keşmir'de, Güneydoğu Asya'da, Kuzey Afrika'da ve her yerde savaşıyorlardı.

BİZE DÜŞÜNDÜKLERİNİ ANLATTYORLAR

Bize ne düşünüyorlarsa tam olarak onu anlatıyorlar. ABD Arap dünyasındaki tek serbest televizyon kanalını susturmaya çalışıyor,

çünkü Powell'dan Bin Ladin'e kadar pek çok şeyi yayınlıyorlar. Yani şimdi ABD bu kanalı susturmaya çalışan baskıcı Arap rejimlerine katılıyor. Fakat bu kanalı dinleyecek olursanız, Bin Ladin'in söylediklerini dinleyecek olursanız, bunu yapmaya değer. Çok sayıda söyleşi var. Ve eğer onun sesini dinlemek istemiyorsanız, önde gelen Batılı gazeteciler tarafından yapılmış çok sayıda söyleşi var -Robert Fisk ve diğerleri tarafından. Ladin'in söyledikleri çok uzun zamandan beri son derece tutarlı. Başkaları da var ama o içlerinde en belagat sahibi olanı. Uzun zamandan beri tutarlı olmakla kalmıyor, eylemleriyle de tutarlı. Yani onu ciddiye almak için her türlü neden var. Söylediklerine göre baş düşmanları Arap dünyasının çürümüş, baskıcı, otoriter, zalim rejimleri ve bunu söylediklerinde bölgede ciddi yankı uyandırıyorlar. Aynı zamanda bunları gerçek İslamcı hükümetlerle değiştirmeyi savunuyor ve istiyorlar. Bölge halklarını kaybettikleri nokta burası. Fakat buraya kadar halk onlarla. Onlara göre Suudi Arabistan bile yeterince İslamcı değil. Suudi Arabistan'ın, eğer ürünü ve uzantısı Taliban dışarıda bırakılacak olursa, dünyanın en köktenci devleti olduğunu varsaydığımı belirtmeliyim. Tamam, bu noktada çok az destek bulabiliyorlar, ama bu noktaya kadar çok büyük destekleri var. Ayrıca başka yerlerdeki Müslümanları da korumak istiyorlar. Ruslardan bir zehir gibi nefret ediyorlar ama Ruslar Afganistan'dan çekilir çekilmez önceleri CIA desteğinde yalnızca Afganistan'da değil Rusya'da da yürüttükleri terörist faaliyetlere son verdiler. Çeçenistan'a hareket ettiler. Fakat orada Müslümanları Rus istilasına karşı koruyorlar. Sözü ettiğim yerlerin hepsinde aynı. Kendi bakış açılarına göre, Müslümanları kafirlere karşı savunuyorlar. Ve bu konuda son derece açıklar ve şimdiye kadar yapmakta oldukları da buydu.

NEDEN ABD'YE KARŞI YÖNELDİLER?

Şimdi neden ABD'ye yöneldiler? Bu, ABD'nin Suudi Arabistan'ı istilasını dedikleri şeyle ilgili. 1990'da ABD Suudi Arabistan'da kalıcı askeri üsler kurdu. Onların bakış açısıyla bu, Afganistan'ın Ruslar tarafından işgali ile karşılaştırılabilecek bir durum. Tek fark Suudi

Arabistan'ın daha önemli olması. İslam'ın en kutsal yerleri burada. Ve faaliyetleri ABD'ye karşı o zaman yöneldi. Hatırlarsanız 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezi'ni havaya uçurmaya çalıştılar. Bir parça başardılar da ama tam değil, ve bu işin sadece bir kısmıydı. Planları BM binasını, Holland ve Lincoln tünellerini ve FBI* ((Federal Soruşturma Bürosu) binasını havaya uçurmaktı. Sanırım listede başka yerler de vardı. Yolun bir kısmını kat etmişlerdi ama tamamını değil. Bu olay nedeniyle içeri atılanlardan birisi, Göçmen Servisi'nin** itirazlarına karşın nihayet ABD'ye getirilen Mısırlı bir din adamıydı, CIA sağ olsun dostunun yardımına yetişmişti. Birkaç yıl sonra Dünya Ticaret Merkezini havaya uçuruyordu. Ve bu böylece devam etti. Tüm listeyi anlatacak değilim ama eğer anlamak istiyorsanız, tutarlıdır. Tutarlı bir resim. Sözlerle anlatıldı. 20 yıldır pratikte kendini gösteriyor. Ciddiye almamak için hiçbir neden yok. Bu ilk kategori, muhtemel failer.

İKİNCİ KATEGORİ: DESTEK REZERVUARİ HAKKINDA

Destek rezervuarına gelelim. Tabii bunun ne olduğunu anlamak pek zor değil. 11 Eylül'den beri yaşanan iyi şeylerden biri kısmen basın bu konuya eğilmesi ve bazı tartışmaların yapılması. Bildiğim kadarıyla bu konuda en iyi olan *Wall Street Journal*. Hiç vakit kaybetmeden, bir iki gün içinde, bölge halkının Bin Ladin'den nefret etmelerine ve Bin Ladin'in tüm yaptıklarını aşağılık bulmalarına karşın onu neden desteklediklerine ve hatta içlerinden birinin söylediği gibi, neden İslam'ın vicdanı olarak kabul ettiklerine dair ciddi raporlar yayınlamaya başladı. Şimdi, *Wall Street Journal* ve diğerleri kamuoyunu araştırmıyorlar, kendi dostlarının, bankerlerin, profesyonellerin, uluslararası avukatların, ABD'yle bağlantı olan insanların görüşlerini araştırıyorlar. Orada, McDonalds restoranlarında söyleşi yaptıkları insanlar, McDonalds orada şık bir restoran, havalı Amerikan giysileri giyiyorlar. Söyleşi yaptıkları insanlar bunlar çünkü onların tavrını öğrenmek istiyorlar. Ve onların tavırları son derece açık ve son derece net, ve birçok bakım-

* Federal Bureau of Investigation

** Immigration Service

dan Bin Ladin ve diğerlerinin mesajlarıyla uyumlu. Vahşi ve otoriter rejimleri desteklediği, demokratikleşme yönündeki her girişimin önünü tıkadığı, ekonomik kalkınmayı durdurduğu, Saddam Hüseyin'i güçlendirirken Irak sivil toplumunu tahrip ettiği için ABD'ye çok kızgınlar. Ve biz istemesek de onlar hatırlıyorlar, ABD ve İngiltere Saddam Hüseyin'i, Kürtleri kimyasal silahlarla zehirlemesi dahil, her türlü zalimliğinde destekledi. Biz istemesek bile onlar bunu gayet iyi biliyorlar ve Bin Ladin bunu sürekli işliyor. Ve elbette sert ve zalim İsrail askeri işgalinin desteklenmesi de var. Şimdi 35. yılına girdi. ABD bunun için kapsamlı ekonomik, askeri ve diplomatik destek sağlıyordu, hâlâ da öyle. Ve bunu biliyorlar ve bundan hoşlanmıyorlar -özellikle bu ABD'nin Irak politikasıyla, mahvolmayı sürdüren Irak sivil toplumuna karşı tutumuyla bir araya geldiğinde. Evet, kabaca nedenler bunlar. Ve Bin Ladin bu nedenleri saydığına halk onu kabul ediyor ve destekliyor.

Buradaki halk, özellikle eğitimli liberal görüş sahipleri, bu şekilde düşünmekten hoşlanmıyorlar. Tüm basında yer alan, çoğunlukla sol liberaller tarafından ifade edilen çizgiden hoşlanıyorlar. Gerçek bir araştırma yapmadım ama sağ kanadın genelde daha dürüst olduğunu düşünüyorum. Fakat, sözgelimi *New York Times*'a bakacak olursanız ilk yorumun ciddi sol liberal entelektüel Ronald Steel'e ait olduğunu görürsünüz. Bizden neden nefret ettiklerini soruyor? Bu sanırım, *Wall Street Journal*'ın bizden neden nefret ettikleri araştırmasını yayınladığı güne denk gelmişti. Diyor ki, "bizden nefret ediyorlar çünkü biz her yerde norm olması gereken kapitalizmin, bireyciliğin, sekülerizmin ve demokrasinin yeni dünya düzeni uğruna mücadele ediyoruz." Bizden nefret etmelerinin nedeni bu. *Wall Street Journal*'ın bankerlerin, profesyonellerin, uluslararası hukukçuların görüşlerini araştırdığı, ve "bakın, sizden nefret ediyoruz çünkü demokrasinin önünü tıkıyorsunuz, ekonomik gelişmeyi engelliyorsunuz, vahşi rejimleri, terörist rejimleri destekliyorsunuz ve bölgede bu korkunç işleri yapıyorsunuz" dedikleri aynı gün. Birkaç gün sonra, solun kıdemlilerinden Anthony Lewis teröristlerin yalnızca "kıyamet nihilizmi" peşinde koştuklarını, biz ne yaparsak yapalım bunun hiçbir önemi olmadığını açık-

ladı. Bizim eylemlerimizin zararlı olabilecek tek sonucu diyor, Arapların anti-terörizm koalisyonuna katılmalarını güçleştirmesi. Ama bunun ötesinde, biz ne yaparsak yapalım hiçbir etkisi olmaz.

Evet, biliyorsunuz bu tür açıklamalar rahatlatıyor. Kendinizi iyi hissetmenizi sağlıyor. Ne kadar da muhteşemiz. Eylemlerimizin sonuçlarından sıyrılmanıza yardım ediyor. Fakat, bir çift kusuru var. Birisi bildiğimiz hiçbir şeye uymaması. Bir diğeri, şiddet döngüsünü tırmandırmayı yüzde yüz kesinleştirmesi. Eğer kafanızı kuma gömüp yaşamak istiyorsanız inanmanız gereken şeyler belli: Bizden nefret ediyorlar çünkü küreselleşmeye karşılar, bu nedenle 20 yıl önce Sedat'ı öldürdüler, Ruslarla savaştılar, 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezi'ni havaya uçurmaya kalktılar, bunların hepsi küreselleşmenin arasında deresinde kalmış insanlar. Evet, bunlara inanırsınız ve rahatlırsınız. Bu, şiddeti tırmandırmayı güvence altına almanın mükemmel bir yoludur. Bu, kabileci şiddettir. Sen bana zarar verdin ve ben sana daha kötüsünü yapacağım. Nedenleri beni hiç ilgilendirmez. Biz bildiğimiz yoldan şaşmayız. Ve bu takip edilmesi gereken bir yoldur. Dolaysızca ifade edilen sol-liberal görüş işte budur.

5. Politik Seçenekler Neler?

Peki, politik seçenekler neler? Evet, birkaç tane var. Baştan beri izlenebilecek dar kapsamlı politik seçeneklerden biri Papa gibi harika radikallerin tavsiyesine uymaktı (dinleyiciler güler). Vatikan derhal, bakın bu korkunç bir terörist suç, dedi. Eğer bir suç işlenmişse failleri bulmaya çalışırsınız, adaletin karşısına getirirsiniz, bunları denersiniz. Masum sivilleri öldürmezsiniz. Eğer birisi benim evimi soyduysa ve bunu yapanın büyük bir olasılıkla karşı mahallede bir yerlerde saklandığını düşünüyorsam elime tüfeği alıp oradaki herkesi öldürmem. Suça bu şekilde yaklaşamazsınız, ister bunun gibi küçük bir suç olsun, isterse ABD'nin Nikaragua'ya karşı terörist savaşı gibi muazzam bir suç olsun, ve hatta isterse daha büyük bir suç olsun. Ve buna dair pek çok örnek mevcut. Aslında bir örnekten söz etmiştim, Nikaragua, kanunlara uyan, hukuk ara-

yan bir devlet, belki de bunun için yok etmemiz gerekti, doğru ilkeleri takip ettiği için. Elbette hiçbir yere varamadı, çünkü hukuki prosedürlerin uygulanmasına müsaade etmeyecek bir güce karşı kürek çekiyordu. Fakat ABD bu yolu açsa, bu prosedürlerin uygulanmasını kimse durdurmayacaktı. Aslında herkes alkışlayacaktı. Ve daha pek çok örnek mevcut.

LONDRA'DA IRA BOMBALARI

IRA Londra'da bombalar patlattığında -bu oldukça ciddi bir işti- İngiltere'nin, olabilirliği bir kenara, finansmanın büyük bir kaynağı olan Boston'u ve tabii ki Batı Belfast'ı dümdüz etmesi de gösterilmesi mümkün bir tepki olabilirdi. Fakat biliyorsunuz, olabilirliğin ötesinde, bu kriminal bir manyaklık olurdu. Biliyorsunuz, bu meseleyle uğraşmanın yolu failleri bulmak, mahkemeye çıkarmak, ve nedenlerini araştırmaktı -zaten onlar da bunu yaptılar. Çünkü bu işler nedensiz olmuyor. Bir yerlerden geliyor. İster sokakta işlenen bir suç olsun, ister canavarca bir terörist suç olsun ya da isterse başka bir şey olsun. Her zaman nedenler var. Ve nedenlere bakacak olursanız genellikle bazıları meşru ve bunların suçtan bağımsız olarak ele alınması gerekiyor, meşru oldukları için ele alınmalılar. Bunlarla başa çıkmanın yolu bu. Böyle pekçok örnek var.

Fakat bununla ilgili sorunlar var. Birincisi, ABD uluslararası kuruluşların yargılama yetkisini tanımıyor. Dolayısıyla bunlara gidemez. Dünya Mahkemesi'nin yargılama yetkisini reddetti. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni* tanımayı reddetti. Eğer isterse kendisi ye-

- * Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Court), insanlık, soykırım ve savaş suçlarını araştırmak ve yargılamak için kuruldu. Kurulma gerekçesi ulusal yargı sistemlerinin bu tip suçların araştırılması ve yargılanması konusunda ya isteksiz davranmaları ya da yetersiz kalmalarıdır. UCM (ICC), 17 Temmuz 1998'de Roma'da, beş hafta süren müzakerelerin ardından 120 ülke tarafından kabul edildi. 7 ülke karşı oy kullandı. Karşı oy kullanan ülkeler arasında Çin, İsrail, Irak ve ABD vardı. 21 ülke ise çekimser oy kullandı. 5 Şubat 2002 tarihi itibarıyla anlaşmayı benimseyen ülke sayısı 139'a çıkmıştır. Bu ülkeler arasında ABD vardır (anlaşmayı, 31 Aralık 2000 tarihinde imza vermiştir -bu tarihe kadar imza vermeyen ülkeler, UCM'ye resmi olarak tek aşamada dahil olamayacaklardır). UCM'nin kurulması için en az 60 ülkenin resmi onay vermesi gerekmektedir. Resmi onay veren ülke sayısı 60'ın üzerine 11 Nisan 2002'de çıkmıştır. ABD resmi onay veren ülkeler arasında değildir. -y.h.n.

ni bir mahkeme kuracak kadar güçlü, onu kimse durduramaz. Fakat hangi mahkeme söz konusu olursa olsun, kanıta ihtiyaç var. Hangi mahkemeye giderseniz gidin, sizden bir çeşit kanıt isteyecektir, Tony Blair'in televizyon konuşmasını değil. Ve bu çok zor. Bulmak imkânsız olabilir.

LİDERSİZ DİRENİŞ

Biliyorsunuz, bunu yapan insanlar kendilerini öldürmüş olabilirler. Bunu CIA'den daha iyi kimse bilemez. Bunlar merkezsiz, hiyerarşik olmayan şebekeler. Lidersiz Direniş olarak adlandırılan bir stratejiyi izliyorlar. Bu, Birleşik Devletler'de sağ Hristiyan teröristlerce geliştirilmiş olan bir strateji. Lidersiz Direniş olarak adlandırılıyor. İşleri yapan küçük gruplar var. Başka hiçbir kimseyle konuşmuyorlar. Varsayımlardan oluşan genel bir arkaplan var ve kendi işinizi kendiniz hallediyorsunuz. Savaş karşıtı harekette yer alan insanlar da aslında bunu gayet iyi bilirler. Biz bunlara 'yakınlaşma grupları' diyoruz. Hangi grup olursa olsun, eğer FBI'ın sızmasından şüpheleniyorsanız, ciddi bir şey olduğunda bunu bir toplantıda yapmıyorsunuz. Bunu bildiğiniz ve güvendiğiniz bir grup insanla yapıyorsunuz ve böylece sızamıyorlar. FBI'ın popüler hareketlerin hiçbirisinde ne olup bittiğini hiçbir zaman anlayamamasının nedenlerinden biri bu. Diğer istihbarat servisleri de aynı durumda. Yapamazlar. Lidersiz direniş ve yakınlaşma gruplarına, ve merkezsiz şebekelere sızmak son derece güç. Hiçbir şey bilmiyor olmaları son derece muhtemel. Usame Bin Ladin ben bu olaya karışmadım dediğinde doğru söylüyor olması pekâlâ mümkün. Aslında Afganistan'da bir mağarada yaşayan, radyo ve telefonu bile bulunmayan bir adamın bu kadar karmaşık bir operasyonu nasıl tasarlamış olabileceğini hayal etmek bile güç. İhtimaller, arkaplanın bir parçası olabileceği şeklinde. Diğer Lidersiz Direniş terörist gruplar gibi. Demek ki, delil bulmak son derece güç olacak.

* affinity groups

İTİBAR TESİS ETMEK

ABD kanıt sunmak istemiyor, çünkü kanıt sunmadan da hareket edebileceğini göstermek istiyor. Tepkinin önemli bir parçasını bu oluşturuyor. Dikkat ederseniz, BM Güvenlik Konseyi'ne yetki başvurusu yapmadılar. Oysa bu defa yetki almaları ihtimal dahilindeydi ve bunun nedeni ortada iyi nedenlerin olması değil, Güvenlik Konseyi'nin diğer daimi üyelerinin de terörist devletler olması. Kendi terörlerini savunmak adına, terör adını verdikleri şeye karşı koalisyona katılmaktan mutlular. Rusya veto etmeyecekti, bu işi seviyorlar. Yani ABD muhtemelen Güvenlik Konseyi'nden yetki alacaktı ama istemedi. İstemedi, çünkü çok eski bir ilkeyi, sadece George W. Bush'a özgü değil, Clinton yönetiminde de çok açık olan, ve çok daha eskilere kadar uzanan bir ilkeyi takip ediyor. Bizim tek taraflı olarak hareket etmek hakkımız vardır. Biz uluslararası yetki istemiyoruz, çünkü biz tek taraflı hareket ederiz, o halde yetki istemeyiz. Delil bizi bağlamaz. Müzakereler bizi bağlamaz. Sözleşmeler bizi bağlamaz. Mahallenin en kabadayısı biziz, biz en sıkı eşkiyayız. İstedığımızı yaparız. Yetki kötü bir şeydir ve ondan kaçınmak gerekir. Bunun için teknik literatürde bir terim bile var. "İtibar tesis etmek" diyorlar. İtibar tesis etmelisiniz. Birçok politikada çok önemli bir faktördür. Balkanlarda verilen savaş için resmi neden buydu ve en makûl nedendi.

İtibarın ne olduğunu merak ediyorsanız bunu bir mafya babasına soracaksınız. O size itibarın ne anlama geldiğini anlatır. Ve uluslararası ilişkilerde de böyle, tek fark üniversitelerde hakkında büyük laflar edilmesi. Temelde aynı ilke söz konusu. Ve bu mantıklı. Genellikle işe yarıyor. Tarihçi Charles Tilly bunu son birkaç yüzyıl içerisinde ele alıyor. Kitabının adı *Coercion, Capital and European States* (Cebir, Sermaye ve Avrupa Devletleri). Şiddetin Avrupa'nın yüzlerce yıldır önde gelen ilkesi olduğuna işaret ediyor ve bunun nedeni işe yaraması. Biliyorsunuz bu son derece akla yatkın. Neredeyse her zaman işe yarıyor. Şiddete dayalı karşı konulmaz bir egemenliğiniz ve arkaplanda bir şiddet kültürü varsa. O halde bunu takip etmek akıl kârı. Bu hukuki yollar önünde engel-

ler oluşturur. Hukuki yolları takip etmeye kalkarsanız çok tehlikeli kapıları açmış oluyorsunuz. Örneğin, ABD Taliban'dan Usame Bin Ladin'i istiyor. Ve Taliban Batı'da tamamen saçma ve yakışık-sız olarak değerlendirilen bir yanıt veriyor; tamam, ama önce bize biraz kanıt verin, diyorlar. Batıda bu talep gülünç karşılandı. Suça yatkınlıklarının bir göstergesi olarak kabul edildi. Nasıl kanıt isteyebilirler? Oysa birileri bizden birini teslim etmemizi istese, hiç durmaz yarın teslim ederdik. Kanı falan da istemezdik (dinleyiciler güler).

HAİTİ

Aslında bunu ispat etmesi kolay. Örnek kurgulamamız gerekmiyor. Örneğin, Haiti son birkaç yıldır Birleşik Devletler'den Emmanuel Constant'ı iade etmesini istiyor. Bir katil. 1990'ların ortasında, sandığının aksine, George Bush ve Bill Clinton yönetimleri tarafından hem de pek gizli olmayan biçimlerde desteklenen askeri cunta sırasında 4.000-5.000 insanın katlinin baş sorumlularından. Her ne olursa olsun, önde gelen bir katil. Ellerinde istemediğiniz kadar delil var. Delille ilgili hiçbir sorun yok. Haiti'de zaten mahkemeye çıkarıldı ve mahkûm edildi, şimdi Birleşik Devletler'den iadesi isteniyor. Kendiniz araştırın. Bu olay hakkında ne kadar çok tartışma yapıldığını göreceksiniz. Aslında Haiti isteğini birkaç hafta önce yineledi. Bunun hakkında tek bir kelime dahi edilmedi. Birkaç yıl önce muhtemelen 4.000-5.000 insanın katlinden sorumlu olan, hükûm giymiş bir katili neden iade edelim ki? Bir iade edersek sonra neler söyleyeceğini kim bilebilir? Belki de CIA tarafından finanse edildiğini ve desteklendiğini söyleyecek; bu büyük olasılıkla böyle. Bu kapıyı açmak istemiyoruz. Ve tek örnek o değil.

KOSTA RİKA

Son 15 yıldır, demokrasi ödülü sahibi Kosta Rika, ABD'den John Hull'un, Kosta Rika'da yaşamış ve terörist faaliyetlerle suçlanan Amerikalı bir toprak sahibinin iadesini istiyor. Arazisini ABD'nin Nikaragua'ya karşı savaşı için üs olarak kullandığını güçlü delillere dayanarak iddia ediyorlar; hatırlayın, bu pek tartışma götürür

bir yargı sayılmaz. Arkasında Dünya Mahkemesi ve BM Güvenlik Konseyi var. ABD'yi bu adamın iadesine yanaştırmaya çalışıyorlar. Bundan haberiniz var mıydı? Hayır.

Fiili olarak başka bir Amerikalı toprak sahibinin, John Hamilton'un arazisini kamulaştırdılar. Tazminat ödediler, tazminat teklif ettiler. ABD reddetti. Bu araziye bir milli parka dönüştürdüler, çünkü burası da ABD'nin Nikaragua'ya saldırıları için üs olarak kullanılmıştı. Kosta Rika bunun için cezalandırıldı. Yardımlar askıya alınarak cezalandırıldı. Müttefiklerimizin böylesi bir itaatsizliği ni kabul edemeyiz. Biz yolumuzdan şaşmayız. Eğer iadeyle ilgili sorulara kapıları açarsanız bu hiç hoş olmayan yerlere gidebilir. Öyleyse bu yapılamaz.

AFGANİSTAN'DAKİ TEPKİLER

Peki, Afganistan'daki tepkiler ne durumda? Önerilen ilk hareket tarzı, ilk retorik, pek çok insanı açık bir şekilde öldürecek yoğun bir saldırı ve bununla birlikte bölgedeki diğer ülkelere yönelik kapsamlı bir saldırı biçimindeydi. Bush yönetimi akıllı davranarak bu önerinin arkasında durmadı. Sanırım her yabancı lider, NATO, başka herkes, her uzman, ve sanırım kendi istihbarat kuruluşları bunun yapılabilecek en aptalca şey olduğu şeklinde uyarılar yapıyorlardı. Bu adeta Bin Ladin adına tüm bölgede yeni askere alma ofisleri açmak gibi bir şey olacaktı, ve onun istediği tam da buydu. Bu, kendi çıkarları için son derece zararlı olacaktı. Böylelikle bu girişimden vazgeçtiler. Ve şimdi benim başta anlattıklarına, bir nevi sessiz soykırıma çark ediyorlar. Bunun hakkında düşündüklerimi söyledim. Söylenebilecek daha fazla bir şey olduğunu sanmıyorum. Kabaca hesaplayabilirsiniz, aritmetik hesabını siz yapın.

Şu sıralar bir anlamda tartışılmakta olan, gerçekten makûl, gündeme getirilmiş ve yurttaşlıktan çıkarılmış Afganlar ve söylendiğine göre içerde de kabile liderleri tarafından istenen makûl bir öneri, sadece Rusları ve Amerikalıları tümüyle dışarıda bırakacak bir BM inisiyatifi oluşturmak. Bu ikisi son 20 yıldır ülkeyi aleni olarak dümdüz etmiş olan iki ülke. Bunlar dışarıda tutulmalı. Bunlar çok

büyük tazminatlar ödemeli. Tek rolleri bu olmalı. Enkazdan bir şeyler inşa etmek üzere, Afganistan'ın içindeki unsurları bir araya getirecek bir BM inisiyatifi. Aslında bu çok akla yatkın, büyük bir destek bulabilir, kimse taş koymaz. Eğer ABD bu işte ille ben de varım derse, muafiyet bedeli ödeyebilir. Ne de olsa tarihsel bir şanımız var.

Hatırlayın, bu operasyonun ismini önce Haçlı Seferi koyacaklardı ama çark ettiler; çünkü halkla ilişkiler kuruluşları bunun işe yaramayacağını söylediler (dinleyiciler güler). Sonra adını Sonsuz Adalet koymak istediler, ama halkla ilişkiler kuruluşları “bir dakika” dediler, “tanrısal bir varlık izlenimi uyandırıyor sunuz”. Bu da işe yaramayacaktı. Sonunda Enduring Freedom* adında karar kılındı. Bunun ne anlama geldiğini biliyoruz. Ama her ne hikmetse, henüz kimse buna işaret etmedi, burada bir muğlaklık olduğuna. Enduring acı çekmek demek (dinleyiciler güler). Dünyanın her tarafında bizim özgürlük dediğimiz şeye katlanan çok sayıda insan var. Ama neyse ki çok terbiyeli bir eğitimli sınıfımız var, böylelikle kimseler bu muğlaklığa işaret etmedi. Bu yapılsa, uğraşmamız gereken bir başka sorun olacak. Fakat haksızlığımızı kabul edersek, böylelikle az çok bağımsız bir kuruluş, BM olabilir, ya da itibarlı bir hükümet dışı kuruluş enkazdan bir şeyler inşa etme işine öncülük edebilir, tabii çok büyük yardımlarla ve bu bizim onlara borcumuz. Sonra belki bir şeyler yeşerir. Bunun ötesinde, başka sorunlar var.

TERÖRÜ AZALTMANIN KOLAY BİR YOLU

Şurası kesin ki terörü azaltmak istiyoruz, onu azdırmak istemiyoruz. Bunu yapmanın bir kolay yolu var ve bu hiç tartışılmadı. Teröre bulaşmamak. Bu terör seviyesini otomatik olarak çok büyük ölçüde azaltacaktır. Ama bunu tartışamazsınız. Fakat tartışılmasını

* 'Enduring Freedom' Türkçe'ye 'Kalıcı Özgürlük' olarak çevrildi. 'Enduring' İngilizce'de kalıcı anlamına geldiği gibi katlanmak veya acıya katlanmak anlamına da geliyor. N. Chomsky sözcüğün 'katlanma' anlamını ima ederek halkla ilişkiler uzmanları ve Pentagon'la alay ediyor, ve operasyonun adının Afgan halkının gerçekten başına gelecekleri ima eden bir adlandırma olarak okunabileceğini söylüyor. -y.h.n.

olanaklı hale getirmek zorundayız. Bu terörü azaltmanın bir kolay yolu.

Bunun ötesinde, politikalar hakkında yeniden düşünmeliyiz, ve içinde terörist ordular hazırlayıp eğittiğimiz tek örnek Afganistan değil. Bunun etkileri var. Bu etkilerin bir kısmını şimdi görüyoruz. 11 Eylül bir tanesi. Yeniden düşünün.

Destek rezervuarı yaratan politikaları yeniden düşünün. Suudi Arabistan gibi yerlerde bankerlerin, avukatların, ve benzerlerinin söylediklerini. Sokaklarda konuşulanlar, hayal edebileceğiniz gibi, daha acı. Bu mümkün. Biliyorsunuz bu politikalar taşa bitmedi.

Ve bunlara ek olarak, olanaklar var. Son birkaç haftaya bakarak çeşitli umut ışıkları yakalamak pek kolay değil. Ama bunlardan birisini fark etmek zor değil: Artan bir açıklık var. Pek çok mesele tartışmaya açık, elit çevrelerde dahi, tabii ki toplum genelinde de, birkaç hafta önce böyle değildi. Çok çarpıcı olarak durum böyle. Demek istediğim, eğer *USA Today* gibi bir gazete Gazze Şeridi'yle, Gazze Şeridi'ndeki yaşamla ilgili çok güzel, çok ciddi bir makale yayınlatabiliyorsa çarpıcı bir değişiklik var demektir. *Wall Street Journal*'dan aktardığım şeyler de bu değişikliğe işaret ediyor. Ve toplum genelinde, hasır altındaki meseleleri düşünmeye yönelik daha fazla açıklık ve daha fazla istek olduğunu düşünüyorum. Bunlar olanaklardır ve değerlendirilmelidir, en azından şiddet ve terörün seviyesini ve aynı zamanda, 11 Eylül'ü gölgede bırakabilecek son derece ciddi potansiyel tehditleri azaltmaya çalışma hedefini kabul eden insanlar tarafından. Teşekkürler.

8 Ekim 2001

11 EYLÜL VE FELAKETİN SONRASI: DÜNYA NEREYE GİDİYOR?

Hindistan, Chennai'da (Madras), Müzik Akademisi'nde verilen halka açık konferans. 22 Temsilci kuruluşun desteğiyle, Frontline Dergisi ve Medya Geliştirme Kurumu tarafından organize edildi.

(Chomsky, tamamen dolu salondaki kürsüde yerini alırken, üzerinde bir *pomnadai* -ipekten bir şal- vardı. İzleyicileri geleneksel Güney Hindistan selamıyla selamladı, dinleyiciler alkışladılar.)

Ah, bu şalı üzerimde nasıl tutacağım? (Çıkarabileceği söylenir.) Birazdan düşecek, bu yüzden çıkarsam daha iyi olacak (dinleyiciler gülüşür). Teşekkür ederim.

Birkaç yıl önce, çağdaş biyoloji alanındaki en önemli isimlerden biri olan Harvard'dan Ernst Mayr*, dünya-dışı zeki varlıklar üzerine araştırması hakkında bazı düşüncelerini yayınladı. Vardığı sonuç böyle varlıkların varolma olasılığının gerçekte sıfır olduğuydu. Akıl yürütmesi, bizim yüksek zeka olarak adlandırdığımız ve zihinsel örgütlenmenin özel insani biçimi anlamına gelen şeyin uyarlanabilme değerine dayanıyordu. Mayr, yaşamın başlangıcından bu yana ortaya çıkan türlerin sayısının 50 milyar olduğunu tahmin ediyor; bunlardan sadece bir tanesinin bir uygarlık kurmak için gerekli zeka türüne ulaşabildiğini yazıyor. Böyle bir şey çok kısa bir zaman önce, belki yüz bin yıl önce, üreyen küçük bir

* Ernst Mayr (1904 - ...), Mendel'in genetik teorisiyle Darwin'in evrim teorisinin sentezini yapan devrim yaratan çalışmasıyla tanınır. İlgili alanı biyolojinin konuları ile sınırlı değildir; felsefeyi de içeren geniş bir ilgi alanına sahiptir. -y.h.n

grupta meydana geldi; hepimiz onların çocuklarıyız. Ve Mayr bu zihinsel örgütlenme biçiminin seçmeyi desteklemiş olmayabileceği düşüncesini ileri sürer; ve en azından biyolojik başarı açısından bir yargıya varırsak, dünya üzerindeki hayatın “akıllı olmak aptal olmaktan daha iyidir” iddiasını yalanladığına işaret eder. Biyolojik başarı böcekler ve bakteriler açısından yüksekken, bilişsel örgütlenmenin daha yüksek düzeyine doğru ilerlediğimizde o kadar iyi değildir. Ve Mayr biraz kasvetli bir gözlemlerde bulunur: Bir türün ortalama hayatta kalma süresi yaklaşık yüz bin yıldır.

İnsanoğlunun hayatında, akıllı olmanın aptal olmaktan daha iyi olup olmadığı sorusuna bir yanıt sağlayabilecek bir döneme giriyoruz. En umut verici ihtimal sorunun yanıtlanmaması olacaktır. Eğer soruya kesin bir yanıt verilirse, bu yanıt ancak şu olabilir: İnsanlar kendi paylarına düşen yüz bin yılı kendilerini ve süreç içinde başka pek çok şeyi yok ederek geçiren, biyolojik açıdan hatalı bir türdü. Bu tür hiç kuşkusuz bunu yapabilecek kapasiteyi geliştirdi. Ve eğer varsa, uzaydan bir gözlemci, insanoğlunun yaşamı ayakta tutan çevreye, daha karmaşık organizmaların çeşitliliğine ve aynı zamanda soğuk ve hesaplı bir vahşilikle birbirlerine saldırarak, tarihi boyunca, özellikle de son birkaç yüzyılda bu kapasitesini çarpıcı bir şekilde kanıtlamış olduğu yargısına varabilir.

11 Eylül ve felaketin sonrası buna tam bir örnek oluşturuyor. Şok etkisi yapan 11 Eylül zalimlikleri çoğunlukla tarihi bir olay olarak değerlendiriliyor; ben de bu değerlendirmenin kesinlikle doğru olduğunu düşünüyorum. Fakat, neden bunun tam anlamıyla doğru olduğunu açık bir şekilde düşünmeliyiz. Bu suçlar, savaş haricinde, belki de bir anda şu ana kadar bilinen en çok sayıda insanın ölmesiyle sonuçlandı. Ama “bir anda” ibaresi gözden kaçırılmamalı. Maalesef, savaş dışındaki şiddetin tarihsel kayıtları bu suçun hiç de alışılmadık bir olay olmadığını doğruluyor. 11 Eylül sonrası bunun sayısız örneklerinden yalnızca birisidir.

Afganistan’da şimdiye kadar yaşanan felaketin büyüklüğünü sadece tahmin edebiliriz ve bunu neyin izleyeceği konusunda spekülasyon

yon yapmaktan daha fazla bir şey yapamayız. Buna karşın, siyasi kararların dayandığı ileriye dönük tasarıları biliyoruz. Ve bunlardan yola çıkarak dünyanın nereye gittiği sorusuna yönelik belirli bir kavrayış kazanabiliriz. Yanıt, maalesef, kuşkusuz bazı değişiklikler olsa da, dünyanın daha önce geçilen yollar boyunca ilerlemekte olduğudur. 11 Eylül suçları aslında tarihi bir dönüm noktasıdır -büyüklüğü açısından değil, daha çok hedefin seçimi açısından.

Birleşik Devletler açısından bu, İngilizlerin 1814'de Washington'u yakmalarından bu yana topraklarının ilk defa saldırıya uğraması, hatta tehdide maruz kalmasıdır. Bu iki yüz yıl boyunca neler olduğunu gözden geçirmeme gerek yok. Kurbanların sayısı çok yüksek. Şimdi ise, ilk defa, silahlar ters yöne doğru çevrildi ve bu çarpıcı bir değişimdir.

Aynı şey, hatta daha da çarpıcı şekilde Avrupa için de doğrudur. Avrupa ölümcül yıkımlara uğradı, fakat bunun nedeni Avrupalıların birbirlerini katletmesiydi. Bu arada, Avrupalılar pek de nazik olmayan bir şekilde dünyanın çoğunu zaptettiler. Birkaç ender ve sınırlı istisna dışında, yabancı kurbanları tarafından saldırıya uğramadılar; bu yüzden Avrupalıların 11 Eylül'de işlenen terörist suçları nedeniyle fena halde sarsılmış olmaları şaşırtıcı değildir. Ve aslında 11 Eylül dünya işlerinde çarpıcı bir değişiklik olmasına rağmen, sonradan gelişen olaylar hiçbir değişikliğe işaret etmiyor, dolayısıyla pek fazla ilgi çekmeden olup bitiyorlar.

Bütün bunlar, dikkatlice üzerinde durulması gereken soruları gündeme getiriyor -eğer daha fazla trajedinin ortaya çıkmasını önlemeyi umut ediyorsak. Ve kolayca gözden kaçtığını söylemenin zor olduğu, daha önce değindiğim soru şu: İnsan türü yüksek zekanın garip bir biyolojik hata olduğunu kanıtlamanın eşliğinde mi?

Bu sorulardan bazıları şimdiki olaylarla, bazılarıysa daha uzun süreli temel meselelerle ilgili. Akla gelen sorular arasında şunlar var: Her şeyden önce ve kritik olarak en önemlisi, gözlerimizin önünde olup biten nedir? İkincisi ve biraz daha genel düzeyde, "terörizme karşı yeni savaş" ne menem bir şeydir? Üçüncüsü, halihazır-

da gelişmekte olan eğilimler nelerdir?

En azından değinmek istediğim birkaç sorun daha var. Bunların ilki, kitlesel yıkım araçlarındaki hızlı artış. İkincisi, insan yaşamını ayakta tutan çevreye yönelik tehdit. Üçüncüsü ise, uluslararası toplumun, devlet ya da özel sektörden kaynaklanan, dünyanın egemen güç merkezleri tarafından şekillendirilmesi -ki bu yanıltıcı bir şekilde “küreselleşme” olarak adlandırılıyor. Ve her aşamada ciddi olarak şu soruyu sormamız gerektiğini düşünüyorum: Algılanması son derece kolay olan uğursuz eğilimler ne dereceye kadar mevcut kurumsal ve ideolojik yapılar içindeki doğal, hatta akılcı olan seçimleri yansıtıyor. Ne dereceye kadar yansıtıyorlar, bu hepsinden daha büyük bir tehlikedir.

İsterseniz önce, kısaca da olsa, ilk ve en acil soruyla başlayalım: Gözlerimizin önünde neler olup bitiyor ve bundan, dünyanın, en güçlü iktidar odaklarının liderliği altında nereye doğru gittiği hakkında ne öğreniyoruz ?

11 Eylül'den önce de Afganistan halkının büyük bir bölümü hayatta kalabilmek için uluslararası yiyecek yardımına bağımlıydı. Birleşmiş Milletler ve durum hakkında bilgi sahibi olan başka kuruluşlar tarafından yapılan mevcut tahminlere ciddi bir itiraz yöneltildi. Tahminlere göre, 11 Eylül'den bu yana risk altında olanların sayısı, salt bombalama tehdidinin ve saldırının doğrudan bir sonucu olarak, yaklaşık 2.5 milyon, yani yüzde 50 artarak yaklaşık 7.5 milyona kişiye ulaştı. Korkunç bir şekilde ihtiyaç duyulan yiyeceklerin teslimatına izin verilmesi için bombardımanın durdurulması istekleri neredeyse hiçbir gerekçe gösterilmeden reddedildi. Bu istekler, üst düzey BM yetkililerinden, yardım kuruluşlarından vs. gelmişti.

BM Yiyecek ve Tarım Örgütü* (FAO) daha önce, hatta bombalama başlamamışken, askeri eylemin başlatılması halinde, yedi milyondan fazla insanın açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı

* Food and Agriculture Organization

uyarısında bulundu. Bombalama başladıktan sonra, insani bir felaket tehdidinin kısa vadede çok ciddi olduğunu belirtti; ayrıca, bombalamanın ülkenin tohum stokunun yüzde 80'inin ekilmesini kesintiye uğrattığını, bu yüzden de bombalamanın etkilerinin gelecek yıl çok daha şiddetli olacağına işaret etti.

Bu etkilerin neler olacağını hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Açlık insanı hemen öldüren bir şey değildir. İnsanlar kökleri ve yaprakları yiyerek bir süre daha dayanırlar. Ve açlığın etkileri bundan sonraki bir ya da iki yıl içinde kötü beslenen annelerden doğacak çocukların ölmesi ve başka her çeşit sonuç yaratabilir. Üstelik, kimse ne olup bittiğine bakmayacak, çünkü Batı böyle şeylerle ilgilenmez ve başka kuruluşların yeterli kaynağı yok. Bu gibi olayların pek çok örneği var. Clinton Ağustos 1998'de Sudan'ı bombalamış ve ülkenin ilaç stokunun yarısını ve bunları üreten fabrikayı imha etmişti. Bu eylemin sonuçları bilinmiyor. Sudan'daki Alman Büyükelçiliği, durumu araştıran birkaç bağımsız araştırmacı tarafından ölü sayısını tahmin etmek için gerçekleştirilen az sayıda girişim, on bin civarında insanın öldüğünü ortaya koyuyor. Aslında kimse gerçekten dikkatli bir araştırma yapmadı, çünkü kimsenin umurunda değil! Önemli değil, normal bir şey; birkaç bombanın fakir bir Afrika ülkesinde geride on binlerce ceset bırakması sıradan bir şey.

Muhtemelen çok daha büyük ölçekte olsa da, bununla karşılaştırılabilir bir şey şu anda gözümüzün önünde gerçekleşiyor. Sonuçların neler olacağını bilmiyoruz ve muhtemelen ayrıntılı olarak hiçbir zaman da bilemeyeceğiz. Fakat bunlar, planlarını yaparken Batı uygarlığının bel bağladığı beklentiler. Ve sadece modern tarihten tamamen habersiz olanlar, olayların gidişatı veya eğitimli sınıflar tarafından sağlanan haklılaştırıcı gerekçeler karşısında şaşıracaktır. Bunlar yeterli zamanım olmadığı için istemeyerek bir kenara koyduğum önemli konular.

Sadist vahşet ve hayalci bir özpothpohlamanın birleşiminden söz edilebilir. Evet, bir örnek vermek gerekirse, yaklaşık yüz yıl önce, Başkan'ın sözleriyle Filipinler'i "yüceltmek ve Hristiyanlaştırmak"

için yürütülen soylu sefer sırasında, Amerikan basını tam olarak aynı yaklaşım içindeydi. Sonraki birkaç yıl içinde, kendi deyişleriyle ‘pis zencileri’ öldüren eski Hintli savaşçıların gerçekleştirdikleri korkunç savaş suçlarının yanı sıra, Amerikalılar yaklaşık yarım milyon Filipinli’yi katlederek yüceltmeyi başardılar. Bu sonunda Birleşik Devletler’de bir huzursuzluk yarattı ve basın, kötülüğün üstesinden gelmenin sabır gerektirdiğini, bunun uzun bir savaş olacağını açıkladı. Basın, bize direnen bu “yoldan çıkmış yaratıklar” en azından “silahlarımıza saygı duymayı” öğrenene ve daha sonra bizim onlar için “özgürlük [ve] mutluluk”tan başka bir şey istemediğimizi anlayıncaya [kadar] “yerlileri İngiliz tarzında katletmeye” devam etmek zorunda olduğumuzu söylüyordu. Bugün Afganistan’da ve yüzyıllardır başka pek çok yerde olduğu gibi.

Evet, bu çok kısa bir anlatım oldu, fakat bu dehşet verici konuyu bir yana bırakmama ve ikinci soruya geçmeme izin verin. “Terörizme karşı yeni savaş” nedir? Uygar dünyanın maksadı yüksek makamlar tarafından son derece açık biçimde duyuruldu. “Modern çağda barbarlığa geri dönmek” için “uygarlığın kendisine düşman olan ahlaksızlar” tarafından yayılan bir ölümcül salgını, “uğursuz terörizm musibetinin kökünü” kurutmalıyız vs. Kesinlikle soylu bir teşebbüs!

Bu teşebbüsü doğru bir perspektifle ele almak için, söylenenin aksine Haçlı Seferi’nin yeni olmadığını kabul etmeliyiz. Aslında demin alıntı yaptığım cümleler, 20 yıl, önce Başkan Ronald Reagan ve Dışişleri Bakanı George Schultz’un söylediği cümlelerdir. O zamanlar, önce Reagan ve kısa süre sonra da Schultz, uluslararası terörizmle mücadelenin ABD’nin dış politikasının özünü oluşturacağını ilan ederek işbaşına gelmişlerdi. Ve bu ölümcül salgına, yani uluslararası terörizme karşı benzeri görülmemiş bir kapsamda ve şiddette bir kampanya düzenleyerek yanıt verdiler; öyle ki, bu kampanya Dünya Mahkemesi’nin “yasadışı güç kullanımı” -bu uluslararası terörizm anlamına geliyor- olarak tanımladığı eylemi nedeniyle Birleşik Devletler’i mahkûm etmesine yol açtı. Bunu, BM Güvenlik Konseyi’nin bütün ülkeleri uluslararası hukuka uy-

maya çağırın bir kararı izledi; karar Birleşik Devletler tarafından veto edildi. Birleşik Devletler yine tek başına, himayesindeki bir veya iki devletle birlikte, art arda gelen benzeri BM Genel Kurulu kararlarını da veto etti.

Böylece “Terörizme Karşı Yeni Savaş”a, aslında, Dünya Mahkemesi tarafından uluslararası terörizm suçlamasıyla mahkûm edilen ve devletleri uluslararası hukuka uymaya davet eden bir kararı veto eden dünyadaki biricik devlet tarafından önderlik edildi. Belki de böyle olması uygundur.

Dünya Mahkemesi’nin uluslararası terörizm suçuna son verme ve büyük miktarda tazminat ödeme emri politik yelpazenin bütünü tarafından küçümsenerek dikkate alınmadı. *New York Times* halkı, mahkemenin “düşman bir forum” olduğu ve dolayısıyla dikkate almamıza gerek olmadığı şeklinde bilgilendirdi. Washington mahkemenin emirlerine hemen ekonomik ve terörist savaşları tırmandırarak karşılık verdi. Aynı zamanda Honduras’taki paralı askerler ordusuna “yumuşak hedeflere” saldırması için resmi emirler verdi; bunlar resmi emirlerdir: Hastaneler, tarım kooperatifleri ve bunlar gibi “yumuşak hedeflere” saldırın; ve çatışmadan kaçınmasını söyledi. ABD’nin gökleri tamamen kontrol etmesi ve yabancı üslerden saldıran terörist güçlere sağlanan gelişmiş haberleşme teçhizatı sayesinde, paralı askerler ordusu Nikaragua ordusu ile çatışmaktan kaçınabildi.

Bu emirler biraz tartışma yarattı. Fakat önemli sayılabilecek bir tartışmaya yol açmadılar ve sözü edilen emirler meşru kabul edildi, ama bazı koşullarla. Ancak pragmatik kriterleri yerine getirirlerse meşru görülebilirlerdi. Ana-akım tartışmalarda solun sözcüsü olarak kabul edilen, önde gelen bir yorumcu olan Michael Kinsley (bu kez *Wall Street Journal* için yazıyordu) “yumuşak hedeflere” yöneltilen terörist saldırılar nedeniyle dışişleri bakanlığının gerekçelerini basitçe göz ardı etmememiz gerektiğini ileri sürdü. “Sağduyulu bir politikanın kayıp-kazanç analizi testine uyması” gerektiğini yazdı. Yani, “bir yanda akacak kanın ve çekilecek sefalet

miktarının, diğer yanda ise demokrasinin doğması ihtimalinin” analizi.

“Demokrasi” Batılı seçkinlerin demokrasi olduğuna karar verdiği şey demektir. Bu yorum o dönemde bölgede oldukça açık bir şekilde örneklendi. Batılı seçkinlerin analiz yapmaya ve eğer kendi testlerini geçerse projeyi uygulamaya hakları olduğu hiç sorgulanmadan kabul edildi.

Testlerini geçtiler ve uygulandılar. Hedef ülke Nikaragua, sonunda süper gücün saldırısına boyun eğince, saygın görüş yelpazesinin her yanındaki yorumcular “ekonomiyi çökertmek ve bitkin düşmüş yerliler istenmeyen hükümeti kendi başlarına devirene kadar, onlar adına uzun ve ölümcül bir savaşı sürdürmek” amacıyla benimsenmiş olan yöntemlerin başarısını övdüler. Bu yöntemler, bize “çok düşük” bir maliyet yüklerken, kurbanları “yıkılmış köprüler, sabote edilmiş elektrik istasyonları ve harabeye dönmüş tarlalarla” -ve hiç bahsedilmeyen on binlerce cesetle- başbaşa bırakıyordu. Ve böylelikle ABD’nin desteklediği adaya “cazip bir dava” sağlıyordu: “Nikaragua halkının fakirleşmesini” sona erdirmek. Bu *Time* dergisinin kullandığı sözcüklerdi, ama oldukça karakteristik bir yaklaşımdı. *New York Times* bu sonuç karşısında “Sevinçte Birleştik” duyurusunu yapıyordu, *Times*’ın bir manşetine göre ise “ABD’nin Adil Oyununun Zaferi”nden gurur duyuyorduk.

Sadece birkaç gün önce, 6 Kasım’da, ABD’nin desteklediği aday Nikaragua seçimlerini kazandığında bir kez daha “sevinçte birleştik”. ABD adayının seçimleri kazanmasından önce, Washington, eğer Nikaragua halkı sorumluluklarını anlamazsa meydana gelebilecek sonuçlar hakkında çok sert uyarılarda bulunmuştu. *Washington Post*, diğer ulusal gazete, zaferi coşku içinde açıkladı. ABD’nin adayı, ülkeyi viraneye çeviren ABD’nin terörist savaşına ve ekonomik darboğaza atıfta bulunarak, “kampanyasının en büyük bölümünü halka Sandinista dönemindeki ekonomik ve askeri zorlukları hatırlatma üzerine kurdu”.

Bu arada, George Bush “evrensel bir yasaya” göre terörün ve cinayet bütünü çeşitlerinin “şer” olduğunu öğretirken gözlerini arsızca üzerimize diyor. Elbette eyleyiciler biz olmadığımız sürece -ki bu durumda terör ve cinayet bizi “azizlere özgü bir coşkuyla” dış politikamızın “soylu bir evresi”ne götürür; *New York Times* işte bize böyle bilgi veriyor..

Bu konuda özel olarak yeni hiçbir şey yok. Bu uygulamalar yüzyıllarca geriye gider. Hegemonya sahibi güçler arasında bununla tutarlı örnekler bulabilirsiniz.

Batı’nın hâkim tutumu, yeni BM büyükelçisinin, John Negroponte’nin bugünkü “Terörizme Karşı Yeni Savaş”ı yönlendirmek üzere atanmasına gösterilen tepkiyle gayet açık bir şekilde ortaya çıktı. Negroponte’nin geçmişine ilişkin kayıtlar, 1980’lerde Honduras’ta vali olarak görev yaptığını içeriyor; Negroponte, burada uluslararası terörist savaşın yerel denetçisi görevini üstlenmişti, ve bu savaş nedeniyle, Negroponte’nin hükümeti Dünya Mahkemesi ve Güvenlik Konseyi tarafından suçlu bulunmuştu -elbette gücün hükmüyle yönetilen bir dünyada bu mahkûmiyetin hiçbir anlamı yoktu. Ne Birleşik Devletler’de, ne de Avrupa’da Negroponte’nin BM büyükelçisi olarak atanmasına karşı hissedilir bir tepki meydana gelmedi. Negroponte’nin suçlu bulunan meslektaşlarından bir diğeri, Donald Rumsfeld ise kısa süre önce buradaydı. Burada birkaç saat kaldı. Bu birkaç saat Rumsfeld’e “‘Bizim’ Terörü Ezdiğimizizi” ilan etmesi için yeterli süreyi sağladı. Bu sözleri, birkaç gün önce burada ulusal basında çıkan hararetli bir ön sayfa makalesinin başlığını oluşturuyordu. Bence Jonathan Swift bile bütün bu olan bitenler karşısında söyleyecek bir şey bulamazdı (dinleyicilerin gülüşleri).

Nikaragua’nın durumuna uluslararası terörizmin en uç örneğini oluşturduğu için değil -maalesef böyle olmaktan çok uzak- en üst düzeydeki uluslararası otoritelerin kararları göz önüne alındığında, tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık olduğu için değindim. Tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık derken, insan haklarına

ve uluslararası hukuka asgari bir bağlılık duyan insanlar açısından demek istiyorum. Bu kategorinin kapsamı, 11 Eylül'den bu yana geçen dönemde bu temel konulara hangi sıklıkla değinildiği saptanarak tahmin edilebilir (yaygın bir araştırma yapmakla uğraşmanın, yaklaşık olarak sıfır sonucuna ulaşacaksınız). Ve tek başına bu alıştırmadan kalkarak, gelecekte nelerin olabileceği hakkında bazı korkutucu sonuçlar çıkartabilirsiniz.

Terörizm karşı açılan ilk savaş sırasında, Reagan yılları boyunca, Orta Amerika'daki ABD destekli devlet terörü geride yüz binlerce işkence edilmiş, tanınmaz hale getirilmiş ceset, milyonlarca sakat ve yetim, yerle bir edilmiş dört ülke bıraktı. Yine aynı yıllarda, Reagan yıllarında, Batı destekli Güney Afrikalı talancılar komşu ülkelerde yaklaşık bir buçuk milyon insanı öldürdü ve altmış milyar dolarlık zarara yol açtı -Birleşik Devletler, İngiltere ve diğerleri tarafından desteklenen kitlesel bir uluslararası terörizm. Batı ve Güneydoğu Asya'dan, Güney Amerika ve daha başka pek çok yerden söz etmeyeceğim.

Sıkça yapıldığı gibi, terörizmi tanımlarken g  s z n bir silah olarak ele almak ciddi bir analitik hatadır. Kesinlikle durum böyle değildir, bu kökten yanlıştır.

Terörizm hakkında söylenecek daha pek çok şey var -zayıfın güçlüye karşı terörizmi ve güçlünün zayıfa karşı uyguladığı, çok daha uç noktada olmasına rağmen ağza alınmayan terörizmi. Her ikisinin de ciddi tehditler oluşturduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Bu tehditler, politikaların izlendikleri  er eve içinde rasyonel olduklarının düşünülmesiyle artmaktadır. Ve bunun bir nedeni vardır. Özellikle Avrupa'da, bu meselelerin tarihini incelemiş olan önemli bir tarihçi, Charles Tilly, kesinlikle doğru bir biçimde şu gözlemde bulunmuştu: Son bin yıl süresince "savaş Avrupa devletlerinin başlıca faaliyetiydi." Ve bunun oldukça geçerli bir nedeni vardı: "Merkezi trajik olgu basittir: Cebir işe yarar; hemcinslerine karşı esaslı bir kuvvet uygulayanlar itaat elde ederler ve bu itaat para, mal, kendilerine riayet edilmesi ve daha

az güçlü olanların mahrum bırakıldığı zevklere erişme imkânı gibi çeşitli avantajlar sağlarlar.’ Bunun önemi entelektüel aydınlanmanın doruklarına nüfuz etmemiş olsa bile, dünyadaki insanların büyük bir kısmı tarafından çok iyi anlaşılmış bir bildik doğrudur.

Pekala, sorunlar hakkındaki üçüncü kategoriye geçmeme izin verin: Halihazırda gelişmekte olan ve esaslı bir değişiklik olmadan varlığını sürdürecektir uzun vadeli eğilimler –gerçi, burada da bazı değişikliklerden söz edebiliriz. Bu eğilimler, devlet ve özel erk 11 Eylül’den sonra halkın korku ve ıstırapının sağladığı fırsatı sömürdükçe tırmanışa geçtiler, ve doğal olarak, bu fırsatı başka koşullarda direnişe yol açacak sert ve gerici önlemleri zorla tesis etmek için kullanıyorlar. Genellikle olduğu gibi, sınıf savaşımının katılımcılarından birisi hızından hiçbir şey kaybetmeden kendi yolunu izliyor. Vatanseverlik adına itaat etmeleri ve yumuşak başlı olmaları istenenler ise onların kurbanlarından başkası değil. Bu şekilde uygulanan önlemler dizisi çok geniş bir yelpazeyi kapsıyor. Ben sadece birkaç tanesine değineceğim.

Bunlardan en önemlisi, hayatın sürmesine karşı en büyük doğru-
dan tehdidi oluşturan politikaların hızla tırmandırılması; yani, kitlesel imha araçlarının yaygınlaştırılmasıdır. Güçlü olanlar için, nükleer silahlar en gözde silahlardır. En yüksek askeri otorite olan ABD Strateji Komutanlığı*, nükleer silahları silah envanterinin en önemli kısmı olarak tanımlıyor; çünkü, “kimyasal veya biyolojik silahlardan farklı olarak, nükleer bir patlama, eğer etkisini azaltacak az sayıda hafifletici tedbir yoksa, anlık olarak en yüksek düzeyde bir yıkıma yol açar.” Ayrıca, “nükleer silahlar her türlü kriz veya ihtilaf karşısında güçlü olmanızı sağlar.” Strateji Komutanlığı’nın bu çalışması ayrıca planlamacılara “kendimizi tamamen akılcı ve soğukkanlı olarak göstermekten uzak durmamız” gerektiği tavsiyesinde bulunuyor. “Eğer yaşamsal çıkarlarımız saldırıya uğrarsa Birleşik Devletler’in akıldışı ve intikamcı şekilde davran-

* US Strategic Command

bileceği dışarıya yansıttığımız ulusal *personamızın** bir parçası olmalıdır.” Eğer “bazı unsurlar potansiyel olarak kontrol edilemez görünürse”, bu stratejik duruşumuz açısından “yararlıdır”.

Yüksek düzeyde planlama belgelerine erişilmesine izin vermesi bakımından Birleşik Devletler’in sıradışı, benzersiz bir ülke olduğunu düşünüyorum ve eğer başka ülkeler esaslı bir farklılık gösterse, buna şaşırırdım. Az önce alıntı yaptığım önemli çalışma “Soğuk Savaş Sonrası Caydırıcılığın Esasları” olarak adlandırılan, Clinton dönemine ait bir belgedir. Bu belge yıllardır erişilebilecek bir konumda, ama bilinmiyor; yalnızca titizlikle marjinalize edilmiş olan muhalif literatürün okuyucuları tarafından biliniyor. Buna karşın, başka ülkelerin istihbarat servislerinin bu belgeyi okuduklarını ve gerekli sonuçları çıkardıklarını zannediyorum.

Gelecek için konuşursak, küçük nükleer silahların herhangi bir ülkeye nispeten kolay bir şekilde gizlice sokulabileceği gerçeğiyle de yüzleşmemiz gerekiyor ve bu silahların küçük olduklarını hatırlayın –yaklaşık 7 kilogramlık bir plütonyum bombası bir valiz içinde bir sınırdan geçirilebilir. Yakında yapılmış olan teknik bir araştırma şu sonuca varıyor: “Kitleli imha silahlarını Birleşik Devletler’e kaçak olarak sokmak için yapılan iyi planlanmış bir operasyonun en az yüzde 90 başarılı olma ihtimali vardır ve bu, Ulusal Füze Savunması’nın varolmaması durumunda bile, Kıtalararası Balistik Füzenin fırlatılması olasılığından çok daha yüksektir.”

Sadece Birleşik Devletler’e yönelik olmayan bu tehlikeler, ABD Enerji Bakanlığı’nın üst düzey bir ekibi tarafından saptanmış olan en yakın tehdit, yani “eski Sovyetler Birliği’nde kötü şartlarda denetlenen ve saklanan kırk bin nükleer silah” nedeniyle artmış durumda. İktidara gelen Bush yönetiminin yaptığı ilk işlerden biri, Rusya’ya bu silahları güvenli bir şekilde koruması, sökmesi ve nükleer bilim adamlarına alternatif çalışma alanı sağlaması için yardım etmeyi amaçlayan küçük bir programa son vermek oldu. Bu karar, “başboş nükleer silahlar” olarak adlandırılan ve yete-

* Dışarıya dönük tutum, kendini dışa tanıtma tarzı. -y.h.n.

neklerini kullanmak için başka yolları olmayan nükleer bilim adamları tarafından izlenen füzeleğin kaza eseri fırlatılması ve sızıntı yapması riskini arttırdı.

Balistik füze savunması için halihazırda yapılan planların tehditleri daha da arttırması bekleniyor. ABD istihbaratı balistik füze savunmasının herhangi bir şekilde konuşlandırılmasının Çin'i yeni nükleer başlıklı füzeler geliştirmeye ve konuşlandırmaya zorlayacağını tahmin ediyor. ABD istihbaratı Çin'in nükleer cephaneliğini, muhtemelen değişik türlerde savaş başlıkları, MIRV'ler* ile on kat genişleteceğini, bunun "Pakistan ve Hindistan'ı kendi nükleer silahlarıyla cevap vermeye sevkedeceğini", ve bütün Ortadoğu'da olası bir dalga etkisi yaratacağını tahmin ediyorlar. Aynı analizler, istihbarat analizleri ve diğerleri, aynı zamanda Rusya'nın "verebileceği tek akılcı karşılığın mevcut Rus nükleer gücünü muhafaza etmek ve güçlendirmek olduğu" sonucuna varıyor.

Bush yönetimi bu yıl 1 Eylül'de "[Çin'in] kendi küçük nükleer füzeler filosunu kurma planlarına itirazı olmadığını" açıkladı. Bu, resmi politikada keskin bir değişikliktir ve çekirdek silahları denetleme anlaşmalarının planlandığı gibi feshedilmesi için Çin'in rızasının kazanılması umuduyla yapılıyor. Çin'in nükleer denemelere yeniden başlaması da sessizce onaylanıyor. Bu açıklamanın yapıldığı gün ulusal basın, Pakistan'a "esas olarak nükleer savaş başlıkları taşıyabilen silahlar için füze parçaları ve teknoloji" transferrine izin vermesi nedeniyle, Bush yönetiminin Çin'e yaptırımlar uygulayacağını da bildirdi. Hepsini *New York Times*'tan aktarıyorum. Daha fazla yoruma gerek olmadan bütün bunların ne anlama geldiğini kavrayabilirsiniz.

Silahlanma yarışının uzaya doğru genişletilmesi birkaç yıldır uygulanan temel bir program. 'Silahlanma yarışı' bunun için yanıltıcı bir terimdir. Birleşik Devletler, en azından şu an için, bu yarışta tek başına yarışıyor; buna karşın, karşılıklı yıkım yarışına katılmaya hevesli görünen başkaları da var. Doğru veya yanlış, Hindis-

* Multiple Independently Targetable Re-entry Vehicles (Değişik Şekillerde Bağımsız Olarak Hedef Tayin Edebilir Yeniden Atmosfere Giren Araçlar)

tan'ın duruşu Birleşik Devletler'de bu şekilde yorumlanıyor. Hindistan'ın bu pozisyonu ABD'deki en şahin ve şoven stratejik analistlerden büyük alkış aldı. Dışişleri Bakanının Amerika'yı birkaç ay önce ziyaret etmesinden sonra, Lawrence Kaplan liberal *New Republic*'te şunları yazdı: Başkan Bush bu programları genişletme planlarını açıkladığında "dünyanın geri kalanı bu planın yeni bir silahlanma yarışını kışkırtacağı için zılgıt çekti, ama Hindistan'ın desteğini açıklaması yalnızca altı saat sürdü." Bu sırada Dışişleri Bakanı [Jaswant] Singh, Delhi ve Washington'un "bütün dünya için tamamen yeni bir güvenlik rejimi konusunda birlikte çalışmak için gayret ettiklerini" iftiharla söylüyordu. Bunun doğru bir yorum olup olmadığını siz saptayabilirsiniz, ama yorum bu.

Kaplan, Pakistan'ın Hindistan'nın tersine "artık bir müttefik değil", daha ziyade bir "haydut devlet" olduğunu ve Hindistan'ın şimdi Birleşik Devletler, İngiltere, Tayvan ve İsrail'in de içinde bulunduğu kulübe kabul edileceğini teslim eden yönetimdeki şahinlerden alıntı yaparak devam ediyordu. Bunların üç ay önce söylendiği doğrudur. Ve o tarihten bu yana hepimiz uluslararası ilişkilerin bir numaralı aksiyomu konusunda küçük bir derse tanık olduk: Devletler ahlaki eyleyiciler değildirler. Ciddi vaatlerinin anlamı kocaman bir sıfırdır. Devletler kendi ülkelerindeki iktidarın çıkarlarına hizmet ederler. Dış güçler veya kendi vatandaşları tarafından zorlanmadıkça diledikleri gibi hareket ederler; devletlerini zorlama tercihi ise en azından daha özgür ve demokratik toplumlarda vatandaşların elindedir.

Bütün bu programlar diğerleri için olduğu gibi Birleşik Devletler için de yıkım tehlikesini artırıyor. Ama bu hiç de yeni bir şey değil. Programlar izlenirken, bir yandan da bu programların onlara katılanlar ve savunanlar için de yıkım tehlikesini arttırdığı bilinir ve bu çok alışılmış bir tutumdur. Soğuk Savaş sırasındaki silahlanma yarışının tarihine bakıldığında, bu konuda birçok örnek bulmak mümkündür ve tarihte daha geriye gittiğimiz zaman da bunun çok sayıda örneğine rastlarız. Ayrıca, bütün bu tercihler hâkim değerler sistemi içinde anlam kazanırlar.

Bu konuların her ikisinin de yüksek zekanın biyolojik başarısının değerlendirilmesiyle doğrudan ilgisi var. Birkaç örneğe bakalım. Bundan elli yıl önce ABD'nin güvenliğine yönelik belli başlı sadece bir tek tehdit vardı ve o tarihte yalnızca potansiyel bir tehditti: O zaman henüz var olmayan, ama geliştirilmekte olan kıtalararası balistik füzeler. Bu alanda çok geride olduğunu bilen Sovyetler Birliği'nin bu silahların geliştirilmesini yasaklayan bir anlaşmayı kabul etmesi oldukça yüksek bir ihtimaldi. Kennedy ve Johnson yönetimlerinin ulusal güvenlik danışmanı olan McGeorge Bundy'nin yazdığı standart bir silahlanma yarışı tarihi vardır. Kendisi dahili belgelere ulaşmıştı. ABD güvenliğine yönelik tek potansiyel tehdidin ortadan kaldırılması ihtimalinin değerlendirilmesi için çaba harcadığını gösteren hiçbir kayıt bulamadığını bildirdi.

Rus arşivlerinin önemli bir bölümü yakın zaman önce açıklandı ve bu soruna ışık tutuyorlar. Bu arşivler üst düzey ABD analistlerinin değerlendirmelerini büyük ölçüde destekliyor; buna göre, Stalin'in ölümünden sonra, Kruşçev başa geçince, saldırı amaçlı askeri güçlerin karşılıklı olarak azaltılması çağrısı yaptı. Bu girişimler Eisenhower yönetimi tarafından görmezlikten gelinince, kendi askeri komutanlarının itirazına rağmen, bu önerisini tek taraflı olarak uygulamaya koydu. Kennedy'nin planlamacıları bundan kırk yıl önce göreve geldiklerinde, Eisenhower'ın -kendi ifadesiyle- "büyük bir savaş Kuzey yarı-küreyi yerle bir edecektir" şeklindeki anlayışını şüphesiz paylaşıyorlardı. Planlamacılar aynı zamanda Kruşçev'in Sovyetler'in saldırı güçlerini radikal biçimde azaltmaya yönelik tek taraflı adımlarını biliyorlardı -biz şimdi biliyoruz. Ve her türlü makûl ölçüte göre ABD'nin silahlanma yarışında çok önde olduğunu da biliyorlardı. Buna rağmen, Kruşçev'in karşılıklı indirim talebini reddettiler ve büyük bir konvansiyonel ve nükleer güç geliştirmeye devam etmeyi tercih ettiler; böylece, "Kruşçev'in Sovyet ordusunu sınırlandırma programının" tabutuna son çivi de çakmış oldular. Tarihçi Matthew Evangelista'dan, ABD ve Sovyet arşiv kayıtlarını inceleyen ve bu konu hakkında başlıca tarih projesi çerçevesinde basılan bir monografiden alıntı yapıyorum.

Daha fazla devam etmeden, Clinton ve Bush'un tercihlerinde fazla bir yeniliğin olmadığını belirtebiliriz.

Bu programların mantığını kavramak ve neden karşılıklı yıkımın izlenmesi gereken tamamen akılcı bir politika olarak görüldüğünü anlamak için, bir doktriner bildik doğruyu hatırlamak gerekiyor. Saldırıyı "savunma" olarak adlandırmak geleneksel bir tutumdur. Ve üzerinde durduğumuz örnek istisnai değildir. Balistik füze savunması, uzayın silahlandırılmasıyla ilgili çok daha kapsamlı bir programın sadece küçük bir bileşenidir. Amaç ise Tam Ölçekli Hâkimiyet* olarak adlandırılan şeye ulaşmak, yani saldırgan askeri amaçlar için uzayın kullanılması üzerinde bir tekel oluşturmaktır. Bu planlar, ABD Uzay Komutanlığı'nın ve diğer hükümet kuruluşlarının halka açık belgelerinde birkaç yıldır bulunuyor ve ana hatlarıyla ortaya konan projeler geliştiriliyor. Bu projeler Bush yönetiminin ilk aylarında genişletildiler ve 11 Eylül'den sonra da bu saldırıların yol açtığı korku ve dehşetin kaba bir şekilde sömürülmesiyle tekrar hızla genişletildiler. Bu planlar balistik füze savunması adı altında gizleniyorlar. Ama bu geliştirilmekte olan şeyin yalnızca küçük bir bileşeni ve bu küçük bileşen bile bir saldırı silahı.

Bu durum Rusya ve Çin gibi potansiyel düşmanlar ve aynı zamanda yakın müttefikler tarafından fark edildi. Çin'in silahların denetiminden sorumlu üst düzey yetkilisinin yaptığı şu gözlem basit olarak herkesin hem fikir olduğu anlayışı yansıtıyordu: "ABD bir kez hem güçlü bir mızrağı hem de güçlü bir kalkanı olduğuna inanırsa, bu inanç onların kimsenin ABD'ye zarar veremeyeceği ve kendilerinin dünyanın neresinde olursa olsun istedikleri herkese zarar verebilecekleri sonucuna varmalarına yol açabilir." Çin'in değerlendirmesi hemen hemen aynı kelimelerle üst düzey stratejik analistler tarafından da paylaşılıyor. Rand Şirketi en büyük araştırma kuruluşlarından birisidir ve çoğunlukla askeri konularda araştırma yapar. Rand bu konuyu araştırdı ve balistik füze savunmasının "basit bir *kalkan* değil, daha çok ABD'nin eylemini *mümkün* kılan bir araç olduğu" sonucuna vardı -Çin ile hemen hemen

* Full Spectrum Dominance

aynı kelimeleri kullanarak. Kanada askeri planlamacıları balistik füze savunmasının amacıyla ilgili olarak hükümetlerine şu bilgiyi verdiler: “ABD’nin [balistik füze savunmasını] Kuzey Kore veya İran tehdidinden gerçekten korktuğu için değil, daha çok ABD-NATO’nun eylem serbestliğini korumak için inşa etmeye çalıştığı akla uygun görünüyor.” Başka bir önde gelen stratejik analistden, Andrew J. Bacevich’ten alıntı yapacak olursak: “Balistik Füze savunması, ABD askeri gücünün yurtdışında daha etkili şekilde kullanılmasını kolaylaştıracaktır.” Bacevich muhafazakâr bir dergi olan *National Interest*’te yazıyor. Şöyle diyor: “Füze kalkanı anayurdu –sınırlı bir biçimde olmakla birlikte– misillemeden yalıtılarak ABD’nin başka bir yerdeki çevreyi ‘şekillendirme’ kapasitesini ve isteğini güvence altına alacaktır.” Bacevich yelpazenin diğer ucunda yazan Lawrance Kaplan’ın sonuçlarını onaylar bir tavırla zikrediyor. Kaplan “Füze savunması gerçekten Amerika’yı koruma amacını taşıyor. Bu, küresel hâkimiyet” için, “hegemonya” için “bir araç” diyor. Bu nedenle, her ikisi de coşkuyla “füze savunmasının” adalet ve özgürlüğe yapılan harika bir katkı olduğunu ilan ediyorlar.

Anlaşıldığı kadarıyla füze savunması teknik olarak gerçekleştirilebilir olsa bile, uydur iletişimine dayanmak zorunda ve uyduları yok etmek füzeleri vurmaktan çok daha kolaydır. Bu, neden ABD’nin Tam Ölçekli Hâkimiyet’i hedeflemek zorunda olduğunu kısmen açıklıyor. Uzayın öylesine ezici bir üstünlükle kontrol edilmesi hedefleniyor ki, bir düşman acınası durumdaki silahlara bile sahip olamayacak. Ve böylesi bir hâkimiyet uzayda konuşlandırılmış saldırı kapasiteleri gerektirir. Bu ise, uzayda, anında bilgisayar kontrollü tepkiyle fırlatılabilecek, nükleer güçle çalışan, devasa tahrip gücüne sahip silahların olması demek. Bu, geniş bir katliam ve yıkım tehlikesini büyük ölçüde arttırır –bunun tek nedeni ticarete “normal kazalar” denilen, bütün karmaşık sistemlerin maruz kaldığı öngörülemeyen kazalar olsa bile.

Buna karşın, uzayın askerileştirilmesinin mantığı çok daha kapsamlıdır. Ve bu zaten açıklandı. ABD Uzay Komutanlığı, başlıca

sorumlu kuruluş, bu konuda oldukça açık davrandı. Clinton döneminde, 1997’de, “2020 Vizyonu” adlı önemli bir broşür yayınladı. Bu broşürde başlıca amaç, ön kapakta büyük harflerle oldukça belirgin şekilde duyuruluyordu: “ABD’nin Çıkarlarını ve Yatırımlarını Korumak İçin Askeri Operasyonların Uzay Boyutuna Hükmetmek”. Bu, askeri güçlerin tarihsel görevinin bir sonraki evresi olarak sunuluyor. Kıtadaki Birleşik Devletler’in batıya doğru genişlemesi sırasında ordulara ihtiyaç duyulduğu söyleniyor; elbette yok edilen ve sürülen yerli halka karşı öz-savunma amacıyla. Uzay Komutanlığı, uluslar aynı zamanda “ticari çıkarlarını korumak ve güçlendirmek için donanmalar inşa ettiler” diye devam ediyor. Bir sonraki mantıksal adım “ABD’nin Ulusal Çıkarlarını [askeri ve ticari] ve Yatırımlarını” korumak için uzay kuvvetleridir.

Bununla birlikte, ABD’nin uzay kuvvetlerinin daha önceki yıllarda deniz ticaretini koruyan donanmalara benzemeyeceğini, çünkü bu defa tek bir hegemonik güç olacağını söylüyorlar. İngiliz donanmasına Almanlar karşı koyabiliyorlardı; ki bunun tartışmamıza gerek olmayan sonuçları oldu. Ama ABD bir şekilde her türlü tehditten bağışık olacak; bağışık olmayacağı tek istisna, genel kural kapsamına girmesine izin verilen, çerçevesi dar bir biçimde çizilmiş terörizm kategorisi: “Biz” her kim olursa olsun, “onlar”ın “biz”e karşı gerçekleştirdiği terörizm.

Tam hâkimiyete duyulan ihtiyacın, “ekonominin küreselleşmesinin” bir sonucu olarak artacağını öne sürüyorlar. Bunun nedeni, küreselleşmenin “‘sahip olanlar’ ile ‘sahip olmayanlar’ arasında bir uçuruma yol açacağını” beklenmesi –ki bu, ABD istihbaratı ve akademik analistler tarafından da paylaşılan bir değerlendirme. Buna geri döneceğim. Planlamacılar genişleyen uçurumun sahip olmayanlar arasında huzursuzluğa yol açabileceğinden endişe duyuyorlar ve ABD’nin “kitle imha silahlarının dünya ölçeğinde çoğalmasına karşı uzay sistemlerini kullanarak ve uzaydan isabetli saldırılar için planlama yaparak” bu huzursuzluğu kontrol altında tutmak için hazır olması gerektiğini söylüyorlar. Bu önerilen programların tahmin edilebilir bir sonucu, az önce belirttim, tıpkı ge-

nişleyen uçurumun küreselleşmenin tercih edilen biçiminin beklenen bir sonucu olması gibi. Bunun ileri sürülen ekonomik teorilerle çatıştığı görülüyor, ama gerçeklikle bağdaşıyor.

Evet, bu konuda da söylenecek daha çok şey var, ama gözüm saatte. Tarih boyunca bu tür adımların tehlikeli olduğu görülmüştür. Ben birkaç örnek verdim, ama daha pek çok örnek var. Şimdi tehlike insan soyunun hayatta kalmasına karşı bir tehdit düzeyine ulaştı. Ama yine de bu tehlikeli yolu izlemek için iyi bir neden var. Bu mevcut kurumlarda derinlemesine kök salmıştır. Temel ilke şudur ki, hegemonya hayatta kalmaktan daha önemlidir. Bu yeni bir şey değil, tarih boyunca bir dolu örneği bulunuyor. Son yarım yüzyılda bu ilkenin geniş ölçüde uygulandığı görüldü. Yeni olan, bu ilkeyi izlemenin sonuçlarının kapsamı.

Görünürde önlenemeyen bir başka eğilime dönelim: İnsan hayatını ayakta tutan çevrenin yok edilmesi. Bush yönetimi yaygın bir şekilde Kyoto Anlaşması'nın altını oymakla eleştirildi.* Yönetimin öne sürdüğü gerekçe anlaşmaya uymanın ABD ekonomisine zarar verecek olması. Bu eleştiriler şaşırtıcı sayılabilir, çünkü alınan kararlar varolan ideolojinin çerçevesi içinde bütünüyle akılcıdır. Her gün bize öğretilen, içinde yalıtılmış bireylerin zenginliklerini akılcılıkla azami düzeye çıkarttıkları neo-klasik piyasaların sıkı müminleri olmamızdır. Piyasa, para birimi cinsinden girdiler olarak ifade edilen bireylerin seçimlerine mükemmel biçimde yanıt verir. Bir kişinin çıkarlarının değeri de aynı şekilde ölçülür. Özelde, seçimleri, dolarları olmayanların çıkarları sıfır değerindedir. Örneğin, piyasalara dolar girdileri olmayan gelecek kuşaklar.

O zaman torunlarımız için insana yaraşır bir yaşam ihtimalini yok etmek bütünüyle akılcıdır -eğer böyle yaptığımızda özçıkarın özel biçimini azami düzeye çıkartabiliyorsak.. Özçıkarın bu özel biçimi en yüksek değer olarak selamlanmakta ve bunun yaşama geçiril-

* 1997 yılında yapılan, küresel iklim değişikliğine (ısınmaya) yol açan gazların üretimine karşı önlemler içeren anlaşma Clinton yönetimi tarafından imzalanmıştı. Fakat daha sonra Bush yönetimi anlaşmayı desteklemediğini açıkladı. -y.h.n.

mesine ve güçlendirilmesine adanmış geniş endüstriler tarafından desteklenmektedir. Şu anda hayatın sürdürülmesine yönelik tehditler, piyasa köktencililiğinin acımasız sonuçlarını hafifletmek için geliştirilmiş olan kurumsal yapıları zayıflatmaya ve daha da önemlisi bu kurumları ayakta tutan sempati ve dayanışma kültürünün altını oymaya dönük kesintisiz çabalarla arttırılıyor. Evet, bunun, belki de çok uzak olmayan gelecekteki bir felaket için başka bir formül olduğunu söyleyebiliriz, fakat yine doktrinlerin ve kurumların çığır sistemi içinde akılcıdır.

Son olarak bahsettiğim sorunların sonuncusuna dönmeme izin verin: “Küreselleşme” olarak adlandırılan süreç. Fakat önce bu kavramı açıklığa kavuşturalım. Eğer bu terimi tarafsız bir şekilde kullanırsak, küreselleşme sadece uluslararası entegrasyon anlamına gelir; bu, insani sonuçlarına bağlı olarak hoş karşılanır ya da karşılanmaz. Batı’nın kudretinin bir sonucu olarak her yerde hâkim konuma yükselen batılı doktriner sistemlerde, bu terimin biraz daha farklı ve daha dar bir anlamı vardır. Küreselleşme terimi, son çeyrek yüzyılda özel bir yoğunlukla izlenen uluslararası entegrasyonun özel bir biçimine gönderme yapar. Öncelikle özel güç yoğunlaşmalarının çıkarlarına göre tasarlanmıştır ve başka herkesin çıkarı önemsizdir. Bu terminoloji geçerli oldukça, bu programlara karşı çıkan dünyanın her yanındaki büyük insan kitleleri, her zaman olduğu gibi, “küreselleşme-karşıtı” olarak damgalanabilir. İdeoloji ve iktidarın gücü öylesine fazla ki insanların kendileri bile bu gü-lünç sıfatı kabul ediyor. Bunun üzerine, yoksullara zarar vermek için insanlar “Taş Devri’ne” dönmek isteyen “ilkelciler” ya da aşına olduğumuz istismar edici başka terimlerle alaya alınabiliyorlar.

Bir propaganda sisteminin bu işe adanması ve bu şekilde çalışması beklenmedik bir şey değildir, ama kurbanlarının bile bunu kabul etmesini sağlayacak kadar güçlü olması biraz şaşırtıcı. İnsanların bunu kabul etmemesi gerekir. Akli başında hiç kimse küreselleşmeye karşı değildir. Sorun küreselleşmenin hangi biçimi aldığıdır.

İzlenmekte olan uluslararası entegrasyonun bu özel biçimi “neo-

liberal” olarak adlandırılıyor, ama bu da son derece yanıltıcı. Uygulanan politikalar “yeni” değil ve hiçbir şekilde “liberal” de değil. Bunun özellikle açık olması gerekiyor. İngiltere ve Hindistan’ın son iki yüz yıllık tarihi, liberalizmin nasıl bir güç ve yok etme aracı haline getirilebileceğini çok belirgin bir şekilde örnekliyor. Ve liberalizmin şimdiki versiyonu bu geleneği sürdürüyor, serbest ticaretin ve liberalizmin geleneksel çifte standartlı doktrinini muhafaza ediyor: Serbest ticaret ve liberalizm sizin için iyi bir şeydir, öyle ki sizi yok edebilirim; pazar disiplinine tabii olmamamı temin etmek için güçlü Dadı Devletin ve diğer aygıtların korunmasında ısrar edeceğim. Bunun tek istisnası oyun sahasının “engebesiz” olmasıdır, ama gerçekte bunun anlamı oyun sahasının benim lehime ve kazanmamı sağlayabilecek şekilde son derece eğimli olmasıdır. Bu, birkaç yüzyıldır Hindistan tarihinin önemli bir bölümünü şekillendirmektedir.

Yeni versiyonların geleneksel olanları basitçe güncel şartlara uyarlaması aslında sürpriz sayılmamalı: Yalnızca tasarımcılara bir göz attığımızda, beklememiz gereken şey tam da budur: En zengin ve en güçlü devletler, onların emirlerine uyan uluslararası finansal kurumlar, yine bu devletlerin ekonominin hemen her sektöründe tekelleşme eğilimi gösteren dev şirketler ordusu; bu dev şirketler riski ve maliyeti toplumsallaştırmak ve –genellikle askeri bir kılıf altında– ekonominin dinamizmini korumak için büyük ölçüde devlet sektörüne dayanırlar.

Bu güç yoğunlaşmaları kendilerini sık sık alçakgönüllülükle “uluslararası topluluk” olarak adlandırırlar, ama belki de iş çevreleri basını tarafından kullanılan bir terim daha uygun düşer: Geçen Ocak’ta, yıllık Davos Konferansı’nda bu kesimler Londra’daki *Financial Times* gazetesi tarafından “Evrenin Efendileri” olarak tanımlandılar. Efendiler Adam Smith’in hayranları olduklarını itiraf ettiklerine göre, onlardan Adam Smith’in kendi davranışlarını tarifiyle bağlı kalmalarını bekleyebiliriz. Gerçi Adam Smith onları sadece “İnsanlığın Efendileri” olarak tanımlamıştı. Ama ne de olsa bu Uzay Çağı’ndan önceydi. Smith özel olarak kendi döneminde-

ki “siyasetin başlıca mimarları” olarak adlandırdığı kişilere gönderme yapıyordu: İngiltere halkı dahil, başkaları üzerindeki etkileri ne kadar “feci” olursa olsun, kendi çıkarlarına “özellikle dikkat edilmesini” sağlama almış İngiltere’nin “tüccarları ve imalatçıları”. Adam Smith’in kendi döneminde İngiltere’nin Hindistan’da işlediği suçları şiddetle kınadığını eminim biliyorsunuzdur. Adam Smith “başlıca mimarlar” diye yazar, “insanlığın efendilerinin çirkin düsturunu benimserler: Bize her şey, başkalarına hiçbir şey.” Ve bu hâlâ devam ediyor.

Zaman içinde, klasik liberalizmin kurucularını bile kesinlikle dehşete düşürecek gelişmelerle, hukuk alanında sürdürülen radikal mücadelenin sonucunda şirket yönetimlerine ölümsüz kişilere verilecek türden haklar tanındı. Bu haklar, son zamanlarda uluslararası ekonomik anlaşmalarda sadece kişilere tanınan hakların çok ötesine geçti. Örneğin General Motors Meksika’da “ulusal korunma” talep edebilir; ama etten kemikten bir Meksikalı Teksas sınırını geçtikten sonra eğer böyle bir talepte bulunursa pek başarılı olamayacaktır -tabii sınırı canlı olarak geçtiğini varsayarsak (pek çok insan bunu başaramıyor).

Bu özel tiranlıkların (böyle oldukları ayan beyan ortadadır) hakları mevcut ticaret anlaşmalarında genişletiliyor. Söz konusu anlaşmalar özel güç yoğunlaşmalarının sağlık, çevrenin korunması, işçi hakları vs. ile ilgili hükümet düzenlemelerine saldırmasına imkân tanıyor. Gösterilen gerekçe bu düzenlemelerin “kamulaştırma ile eşdeğer” olmaları ve gelecekteki kârları tehdit etmeleri. Klasik liberal ilkelere daha büyük saldırıda bulunarak, sorumluluktan muaf özel gücün oluşturduğu devasa sistemler piyasaları idare etme rolünü üstleniyorlar. Bu rol şirket içi transferleri (belirli bir şirketin içinde yapılan sınır ötesi transferler), kaynak tedarikini, stratejik ittifakları ve piyasa disiplininin kaçınmak için başka bir dizi düzeneği içeriyor. Ve bu da, gerçekte, hatalı bir şekilde “ticaret” olarak adlandırılan şeyin çoğunluğunu oluşturuyor. Ticaretin arttığını duyduğunuzda, gerçek şudur ki klasik terimlerle ticaret muhtemelen azalmaktadır!

Bu politikalar ve bunların insani sonuçları Evrenin Efendileri topluluğunun dışında insanların büyük bir kaygıyla ilgilendikleri meseleler haline geldiler. Güney’de yeni uluslararası ekonomik düzene karşı yıllarca geniş kapsamlı halk protestoları gerçekleştirildi. Son birkaç yılda olduğu gibi, bunlara zengin ülkeler de katılınca Güney’deki gösterilerin görmezden gelinmesi daha da zorlaştı. ABD’de, serbest ticaret anlaşmalarına veya *Wall Street Journal*’ın daha dürüst bir şekilde adlandırdığı gibi “serbest yatırım anlaşmalarına” neredeyse ittifak halinde verilen açık desteğe rağmen, halk inatla karşı olmayı sürdürdü. İşte bu nedenle on yıl önce NAFTA’yı, yani Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması’nı* fiili olarak gizlice dayatmak zorunda kaldılar. Ve bu güne kadar, işçi hareketinin resmi pozisyonunun özgür basında ifade edilmesine izin verilmedi; hatta Kongre’nin kendi araştırma bürosunun, Teknoloji Değerlendirme Dairesi’nin** benzer eleştirilerine ve alternatif önerilerine bile basında yer verilmedi. Bu anlaşmalara karşı halk muhalefetine oldukça güvenilir analizlerde sağlam bir şekilde temellendirildiğini halktan gizlemek büyük önem taşımaktadır.

Küreselleşmeye, küreselleşme denen şeye karşı halk muhalefeti- nin yıllardır neden bu kadar büyük olduğu sorulabilir. Küreselleşmenin şimdiye kadar görülmemiş bir refaha yol açtığı bir dönemde -bize durmadan bu söyleniyor- bu biraz tuhaf görünüyor. Ve görünüşe bakılırsa, bu özellikle “peri masalı ekonomisinin” anlatıldığı ABD için doğru. 1990’lar boyunca ABD “Amerikan tarihinin -ve dünya tarihinin- en büyük ekonomik patlamasını” yaşadı. Bu alıntıyı Anthony Lewis’in Mart’ta *New York Times*’ta çıkan bir yazısından aktarıyorum. Lewis kabul edilebilir politik yelpazenin sol ucunda, eleştirel ucunda dillerden düşürülmeyen standart nakaratı tekrarlıyor. Her şeyin mükemmel olmadığı, bazı kusurların olduğu, ekonomik mucizeye ayak uyduramayanların olduğu elbette teslim ediliyor; ve bizler iyi kalpli

* North American Free Trade Agreement

** The Office of Technology Assessment

insanlar olduğumuz için, bu konuda bir şeyler yapmalıyız. Bu “kusurlar” derin ve rahatsız edici bir ikilemi yansıtıyor. Küreselleşmenin yol açtığı hızlı büyüme ve büyük refahın beraberinde getirdiği bir sonuç var: Büyüyen eşitsizlik. Çünkü bazıları küreselleşmenin harika ödülllerinden ve fırsatlarından faydalananacak yeteneklerden yoksunlar.

Bu tablo alışılmış ölçülere o kadar iyi uyuyor ki, büyüyen eşitsizliğin ötesinde, tamamen yanlış olduğunu fark etmek güç olabilir. Bu tablo hiçbir şekilde doğru değildir ve yanlış olduğu biliniyor. 1990’larda şaha kalktığı söylenen Birleşik Devletler’de kişi başına düşen ekonomik büyüme Avrupa’dakinin neredeyse aynısıydı, savaş sonrası dönemin ilk yirmi beş yılına göre ise -küreselleşme denen dönemden önce- çok daha düşüktür. Öyleyse bu geleneksel tablonun nasıl olup da tartışmasız olgulardan -ki bunlar tartışmasız olgulardır- bu kadar kökten farklı olabildiğini sorabiliriz. Evet, yanıt çok basittir. Toplumun küçük bir kesimi için 90’lar gerçekten de büyük bir ekonomik patlamaydı. Ve bu kesim başka herkeşe harika müjdeler veren insanları içermekteydi. Yalnızca dünya farklı bir durumdaydı. Buna karşı bir durum Hindistan’da da yaşıyor, ki bundan söz etmeme gerek yok, bilinen bir şey.

Kayıtlara daha uzun bir zaman dilimi açısından kısaca göz attığımızı farz edelim. Uluslararası ekonomik entegrasyon, teknik bir anlamda küreselleşme denen şey, I. Dünya Savaşı’na kadar istikrarlı bir şekilde arttı. İki büyük savaş arasında ya aynı düzeyde kaldı ya da azaldı. II. Dünya Savaşı’ndan sonra artış tekrar başladı. Bugün küreselleşme, kabaca ölçüldüğünde, yaklaşık bir yüzyıl öncesinin düzeyine ulaşmaktadır. Daha yakından bakıldığında ise karşımıza farklı bir durum çıkmaktadır. Bazı ölçülere göre, I. Dünya Savaşı’ndan önceki dönem daha yüksek bir uluslararası entegrasyon düzeyine sahipti. Bu özellikle insanların hareketiyle, Adam Smith’in deyişiyle “emeğin serbest dolaşımıyla” ilgiliydi -ki bu serbest ticaretin temelidir. “Emeğin serbest dolaşımı” I. Dünya Savaşı’ndan önce doruk noktasına ulaştı, bugün çok daha düşük düzeydedir. Başka ölçülere göre ise, bugün küreselleşme düzeyi da-

ha yüksektir; en çarpıcı gelişme, kısa vadeli spekülatif sermaye akışının geçmişe oranla çok fazla olmasıdır. Bu farklar, küreselleşmenin çağdaş versiyonunun merkezi özelliklerini yansıtıyor. Normları aşan bir düzeyde, sermaye önceliğe sahiptir -insanlar ise önemsizdir.

Küreselleşmenin daha teknik bir ölçüsü vardır. Bu tek bir küresel piyasaya doğru birleşmedir, ki her yerde tek bir fiyat ve ücret olması anlamına gelir. Bu hiç kuşkusuz gerçekleşmedi; aslında tam tersi gerçekleşti. Gelirler temel alındığında, eşitsizlik küreselleşme dönemi boyunca hızla artıyor -ölkeler içinde ve ölkeler arasında. Ve bunun devam etmesi bekleniyor.

ABD istihbarat topluluğu, yakın zaman önce akademilerden ve özel sektörden uzmanların katılımıyla hazırlanan önemli bir rapor yayınladı. Raporun konusu önümüzdeki on beş yıla ilişkin beklentilerdi. Birçok senaryo var. En iyimser olanı "küreselleşmenin" yoluna devam edeceği: "Küreselleşmenin evrimi sallantılı olacak ve kronik finansal dalgalanmalar ve genişleyen ekonomik uçurum başlıca niteliği olacaktır." Bu, teknik anlamda, daha az birleşme, daha az küreselleşme, ama doktriner olarak tercih edilen anlamda daha fazla küreselleşme demektir. Ve finansal dalgalanma elbette daha yavaş büyüme ve daha fazla kriz anlamına geliyor.

Evet, bu dünyanın nereye gittiğine dair iyi bir fikir veriyor -en azından Evrenin Efendileri ayak takımı tarafından fazla rahatsız edilmeden ilerlemelerini sürdürebilirlerse. Askeri planlamacıların da aynı tahminleri yaptıklarını ve sayıları giderek artan "sahip olmayanları" kontrol altında tutmak için ezici bir üstünlüğe sahip şiddet kaynaklarının -bunlar yeni çağda uzayda konuşlandırılacak gerekli olacağını sözlerini sakınmadan açıkladıklarını daha önce belirtmiştim.

Ayrıntılara girmek için çok geç, ama eğer savaş sonrası döneme, yani II. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan döneme bakarsanız, aslında iki evreden geçildiğini görürsünüz. 1970'lerin başına kadar, sermaye kontrollerinin olduğu ve para birimlerinin istikra-

rının kurallara bağlandığı, Bretton Woods Anlaşmaları'nın* uygulandığı bir dönem vardı. Bu çok dikkate değer ve adil ekonomik büyümenin olduğu bir dönemdi. Buna genellikle kapitalizmin "altın çağı" denir. Bu durum, Bretton Woods Sistemi'nin çökmesiyle son yirmi beş yılda değişti. Finansal piyasalar serbestleştirildi, sermaye akışı üzerindeki kısıtlamalardan vazgeçildi ve para birimleri üzerindeki devlet denetimi ortadan kaldırıldı. Buna, ekonominin standart ölçüleri -ekonominin, üretkenliğin, yatırımların büyüme oranı, hatta aslında ticaretin büyümesi- gözönünde bulundurulduğunda, belirgin bir kötüleşme eşlik etti. Bütün yanıltıcı tanımlamalara göre bile, ticaretin büyümesi küreselleşme döneminde, yani son yirmi beş yılda azaldı. Ekonomiye zarar veren, finansal dalgalanmaları arttıran ve diğer zararlı sonuçlara yol açan çok yüksek faiz oranları oluştu.

Öyleyse, endişe etmemiz gerektiği söylenen derin ve rahatsız edici ikileme dönelim. Küreselleşme denen şeyin yol açtığı hızlı büyüme ve büyük refah aynı zamanda küresel eşitsizliğe yol açtı, çünkü bazıları fırsatları değerlendirecek yeteneklere sahip değil. Burada bir ikilem yok: Hızlı büyüme ve refah, çok küçük bir kesim dışında, yalnızca bir mittir.

Sermayenin serbestleştirilmesinin ekonomik sonuçları tartışılabilir, ama bir sonuç çok açıktır: Demokrasinin altını oyuyor. Bu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bretton Woods anlaşmasının tasarımcıları -ABD ve İngiltere- tarafından çok iyi anlaşılmıştı. Bu düzenlemelerin sermayenin denetlenmesi üzerine inşa edilmesinin bir nedeni, açık bir nedeni, hükümetlere, ABD de dahil, büyük halk desteğine sahip olan sosyal demokrat programlar uygulama imkânı tanıma amacıydı. Serbest sermaye hareketi, katı bir şekil-

* II. Dünya Savaşı'nın sonundan 1970 başlarına kadar uygulanan, uyarlamaya açık sabit kur sistemini getiren uluslararası para rejimi Bretton Woods Sistemi'ni oluşturan anlaşmalar. Sistemi doğuran müzakereler, ABD'de, New Hampshire'in bir sayfiye köyü olan Bretton Woods'ta yürütülmüştü. Kırkın üzerinde ülkenin katılımı olmasına rağmen, müzakerelere damgasını vuranlar ABD ve İngiltere'ydiler. İki rakip plan tartışılmıştı: ABD adına Harry Dexter White'in planı ve İngiltere adına John Maynard Keynes'in planı. Varılan uzlaşmada, ABD'nin savaş sonrası ezici gücünü yansıtırçasına White'in planının daha etkili olduğu gözlenmiştir. -y.h.n.

de demokratik seçenekleri sınırlayarak hükümet kararları üzerinde “veto gücüne” sahip bir “Fiili Parlamento’ya” yol açar. Şimdi finansal sistem hakkındaki teknik çalışmalardan alıntı yapıyorum: Sermayenin serbest hareketiyle birlikte hükümetler “ikili bir seçmen grubu” ile karşı karşıya kalırlar –oy verenler ve spekülâtörler. Spekülâtörler “an be an hükümet politikalarına ilişkin referandumlar yaparlar” ve eğer bu politikaları beğenmezlerse, ülkenin para birimine saldırarak veya sermayelerini çekerek bunları “veto” ederler. Zengin ülkelerde bile özel sektörün seçmen grubu galip gelir. Bunun, küreselleşmenin şimdiki evresiyle buna kısmen benzeyen I. Dünya Savaşı’ndan önceki dönem arasındaki oldukça çarpıcı farklardan birisi, belki de en önemlisi olduğu anlaşılmıştır.

Bu nokta, söylediğim gibi, kavranmıştır. Yalnızca Barry Eichengreen’in yazdığı, çağdaş uluslararası para sisteminin standart bir tarihinden alıntı yapıyorum: Eichengreen, I. Dünya Savaşı’ndan önce hükümet politikaları henüz “erkeklerin evrensel oy hakkı, sendikacılığın ve parlamenter işçi partilerinin yükselişiyle politize olmamıştı” diyor. Dolayısıyla, “Fiili Parlamento” tarafından dayatılan finansal tutumun yüklü bedeli genel nüfusa aktarılabiliyordu. Bu, şimdilerde yoksul ülkeler için yapısal uyum olarak adlandırılan şeydir. Fakat bu lüks daha demokratik olan Bretton Woods çağında artık mevcut değildi. Bu nedenle, “piyasa baskılarından kurtulmak için sermaye hareketine konulan sınırlar, demokrasiye konulan sınırların yerini aldı.”

Şimdi, Eichengreen argümanı daha ileriye götürmüyor, ama savaş sonrası ekonomik düzenin çöküşüne gerçek demokrasiye karşı keskin bir saldırının eşlik etmiş olması tamamen doğal bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle, bu durumun en ateşli taraftarları olan ABD ve İngiltere’de olduğu gibi. Ve tabi ki başka bir seçeneği olmayan ya da başka bir seçeneği olmadığına inanan “üçüncü dünya”da olduğu gibi. Fakat başka bir seçeneğin olmadığı o kadar da açık değil.

Demokrasiye yönelik saldırı belki de küreselleşme döneminin en önemli özelliğidir. Küreselleşme dönemi sıkça, ondan sadece düz ekonomik ölçülere göre daha üstün olan bir önceki dönemle, yani “Altın Çağ”la karşılaştırıldığında “Kurşuni Çağ” olarak adlandırılıyor.

Neo-liberal programın diğer bileşenleri de aynı amaçlara hizmet ediyorlar. Sosyo-ekonomik kararlar gittikçe artan şekilde hesap verme yükümlülüğü olmayan güç yoğunlaşmalarına doğru kayıyor. Bu, neo-liberal reformların asli bir özelliğidir.

Demokrasiye karşı bu saldırı esaslı bir şekilde genişletiliyor. Şimdi Cenova’da, halka açık bir tartışma olmadan, Ticaret ve Hizmetler Genel Anlaşması* (GATS) müzakere ediliyor ve bu konu çok yakında Doha’da ele alınacak. “Hizmetler” terimi, demokratik tercih alanına girebilecek hemen hemen her şeye atıfta bulunuyor. Sağlık, eğitim, refah, sosyal güvenlik, iletişim, su ve diğer kaynaklar, demokratik tercihle ilgili her şeye “hizmetler” deniyor. Hizmetleri özel ellere aktarmayı “ticaret” diye nitelemenin hiçbir anlamı yok. Fakat ticaret terimi anlamdan o kadar yoksun bırakıldı ki, bu maskaralığı da içine alacak kadar genişletilebileceğini düşünüyorum. Bu, “hizmetleri” özel güce devretmek için kullanılan ör-tük bir terim.

Bu terim, “hizmetler alanında ticaret”, aslında, halk egemenliğinin altını oymak ve hayatın en önemli yönleriyle ilgili kararları kamu-sal alandan sorumsuz özel tiranlıklara devrederek demokratik tercihler alanını daraltmak için tasarlanmış programların kibarca ifa-de edilmesinden başka bir şey değildir. Geçen Nisan ayında Ame-rika Kıtası Devletleri Zirvesi’nde gerçekleştirilen büyük halk pro-testoları bir yanıyla, GATS ilkelerinin, yeni planlanan Amerika Kı-tası Serbest Ticaret Bölgesi** anlaşmasına gizlice dahil edilmesi te-şebbüsüne yönelikti. Ve bu anlaşma gizli kaldı: Gizlilik özgür ba-sının oto-sansürüyle korundu. Bu protestolar, gerçekte benzeri

* General Agreement for Trade and Services

** Free Trade Area of the Americas

görülmemiş şekilde çok geniş kesimleri bir araya getirdi: Güçlü işçi sendikaları, Güney Amerika'nın Sosyal Demokrat partileri, bunların Kuzey'deki benzerleri ve başka pek çok örgütlenme -hepsi ticaret bakanları ve şirket yöneticilerinin, kendilerince haklı nedenlerle sıkıca kapalı tutulan kapılar ardında planladıkları şeylere karşı çıktı.

Şimdi ayrıntılara girecek zaman yok, fakat bunlar son derece öğreticidirler. ABD'de, aslında Altın Çağ'dan Kurşuni Çağ'a bir geçiş yaşandı. Bu yirmi yıllık "peri masalı ekonomisi" sırasında, nüfusun büyük bir kesiminin gelirleri ya yerinde saydı ya da azaldı -bu muhtemelen nüfusun yüzde 70'i ediyor. Eğer standart ölçülerden uzaklaşır ve gerçek maliyetlere bakarsanız tablo çok daha kötüleşir, ama bu konuya girmek için zaman yok.

Üstüne üstlük, Dünya Ticaret Örgütü'nde formüle edildiği haliyle oyunun kuralları muhtemelen bu etkileri daha da genişletecek. Ekonomi tarihi ile biraz ilgilenmiş olan herhangi birisi tam olarak neyin olup bittiğini görebilir. Dünya Ticaret Örgütü'nün kuralları özellikle, mevcut gelişme aşamasına ulaşmak için bütün zengin ülkelerin -İngiltere, ABD, Japonya ve diğerlerinin- kullanmış olduğu önlemleri yasaklıyor. Bu kurallar aynı zamanda zenginler için şu ana dek görülmemiş bir korumacılık düzeyi sağlıyor; buna yeni yollarla yenilikler geliştirmeyi ve büyümeyi yasaklayan ve genellikle kamunun esaslı katkısıyla geliştirilmiş ürünlere tekeli fiyatlandırma uygulayarak şirketlerin büyük kârlar biriktirmesini sağlayan bir patent rejimi de dahildir.

Eğer ABD, diyelim ki iki yüz yıl önce bu rejimi kabul etmeye zorlanmış olsaydı, benim yaşadığım yer olan New England şimdi karşılaştırmalı avantajını balık ihraç ederek sürdürüyor olacaktı. Daha üstün İngiliz ürünlerini içeri sokmamak için ancak fahiş gümrük vergileriyle ayakta kalabilmiş tekstil endüstrisine asla sahip olamayacak ve tekstil ürünleri üretemeyecekti. Aynı şey çelik ve diğer endüstriler için de geçerlidir ve bu, son derece korumacı Reagan yılları da dahil, günümüze kadar devam eder. İngiltere'nin

Hindistan'la ilişkisi de hemen hemen aynı şekildedir: Hindistan yenilenlere zorla uygulanan liberalizm ile kazananlar için yüksek koruma duvarlarının ve güçlü bir devletin bileşimi sonucu, nihayetle fiilen sanayisizleştirilmişti. Ve bu, dünyanın her yerinde bu şekilde sürüp gitmektedir.

Gelişmiş olan toplumlara bir bakın -Avrupa, İngiltere ve onun uzantıları, ABD, Japonya, Japonya'nın çevresindeki birkaç ülke. Bunlar gelişmiş ve neredeyse tamamen Avrupa'nın sömürgeleştirmesine ve zorla dayatılan liberalizme direnebilmiş ülkeler. Bu bağlantı çok çarpıcıdır ve söylemeliyim ki ekonomi tarihçileri tarafından iyi bilinir.

Geleceğe ilişkin olasılıkların aynı şekilde umutsuz olduğunu söylemek istemiyorum. İnsan türünün biyolojik bir hata olduğunu kanıtlamak zorunda değiliz. Son birkaç onyılıda çok umut verici gelişmeler yaşandı. Bir tanesi, genel nüfus arasında bir insan hakları kültürünün evrimidir. Bu, 1960'lı yıllardan itibaren çok hızlı bir şekilde ivme kazanan bir eğilimdir. O dönemde siyasal karışıklıkların tamamı birçok alanda esaslı bir uygarlaştırıcı etki üretmişti. O dönemin önemli bir özelliği, azınlık hakları, kadın hakları, ve gelecek kuşakların hakları da dahil olmak üzere yurttaşlık ve insan hakları konusuna ilginin hızla yükselişe geçmesiydi. Gelecek kuşakların hakları son birkaç onyılıda ciddi bir güç haline gelen çevre hareketinin itici gücü olmuştur. Amartya Sen* ve özellikle Mahbub ül-Hak** tarafından başlatılan ve benim verdiğim Lakdawala konferanslarının ithaf edildiği insani gelişme hareketi bunun bir tezahürüdür.

Modern tarihin seyri boyunca, insan hakları ve en azından hayatın

* Amartya Sen 1933 yılında, Hindistan'da, Batı Bengal'deki Shantiniketan'da doğdu. 1998 yılında toplumcu ekonomi alanındaki çalışmalarından dolayı Nobel ödülü aldı. Trinity College, Cambridge, UK Robert Solow ve MIT'de ders veren Sen'e "ekonominin vicdanı" denilmektedir. -y.h.n.

** Pakistanlı akademisyen ve yönetici (1934-1998). İnsani gelişme projeleri üzerinde çalıştı. Dünya Bankası'nın yayınladıklarına alternatif raporlar yayınladı. Kaynakların askeri projelere değil, insani gelişme projelerine aktarılmasını savundu. -y.h.n.

bazı alanlarında demokratik denetimin gerçekleştirilmesi konusunda çok önemli kazanımlar oldu. Bunlar çok nadiren aydınlanmış liderlerin hediyesiydiler. Bu kazanımlar tipik bir şekilde halk mücadelesi tarafından devletlere ve diğer güç merkezlerine dayatılmıştır. İyimser biri, belki de gerçekçi bir biçimde, tarihin akışının, insan haklarına verilen değerin derinleştiğini ve bu hakların alanının genişlediğini gösterdiğine inanabilir; keskin geri dönüşlerin olabileceğini, ama her şeye karşın bu eğilimin gerçek olduğunu düşünebilir. Ve bu meseleler bugün son derece canlı bir şekilde gündemde. Ulus-ötesi şirketlerin egemenliğindeki küreselleşme projesinin zararlı etkileri, son birkaç on yıl, Güney'de kitlesel halk protestolarına ve eylemliliğe yol açtı. Buna son birkaç yıldır zengin sanayileşmiş toplumların başlıca kesimleri de katılmaya başladı ve taban hareketleri düzeyinde şekillenen ittifaklar kuruldu. Bunlar etkileyici gelişmeler. Pek çok fırsat ve umut barındırıyorlar. Uluslararası finans kurumlarında, şirketler dünyasında ve genel olarak yapılan yorumlarda retorik düzeyinde etkileri oldu ve bazen de politika değişikliklerine yol açtılar. Batı'da entelektüel kamuoyunun gururla ilan ettiği devlet pratiğinde insan hakları devrimine uzaktan yakından benzeyen hiçbir şey gerçekleşmemiş olsa da, bu gelişmelerin en azından devlet şiddeti üzerinde dizginleyici bir etkisi oldu. Eğer yakalanan momentum gelişmekte olan sempati ve dayanışma bağlarını ve karşılıklı etkileşimi derinleştirecek yollarla sürdürülebilirse, bu gelişmelerin çok önemli rollere sahip olabileceği söylenebilir. Ve sanıyorum, türümüzün geleceğinin önemli ölçüde bu halk güçlerinin nasıl bir evrim geçireceğine bağlı olarak belirlenebileceğini söylemek yerinde olacaktır. (izleyicilerin uzayan alkışları).

SORU YANIT BÖLÜMÜ

Sashi Kumar: *Şimdi birkaç soru alacağız. Burada toplantıyı düzenleyenlerin bir sorusu var, belki bu soruyla başlayabiliriz: "Lütfen 11 Eylül saldırısının nasıl açıklanabileceği, bu saldırının olası faillerinin ve destek buldukları tabanını kimler olabileceği soruna biraz eğilir misiniz? Ve son olarak, içinde bulunduğumuz durumda siyasal seçenekler nelerdir?"*

Pekâlâ, bu saldırıları kim gerçekleştirdi? Bunu yapanlardan bazılarını biliyoruz, kendilerini öldürenleri. Bunlar biliniyorlar. Çoğu orta sınıftan, kentli, eğitilmiş insanlardı ve Suudi Arabistanlıydılar. Kesinlikle Afganistan'da mağaralarda gizlenmiş olan insanlar değillerdi.

Birleşik Devletler, bir "Haçlı Seferi" başlatabilmeniz için bu gibi şeyleri kişiselleştirmeniz gerektiğine karar verdi. Dolayısıyla Usame Bin Ladin'i ve onunla yakın ilişki içinde faaliyet göstermiş Taliban'ı hedef seçti; Taliban'ın Bin Ladin'le yakın ilişki içinde faaliyet gösterdiği doğru olabilir. Ama görünürde ABD'nin bu konuda hiçbir kanıtı yok. Eğer elinde kanıtlar olsaydı mutlaka açıklardı, bundan emin olabilirsiniz.

ABD, davayı dünyaya tanıtmak için giderek daha da gülünçleşen, Tony Blair adında (dinleyicilerin kahkaha ve alkışları) bir temsilci atadı; böylece ABD bir ölçüde arkaplanda kaldı. Öyle sanıyorum ki burada halkla ilişkilerin amacı şöyle bir imaj yaratmaktı: Elimizde bu küçük çocuğun bilmediği (dinleyicilerin kahkahaları) gerçekten bir dolu gizli bilgi var, ama bunları öğrenmesine izin vereceğiz. Fakat amaç ne olursa olsun, esasında ellerinde hiçbir bir bilginin olmadığı oldukça açıktı ve bu hiç de şaşırtıcı değil.

Bana göre, işlenen suçlardan aslında bu şebekelerin sorumlu olması hiç de yabana atılacak bir ihtimal değil. Zaten herkesin benimsediği ve benim de benimsediğim ilk varsayım buydu, ve bu varsayımın akla yakın olduğunu düşünüyorum. Ama akla yakın varsayımlar ile kanıtlar arasında büyük bir fark var.

Ayrıca bu tür şebekelere nüfuz etmek oldukça zordur. Merkezless yapılarıdır, hiyerarşik değildirler ve aralarında pek fazla iletişim kurmazlar. Aslında 'Lidersiz Direniş' denen bir siyaset izlerler. Bu siyaset aynı zamanda ABD'de Hristiyan Sağcı teröristlerce de kullanıldı. FBI'ın bu tür gruplara sızamamasının nedeni budur. Liderless Direniş ortak bir bakış açısının olması demektir; bu bakış açısı belki kelimelerle ortaya konulmuş olabilir, ama eylemler, sonra, küçük gruplarca başlatılır ve gerçekleştirilir. Belki bu siyasetlerle

tutarlıdır, ama eylemler küçük gruplar tarafından yapılır. Sözgeli-mi savaş karşıtı faaliyetlere ya da direniş eylemlerine katılmış olan-lar bu yapının nasıl işlediğini tam olarak bilirler, çünkü işler hep böyle kotarılır. Direniş faaliyetlerinde, eğer niyet ciddiye, tama-men otomatik olarak ve her zaman sızmayı imkânsız hale getiren Lidersiz Direniş yöntemi ile hareket edilir. Örneğin FBI, ABD'deki savaş karşıtı direnişe katılmış olan insanları hiçbir zaman saptaya-madı -yeterince denemediği için değil. Bunlar sızılması çok zor gruplardır.

Faillerin içinde bulundukları yelpaze büyük olasılıkla ve kabaca böyle bir şey ve yukarıda belirttiğim nedenle ABD muhtemelen kanıt bulamayacak. Zaten konu hakkında bir şey bilen biri varsa, o da CIA'dir, çünkü söz konusu faillerin yetişmesine CIA yardım etti! On yıl boyunca onları besledi. Bunu da tek başına değil, İngi-liz istihbaratıyla, Pakistan, Mısır ve Suudi Arabistan'la birlikte yap-tı. Müslüman dünyasında bulabilecekleri en iyi katilleri seferber ettiler; bunlar radikal İslamcılardı ve paralı askerlerden oluşan güçlü ordu yarattılar. Bunlar küçük ordular değildiler, sayıları bel-ki de yüz bin kişiyi buluyordu. Onları silahlандırdılar, eğittiler, el kitapçıkları verdiler; onlara terörist eylemleri nasıl gerçekleştire-ceklerini gösterdiler, on yıla yakın bir süre onları beslediler. Amaçları Afganistan halkına yardım etmek değildi, tam tersine ül-kenin yok edilmesine yardım ettiler. Ve işleri bitince, onlara güle güle dediler.

Ama bu adamların kendi gündemleri vardı ve bu bir sır değildi. Yirmi yıl önce, 1981 yılında, bunları büyük bir hevesle yaratanlar-dan biri olan Mısır Başkanı'nı katlettiklerini hatırlayın. 1983 yılın-da, muhtemelen bu şebekelerle bağlantısı olan bir intihar bomba-cısı, ABD ordusunu Lübnan'dan kovdu. Ve bu durum 1980'ler bo-yunca devam etti. 1990'dan sonra ise eylemleri dünyanın her ya-nına yayıldı. Size ne yaptıklarını net olarak anlatıyorlar. Bu çok bü-yük bir sır değil. Ayrıca onların çerçevesi içinde bu yapılanlar, dünyanın yok edilmesine yol açan Batılı çerçeve içinde yapılanlar kadar akılcıydı görünmektedir. Her iki çerçeve de kendi içinde

akılcıdır; başka bir açıdan bakıldığında belki çılgınca görünebilirler, ama kendi içlerinde akılcıdırlar ve biz bunların ne olduklarını biliyoruz.

Bu nedenle, faillerin bunlar olduğunu ve söz konusu eylemleri, tam da dile getirdikleri nedenlerle gerçekleştirdiklerini sanıyorum. Onların bakış açılarından konuşacak olursak, söylediklerinin hepsini duydunuz: Arap-İslam dünyasına genel olarak hâkim olan baskıcı, gaddar ve çürümüş rejimleri yıkmak; kâfirleri, Müslüman topraklarını işgal eden yabancıları kovmak; her yerde Müslümanları saldırılardan korumak. İşte bu. Ayrıca bunu açık açık söylüyorlar ve yirmi yıldır söylemeye devam ediyorlar. Muhtemel failer bunlar.

Kendilerini destekleyen bir tabandan besleniyorlar. Bu destek onlardan tiksinti duyanlardan, hatta aslında onların hedeflediği kişilerden geliyor olabilir. Biliyorsunuz, Arap dünyasındaki zengin Müslümanlar bu kişilerin hedefi ama yine de onların mesajlarına kayıtsız kalmıyorlar. Onlar da Arap dünyasındaki çürümüş, gaddar ve baskıcı rejimlere karşılar. Hatta ABD'yi güçlü bir şekilde destekleyen ve onunla yakın bağlar içinde olanlar bile ABD'den tiksiniyor. Çünkü bu çürümüş rejimleri desteklemesini, demokrasiye doğru atılan her adımın altını oymasını ve aslında her türlü bağımsız ekonomik gelişmeyi engellemesini eleştiriyorlar. Ve bunu söylüyorlar. *Wall Street Journal*, bizim başlıca iş dünyası gazetemiz, inandırıcı bir şekilde 11 Eylül'den sonra bu soruyu irdelemeye başladı. Kendi deyişiyle “paralı Müslümanlar”ın, zengin Müslümanların -bankacılar, uluslararası avukatlar ve buna benzer kişilerin- fikirleri hakkında bazı iyi araştırmalar yaptı ve hepsinin söylediği bu.

Sokaklarda durum çok daha sert elbette. Ama söyledikleri temel olarak bunlar ve ayrıca özgül bazı politikalara da dikkat çekiyorlar -Saddam Hüseyin'i güçlendirirken, Irak halkını kırımdan geçirme politikasına. Ve her ne kadar Batı unutmayı tercih etse de, Saddam Hüseyin'i en korkunç zalimliklerini gerçekleştirirken destek-

ledi, ki bunların arasında Kürtlere ve başkalarına karşı kimyasal silah kullanılması da vardı. İnsanlar bunları hatırlıyorlar. Ve Bin Ladin bunları söylediğinde, neyi kastettiğini hatırlıyorlar. Yani Saddam güçleniyor, sivil halk ise acı çekiyor. Biraz daha güneyde, ABD, İsrail'in İşgal Altındaki Topraklar'daki amansız ve gaddar işgalini -ki şimdi otuz beşinci yılına giriyor- tek başına destekliyor.

Evet, bu yapılanların çok büyük bir düşmanlık ve kin doğurduğunu biliyorsunuz. Ve bu düşmanlıklardan bir destekçi kitlesi ortaya çıkıyor; terörizmi ve muhtemel faillerini kınayan insanlar arasından bile.

Siyasi seçenekler neler? Evet, bir suç işlendiğinde seçenekler nelerdir? Örneğin çok daha kötü bir terörist saldırıyı ele alalım -ABD'nin Nikaragua'ya yönelik saldırısını. Çok daha kötü, çünkü pratikte ABD bu ülkeyi yerle bir etti. Bu anlık bir yıkım değildi (bu açıdan farklı), ama birkaç yıl içinde çok daha kötü hale geldi.

Nikaragua doğru siyasi seçenekleri izledi. Dünya Mahkemesi'ne gitti; kanıtlar sundu ki bu durumda kanıt bulması pek de zor değildi. Mahkeme Nikaragua'nın kanıtlarını inceledi; ABD'nin kanıtlarını inceledi. Nikaragua'nın kanıtlarını kabul etti; ABD'yi uluslararası terörizm uyguladığı için suçlu buldu. Mahkeme kimseyi cezalandırmayacaktı, ama ABD'yi işlediği suça son vermeye ve tazminat ödemeye çağırdı. ABD bunu reddedince, Nikaragua BM Güvenlik Konseyi'ne başvurdu. Güvenlik Konseyi devletleri uluslararası hukuka uymaya davet eden bir karar geçirmeye çalıştı. Bu karar veto edildi. Nikaragua bu kez BM Genel Kurulu'na başvurdu. Oybirliğiyle bir karar çıkmasını sağladı, ama pratikte bu karar hiçbir işe yaramıyordu. Ama bu noktada artık seçenekler tükenmişti -tabii hukuka uyan bir devlet açısından! Eğer ABD bu kararlara uysaydı, kimse onu durdurmazdı. Aslında, uluslararası çapta takdir toplardı.

ABD'nin Afganistan'daki suçlarını -ki bunlar büyük suçlardır- bile meşrulaştırmak için Güvenlik Konseyi'nden kolaylıkla bir karar geçirebilecek durumda olması da çarpıcı bir olgudur. Afganistan'a

saldırı büyük bir suç, kanımca 11 Eylül'den çok daha kötü bir suçtur (dinleyicilerden alkışlar). ABD bunun için gerekli yetkiyi alabilirdi. Afganistan'a saldırı yasadışı bir şekilde yürütüldü, ama yasal bir nitelik kazanabilirdi. Biliyorsunuz, maalesef suçlar hukukun yetkisi altında da işlenebiliyor.

ABD, çirkin gerekçelere dayansa da kolaylıkla Güvenlik Konseyi'nin desteğini sağlayabilirdi. Veto yetkisi olan beş ülke ABD'yi desteklerdi, çünkü onlar da terörist devletlerdir (dinleyicilerden alkışlar) ve hepsi de muazzam boyutlardaki terörizmi destekler. Kendi terörist eylemleri için hepsi ABD'nin yetkisini istiyor. Aslında, Hindistan da benzer bir konumda ve kendi devlet terörizmi için yetki istiyor. Ve bu genelde oldukça geçerli, Türkiye ve Ceza-yir için de geçerli. Adalet Koalisyonu'ndaki her ülke büyük ölçüde bu nedenle koalisyona katıldı.

ABD yetki alabilirdi, ama bunu istemedi. Çünkü Güvenlik Konseyi'nin yetkisini almak, Güvenlik Konseyi'nin yetkisine ihtiyacınız olduğunu ima edecekti, başka deyişle, kararlarını kabul etmek zorunda olduğunuz bir otorite olduğunu ima edecekti. Ve eğer hegemonya peşinde koşuyorsanız, bu ilkeyi istemezsiniz. Hiçbir otoriteye başvurmadan tek taraflı olarak hareket edebilecek durumda olmak istersiniz.

Burada söz konusu olan Bush değil, bu geleneksel siyasettir. Clinton 1993 yılında Birleşmiş Milletler'de yaptığı ilk konuşmasında bunu dile getirmişti. Şöyle demişti: İşe yaradığı sürece çok taraflı hareket edeceğiz, ama eğer işe yaramazsa kendi çıkarlarımız adına tek taraflı hareket edeceğiz. Ve eğer bunu yapmayı başarabiliyorsa, büyük bir güçten bu şekilde harekete geçmesini beklemlisiniz. Bu yüzden, Afganistan'a saldırıyı yasadışı bir biçimde gerçekleştirmeyi tercih ettiler.

Ama seçenekler var ve bu seçeneklerin izlenmesi bir hayli güç. Bu sabah gazetede ABD'nin Hindistan'daki suçlardan sorumlu tutulan bir suçluyu iade etmesi için Pakistan'a baskı yapmasından Hindistan'ın pek memnun olduğunu ve Pakistan'dan bu kişiyi iade et-

mesini istediğini okudum. Muhtemelen onlar da [ABD] Usame Bin Ladin'in iade edilmesi sağlayabilirdi. Emin olamayız, ama Taliban bu doğrultuda bazı tutumlar sergiliyordu.

Bu tutumların bir anlam taşıyıp taşımadığını ve izlenmesi gereken tutumlar olup olmadığını anlamanın tek bir yolu vardı. Ama ABD bunu yapmayı istemedi, çünkü bu jestler hakikaten sonuç verebilirdi ve bu da ABD açısından bir sorun oluşturmazdı. Öyle ya, adamı ele geçirdikten sonra ona ne yapacaksınız? Elinizde kanıt yok, açılmış bir dava yok. vs. Dahası, böyle bir durum tehlikeli yolların önünü açar. Benzen bir tehlike Pakistan'a yönelik sıradışı talep için de söz konusu. Eğer bir kere bu kapıyı açmaya başlarsanız, kapının arkasında bekleyen bir dolu sorunla yüzleşirsiniz.

Örneğin ABD pek çok önemli savaş suçlusunu himaye ediyor ve onları iade etmeyi reddediyor. Pakistan'dakinden çok daha tehlikeli suçlular. Bariz bir örnek vermek gerekirse, Haiti hükümeti -yarıkürenin en fakir ülkesidir- yıllardır ABD'den Emmanuel Constant'ı iade etmesini istiyor. Bir katil ve cani olan bu adam, 1990'larda I. Bush ve Clinton yönetimlerinin örtülü desteğiyle Haiti'de dört ya da beş bin insanı öldürmüş olan paramiliter güçlerin önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Gazetelerde bunları okuyamazsınız, ama gerçekte bunlar doğrudur. Bu adam Haiti'de *in absentia** mahkûm edildi (kanıt bulmakta pek zorluk çekmediler) ve şimdi Haiti bu kişinin iade edilmesini istiyor. ABD reddediyor, çünkü büyük olasılıkla alenen yargılandığında ne olacağından ve insanlara uluslararası terörizmle, özellikle de CIA ile bağlantıları hakkında anlatacaklarından korkuyor. Ve bunların açığa çıkmasını istemiyorlar. Bu yüzden Constant iade edilmiyor. Ve başka örnekler de var. Bu sorunları ortaya koymaya başladığınızda, her türden tatsız olasılık baş gösterir.

Ama seçenekler var. Bunlar, eğer suçun faillerini bulmak ve cezalandırmak istiyorsanız geçerli olan seçenekler. Yok eğer yalnızca birkaç yüz bin insanı katledebileceğinizi ve bu işten sorumlu tutu-

* gıyabında -y.h.n.

lamayacağınızı göstermek istiyorsanız ve Batı'daki herkesin sizi alkışlamasını istiyorsanız, pekala, o zaman farklı bir yol izlersiniz.

Aklıma gelmişken, şu Emmanuel Constant vakasının Birleşik Devletler'de hemen hiç haber konusu yapılmadığını da belirteyim. Halbuki bu sorun yıllardır devam ediyor.

Kimliği belirlenemeyen bir dinleyici: *Profesör Chomsky, bu soru özel olarak Afganistan'da olup bitenlerle ilgili. ABD'nin, Tacikistan, Özbekistan ve başka ülkelerdeki petrol kaynaklarını güvence altına alabilmek için siyasi bir bölünme olmasında ekonomik çıkarları bulunuyor. Ama askeri açıdan baktığımızda, hiç ilgisi olmayan yerleri bombalıyorlar. Bunun nedeni şu olabilir mi? Eğer art arda gelen ABD hükümetlerine bakarsanız, bu iş 1950'deki Kore Savaşı'yla başladı, Vietnam ve Irak'la devam etti, daha sonra Kosova bombalandı ve şimdi de Afganistan. Acaba ABD hükümeti yalnızca test etmek için mi bu geniş alanlarda yeni silahlarını deniyor?*

Petrol çıkarları var. dünyanın o bölgesinde olup biten her şeyin ardında petrol vardır. Eğer Antartika'da bir şeyler meydana gelseydi, kimse ne olup bittiği ile ilgilenmezdi. Ama bunlar dünyadaki başlıca petrol kaynakları, enerji kaynakları. Orta Asya'da değil, Körfez'de, petrolün çoğu burada. Orta Asya da önemli, ama ikinci derecede. Dolayısıyla evet, işin arkaplanında bu var. Ayrıca yıllardır ABD'li petrol şirketleri Orta Asya ülkelerinden gelip Afganistan'dan geçecek bir boru hattı döşenmesi için çaba gösteriyorlar. Ama bütün bu yaşananların nedeni bu olamaz, çünkü bu meseleler hep gündemdeydi ve Afganistan'ı bombalamaya karar verdiler. Yine de arkaplanda bu mesele var, haklısınız.

ABD silahlarını test etmeyi mi amaçlıyor? İşin burası gerçekten kuşkulu. Washington'da neler planladıklarını bize anlatan dahili belgelere şu anda sahip değiliz, ama oldukça iyi bir tahminde bulunabilirsiniz. Bu muhtemelen yalnızca ABD'nin değil, fakat büyük bir güce sahip olan herkesin başvurduğu standart bir yöntemdir. Suç örgütleri de bu şekilde çalışır... diyelim ki mafya. Bir maf-

ya babası olduğunuzu farz edin ve bir dükkan sahibi size haraç vermiyor, ne yapardınız? Mahkemeye başvurarak bir mahkeme emri çıkartıp, parayı ödemeleri için oraya polis göndermezsiniz.

Bu, yetki almak üzere BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmakla koşutluk gösteren bir durum. Bunu yapamazsınız. Yapacağınız şey gorillerinizi gönderip adamı pestilini çıkarıncaya kadar dövdürmektir. Ve amaç "itibar" denen şeyi tesis etmektir. Aslında bu, uluslararası ilişkiler literatüründe kullanılan bir terimdir ve hükümetler de bu terimi kullanır. Örneğin Sırbistan'ın bombalanması. Biliyorsunuz, bombardımanı iyi bir şeymiş gibi göstermek için entelektüellerin hikâyeler uydurmaları gerekmişti; bu onların işi, ama hükümetler, özellikle de İngiltere ve Birleşik Devletler, bu konuda dosdoğru bir tutum benimsediler: "NATO'nun itibarını korumalıyız" dediler.

"NATO" bütün NATO üyeleri demek değildir. Örneğin, kimse Belçika'nın "itibar"ını umursamadı. NATO derken, Birleşik Devletler'in ve onun saldırı köpeğinin "itibar"ı kastedilir -bunlar, itibarı korunması gereken iki devlettir. Ve itibar bir mafya babası için ne anlama geliyorsa, bu ülkeler için de aynı anlama gelir. Herkes korkutulmalıdır. "Savaş-Sonrası Caydırıcılığın Esasları" adlı başlıca planlama belgesinden okuduğum ifadelerin anlamı işte budur. 'Ulusal *personamız* akıldışı ve intikamcı olmalıdır... yoksa insanlar, bizim onlara yapın dediğimiz şeyi yapmak için yeterince korku duymayabilirler... bu tutumu düzenli olarak sergilemelisiniz.' İçinde bulunduğumuz durumda arkaplandaki düşünüş tarzının bu olduğunu sanıyorum; böyle olması tamamen akla yakın görünüyor.

Hayır, bu düşünüş tarzında makûl olmayan hiçbir şey olmadığını ileri sürüyor değilim. Bu, bir mafya babası için makûl bir düşünüş tarzıdır. Dünya liderleri için makûldür. Liderlerinin ne kadar mükemmel oldukları ve kendilerini ne ölçüde iyilikseverliğe adadıklarına dair hikâyeler uydurmak saygın entelektüeller için makûldür. Tarihe dönüp baktığımızda hep bunları görürüz. Fiiliyatta hiç

istisna yoktur, bu konuda tek bir istisna bile bilmiyorum. Ve yine spekülasyon yaptığımı hatırlatmak isterim, bu durumda dahili belgelere sahip değiliz, ama durumun bu olduğuna bahse girerim.

Vikram: *Profesör Chomsky, Birleşik Devletler'e dışarıdan bakarak devlet hakkında çok güzel bir genel değerlendirme yaptınız. Şu sıralar, aralarında ABD Yasası, Vatanseverlik Yasası'nın da bulunduğu ABD'de kabul edilmekte olan yasalar ve haberleşmenin gizliliğinin, avukat ve müvekkili arasındaki görüşmenin bile gizliliğinin ortadan kaldırılması hakkında ne düşünüyorsunuz? ABD'nin dış dünyada düşman aradığı ve bu suçlardan sorumlu tutabileceği birilerini bulmaya çalıştığı bir durumda, ABD'de sivil özgürlüklerin kısıtlanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Benim kişisel fikrim şu: Bu tür önlemler Hindistan'da, ABD'de olduğundan çok daha tehlikeli. Terörizmin Önlenmesi Yasası (dinleyicilerden alkışlar) bu sözünü ettiğiniz yasaların Hindistan'daki karşılığı. Hindistan'da daha tehlikeli bulmamın nedeni, bu yasanın, bunu doğrudan kullanan, zorba ve baskıcı bir aygıtın eline güç vermesidir. Bu yasa onlara daha çok güç sağladı, ki bu Hindistan'ın en son ihtiyacı olan şey. Birleşik Devletler'de çok sayıda nedenden ötürü, bu arada birkaç yüzyıldır herkesin yüzünü dağıtmış olduğu için, farklı bir durum söz konusu.

Bunun bir sonucu ABD'nin kendi içinde oldukça özgür bir toplum olmasıdır. Sivil özgürlüklerin korunmasını sağlayan çok sayıda etken var; bunlar hükümetten değil, halktan kaynaklanıyor. Günümüze kadar devam eden, derin biçimde kök salmış bir gelenek var ve insanlar bundan vazgeçecek değiller. Dahası, sivil özgürlükler zengin ve güçlüler tarafından da korunuyor, çünkü onlar da bu özgürlüklerden yararlanıyorlar. Devletin, yurttaşlara karşı, kendilerine de zararı dokunabilecek eylemlere girişecek kadar güçlü olmasını istemezler. Uysal bir devlet istiyorlar, güçlü bir devlet değil.

Bu nedenle, daha gelişmiş bir devlet kapitalizmi biçimi, sivil özgürlükleri daha fazla koruma eğiliminde olacaktır. Karşılaştırma yapıldığında, halk ifade özgürlüğü gibi alanlarda ABD'deki vatan-

daşlar çok iyi korunan kazanımlara sahipler. Bu özgürlükler, size okullarda öğretilenin aksine, bir armağan değildir, Anayasa'da yer almaz, Haklar Bildirgesi'nde bulunmaz. Anayasa ve Haklar Bildirgesi ifade özgürlüğünden hiç söz etmez. Bunlar, İlk Tadilat'a* anlamını kazandıran, mücadele yoluyla kazanılmış haklardır ve oldukça yakın bir tarihte gerçekleşmiştir.

1960'lı yıllara kadar Birleşik Devletler asıl engeli aşmamıştı; bu engel benim bildiğim kadarıyla başka herhangi bir ülke tarafından da aşılmış değil. ABD'de Yüksek Mahkeme devleti karalayan kışkırtıcı yayın yapma yasasını, devlete sözcüklerle saldıramayacağını söyleyen yasayı yürürlükten kaldırdı. Söyledikleriniz doğru olsa da, devlet otoritesini lekeleyemezsiniz; devleti karalayan kışkırtıcı yayın yapmak [budur]. Bildiğim kadarıyla başka bütün ülkelerde, İngiltere de dahil, bu tür kısıtlamalar var. Ama sonunda ABD'de, 1964 yılında bu kısıtlamalar aşıldı ve bu sivil haklar hareketi sürecinde gerçekleşti. Sivil haklar için yapılan protestoların sonucu olarak gelişti. Bu haklar işte bu şekilde tesis edildi ve oldukça sağlam şekilde kökleşti.

Bu hakların altını oymaya dönük bir çaba var, haklısınız, ama açıkçası fazla ileri gidebileceklerini sanmıyorum.

Tamil Maanila Kongresi (TMC) Parlamento Üyesi, Peter Alphonse'den yazılı bir soru: 21. yüzyıl terörizminde din neden büyük bir rol oynuyor? Özellikle Hindistan gibi Müslüman olmayan Asya ülkeleri için potansiyel bir güvenlik tehdidi olan İslam'ın küreselleşmesine nasıl karşı koyarsınız ve mücadele edersiniz? Mevcut savaşta Hindistan için öneriniz nedir?

İzlenimlerim o ki, Hindistan, Hindistan'ın Müslüman olmayan kesimi, kendi aşırı dinsel fanatizm biçimlerini barındırıyor. Birleşik Devletler de önde gelen köktendinci bir devlettir (dinleyicilerin

* ABD Anayasası'nda yapılan İlk Tadilat (1791'de onaylandı). Birinci Tadilatla, ABD Kongresi'nin din özgürlüğünü, konuşma ve basın özgürlüğünü, insanların barışçıl amaçlarla toplanma özgürlüğünü ve mağduriyet halinin düzeltilmesi için hükümete dilekçe verme özgürlüğünü kısıtlamayacağı belirtilir. -ç.n.

kahkahaları ve alkışlar). Şaka yapmıyorum. İyi bakarsanız, Birleşik Devletler'deki köktendinci Hıristiyan hareketlerin bildiğim başka yerlere ve kesinlikle gelişmiş dünyadaki başka ülkelere göre çok daha güçlü olduğunu görürsünüz. Örneğin ABD'de nüfusun yüzde 40'ı dünyanın 6.000 yıl önce yaratıldığına inanıyor. Yaklaşık yüzde 85'i mucizelere inanıyor, hatta mucizelere tanık olduğunu söylüyor! Ve başka birçok inanış var. Nüfusun yarısına yakını aramızda dünyalı olmayanların olduğuna inanıyor (dinleyicilerin kahkahaları), biliyorsunuz, şu uzaydan gelen yaratıklar meselesi.

İslami köktendincilik dünyada benzeri olmayan bir şey değil. Gelişen başka bir sürü şey var. İslami köktendincilik nereden kaynaklandı? Sanki Hindistan yalıtılmış bir durumdaymış gibi, örneğin, sanki Hindu köktendinciliği Hindistan için bir sorun değilmiş gibi, İslami köktendinciliğin Hindistan için bir sorun oluşturduğundan söz etmek biraz tuhaf. Kuşkusuz Hindu köktendinciliği de bir sorun (dinleyicilerin alkışları). Öte yandan, size katılıyorum, bu bir sorun oluşturuyor.

Ama böyle şeylerin nereden kaynaklandığını sormalıyız. Evet, biliyorsunuz, bu çok da karanlık mesele değil. Bunlar, fırsat tanınmamasından kaynaklanıyor. Anlamli politik katılım fırsatının tanınmamasından kaynaklanıyor (dinleyici alkışları). Birbiri ardından örnekleri dikkatle inceleyin: Cezayir, Mısır ve daha yakınımızda Keşmir. İnsanlara politik alanda anlamli bir şekilde hareket etme fırsatının tanınmadığı başka yerlere bakın. Bu insanlar hareket etmek için başka yollar buluyorlar.

Birleşik Devletler'de aşırı köktendinciliğin yükselmesinin nedeninin kısmen bu olduğu kanısındayım. Politik seçenekler güç kullanımıyla değil, başka önlemlerle, örneğin fırsatları azaltan neo-liberal programlarla kısıtlandı -ve insanlar da kendilerini bir biçimde tanımlamak istiyorlar. Kendi çıkarları için belirli bir yolla baskı oluşturmak istiyorlar. Eğer siyasal katılım engellenirse, başka yollar bulacaklardır. Bu yollar, çoğunlukla dinsel köktencilik ve başka fanatizm biçimlerine dönüşüyor. Bu, çeşitli ifade biçimlerinden

yalnızca birisi ve çok tehlikeli olabilir. Bu konuda size katılıyorum.

Onunla nasıl başa çıkarsınız? Nedenleriyle uğraşarak. Hiçbir şey o kadar basit değil, ama söz konusu bu durumda başlıca nedenler oldukça açık: Demokrasi benzeri bir sistem aracılığıyla kendi kaderinizi belirlemenizde katılım araçlarının azaltılması, sınırlandırılması ya da ortadan kaldırılması. Eğer katılımın önü kesilirse, başka araçlar geliştirilecektir. Keşmir'in tarihi bunu çok çarpıcı bir şekilde gösteriyor.

Karthik Ramanathan, bir öğrenci: *Gazetelerde Hint Okyanusu'ndaki Diego Garcia Üssü hakkında sık sık yazılar okuyoruz. Hint medyası büyük bir iftiharla Birleşik Devletler'in Afganistan'ı bombalamak için istediği yere kuvvetlerini gönderdiğini yazıyor. Yazmadıkları şu ki, Diego Garcia Üssü'ndeki Amerikan kuvvetleri beş yüz milden daha az bir mesafede bulunuyorlar -rakam hakkında tam olarak emin değilim, çünkü medya hiçbir zaman bundan söz etmiyor. Hindistan topraklarına beş yüz milden daha yakın bir mesafede, Lakshwadeep Adaları'nda bulunuyorlar. Hiç kimsenin bu konu hakkında bilgi sahibi olmadığı görülüyor. Kimse Diego Garcia'nın nerede olduğunu bilmiyor.*

Sorum basit: Medyada ve politik çevrelerde, Amerikan birliklerinin varlığına karşı duyulan bu kayıtsızlığın nedeni nedir? Neden onları tehdit olarak görmüyoruz? Amerika kendi kıyılarından beş yüz mil uzakta konuşlanmış Hint birliklerini boş karşılar mı? Hiç kimse bu soruyu sormuyor (dinleyicilerin alkışları). İkinci soru da şu: Birleşik Devletler, CIA'nin bütün istihbaratına ve teknolojisine rağmen, tek bir kişinin bir bomba yerleştirmesine ya da bir jet uçağını binalarına çarpmasına engel olamadı. Sorum şu: Ne kadar teknoloji geliştirirlerse geliştirsinler, gerçekten dünyaya hükmedebilirler mi?

Sorunun ilk bölümü Diego Garcia hakkında. Bu tam anlamıyla ve doğrudan doğruya bir güç oyunu. Birleşik Devletler adayı askeri üs olarak istedi. Burayı, Körfez'deki enerji kaynaklarına dönük bü-

yük bir müdahale sisteminin bir parçası olarak istedi. Merkezi Komuta denen başlıca Amerikan müdahale kuvvetleri yıllardır doğru-
dan petrol üretim alanlarını hedeflediler. Bunun Ruslarla ya da başka bir ülkeyle ilgisi yok. Yeri gelmişken söyleyeyim, bu kabul edilen bir şey. Rusların çöküşüyle birlikte, bu üslerin Ruslarla bir ilgisinin olmadığı resmi olarak kabul edildi. Bölgenin kaynaklarına kendi halkının yararı için el koyacak hareketlerin önünü açabilecek bağımsızlıkçı milliyetçilikten duyulan korkuyla ilgili bir şeydi, ve tabii ki buna müsamaha gösterilemezdi.

Bu kaynaklardan öncelikle yarar sağlayanlar zengin Batılılar olmalı. Birleşik Devletler, İngiltere, enerji şirketleri ve diğerleri. Suudi Arabistan'da olduğu gibi, bu kuralı kabul eden hükümetler işbaşında olduğu sürece, sorun yoktur. Fakat işbaşındaki hükümetler bunu kabul etmezlerse devrilirler.

Diego Garcia da bu sistemin bir parçası. Bu sistem, Pasifik'te Guam'dan Atlantik'teki Azorlar'a kadar uzanıyor ve Hint Okyanusu'na kadar gidiyor ve Diego Garcia bir üs. Evet, doğru. Orası bir "İngiliz adasıydı", İngiltere orada yaşayanları kovdu ve ABD adayı devralıp bir askeri üsse dönüştürdü. Eminim biliyorsunuz, yerli halk olayı İngiliz mahkemelerine götürdü ve davayı kazandı. Bildiğiniz gibi, İngiltere'deki Yüksek Mahkeme halkın açtığı davayı kabul etti ve teknik olarak hâlâ adanın sahibi durumundaki İngiliz hükümetine yerli halkın adaya dönüşünü sağlaması gerektiğini bildirdi. Birleşik Devletler ise basitçe "defol" dedi ve İngiltere de defoldu. Bu, (Birleşik Devletler'in Nikaragua'ya karşı yürüttüğü terörist savaşla ilgili) Dünya Mahkemesi vakasına benziyor. Sonuçta ABD orada kalmayı sürdürüyor. Ama bu tam olarak açık bir güç kullanımı.

Birleşik Devletler'de hiç kimsenin bundan haberi yok. Eğer basında bir veritabanı araştırması yaparsanız, son yirmi yılda bu olaydan iki kez olsun söz edilmediği anlaşılır! Bu nedenle hiç kimse bilmiyor. Hiç kimse yerinden edilmiş yerli halk hakkında ya da meydana gelmiş herhangi bir olay hakkında bir şey bilmiyor ve bu

yüzden bir protesto da yok. Bilmediğiniz bir şeyi protesto edemezsiniz.

İnsanların, protesto etmelerine yol açabilecek olaylar hakkında bilgisiz kalmalarını sağlamak, özgür basın ve entelektüel cemaatin görevinin bir parçasıdır. Eğer insanlar biliyor olsaydı, bu konuda bir şeyler yapardı ve askeri güçler adayı terk etmek zorunda kalır, adanın yerli halkı da evlerine geri dönerdi.

Birleşik Devletler ülkeyi saldırıdan koruyabilecek teknik araçlara sahip mi? Hayır değil. Hükümete yakın bir kuruluş tarafından yapılmış üst düzey bir teknik inceleme, eğer Birleşik Devletler'e küçük bir plütonyum bombası sokmayı denemiş olsaydınız, yüzde 90 başarılı olma ihtimali olduğunu söylüyordu. Sınırlardan geçilebilir, ABD-Kanada sınırını kontrol edemezsiniz. İnsanlar ormanların içinden tırmanarak sınırı geçecek bir yol bulabiliyor. Eğer bunu Himalayalar'ı geçerek yapabiliyorlarsa, Kanada sınırını da geçerek yapabilirler! Bunu durdurmanın bir yolu yok ve hiçbir zaman da bir yolu olmayacak.

Daha önce söylediğim gibi, ülkenin güvenliğini, hatta ülkenin ayakta kalmasını sağlamak hiçbir zaman yüksek bir öncelik olmadı. Eğer bu yüksek bir öncelik olsaydı. Kıtalararası Balistik Füzele-ri elli yıl önce engellerlerdi. Kruşçev'in önerilerini ve bu konudaki başka her türlü olumlu adımı kabul ederlerdi. Ve bu yalnızca Birleşik Devletler'e özgü değil. Dünya tarihine bir bakın. Ülkeler savaşlar başlatırlar ve genellikle savaşların sonunda yerle bir olurlar. Yerle bir olma tehlikesiyle yüz yüze kalsalar bile, bunu başka sebeplerle yapıyorlar. Bunun bazı kurumsal sebepleri var. Bunlar pek hoş sebepler değil, ama varlar.

Evet, ABD kendini koruyamaz ve bu önemli bir mesele değildir. Sovyetler Birliği'nde kırk bin civarındaki "başiboş" nükleer silah çok daha büyük bir tehdit ve bu konuda hemen hiçbir şey yapmıyoruz. Çünkü 'itibar' ve hegemonya tesis etmekle ve bunun gibi şeylerle karşılaştırıldığında değerler skalasında çok aşağıda yer alıyor.

Prof. Mahmud: *Yirmi beş yıl önce Afganistan'a öğretmen olarak atanmıştım. Bazı gözlemlere sahibim. Afganistan çok fakir bir ülke, bir dilim ekmek için bile [mücadele ediliyor]. Afganistan'a saldırmaya değer mi? İkinci sorum: On dolarlık bir çadıra bir milyon dolarlık bir füzeyle saldırmaya değer mi? Dünya nereye gidiyor?*

Bence gözleminiz doğru, ama bundan yanlış bir sonuç çıkartıyorsunuz. Afganistan'a saldırmaya değer, tam da fakir, savunmasız bir ülke olduğu için. Yani, karşılık verebilecek birisine saldırmak istemezsiniz (dinleyicilerin alkışları). Bu gülünç olurdu.

Yine mafya babası örneğini düşünün. Şunu demek istiyorum: Mafya babası, kendisini öldürmek için goriller yollayabilecek başka bir mafya babasına saldırır mı? Eğer seçme şansınız varsa, savunmasız düşmanlara karşı savaşsınız. Sonra televizyona çıkıp hiç sorumluluk duymadan kahraman pozlarına bürünürsünüz vs. Sonuçta evet, Afganistan fakir bir ülke; tamamen savunmasız, bu yüzden de iyi bir kum torbası.

Örneğin, ABD'nin 1980'ler boyunca Libya'ya yaptığı saldırıları anımsayın. Neden hep Libya'ya saldırıyorlardı? Reagan yönetimi başa gelir gelmez Libya'ya saldırmaya başladılar, bu ülkeyi bomba yağmuruna tuttular vs. Biliyorsunuz bunun birkaç nedeni vardı. Her şeyden önce, Libya savunmasızdı; elinden bir şey gelmiyordu. İkincisi, popüler bir ülke değildi. Kaddafi kimseden bir destek alacak durumda değildi; bu yüzden de iyi bir kum torbasıydı. Evet oldukça anlamlı. "İtibar" tesis etmek istiyorsanız, bu yolu izlersiniz..

Bir çadıra saldırmak için pahalı füzeler kullanmanın bir anlamı var mı? Evet, hiç de fena bir fikir değil! Bu konuya değinmedim, neredeyse hiç değinmedim; ama işin doğrusu, askeri sistem, ekonomik gelişmenin bir tür kılıfı olmuştur. Yalnızca silah üreticilerinden söz etmiyorum. Mesele "askeri-sanayi kompleks" değildir, bu yanıltıcı bir terim. Askeri sistem, içinde ekonomik gelişmenin gerçekleştiği bir çerçeve sağlar. Bunun tarihi çok uzun zaman önce sine dayanır. İngiltere, Birleşik Devletler, Almanya ve başkaları, ekonomilerini büyük oranda askeri sistem içinde geliştirdiler. Bir

asır öncesine gidin. Mekanik ve elektronik mühendisliğinin en zorlu sorunlarından birisi, gerçekten bilginin ileri bir sınır çizgisi, devasa bir silahın hareket eden bir platformun üzerine nasıl yerleştirileceği ve bunun hareket eden bir hedefi vurmasının nasıl mümkün hale getirileceğinin çözülmesiydi. Söz konusu olan, donanmanın silahlarıydı. Bu, dönemin en zorlu sorunlarından birisiydi. Bu sorunları kamu harcamalarıyla çözebileceğine dikkatini etmek lazım. Özel şirketler bu konuda risk almak istemezler. Bunu güvenlik çerçevesi altında kamu harcamalarıyla yaparsınız. Bedeli halk öder ve riski üstlenir. Eğer herhangi bir sorun çözülürse, ki öyle de olmuştur, bunu kâr sağlamaları için özel şirketlere devredersiniz. Buna 'serbest girişim' deniyor.

Bütün Amerikan kitle üretim sistemi bu yolla gelişmiştir. Çoğunlukla, özel şirketlere devredilmeden önce, onyıllar boyunca ordu donanım malzemeleri sisteminde geliştirilip kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ekonomideki dinamizmin çekirdeği bu olmuştur. Neredeyse bütün yüksek teknolojiye dayalı ekonomi, doğrudan devlet sektöründen doğmuştur. Bu, bilgisayarlar, internet, lazerler, otomasyon ve aslında neredeyse bütün elektronik sistemler için geçerlidir. Son yıllarda hükümet harcamaları Pentagon sisteminden, yani Pentagon'dan, Enerji Bakanlığı'ndan, NASA* (Ulusal Havacılık ve Uzay İdaresi) ve başka birkaç kuruluştan başka alanlara kaydı. Bu kurumlardan Ulusal Sağlık Enstitüsü'ne**, Hastalık Kontrol Merkezi'ne*** ve başka kuruluşlara kaydı. Bunun nedeni, ekonominin en gelişmiş alanının biyoloji temelli bilimlere doğru kaymasıdır. Dolayısıyla halk buradaki gelişmenin maliyetini ödemeli ve eğer hiçbir başarı sağlanamazsa riskleri üstlenmelidir. Ve eğer gelişme kaydedildiği ortaya çıkarsa, ileri teknolojiyi fiyatlara fahiş kârlar ekleyen bazı ilaç şirketlerine devredersiniz. İlaç şirketleri Araştırma-Geliştirme için ihtiyaç duydukları gerekeşiyle fahiş kârlar eklediklerini ileri sürerler -halbuki Araştırma-Geliştirme büyük ölçüde zaten kamu tarafından yapılmıştır.

* National Aeronautics and Space Administration

** National Institute of Health

*** Center of Disease Control

Bu nedenle, bir çadırı vurmak için füze kullanmanın yanlış bir tarafı yoktur! Bu, tıpkı bir joint strike uçağı* imal etmeye benziyor. Bu uçaklar kime karşı savaşacak? Zaten ABD'nin askeri harcamaları, dünyada kendisinden sonra gelen on beş ülkenin toplam harcamasını geçiyor. Bu amaçla bir joint strike uçağına ihtiyacı yok. Ama bu ekonomik gelişme için bir teşviktir. Eğer Hava Kuvvetleri için bir uçak endüstrisi olmasaydı, ticari havacılığımız da olmazdı. Ticari havacılık endüstrisi büyük ölçüde Hava Kuvvetlerinin bir yan ürünüdür. Aynı şey uzay araçları ve ekonominin oldukça büyük bir bölümü için de geçerlidir. Başka bir bakış açısından bu akıldışı görünebilir, ama maliyeti toplumsallaştırarak ve kârı özelleştirerek ilerleyebilen bir devlet kapitalizmi ekonomisinin gelişme tarzı açısından, bu tamamen anlamlıdır. Ve fırsat çıktığında savunmasız bir düşmana karşı bir sergileme yapılması hiç fena olmaz.

Radha Rajan, Uyanık Kamuoyu Forumu'ndan:** *Hindu köktendinciliğini, İslam ve Hristiyan köktendinciliğiyle eşitlemek Hindistan'daki profesyonel muhalifler arasında bir moda oldu. Anlam bakımından bunun doğru olmadığını düşünüyorum. Bir Hindu köktendincisi olamaz. Aşırı Hindu yanlıları, ifratçılar olabilir. Bir Hindu köktendincisi aynı kategori içinde değildir. Şimdi, birisi bugün Hindistan'daki Hindu ifratçılığının nedeninin ne olduğunu ve Hindistan'da İslami köktenciliğin ne kadar zamandan beri var olduğunu hiç kendine sormayı denedi mi diye merak ediyorum. İkinci olarak, insanlar Keşmir'deki insanların sesi olmak için kampanya düzenlediğinde, neden Keşmir baskısının kurbanı olmuş Jammu ve Ladakh halkının sesi hakkında konuşmak istemezler? (Dinleyicilerin alkışları).*

Bunlar sizin yanıtlamanız gereken sorular, bunlara ben cevap veremem (dinleyicilerin gülüşleri ve alkışları).

Radha Rajan (devam eder) *Lütfen bunun hakkında bir yorum yapın, efendim.*

* Gelişmiş devletlerin öncülüğünde ortaklaşa geliştirilen saldırı uçağı. -y.h.n.

** Vigil Public Opinion Forum

Bakın, eğer Hindu ifratçılığının Hindu köktendinciliği olmadığını söylerseniz, size katılıyorum. Ama İslam köktendinciliği de ifratçılıktır ve köktendincilik değildir (dinleyicilerin alkışları). Ve aynı şey Hristiyan köktendinciliği için de geçerlidir. “Köktendincilik” terimi yanlış kullanılıyor, size katılıyorum. Bütün kesimler bu terimi yanlış kullanıyor. Bu dini ifratçılığın bir biçimi. Kutsal metinlerin hakiki ilkelerine geri dönen teknik köktendincilikle pek bir ilgisi yok. O başka bir şey. Bu nedenle, evet, köktendincilik yanlış bir adlandırmadır ve bu, İslami köktendincilik için de doğrudur; o da yanlış adlandırılmaktadır.

Aslında, ben bu konuda yazarken buna ‘İslami köktendincilik’ değil, ‘radikal İslam’ diyorum. Çünkü bu uygun düşmeyen bir terim. Ve “Hindu köktendinciliği” ve “Hristiyan köktendinciliği” terimlerinin de uygun olmadıklarını düşünüyorum. Bu terim biraz gevşek bir şekilde kullanılıyor, bu konuda haklısınız.

Bunun kökenlerinin özel nedenlerine gelince, benim bu dinleyici kitlesi önünde yorum yapmam gülünç olur. Siz bu konuda benim bildiğimden çok daha fazlasını biliyorsunuz. Aynı şey, Jammu ve Keşmir ve Ladakh’daki sorunlar için de geçerli. Bunlar sizin sorunlarınız, benim değil (dinleyicilerin alkışları).

Subramaniam, Eski Hindistan Ordusu Subayı: *Sevgili profesör, entelijansiya* kendi ürünlerini silah tüccarlarından daha bızlı pazarlamaya başladıkları gün, belki dünya bu sorunları daha az yaşayacak. Bunu dünya için yapar mısınız lütfen?*

Biliyorsunuz ki ben entelijansiya hakkında sizden çok daha fazla kuşkucuyum (dinleyiciler güler). Benim görüşüme göre, tarihe bakıldığında entelektüellerin çok tehlikeli bir güç olageldiği görülür (dinleyiciler güler). Bu konuda çok dikkatli olmalıyız. Eğer “saygın entelektüelleri” veya “sorumlu entelektüelleri”, bir toplum içinde kabul görmüş ve onurlandırılmış olanları kastediyorsak, bunlar tipik olarak saraydaki dalkavuklara benzerler (dinleyi-

* Entelektüeller sınıfı -y.h.n

ciler alkışlar). Bu, tarih boyunca antik metinlere kadar geriye gider. Bu, Sanskritçe metinler için doğru mu bilmiyorum, ama Eski Ahit için kesinlikle doğru.

Eski Ahit'i ele alalım. Bir entelektüel kategorisi vardı; entelektüeller olarak adlandırılmazlar, ama aslında böyleydiler. Batı'da 'peygamber' olarak tercüme edilmiş anlamı açık olmayan İbranice bir kelime vardır. Bunun *peygamber*le hiçbir bir ilgisi yoktur. Peygamber olan kişiler entelektüellerdi. Jeo-politik analizler yapıyor, ahlaki öğütler veriyorlardı vs. Ve iki kategoriye ayrılıyorlardı. *Hakiki peygamberler* ve *sabte peygamberler* vardı. Ama bu adlandırmalar olaydan yüzyıllar sonra verildi. O zamanlar, *sabte peygamberler* -saray dalkavukları- onurlandırılıyordu. Birkaç yüzyıl sonra *hakiki peygamberler* olarak adlandırılanlar hapse atıldılar, çöle sürüldüler, bilirsiniz başlarına bunun gibi şeyler geldi. Tarih bu şekilde işliyor.

Evet, entelektüeller iktidara hizmet eden ürünlerini pazarlıyorlar ve bunu çok etkili bir biçimde yapıyorlar. Öte yandan her zaman bir muhalefet çeperi vardır ve onların pazarlayacak hiçbir şeyleri yoktur, gerçekten. Eğer ciddi iseler, eylemcilere, bir şeyler yapmaya çalışan halk örgütlenmelerine hizmet vermek isterler. Bilirsiniz, pazarlayacak bir şey yoktur. Sadece katılmaya çalışırsınız.

Kültür eleştirmeni ve yazar Sadanand Menon'dan yazılı soru: *Cezayir'deki Fransız baskısı bağlamında Jean Paul Sartre şöyle demişti: "Bu kadar işkence, kan dökme ve hilekârlık. Genç insanlarınıza günde yirmi dört saat işkence yaptıramazsınız ve bunun için bir bedel ödememeyi umamazsınız. Sevgili vatandaşlarım, Fransa bir zamanlar bir ülkenin adıydı. Günümüzde bir sinir hastalığı adı haline gelmemesine dikkat edin." Şimdi, biz de Amerika hakkında endişe duyuyoruz. Kirli bileler bürosundan çok fazla şiddet ve hilekârlık akıyor. Amerika kendisinden kurtarılabilir mi, yoksa kaderi bir haydut devlet olarak öz-yıkıma uğramak mı?*

Evet, Fransa'yı ele alalım. Sartre istisnalardan birisiydi, ama aslın-

da Fransızların Cezayir'de yaptıklarına karşı çok az protesto oldu. Çok az ve tam bundan önce Hintçini'nde yapmış olduklarına karşı neredeyse hiçbir protesto olmadı. Fransa'nın Hintçini'ni tekrar istila etme çabasına karşı hiçbir savaş karşıtı hareket gelişmedi. Cezayir gündeme geldiğinde, Fransız entelektüellerinin çoğu Fransa'yı destekledi. Sonunda protesto etmeye başladıklarında ise, çok ılımlıydılar. Sanki işkenceye karşı bir dilekçe veriyorlardı!

Fransa'nın Cezayir'de yaptığı katliamlara karşı çok az aktif direniş gerçekleşti; ki bu, katliamların gizli tutulmasının nedenlerinden birisidir. Şimdi, bunlar açığa çıkmaya başlıyor, ama çoğu şey hâlâ bilinmiyor; çünkü hiç kimse bu olayların peşine düşmüyordu. Örneğin Fransız Komünist Partisi insanları susturmaya çalışıyordu; Cezayir'de FLN'ye* destek vermek isteyenler partiden ayrılıp bireysel olarak hareket etmek zorunda kalıyorlardı. Üstelik bu yaklaşım günümüze kadar sürdü.

Cezayir'de çok fazla zulüm yaşıyor. Bunlar çoğunlukla kamuoyuna dönük olarak "İslami köktendincilere" -radikal İslamcılara- mal ediliyor; ve bu muhtemelen bir ölçüde doğru. Ancak bu zalimliklerin esas bölümünün devlet tarafından gerçekleştirildiğine dair çok güçlü kanıtlar bulunuyor. Genellikle bu zalimliklerin İslami köktendinciler tarafından yapıldığı kandırmacasına başvuruluyor. Eğer ilgileniyorsanız, bu konuda Cezayirli muhaliflerin -bilim adamları, fizikçiler ve başkaları- yazdığı çok önemli bir kitap var. Kitabın önsözünü ben yazdım; yazarlardan birini MIT'den (Massachusetts Institute of Technology) tanıyorum. Yazarlar 1990'lar boyunca Cezayir'deki belli başlı zalimliklerin çok yakından bir analizini yapmışlar. İyi bilim adamlarının yapacakları türden dikkatli, ayrıntılı bir analiz ve vardıkları sonuçlar son derece çarpıcı. Tipik bir zalimlik, İslami köktendinciler gibi görünmek için elbiseler giymiş olan kişilerce bütün gün sürdürülen bir katliamdır; fakat katliam, biliyorsunuz, hiç kimsenin dikkatini çekme-

* Front de Liberation Nationale (Ulusal Kurtuluş Cephesi). 1954-1962 yılları arasında, Cezayir'de Fransız sömürgeciliğine karşı kurtuluş mücadelesini yürüten örgüt. -y.h.n.

yen büyük bir ordu karargahının iki yüz metre ilerisinde gerçekleşiyor. Daha sonra, herkes katledildikten sonra, olayın üstünden birkaç ay geçince bir general arsayı ucuza satın alıyor ve bir otel yaptırıyor. Bu tipik bir katliamdı. Örneğin petrol tesisleri hiçbir zaman bu eylemlere maruz kalmadı.

Şimdi, Fransız istihbaratının bu işe bulaşmış olması kuvvetle muhtemeldir. İngiltere, Portekiz, Belçika ve diğerlerinin de içinde olduğu diğer emperyalist ülkeler gibi Fransa da sömürgeciliği sona erdirmeye zorlandı. Fakat Fransa eski sömürgeleri üzerindeki denetimini muhafaza etmeye çalıştı; bunu yapmanın yollarından biri de istihbarat bağlantıları da dahil olmak üzere seçkinlerle bağlantı kurmaktır. Bu yüzden, Fransa'daki protestoların eksikliğinin -ki Cezayir'deki gerçekleştirilen zalimlikler karşısında çok düşüktü- Fransa ve Cezayir ve bütün Kuzey ve Batı Afrika açısından bir bedeli vardır, yani benzer zalimlikler devam ediyor. Evet, ABD bu saydıklarımın çok daha güçlüdür, ama temelde bir farklılıktan söz edemeyiz. Bu nedenle, evet, böyle bir bedel söz konusu.

Murali: *Profesör Chomsky, Batı hakkında yaptığınız eleştiriler dinleyiciler tarafından benimsendi ve kabul gördü. Fakat Keşmir hakkındaki bakış açınız nedir? Bunun bir ulusun kendi kaderini tayin etme hareketi olduğunu mu düşünüyorsunuz?*

Hakkında fazla bilgiye sahip olmadığım konular hakkında konuşmayı pek istemem. Bu konu hakkında sizin benden daha fazla bilginiz var. Ama eğer fikrimi öğrenmek istiyorsanız, söyleyeyim. Keşmir'de bir kendi kaderini tayin etme sorunu var. Çok ciddi bir sorun. Halk ne istiyor? Bu bir sorun. Belki de **tek mesele bu değil**, böyle olmadığından eminim. Fakat bu **bir mesele**. Meselelerden birisi şu: Halk ne istiyor? Geriye doğru bir referandum çağrısında bulunan BM kararları bu nedenle vardı. Tamam, Hindistan bu kararları reddetti. Bu kargaşa çıkacak olmasının garantisidir; kargaşa çıkacağıнын neredeyse tam bir garantisidir. Eğer geçmiş yıllara bakarsanız (siz bunu benden çok daha iyi biliyorsunuz) bir

çeşit özerklik, bir çeşit bağımsızlık geliştirmek için çaba gösterildi... çeşitli adımlar atıldı. Bu adımlar, sonunda ne istediği çok açık olmayan –belki özerklik, belki de bağımsızlık, pek açık değildi– bir politik partinin kurulmasına neden oldu.

Bir seçim yapıldı, sanırım 1987 yılında; bu basitçe hileli bir seçimdi. Hindistan seçimin normal bir şekilde geçmesine izin vermedi ve özerklik-bağımsızlık yanlısı partilerin engellendiği sahte bir sonucu zorla kabul ettirdi. Ve bunun ardından terörizm geldi. Buna nasıl bir çözüm getirilmesi gerekir? Çözümün bir bölümü, halkın politik olarak kendini ifade etmesine izin vermek olmalıdır. Bu çözümün bir kısmıdır. O noktadan nereye doğru gidileceği, bununla diğer taleplerin birbirlerini nasıl etkileyeceği açık değil. Belki ortak olarak belirlenmiş bir çerçeve içinde bir çeşit özerklik bir ihtimal olabilir. Dünya böyle şeylere imkân verir.

Parvathy Sundaresan: *Dünyada olup bitenler hakkındaki hüsrânımızın ve kızgınlığımızın ateşini körüklediniz. Eminim bugün Bay Sasbi Kumar ve Bay Ram The Hindu'da kutu içine alınmış başlığı görmüşlerdir: "ABD geçmişte yaptığı hataların bedelini ödüyor: Clinton". Clinton, Amerikan yerlilerine yaptıklarımızın, Haçlılar'ın Kudüs'te Yahudilere ve Müslümanlara yaptıklarının bedelini ödüyoruz, diyor. [Eski ABD Başkanı'nın, Georgetown Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada şunları söylediği bildirildi: Amerika'da terör yüzyıllarca varoldu ve ulus geçmişteki hatalarının "bedelini bugün ödüyor" – "topraklarını ve maden baklarını ellerinden almak için çok sayıda Amerikalı yerli yaşama imkânlarından yoksun bırakıldığında ve öldürüldüğünde" ülke nasıl "bir zamanlar kafasını başka tarafa çevirmişti"; ve nasıl "uluslararası terörizmin" tarihi binlerce yıl önceye dayanıyor. Örneğin ilk Haçlı Seferlerinde, Hristiyan askerleri Kudüs'ü aldıklarında bir sinagog içindeki 300 Yahudi ile birlikte yakıldılar ve bütün Müslüman kadın ve çocukları Mabet Tepesi'nde öldürmeye giriştiler. "Size bu hikâyenin bugün Ortadoğu'da hâlâ anlatıldığını ve bunun bedelini hâlâ ödemekte olduğumuzu söyleyebilirim"] Şimdi bu ironik değil mi? Clinton, Irak'ta ve sizin de belirttiğiniz gibi Su-*

dan'da savaş yürüttü. Sizin de doğru olarak ortaya koyduğunuz gibi gerçekler hiçbir zaman ortaya çıkmadı. Clinton'ın bu söylediklerine sizin tepkiniz ne?

Clinton'ın söylediklerinin tamamını okumadım. Hint basınında yazılanları okudum; olanları hiç onaylamıyor ve kendi suçlarını, aslında yakın tarihte işlenen bütün suçları görmezden geliyordu. Clinton'ın iki yüz yıl önce pek kibar davranmadık demesi doğru demek istiyorum. Bu da bir şeydir, ama çok da fazla bir şey söylemiyor.

Eğer uzun zaman önceye, diyelim 1840'a geri dönecek olursak eski Başkan John Quincy Adams da, tıpkı Clinton gibi görevinden ayrıldığında, çok daha sert biçimde konuşmuştu. Olanları kınamıştı (sözcükleri hatırlıyorum): "Bizim bu kadar mutlulukla yok etmekte olduğumuz bu bahtsız Kuzey Amerikalılar ırkı". Bu Clinton'ın yaptığından daha güçlü bir mahkûm edişti ve 1840'ta -olayların tam ortasında- söylenmişti. Ne yaptıklarını biliyorlardı. Yerli nüfusu yok etmekte olduklarını biliyorlardı. Ve tamamen örtbas edilmedi; bir anlamda haklı gösterildi.

Aslında, eğer [Alexis] de Tocqueville'i, ünlü *Amerika'da Demokrasi* kitabını okursanız, Çerokilerin [1838'de] ünlü, kötü bir üne sahip demeliyim, sürülüşünü anlatır -kendisi de olayları tanığıdır. Bu, Çerokilerin üçüncü kez sürülmesiydi ve bu olay "Gözyaşı Bulutu" adıyla anılageldi. Ve Tocqueville, Amerikalıların ağlayan kadınları ve ölmekte olan çocukları bu kadar canice nasıl kovabildiklerini ve bunu nasıl tamamen soylu bir amaçla, kendilerini haklı görerek ve kendi haklılıklarına hayranlık duyarak yaptıklarını anlatırken nasıl hayrete düştüğünü söyler.

Bu nedenle, eğer Clinton yaklaşık yüz elli yıl önce söylenmiş olan şeylerin şimdi farkına varıyorsa bu iyi bir şey, ben etkilenmedim. Eğer sizin değindiğiniz konular hakkında konuşmuş olsaydı daha çok ilgilenirdim -kendi suçları hakkında, ki çok önemlidirler. Daha önce de değindiğim Sudan'ın bombalanması bir dipnot gibi ele

alınıyor ve bu dipnot muhtemelen on binlerce kişinin öldürölmesi anlamına geliyordu.

Clinton'a, Ortadoğı'da barışı sağlayan büyük bir adam gözüyle bakılıyor. Bu hiç de doğru değil. Clinton, "Barış süreci", İsrail-Filistin "barış süreci" denilen şeyden sorumluydu. Bu, barışçıl bir çözümü önleme çabasıydı ve Clinton da aynı çabayı sürdürdü. Geçen yıl, 2000'de Clinton'ın Camp David'de yaptığı önerilere bir bakın. Öyle sanıyorum ki, Birleşik Devletler'de düzenlemelerin biçimini gösteren bir harita hiçbir zaman yayınlanmadı; en azından benim gördüğüm bir harita yayınlanmadı. Ve haritanın yayınlanmamış olmasının iyi bir nedeni var. Eğer harita yayınlansaydı, bunun bir Bantustan kurulması için bir çağrı olduğunu görürdünüz. Clinton'un önerileri Batı Şeria'yı, ABD ve İsrail'in kontrolü altında tutulan birbirinden ayrılmış en az üç, belki de dört kantona bölüyordu.

Devam edersek, orada gerçekleştirilmekte olan zalimlikleri okumuşsunuzdur. Örnek olarak sadece birini seçersek, politik suikastlar gerçekleştirmek ve sivil binalara saldırmak için düzenli olarak helikopterler kullanılıyor. Neden? Bu helikopterler nereden geldi ? İsrail helikopter üretmiyor. Büyük bir askeri güç, ama helikopter üretmiyor. Helikopterleri Birleşik Devletler sağlıyor. Daha yakından bakalım. Şu anda sürmekte olan intifada, mücadele 30 Eylül 2000 tarihinde patlak verdi. Sonraki birkaç gün içinde, İsraili pilotlar tarafından kullanılan ABD helikopterleri apartmanlara ve diğer sivil hedeflere saldırarak onlarca insan öldürdü. Bu, kitlesel bir zalimlik dizisinin yalnızca bir parçasıydı. O zamanlar, ateşle karşılık verilmiyordu. Bildiğiniz gibi, insanlar askeri işgal altında taş atıyorlardı, fakat ateş etmiyordu.

Peki, Clinton bu konuda ne yaptı? Evet, 3 Ekim 2000'de, bu olaydan iki gün sonra, İsrail'e gelişmiş askeri helikopterler göndermek için bir anlaşma -on yılın en büyük anlaşmasını- yaptı. Onun katkısı buydu.

Ya özgür basının katkısı neydi? Bu anlaşmayı gizli tutmaktı. Söz konusu anlaşma Birleşik Devletler'de hâlâ yayınlanmadı; bilme-

dikleri için değil. Basın bilmesine biliyor, ama halkın, sizin, yani vergi ödeyenlerin, gelişmiş helikopterleri sivil halka saldırmak için kullanan bir ülkeye gönderdiğiniz bilmesini istemiyorlar. Birkaç hafta sonra, bu helikopterleri politik suikastlar için kullanmaya başladılar. Evet, ABD bu suikastlar konusunda İsrail'i ılımlı bir şekilde azarlıyor. Diğer yandan, helikopter göndermeye devam ediyor.

Bush işbaşına geldiğinde ilk yaptığı şeylerden birisi, ABD silah envanterindeki en gelişmiş saldırı helikopterlerinden yeni bir parti göndermek için bir düzenleme yapmak oldu. Bunun sebebi, televizyonda söylediği gibi, cinayet işlemenin şer olduğunu söyleyen evrensel bir yasa olmasıdır –şu istisnaya ki, bunlarla cinayet işlemeniz için size saldırı helikopterleri sağlayabiliriz. Bu neredeyse hiç haber yapılmadı. Eğer iş dünyası ile ilgili sayfalara bakarsanız, nasıl Boeing'in İsrail'e yeni saldırı helikopterleri göndermek için yeni bir sözleşme yaptığı konusunda bazı haberler bulursunuz. Özgür basın İsrail'in bunları politik suikastlar ve sivillere saldırı için kullandığını biliyor, ama haber malzemesi yapmak için çok önemsiz olduğunu düşünüyor.

Birkaç hafta sonra, İsrail sivillere saldırmak için F-16'ları, jet uçaklarını, kullanmaya başladı. Bir hafta içinde, Bush yönetimi İsrail'e daha fazla F-16 göndermek için yeni bir anlaşma yaptı. Ve sadece İsrail'le değil, aynı anlaşmayı Türkiye ile de yaptı. Türkiye 1990'ların en kötü zalimliklerinden birisini Kürtlere, kendi Kürt nüfusu-na karşı gerçekleştiriyordu –kitlesel bir etnik temizlik, iki veya üç milyon mülteci, öldürülmüş on binlerce insan, yakılıp yıkılmış yaklaşık 3500 köy; NATO bombardımanı altındaki Kosova'dan yedi kat daha büyük. Bu silahları nereden alıyorlardı? Bill Clinton'dan. Gerçekte zalimlikler arttıkça silah akışı da artmaya devam etti. Bunlar büyük zalimlikler, 1990'ların son yıllarındaki en büyük zalimliklerden birisiydi. Başka örnekler vererek devam edebilirsiniz. Eğer Clinton zalimlikler hakkında konuşmak istiyorsa, iki yüz yıl önce meydana gelmiş bazı şeyler hakkında konuşmasına gerek yok –ki o zaman bunlar hakkında daha sert sözler söylen-

mişti. Kendi verdiği kararlar hakkında konuşabilir ve bunlar için nedenler gösterebilir. John Quincy Adams'ın yaptığı gibi. O kendi işlediği suçlar hakkında konuşuyordu.

Sashi Kumar: Teşekkürler; alabileceğimiz sorular bu kadar.

(Dinleyiciler Noam Chomsky'yi uzun süre alkışlar.)

10 Kasım 2001

11 EYLÜL'DEN SONRA DÜNYA

AFSC (American Friends Service Committee) Konferansı

Eminim son aylarda, 20. yüzyıl Amerikası'nın en etkileyici simalarından biri olan radikal barışçı A. J. Muste'nin bilgece ve kehanet dolu bazı sözlerini hatırlayan sadece ben değilim. 60 yıl önce, ABD II. Dünya Savaşı'na girdiğinde, Muste, zafer sonrası ortaya çıkacak yeni dünyanın hatlarını büyük bir kesinlikle tahmin edebilmiş, hemen ardından, bir savaşın sonrasında "sorunun muzaffer olan tarafla yaşanacağını" gözlemlemiştir. "Muzaffer taraf savaşın ve şiddetin para ettiğini kanıtladığını düşünmektedir. Şimdi ona dersini kim verecek?"

Dünyanın her tarafında, çok sayıda insan bu sözcüklerin acı anlamını öğrenecekti. Gücün erdemli ve iyi bir şekilde kötülüğü yok etmek için kullanıldığı, sadece halk masallarında, çocuk hikâyelerinde ve entelektüel fikir dergilerinde söylenir. Gerçek dünyanın öğrettiği dersler çok farklıdır ve bunları algılamamak için iradi ve özellikle kendini öğrenmemeye hasretmiş bir bilgisizlik gerekir.

Ne yazık ki bunlar tarihin başlıca temalarıdır. Charles Tilly, Avrupa devletlerinin oluşumuyla ilgili temel çalışmasında oldukça doğru bir biçimde, geçen bin yıl boyunca "savaşın Avrupa devletlerinin başlıca faaliyeti" olduğunu gözlemlemiştir. Çok talihsiz bir nedenden ötürü: "Merkezi trajik olgu basittir: Cebir işe yarar; hencinslerine karşı esaslı bir kuvvet uygulayanlar itaat elde ederler ve bu itaat sayesinde para, mal, kendilerine riayet edilmesi ve daha

az güçlü olanların mahrum bırakıldığı zevklere erişme imkânı gibi çeşitli avantajlar sağlarlar.” Bunlar dünya halklarının pek çoğunun acı çekerek öğrendiği, neredeyse tarihsel, bildik doğrulardır. Rıza gösterilmesi çoğu zaman eğitilmiş sınıfların övgüsünü içerir. Korku ve hayranlık iç içe geçer. Hiçbir cezaya maruz kalmadan savunmasız düşmanları yok etmek amacıyla kahredici şiddet araçlarına başvurmak, giderek özel bir hayranlık uyandırma, aynı zamanda doğal hale gelme ve erdem gösterisine dönüşme eğilimi gösterir. Ve bunlar adeta tarihsel-kültürel evrensel doğrular gibi algılanır.

Savunmasız düşmanlara karşı kazanılan kolay zaferlerin doğal bir sonucu, barışçıl araçların izlenmesi yerine şiddetin tercih edilmesi alışkanlığının iyice yerleşmesidir. Başka bir doğal sonucu ise, bir otoriteye başvurmadan hareket etmenin yüksek bir öncelik kazanmasıdır. Tanrının, dünyadaki kötülüğün kökünü kazımak misyonuyla yeryüzüne gelerek “mükemmel insan”da vücut bulması için daha yüksek bir otoriteye ihtiyaç yoktur. Binlerce yıl öncesi-ne ait en eski Hint destanları için doğru olan, günümüzde bu fikirleri aşırıları için de geçerlidir. Kuvvetin tercih edilmesi ve yetki isteminin reddedilmesi, siyasi tavsiyelere uygun olarak ezici ve karşı konulamaz bir gücün kullanıldığı ve çok daha zayıf düşmanların ezildiği son on yılın belirgin özelliklerinden birisi olmuştur. Birinci Bush yönetimi işbaşına geldiğinde, “üçüncü dünya tehditleri”nin ele alan *Ulusal Güvenlik Siyasetinin Yeniden Değerlendirilmesi**’ne işine girişmişti. Körfez Savaşı sırasında bunun bazı bölümleri basına sızdı. *Yeniden Değerlendirilme*, “ABD’nin çok zayıf düşmanlarla karşı karşıya geldiği durumlarda” -savaşmak için her zaman böyleleri tercih edilir- “vazifemiz basitçe onları yenmek değil, fakat aynı zamanda bunu kararlı ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmek olacaktır” sonucuna varıyordu. Başka her türlü sonuç “sıkıntı verici” olacak ve zayıf olduğu anlaşılan “arkamızdaki siyasi desteğe zarar verecek”ti. Tek caydırıcı faktörün* birkaç ay içinde çöküşünün ardından, bu sonuçlar, hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, daha büyük bir bağlılıkla benimsendi. 11 Eylül sonrası dün-

* SSCB kastediliyor. -ç.n.

ya üzerinde dikkatle düşünürken, bu değerlendirmeleri zihnimizin bir köşesinde tutmamız gerektiğini düşünüyorum.

Geçen haftalarda yaşanan olaylar hakkında yargımız ne olursa olsun, yakın gelecekte gerçekleşebilecek gelişmeler hakkında makûl bir değerlendirmeye ulaşmak istiyorsak birkaç can alıcı faktöre dikkat etmemiz gerekiyor. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Siyasi kararlar üzerinde temellendirilmiş öncüller.
2. Bunların yakın tarihteki, büyük ölçüde aynı karar vericileri içeren yerleşik kurumlar ve doktrinler içindeki kökenleri.
3. Bunların tek tek belirli eylemlere dönüştürülme biçimleri.

Bunların her biri hakkında kısaca konuşmak istiyorum.

Yeni binyılda, hâlâ işlenmekte olan suçların iç karartıcı listesine hızla iki korkunç suç daha eklendi. İlki 11 Eylül terörist saldırıydı; ikincisi ise bunlara verilen yanıtı. Şurası kesin ki, ikincisi çok daha fazla masum hayata, kendileri de 11 Eylül suçlarının şüpheli faillerinin kurbanı olan Afgan sivillerin hayatına mal oluyor. Faillerin Usame Bin Ladin ve onun El Kaide şebekesi olduğunu varsayacağım. Başlıca iktidar odaklarının istihbarat servislerince koordine edilen ve şimdiye kadar yürütülmüş en yoğun araştırma olmasına karşın, pek inandırıcı bir kanıt üretilemedi ve yurt içinde de çok az başarı sağlandı. Buna rağmen, baştan beri ortada ilk bakışta doğru görünen bir dava vardı. Adlandırıldıkları şekliyle bu tür “lidersiz direniş” şebekeleri öyle kolay lokma değillerdir.

Uğursuz bir işaret şu ki, her iki durumda da suçlar, faillerin doktriner çerçevesi içinde haklı ve adil, hatta soylu olarak değerlendiriliyor; ve aslında neredeyse aynı kelimelerle haklılaştırılıyor. Bin Ladin, şiddetin, Müslüman topraklarını istila ve işgal eden kafirlerle ve onların dayattıkları zalim ve yoz hükümetlere karşı bir öz savunma eylemi olarak haklı gerekçeleri olduğunu ilan ediyor. Bu sözler, bölgede, Bin Ladin’i hor görenler ve ondan korkanlar arasında bile önemli bir etki yaratıyor. Bush ve Blair ise, hemen hemen aynı sözcüklerle, kötülüğün topraklarımızdan sürülmesine

hizmet ettiği için şiddetin haklı gerekçelere dayandığını ilan ediyorlar. Hasımların beyanatları tamamen aynı değil. Bin Ladin “bizim topraklarımız” derken, Müslüman topraklarından söz ediyor: Suudi Arabistan, Mısır, Çeçenistan, Bosna, Keşmir ve diğerleri. 1980’lerde CIA ve ortakları tarafından harekete geçirilip beslenen radikal İslamcılar Rusya’dan nefret ederler; fakat Ruslar çekildikten sonra, Afganistan’daki üslerinden Rusya’ya yönelttikleri terörist operasyonlara son verdiler. Bush ve Blair ise “bizim topraklarımız” derken, tersine tüm dünyadan söz ediyorlar. Farklılık hasımların kumanda ettikleri gücü yansıtıyor. Biz çok yakın tarihi bile hafızamızdan silmek gibi kolay bir yolu tercih etmedikçe, her iki taraf da dönüp geçmişlerine bakmadan, utanmazca, kötülüğün kökünü kazımaktan bahsedebilir, hayretten ağızımızı bir karış açık bırakabilir.

Korkutucu bir alamet taşıyan başka bir olgu da şu: Her iki durumda da, failler eylemlerinin suç oluşturduğunu bile bile hareket etmekten kaçınmıyorlar. Bin Ladin örneğinde tartışmaya gerek yok. ABD, BM Şartı’nda yer alan meşruiyet çerçevesini maksatlı bir şekilde reddetti. Güvenlik Konseyi’nin muğlak açıklamalarının güce başvurma yetkisi tanıyıp tanımadığına dair epeyce tartışma oldu. Bence konu bu değil. Eğer istenseydi, bu tartışmayı çözüme kavuşturmak son derece basit olurdu. Şüphe yok ki, Washington, tam anlamıyla inandırıcı nedenler ileri süremese bile, Güvenlik Konseyi’nden kesin yetki alabilirdi. Rusya işlediği ağır suçlar için ABD’nin desteğini almayı şiddetle arzuluyor. Çin ise, aynı nedenlerle, Adalet Koalisyonu’na kabul edilmeyi ümit ediyor. Aslında dünyadaki tüm devletler, birdenbire, kendi uyguladıkları şiddet ve baskılar için artık küresel süper gücün desteğini sağlayabileceklerini fark ettiler. Bu dersi küresel yöneticiler hemen kavradılar. İngiliz desteği bir refleks niteliğindedir; Fransa’nın ise hiçbir itirazı olmayacaktı. Kısacası, ABD’nin talebi veto edilmeyecekti.

Ama Washington’un tercihi farklı oldu: Güvenlik Konseyi’den yetki almayı reddetti, uluslararası hukuku ve ciddi anlaşma yükümlülüklerini ihlal ederek kendi biricik ve tek taraflı hareket etme hak-

kı üzerinde ısrar etti. Bu hak Clinton yönetimi ve selefleri tarafından 'açık ve seçik kelimelerle ve üzerine basa basa ilan edilmişti -biz ve başkaları bu uyarıları görmezden gelmeyi tercih edebiliriz, ama bunun getireceği tehlikeleri göze almak pahasına. Washington, benzer şekilde, Bin Ladin ve ortaklarının iadesini değerlendiren tam olarak geliştirilmemiş önerileri küçümseyerek dikkate almadı. İadenin gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını, bilemeyiz; çünkü bu önerilerin değerlendirilmesi dahi haklı görüntüsü veren bir tutumla reddedildi. Bu duruş, devlet yönetimi ve âlimlik retoriğinde "itibar tesis etmek" denilen, devlet yönetiminin temel bir ilkesine sadık kalıyor. Ve bu gayet anlaşılır bir şeydir. Eğer bir mafya babası haraç toplamayı planlıyorsa, ilk önce bir mahkeme emri için başvurmakla başlamaz -bunu elde edebilecek olsa dahi. Uluslararası ilişkiler için de tamamen aynı şey geçerlidir. Herkes yerini bilmeli ve güçlü olanın daha yüksek bir otoriteye ihtiyacı olmadığını kabul etmelidir.

Thucydides "büyük milletler istediklerini yaparlar, küçük milletler ise yapmaları gerekeni kabullenirler" demişti. Dünya birkaç bin yıldır çok değişti, ama bazı şeyler yerli yerinde duruyor.

11 Eylül zalimliği tarihsel bir olay olarak değerlendirildi. Bu doğru, ama boyutları nedeniyle değil. Sivil kayıpların sayısı bakımından, bu suç savaş dışı şiddetin tarihinde sıradışı bir olay değil. Sadece bir örnek, bağlamı bakımından yalnızca bir dipnot olacak kadar küçük bir örnek verelim. 11 Eylül suçlarını kınayan Panamalı bir gazeteci, "uğursuz zamanlar"ın Panamalılara pek de yabancı olmadığı gözleminde bulunuyor ve "Haklı Dava Operasyonu" esnasında Barrio Chorillo'nun ABD tarafından bombalandığını ve belki de binlerce insanın öldüğünü hatırlatıyor. Suçu biz işlediğimizde ölü sayısı ciddiyetle hesaplanmıyor. 11 Eylül zalimliği gerçekten tarihsel bir olaydır, ama hedefinden ötürü. ABD açısından, İngilizlerin 1814'te Washington'u yakmasından bu yana ulusal topraklar ilk defa saldırıya uğradı ve hatta ilk defa tehdit edildi. O günden bugüne, iki yüzyıl boyunca başkalarına neler yapıldığını

* Operation Just Cause

gözden geçirmeye ise gerek yok. Avrupa için bu yön değiştirme çok daha çarpıcıdır. Avrupalılar dünyanın büyük bir kısmını fethe-dip arkalarında bir terör ve yıkım bulutu bırakırken, ender ve sınırlı istisnalar dışında, kurbanlarının saldırılarına uğramadılar. O halde, Avrupa ve uzantılarının 11 Eylül suçları karşısında şok olmalarına şaşdırmamak gerek; yüzyıllardır makûl davranış normları olağandışı bir şekilde çiğnendi.

11 Eylül'ün peşisıra gerçekleşen çok daha korkunç acılar karşısında kayıtsız kalmalarına, belki bir parça müteessir olmalarına da şaşdırmamak gerek. Kurbanlar alt tarafı sefil Afganlar –“medeni olmayan kabileler”di; Winston Churchill 80 yıl önce kimyasal silahların sadece “modern bilimin modern savaşa uygulanması” olduğunu ve “cephede kendini gösteren düzensizliğin hızla sona erdirilmesini sağlamak için” kullanılması gerektiğini anlayamayan yumuşak kalpli ahmakları “yufka yüreklilik”le suçlayarak, aralarında “canlı bir terör yaymak için” zehirli gaz kullanılmasını emrederken hor gördüğü Afganları böyle tanımlamıştı.

Bugün de benzer sözler duyuluyor. *New Republic*'in editörleri pek de uzun olmayan bir süre önce “Latin tarzı faşistler için... kaç kişinin katledildiğine bakılmaksızın” daha fazla askeri yardım çağrısı yapıyorlardı; buna gerekçe olarak ise “Salvadoran insan haklarından daha önemli olan yüksek Amerikan öncelikleri”nin gösteriyorlardı. Bu editörler şimdi –haklı olarak– “Kalıcı Özgürlük Operasyonu insani bir müdahale değildir” diyorlar: “Arkamızda bize karşı yapılan operasyonlar için artık bir üs olarak kullanılamayacak, kaos içerisinde bir ülke bırakırsak, o zaman gerekli bir amacı yerine getirmiş olacağız” ve böylelikle, 20 yıldır Afganistan’a yaptıklarını tamir etmeye çalışmak için “ulus-yapıcılığı saplantımızdan kurtulacağız”.

Pek azı bu derece aşağılık bir seviyeye batmak istese de, Afganlara yapılan zalimliğin pek az utanç belirtisi taşıdığı doğrudur. Bir nedenden ötürü: Bu tarz pratikler, tarih boyunca hırs ve tahakkümden başka hiçbir bahanenin mevcut olmadığı durumlarda bile çok yaygın bi-

çimde yaşanmıştır ve ödenen bedel sınır tanımaz. Bunun için çok sayıda tarihsel örnek bulunuyor;, bize hürmet etmemizin öğretildiği kutsal metinlerdeki otoriteden söz etmeye dahi gerek yok.

Zalimliklerin gönül rahatlığı içinde kabul edilisinin bir başka çehresi, Alexis de Tocqueville'in kıtada yaşanmış en büyük etnik temizlik suçlarından biri, Çerokilerin sürülüşü, onların gözyaşı bulutunu anlattığı raporunda hayretle betimlenmiştir: Çerokiler “karın yerde buz tuttuğu bir kışın ortasında”, “ağırbaşlı” bir cinayet ve aşağılama “gösterisiyle” ve “medeniyetin çöl boyunca muzaffer yürüyüşüyle” sürülürler. Alexis de Tocqueville, işgalcilerin insanları haklarından mahrum bırakabilmelerinden ve “görülmemiş bir saadette, sükunetle, yasal bir şekilde, insan sevgisiyle, kan dökmekten ve dünyanın gözünde en ufak bir ahlaki ilkeyi çiğnemenen” imha etmelerinden özellikle etkilenmiştir. İnsanları “insanlığın yasalarına bundan daha fazla saygı göstererek” yok etmek mümkün olamazdı diye yazar.

Bu, gözümüzün önünde yaşanmakta olanların oldukça yerinde bir tarifidir. Örneğin, Maslakh mülteci kampında yüz binlerce insan açlıktan kıvranıyor, her gece onlarca insan açlıktan ve soğuktan ölüyor. Bu insanlar, kendilerini ölesiye ihtiyaç duydukları yardımlardan mahrum bırakan bombardımandan önce bile ölümün sınırında yaşıyorlardı. Biz 11 Eylül'den üç ay sonra biraraya gelirken, Maslakh “unutulmuş bir kamp” olarak kalmaya devam ediyor. Deneysel gazeteci Christina Lamb, “Asya ve Afrika'nın pek çok yerindeki mülteci kamplarında ölümü ve acıyı gördükten” sonra, hafızasında kalan başka her şeyden çok daha “dehşet verici” manzarlara karşılaştığını bildiriyor. Yaşamların yok edilişi sessiz ve genellikle görünmezdir, böyle olması tercih edildiği için; ve kolaylıkla unutulmaya terk edilebilir, yine böyle olması tercih edildiği için. Lamb'in aktardığı “canlı dehşete” kolaylıkla müsamaha gösterilmesi sadece güçlünün zayıf ve savunmasız olanın hakkından nasıl geldiğini, yani bunu önemsiz bir şeymiş gibi yaptığını gösteriyor.

Mevcut planlamanın öncülleri hakkında hiçbir yanılısma içine girmeye hakkımız yok. Afganistan'daki savaşın planları, bombardıman tehdidinin ve bunun gerçekleşmesinin sonucunda açlık, hastalık ya da doğrudan ateş altında kalarak ölebilecek Afganların sayısında müthiş bir artış olacağı şeklindeki tartışmasız varsayıma dayanmıştır. Basın kayıtsızca bu sayının %50 oranında artmasının beklendiğini, yaklaşık 7.5 milyona ulaşacağını yazmıştır: Ölme ihtimali olanlara 2.5 milyon insanın daha eklenmesi. Gıda ve diğer yardımların teslim edilebilmesi için bombardımanın durdurulması çağrıları yorum yapılmadan terslenmiş, çoğu zaman haber bile yapılmamıştır. Bu çağrılar üst düzey BM görevlilerinden, başlıca yardım kuruluşlarından ve olup bitenleri bilebilecek durumda olan başka kesimlerden gelmiştir. Eylül sonunda, Dünya Gıda Örgütü (FAO) tehdit konusu askeri operasyonun başlaması halinde 7 milyondan fazla insanın açlıkla karşı karşıya kalacağı uyarısında bulunmuştur. Bombardıman başladıktan sonra ise, "insani felaket" tehdidinin son derece "ciddi" olduğunu ve temin edilen tahılın %80'i ekilemediği için gelecek yıl etkilerin çok daha kötü olabileceğini söylemiştir.

Ne olacağını bilemeyiz. Ama planların dayandırıldığı ve uygulandığı, ve üzerinden yorumların üretildiği varsayımların neler olduğunu gayet iyi biliyoruz. Sonuç her ne olursa olsun, basit bir akıl yürütmeyle, bu varsayımlar gelecekte dünyanın nasıl bir biçim alacağı hakkında bize fikir veriyor. Yardımların hazır beklemesine ve teslimatı aksatan temel faktörün ilgi ve irade eksikliği olmasına karşın, mülteci kamplarında ve kırsal alanda ölümle pençelesenlere yiyecek ve diğer yardımları götürmek için pek az çaba sarf edilmesi de dahil olmak üzere, temel gerçekler gelişigüzel ve kayıtsızlıkla bildirildi.

Dahası, eğer tarihi bir kılavuz olarak kabul edersek, uzun vadeli etkiler bilinmeden kalacaktır. Olup bitenlerle ilgili haberler bugün kıt ve eksik; ve sonuçlar yarın araştırılmayacak. Bombalama hatası sonucu meydana gelen "yan hasarlar" suçunu, savaşın kaçınılmaz maliyetini haber yapmaya evet. Ama kaçışan Afganların bi-

linçli ve kasıtlı olarak yok edilmesini, böyle tasarlandığı için değil, fakat yaşayıp yaşamamaları hiç fark etmediği için sessizce ve görünmez bir şekilde öleceklerini haber yapmaya hayır. Giderek derinleşen bir ahlak bozukluğu söz konusu; eğer yürürken bir karınca-yı ezersek onu bile bile öldürmüş olmayız.

İnsanlar hemen açlıktan ölmezler; köklerle ve otlarla beslenebilirler, ve eğer kötü beslenen çocuklar hastalıktan ölürlerse bunun doğrudan sebebini belirlemek için kim girişimde bulunacak? Gelecekte bu konu şu hayati ilkeden ötürü gündem dışı kalacak: Oduka yerinde bir biçimde, yalnızca doğrudan öldürülenleri değil, fakat aynı zamanda düşmanlarımızın politikalarının bir sonucu olarak ölenleri de dahil ederek, resmi düşmanlarımızın suçlarını kılı kırk yararcasına hesaplamak için müthiş bir enerji harcamalıyız. Ve bir o kadar titiz çabayı da, kendi suçlarımız söz konusu olduğunda, De Tocqueville'i o kadar etkilemiş olan tavrı benimseyerek bu hesaplama işinden kaçınmak için sarf etmeliyiz. Bu ilkelere nasıl uygulandığını gösteren yüzlerce sayfalık ayrıntılı belgeler var; yine bunun da adeta tarihsel bir genel geçer doğru olduğunu sanıyorum. Eğer şu an yaşananlar farklı bir seyir izlerse, bu memnuniyetle karşılanacak bir sürpriz olacaktır.

Ve unutmamalıyız ki, bizler tüm bu olup bitenleri Mars'tan izlemiyoruz ya da Hun İmparatoru Atilla'nın suçlarını betimlemiyoruz. Hemen şimdi yapabileceğimiz çok şey var, tabii böyle davranmayı seçersek.

Gelecekte bizi bekleyen olası gelişmeleri farklı bir perspektiften araştırmak için, gelin yıkıcı güce başvurmanın karşısında başka alternatiflerin olup olmadığını soralım. Yıkıcı güce başvurmak, caydırıcı hiçbir dışsal engel olmadığında ve itiraz gelmeyeceğinden emin olduklarında, emrinde ezici bir kuvvet olanların doğal olarak aklına gelen bir seçenektir.

Dikkat çekici, önemli alternatifler önerilmişti. Örneğin Vatikan tarafından, suçun boyutu ne olursa olsun, suçlara özgü önlemler temel alınarak hareket edilmesini önermişti: Eğer birisi benim evimi

soyarsa ve bunu kimin yaptığını bildiğimi düşünüyorsam, elime tüfeği alıp peşinden gitme ve bu arada yaşadığı çevredeki insanları gelişigüzel bir şekilde öldürme hakkına sahip olamam. Önde gelen askeri tarihçi Michael Howard tarafından da bir alternatif önerilmişti. 30 Ekim'de Afganistan'ın bombalanması üzerine "sert bir çıkış" yaptı. Bombardımanın başarılı ya da başarısız olması gerekçesiyle değil, tasarımı nedeniyle: gerekli olan "polis ve istihbarat birimlerinin sabırlı bir operasyondur", "üyelerinin yakalanıp uluslararası bir mahkemenin huzuruna getirilmesi gereken bir suç komplosuna karşı, tüm uluslararası camiyayı temsilen BM'nin himayesinde yürütülecek bir polis operasyonu". Tabii, 11 Eylül'den çok daha aşırı uluslararası terörizm eylemleri de dahil, daha önce yaşanmış örnekler de var. Tartışma götürmez bir örnek olarak ABD'nin Nikaragua'ya karşı terörist savaşını alabiliriz -tartışma götürmez diyorum, çünkü en yüksek uluslararası otoritelerin, Dünya Mahkemesi ve Güvenlik Konseyi'nin kararları söz konusuydu. Nikaragua'nın hukuki çözüm arayışları güçle yönetilen bir dünyada başarısızlığa uğradı; ama ABD benzer bir yolu izlemeyi seçseydi ona kimse engel engel olmazdı.

Faillerin yakalanıp cezalandırılması gibi meşru hedeflere şiddete başvurmadan ulaşılamaz mıydı? Belki. Taliban'ın iade konusunu tartışma teklifi yapmasının ciddi olup olmadığını bilmemizin hiç bir yolu yok, çünkü az önce bahsettiğimiz nedenlerden ötürü bu gibi teklifler dikkate alınmadı. Aynı şey çok daha sonradan akla gelen, Taliban rejimini devirme düşüncesi için de geçerli. Bu, pek çok Afgan için olduğu kadar dünyanın çeşitli yerlerinde gaddar rejimler ve berbat bir baskı altında acı çeken başka sayısız insan için de öncelik taşıyan bir şeydir.

Alternatifler öneren bazılarında ve yaşadığımız duruma benzer daha önceki pek çok örnekten birisinden söz ettim. Peki ya araştırılması gereken en önemli yer hakkında ne biliyoruz: Afganistan halkının tutum ve düşünceleri ne? Onların görüşünün ne olduğunu tespit etmek hiç kuşkusuz zor bir iş, ama tümüyle imkânsız değil. İlerleyebileceğimiz bazı makûl yollar var.

Ekim sonunda Peşavar'da, bir kısmı sürgün olan, bir kısmı sınırı binbir güçlkle geçerek gelen, hepsi Taliban rejimini devirmeye kararlı 1.000 Afgan liderinin bir araya geldiği toplantıyla başlayabiliriz. *New York Times* "kabile yaşlıları, İslam âlimleri, huysuz siyasetçiler ve eski gerilla komutanları arasında görülmemiş bir birlik gösterisiydi" diye yazdı. Hep bir ağızdan "ABD'yi hava akınlarını durdurmaya çağırdılar", uluslararası medyadan "masum insanların bombalanmasını" durdurmak için çağrıda bulunmasını istedikler ve "ABD'den, Afganistan'ı bombalamaya bir son vermesini" talep ettiler. Nefret edilen Taliban rejiminin alaşağı edilmesi için başka araçların kullanılmasını istedikler ve bunun kitlesel kıyımlara ve yıkımlara neden olmadan başarılabileceğine inandıklarının altını çizdiler.

Washington'da oldukça itibar gören Afgan muhalif lider Abd ül Hak tarafından da benzer bir mesaj gönderilmişti. Afganistan'a görünürde hiçbir ABD desteği olmaksızın girmeden ve ardından yakalanıp öldürülmeden hemen önce, bombardımanı kınamış ve kendisinin ve başkalarının "Taliban içinde bir ayaklanma yaratma" çabalarını desteklemeyi reddettiği için ABD'yi eleştirmişti. Bombardımanın bu çabalar için "büyük bir engel" teşkil ettiğini söylemişti. İkinci dereceden Taliban komutanları ve eski mücahit kabile yaşlıları ile bağlantı içinde olduğunu bildirmiş ve bu temasların nasıl ilerletilebileceğini tartışmıştı. ABD'yi, bombardımana devam ederek bu çabaları engellemek yerine, kendilerine mali ve diğer şekillerde destek vermeye çağırmıştı.

Abd ül Hak şunları söylemişti: "ABD güç gösterisi yapmaya, bir zafer daha kazanmaya ve dünyadaki herkesi korkutmaya çalışıyor. Afganların çektiği acıları ya da kaç insan kaybedeceğimizi umursamıyor. Ve biz bundan hoşlanmıyoruz. Çünkü Afganlar şimdi bu Arap fanatikleri yüzünden acı çeker hale getirildiler, ama biz bu Arapları 1980'lerde Afganistan'a kimlerin getirdiğini, silahlandırdığını ve onlara bir üs sağladığını iyi biliyoruz. Bunu yapanlar Amerikalılar ve CIA idi. Ve tüm bu zaman boyunca Afganlar bu Araplar ve müttefikleri nedeniyle acı çekerken, bu işleri yapan

Amerikalıların hepsi madalyalar aldılar ve iyi mevkilere getirildiler. Şimdi Amerika saldırıya uğrayınca, bu işi yapan Amerikalıları cezalandırmak yerine Afganları cezalandırıyor.” Bu sözlerin değeri tartışılabilir, ama ben dikkate alınması gereken çok şey olduğunu düşünüyorum.

Afganların görüşleri hakkında aydınlanmak için başka yerlere de bakabiliriz. Nihayetle, Afgan kadınlarının kaderi hakkında gecikmiş bir ilgi uyandı. First Lady bile ilgi göstermeye başladı. Belki bir gün bunu, Orta ve Güney Asya'nın başka yerlerindeki kadınların kötü durumuna yönelik bir ilgi takip eder. Kadınların durumu ne yazık ki başka yerlerde, ve hatta parlak demokrasilerde bile Taliban rejimi altındaki yaşamdan çok farklı değil. Bakmayı tercih edersek, bu meseleler hakkında çok sayıda güvenilir ve uzmanlığa dayalı kaynak mevcut. Ve geçmiş pratiğin bu derece radikal bir şekilde terk edilmesi, Taliban uygulamaları hakkında açıkça dile getirilen öfkeye, tam da ABD propaganda amaçlarına hizmet ettiği şu sırada en azından itibar kazandıracaktır. Tabii aklı başında hiç kimse, ABD'nin bu ve başka korkunç suçları düzeltmek için ABD'nin müttefiki ya da uydusu olan ülkelere askeri müdahalede bulunması gerektiğini savunmaz. Bu sorunlar son derece çetindir, içerde çözümleri gerekir ve dış unsurların yardımı ancak ikiye bölünmüş ve bencilce değil, yapıcı ve dürüst ise anlamlı bir rol oynayabilir.

Fakat Afganistan'da kadınların gördüğü kaba muamele, gerisindeki nedenler ne kadar sinik olursa olsun sonunda hak ettiği ilgiyi gördü. Fakat, öncelikle dikkate alınması gereken Afgan kadınlarının siyasi seçenekler karşısındaki tutumlarıdır. Bunlar şüphesiz önemli ölçüde değişkenlik gösteriyor ve araştırılması da kolay değil. Ama Maslakh'ta kadınların bombardımana şükretmekte mi olduklarını, yoksa daha ziyade, bombardıman tehdidi altında evlerinden kaçıp sefil mülteci kamplarına sığınan ve “zalim Amerikalılar bile yıkılmış ülkemiz için birazcık merhamet göstermeli” diyerek acı umutlarını seslendiren ve zaten ölüm ve felaket getirmekte olan bombardıman tehdidinden sakınan insanlarla hemfikir mi olduklarını tespit etmek tümüyle imkânsız olmamalı. Ve Afgan ka-

dınları her yerde sessiz değiller. Cesur kadınların oluşturduğu, 25 yıldır kadın hakları mücadelesinde ön cephede yer alan bir örgüt var, RAWA* (Devrimci Afgan Kadınları Birliği). Bu örgüt kayda değer çalışmalar yapıyor. Liderleri 1987 yılında Rus işbirlikçisi Afganlar tarafından öldürülmüştü**, ancak onlar ölüm riskini göze alarak Afganistan'da ve ülkenin yanıbaşında sürgünde çalışmalarına devam ettiler. Sözlerini hiç sakınmadılar. Örneğin, bombardıman başladıktan bir hafta sonra bir bildiri yayınladılar. Bu bildiri, Afgan kadınlarına dair endişeyi işine geldiği için değil, gerçek olduğu için ele alan her medya organında baş sayfa haberi olmayı hak ediyordu.

11 Ekim tarihli RAWA bildirisi "Taliban Afgan ulusunun ayaklanmasıyla devrilmeli" başlığını taşıyor ve şöyle devam ediyordu: "Yine, köktendinci cellatların ihaneti yüzünden, halkımız büyük bir savaş ve yıkım canavarının pençesine düşmüş durumda. Amerika, Usame ve onun Taliban işbirlikçilerine karşı uluslararası bir koalisyon oluşturarak ve 11 Eylül terörist saldırılarına bir misilleme olarak ülkemize karşı büyük bir saldırı başlatmış bulunuyor. ABD'nin yalnızca Taliban ve El Kaide'nin askeri ve terörist üslerinin vurulacağı ve eylemlerinin hassas şekilde seçilmiş hedeflere dönük ve ölçülü olacağı iddiasına karşın, son yedi gün içerisinde tanık olduklarımız, bu istilanın ülkemizdeki çok sayıda kadın, erkek, çocuk, genç ve yaşlı insanın kanını dökeceğine dair şüpheye yer bırakmıyor."

Bildiri, Afgan halkına yapılan "Taliban ve El Kaide belasından kurtulmak için topyekün ayaklanma" çağrısıyla devam ediyor: "Ülkemizin başına gelen felaketin tekrarlanmasını yalnızca bu önleyebilir."

25 Kasım'daki başka bir açıklamada, Uluslararası Kadınlara Karşı

* Revolutionary Association of the Women of Afghanistan

** RAWA'nın kurucu lideri Meena (1957-1987) Afganistan'ın Rus işgalinde olduğu dönemde, faaliyetleri nedeniyle hem Ruslar'ın hem köktendincilerin tepkisini üzerine çekti. İşgale ve onun kukla rejimine karşı çıktı. 1987'de, KGB'nin Afganistan'daki uzantısı KHAD'ın ajanları tarafından öldürüldü. -y.h.n.

Şiddetle Mücadele Günü'nde Islamabad'daki bir gösteri sırasında RAWA, ABD-Rusya destekli Kuzey İttifakı'nı "Taliban'inki kadar kötü bir insan hakları siciline sahip olduğu için" mahkûm etti ve BM'ye "Kuzey İttifakı'na değil, Afganistan'a yardım etmesi" çağrısında bulundu.

Belki de yıllardır özgürlük ve kadın hakları için mücadele eden Afganlar ülkelerini hiç tanımıyorlar. Ve belki ülkenin geleceğine dair sorumluluğu, birkaç ay öncesine kadar haritada Afganistan'ın yerini göstermekten aciz yabancılara, geçmişte ülkenin yok edilmesine yardım etmiş olan başkalarına ve onlara liderlik eden komutanlara terk etmeliler -bu komutanlar geçmişte en yüksek uluslararası otoriteler tarafından uluslararası terörizm nedeniyle mahkûm edildiler ve önde gelen başka terörist ülkelerin koalisyonu tarafından destekleniyorlar. Böyle olabilir mi diyelim; ama bu o kadar da açık değil.

Durum Irak savaşı, Irak muhalefetine marjinal muhalif dergiler dışında, medya ve fikir dergilerinde yer almasına izin verilmediği zamanları hatırlatıyor. Irak muhalefeti, ABD'nin Irak'ı bombalamasına şiddetle karşı çıkmış ve ABD'yi iç ayaklanma yoluyla Saddam'ı devirmek yerine askeri bir diktatörlüğü tercih etmekle suçlamıştı. I. Bush eski dostu Saddam ile yeniden işbirliği yapmaya başladığında, bu görüşlerin doğruluğu kamuoyu önünde teslim edilmiş oldu. I. Bush, bu kez doğrudan ittifak yaparak, Saddam'ın büyük zalimliklerini gerçekleştirmesini destekledi; canı diktatörü pekâlâ devirebilecek güneydeki bir Şii ayaklanmasını vahşice bastırmasında olduğu gibi. Ayaklanma tüm bölgeyi kontrol altında bulunduran ABD ordusunun dikkatli bakışları altında ezildi. Washington, asi generallerin, ele geçirilen Irak silahlarına erişmelerine izin vermeyi dahi reddetti. Bush yönetimi, Irak muhalefet liderleri ile görüşme yapmayacağını teyit etti. Saddam güneyli isyancıları ABD'nin rızasıyla katlederken, Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Richard Bouer 14 Mart 1991'de "onlarla siyasi toplantılar yapmamızın şu anki siyasetimiz açısından uygun olmadığını düşünüyoruz" şeklinde açıklama yapıyordu. Bu, uzun ömürlü bir hükümet siyaseti ol-

du. Aynı şey, gerçekleşmesi muhtemel diplomatik çözümlerin izlenmesi yerine kuvvet kullanımının tercih edilmesi için de doğrudur. Irak savaşını izleyen on yılda, günümüze kadar bu politikalar devam etti. Ve esas olarak Abd ül Hak'ın açıkça belirttiği nedenlerden ötürü, bu politikaların izlenmesi oldukça doğaldır.

Geleceğe dair olasılıkları değerlendirmenin başka bir makûl yolu da, bugünün komutanlarının 20 yıl önce ilk "terörizme karşı savaş"ı başlattıklarında yaptıkları eylemleri gözden geçirmektir. Orta Amerika'da, Güney Afrika'da, Ortadoğu'da ve Güneydoğu Asya'da hepsi bugünküne benzer kibirli ve ihtiraslı bir retoriğin eşliğinde neler yapmış olduklarına dair pek çok kanıt var. Bu utanç verici siciili bütünüyle gözden geçirmeye gerek yok. Açıkçası, muhtemel gelecek hakkında önemli dersler içeriyor; tıpkı bu sicilin -çok bariz şekilde bugünle ilgili olmasına karşın, ya da belki de öyle olduğu için- mevcut ve gelecek projeler hakkında methiyeler düzen koro tarafından gönül rahatlığıyla görmezden gelinmesi gerçeği gibi.

Korkunç bir onyıl olan 1980'lerin ardından kuvvet kullanımı için dış caydırıcı unsur ortadan kayboldu. Bu zafer kısa bir süre sonra yeni dehşetlerle lekelense de, Sovyet tiranlığının çöküşü kurbanları açısından önemli bir zafer ve özgürleşmeydi. Sonuçları başkaları açısından daha karmaşıktı. Soğuk Savaş sonrası dönemin temel özelliği çok çabuk açığa çıktı: Eskinin hemen hemen aynısı, ancak yenilenmiş bahaneler ve taktiklerle. Berlin Duvarı'nın yıkılmasından birkaç hafta sonra, ABD Panama'yı istila etti: Yüzlerce veya binlerce insanı öldürdü, iki Güvenlik Konseyi kararını veto etti ve bir haydudu kaçırdı -bu haydut CIA bordrosundan maaş alırken işlediği suçlardan ötürü ABD'de hapse atıldı, başını derde sokan esas şey ise itaatsizlikti. Olaylar son derece alışıldık bir seyir izledi, ancak bazı farklar vardı. Bunlardan biri, Reagan yıllarında dışişleri bakanlığı görevlisiyken işlenen suçlardan sorumlu olmakla itham edilen ve şimdi Ulusal Güvenlik Konseyi'ne (National Security Council insan hakları uzmanı olarak atanmış bulunan Elliot Abrams tarafından ifade edilmişti. Abrams, istila sırasında ABD'nin bunca yıldır ilk defa Rus tepkisini dikkate almadan güç

kullanımına başvurabildiğini kurnaz bir tavırla dile getirmişti. Başka yeni bahaneler de vardı: Müdahale, Texas Harlingen'den iki günlük yürüyüş mesafesinde olan Managua'da harekete geçen Ruslara karşı değil, İspanik* uyuşturucu kaçakçılarına karşı öz savunma amacıyla yapılmıştı.

Birkaç ay sonra, Bush yönetimi yeni Savunma Bakanlığı bütçesini sundu; bu olay özel bir öneme sahipti, çünkü "Ruslar geliyor" bahanesine sarılma imkânı olmadan sunulan ilk bütçeydi. Yönetim tıpkı eskisi gibi ve kısmen aynı nedenleri ileri sürerek, devasa bir askeri bütçe istedi. Böylelikle, bu dev bütçe "savunma sanayi altyapısı"nı (yüksek teknoloji endüstriyi) desteklenmesi için ve "özgür dünyanın bu can alıcı bölgedeki enerji arzına bağımlılığı" nedeniyle, öncelikle Ortadoğu'ya yönelik müdahale güçlerini muhafaza etmek için gerekiyordu. Fakat bir değişiklik vardı: Şimdi yararsız olduğu kabul edilen onlarca yıllık propagandanın aksine, bu can alıcı bölgede doğrudan askeri girişim gerektirmiş olan "çıkarlarımıza yönelik tehditler", "Kremlin'in insafına terk edilemez"di. Söz konusu tehditler Saddam'ın insafına da bırakılamazdı: Bağdat kasabı hâlâ değerli bir dost ve müttefikti ve henüz itaatsizlik suçunu işlememişti. Tehdit daha ziyade ve her zaman olduğu gibi yerel milliyetçilikti. Daha büyük tehdidin yarattığı korku da ortadan kalkmıştı. "Arkaplanda süper güç rekabeti olmasa bile", tüm dünya üzerinde mutlak askeri hâkimiyet kurmamızı zorunlu kılan Ruslar değil, fakat daha ziyade üçüncü dünya güçlerinin "artan teknolojik gelişmişlikleriydi". Soğuk Savaş boyunca yaşanan karşı karşıya gelişler hiç şüphesiz her zaman arkaplandaydı, ama bu bir nedenden çok bir bahane işlevi görüyordu; tıpkı Rusların kendi sahalarındaki suçlarını haklılaştırmak için ABD tehdidine sığınmış olmaları gibi. Geleneksel bahaneler kullanışlı olmaktan çıktığı için, örtük olarak kabul edildiği gibi, artık gerçek düşman Güney'deki "radikal" denilen bağımsızlıkçı milliyetçiliktir. Belgeler ve tarihsel kayıtlar bu yargıyı destekleyen çok sayıda kanıt sağlıyor.

Dünyanın kontrol edilmesinde küçük ortağın çöküşünün başka bir

* İspanyolca konuşan Amerikalılar. -y.h.n.

sonucu da, iki blok dışında bağlantısız olmak için her türlü manevra alanının ve bu alanın sağladığı sınırlı bağımsızlığın ortadan kalkmasıydı. Bir gösterge, dış yardımların keskin bir şekilde azalmasıdır; bu konuda, özellikle ABD'nin siyaseti radikal bir değişim geçirmiştir. ABD yardımının stratejik nedenlerle zengin bir ülkeye ve aynı işteki ortaklığı nedeniyle Mısır'a giden en büyük kısmını hesaba katsak bile, bu kategori neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Dış yardım konusundaki seçeneklerin azaldığı herkesçe kabul edilmektedir. Malezya Cumhurbaşkanı Mahatir şunları söylerken aslında pek çok ülke adına konuşmaktadır: "Paradoks olarak, her zaman anti-komünist olan bizim için en büyük felaket komünizmin çöküşü olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi bizi sahip olduğumuz tek kaldıraçtan, taraf değiştirme seçeneğinden mahrum bırakmıştır. Artık yüzümüzü dönebileceğimiz kimse kalmadı." Aslında bu, bir paradoks değil, gerçek dünya tarihinin doğal akışı.

Benzer korkular çok yaygın bir şekilde ifade edildi. Körfez Savaşı tüm Güney'de diplomatik seçeneklerden kaçınan gereksiz bir güç gösterisi olarak şiddetle kınanmıştır; o zaman böylesi bir yorumu haklılaştıran çok sayıda kanıt mevcuttu, bugün ise daha da fazlası mevcut. Abd ül Hak'ın bugün söyledikleri, daha o zamanlar pek çok kişi tarafından fark edilmişti: ABD "itibar" sağlayarak "güç gösterisi yapmaya, bir zafer daha kazanmaya ve dünyadaki herkesi korkutmaya çalışıyor." Irak'a bombalar ve füzeler yağarken George Bush'un kibirle söylediği gibi, ezici bir askeri güce başvurmak, "bizim dediğimiz olur" siyasetini kanıtlamak için tasarlanmıştı. ABD birdenbire "istikrar"ı -ABD gücünün çıkarlarını hâkim kılmak için kullanılan şifreli bir kelime- güvence altına almak için Saddam'ın canice şiddetini yeniden desteklemeye başladığında, bu mesajı kavramamış olanların söyleyecek bir şeyleri olmaması gerekir. Sao Paulo'lu Kardinal Paulo Evarista Arns, Güney'deki genel ruh halini gayet iyi yakalamıştı: Arap ülkelerinde "milyonlarca yoksul bu askeri saldırganlığı mahkûm ederken, zenginler ABD hükümetinin yanında saf tuttular." Ve şöyle devam etmişti: Bütün üçüncü dünyada "nefret ve korku hâkim: acaba bizi istila etmeye ne zaman karar verecekler", ve hangi bahaneyle?

Sırbistan'ın bombalanmasına karşı gösterilen genel tepki benzerdi. Ve yine, barışçıl seçeneklerin izlenmesinin mümkün olduğu, bu şekilde acı ve ıstırapın önüne geçilebileceği konusunda çok fazla kanıt var. Sırbistan örneğinde, bombardımanın gerisindeki gerekçelerin "itibar" tesis etmek ve "istikrar" temin etmek olduğu resmi olarak ve defalarca ilan edilmişti. İkincil bir amacın, (Sırp'ların duyurulmayan itirazları üzerine) gözlemcilerin çekilmesinin ardından ve hemen bombardımandan sonra başlayan etnik temizliği ve zalimlikleri önlemek olduğu iddiasını ciddiye almak güç gözüküyor. Müdahaleye komuta eden generalin bombardıman başlar başlamaz basına bildirdiği gibi, etnik temizlik "öngörülebilir" bir sonuçtu. Daha sonra general, savaşın etnik temizliği önlemek gibi bir amacı olduğundan haberdar olmadığını tekrarladı. Dışişleri Bakanlığı, OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), İngiliz Hükümeti ve diğer Batılı kaynaklardaki zengin belgelere dayalı kayıtlar bu yargıları güçlendiriyor. Konu hakkındaki geniş literatürde söz konusu aydınlatıcı kayıtlara bu kadar tutarlı bir şekilde hiç değinilmemesinin nedeni belki de budur. En sadık uydu devletlerde bile bombardıman, geleneksel tarzda "ahlaki doğrulukla maskelenen" klasik gözdağı verme diplomasisine geri dönüş olarak kınıldı (hiç de marjinal bir ses olmayan saygın İsraili askeri analist Amos Gilboa).

Amerikalılar dünya kamuoyunun görüşünden ve bu tip meseleler hakkındaki kritik tartışmalardan özenle korunuyorlar, ama bu sınırlamaları muhafaza ederek kendimize iyilik yapmış olmuyoruz.

Planlamacıların düşünce tarzını açık seçik gösteren kamuya açık belgeleri görmezden gelerek de kendimize iyilik yapmış olmuyoruz. Şunu çok iyi anlıyorlar ki, dünya ekonomik olarak -Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya'nın kabaca karşılaştırılabilir ölçüdeki güçleri dikkate alındığında- üç kutuplu olabilir; ancak şiddete başvurma ve tahrip etme kapasitesi bakımından köklü bir şekilde tek kutupludur. Ve yaşamın bu gerçeklerinin planlamaya esaslı bir şekilde dahil olduğunu keşfetmek şaşırtıcı olmamalı.

* Organization for Security and Co-operation in Europe

11 Eylül'den önce bile, ABD "savunma" için -ki genellikle "saldırı" anlamına gelir- kendisinden sonra gelen 15 ülkenin toplam harcamasından daha fazla harcama yapıyordu. Ve gelişmiş askeri teknoloji alanında çok daha önde bulunuyor. Yönetim çok geniş bir önlemler dizisini dayatmak için halkın korku ve acısını sömürürken, askeri bütçe 11 Eylül'den sonra çok keskin bir şekilde arttırıldı. "Vatanseverlik" silahına başvurmadan, bu önlemlerin halkın muhalefetine yol açacağını biliyorlardı. Tabii ki güçlüler "vatanseverliği" pek ciddiye almadılar; pasif ve itaatkâr olması gerekenler geri kalanlardı. Bu önlemler, "muhafazakârların" derinden bağlı oldukları çok güçlü devletin otoritesini arttırmaya yönelik çeşitli araçlar içermektedir. Bunlar arasında, ABD ve dünyanın geri kalanı arasındaki devasa askeri eşitsizliği iyice pekiştirmek üzere tasarlanmış askeri harcamalardaki yüksek artışlar var. 1967 tarihli Atmosfer Dışı Uzay Anlaşması'nın* ve diğer uluslararası yükümlülüklerin altını oyan ve "silahlanma yarışını" uzaya doğru genişletmeyi -bu durumda tek bir yarışmacısı olan bir "yarış"- amaçlayan planlar da buna dahil. Balistik Füze Savunması** (BMD) işin yalnızca küçük bir kısmı ve bunun dahi bir saldırı silahı olduğu anlaşıyor. RAND Şirketi, Çinli yetkililerin yalnızca düşüncelerini değil, fakat sözlerini de tekrarlayarak, Balistik Füze Savunması'nın "sadece bir kalkan olmadığını, fakat eylemi olanaklı kılan bir sistem olduğunu" açıkladı. Strateji analistleri bu programı gerçekçi bir şekilde, ABD "hegemonyası"nı tesis etmenin bir aracı olarak tarif ediyorlar ve kendilerinden önceki çok sayıda seçkin analistin görüşlerini tekrarlayarak, dünyanın buna ihtiyacı olduğunu açıklıyorlar.

Kapsamı çok geniş olan uzayın askerileştirilmesi programları, üst düzeydeki devlet belgelerinde devlet gücünün genişletilmesinin bir sonraki doğal adımı olarak açıklanıyor. Clinton'un Uzay Komutanlığı şu gözlemde bulundu: Ordular ve donanmalar ticari çıkarları ve yatırımları korumak için icat edildiler, ve aynı amaçların ta-

* Outer Space Treaty

** Ballistic Missile Defence

kip edilmesi için bir sonraki mantıki sınır uzaydır. Ama bu sefer bir farklılık olacak. Almanya, İngiliz donanmasına karşı koyabiliyordu, ki bunun burada tartışmamıza gerek olmayan sonuçları oldu. Fakat, iddia edildiğine göre, ABD o kadar muazzam bir güce sahip olacak ki, ona karşı koyabilecek bir güç olmayacak.

Ezici hâkimiyet gayet iyi bilinen teknik nedenlerden ötürü bir zorunluluk. Balistik Füze Savunması bile, potansiyel bir hasmın uyduları vurmaya yönelik silahlarının etkisiz kılınmasını gerektiriyor. O halde ABD'nin, gelecekte bu derece basit bir silahın bile mevcut olmamasını sağlayarak, "tam ölçekli hâkimiyet"i başarması gerekiyor. Demir bir yumruğa başka nedenlerden ötürü de ihtiyaç var. ABD askeri planlamacıları, istihbarat çevrelerinin ve bağımsız uzmanların şu değerlendirmesini paylaşıyor: Yanıltıcı bir şekilde "küreselleşme" olarak adlandırılan şey -doktrinin aksine, ancak gerçekliğe uygun olarak- "sahip olanlar" ile "sahip olmayanlar" arasındaki uçurumun genişlemesine yol açacak. Ve kuralara uymayan unsurları denetim altında tutmak gerekecek: Korkuyu teşvik ederek ya da belki de uzaydan fırlatılan yüksek derecede yok edici ölüm makinelerini gerçekten kullanarak. Bunlar, muhtemelen nükleer güçle çalışan, aşırı derecede hassas bir otomatik kontrol sistemine sahip silahlar olacak. Böylelikle ticarete "normal kaza" olarak adlandırılan şeyin meydana gelme olasılığını arttıracaklar: Bütün karmaşık sistemlerde ortaya çıkabilecek öngörülemez hatalar.

Bu programların kontrol edilmesi mümkün olmayan felaket olasılığını büyük ölçüde arttırdığı kabul ediliyor. Fakat bu bile, hegemonyayı insan hayatının sürmesinden daha öncelikli bir sıraya yerleştiren baskın kurumların ve ideolojinin çerçevesi içinde tamamen rasyonel bir niteliğe sahiptir. Bunun Soğuk Savaş tarihi boyunca ve daha öncesinde çok sayıda örneği var. Bugünkü fark tehlikelerin çok daha büyük olması. İnsan türünün geleceğinin risk altında olduğunu söylemek abartma olmayacaktır.

Mevcut eğilimlerin devam etmesi durumunda, bunlar bana gele-

cek hakkındaki gerçekçi ihtimallerin bazıları olarak görünüyor. Fakat bunların meydana gelmesi için hiçbir neden yok. İyi haber, hüküm süren otorite sistemlerinin kırılgan olması ve bunu onlar da gayet iyi biliyorlar. Sert ve gerici programları kurumlaştırmak ve tüm dünyada benzeri görülmemiş ve son derece cesaret verici yollarla oluşmakta olan halk hareketlerini bastırmak amacıyla bugün ortaya çıkan fırsat penceresini sömürmek için büyük çaba gösteriliyor. Bu çabalara yenik düşmek için hiçbir neden yok, ve yenik düşmemek için her türlü nedene sahibiz. Çok fazla sayıda tercih ve seçenek mevcut. Gerekli olan, her zaman olduğu gibi, bunların takipçisi olmak için irade ve adanmışlık.

8 Aralık 2001

HEGEMONYA, TERÖRİZM VE ALTERNATİFLER

Söyleşi: Stephen R. Shalom

Politika yapıcılarının sağlam kanıtlara dayanarak düşündükleri gibi insani bir felakete yol açabilecek olan Afganistan'daki savaş, makûl bir alternatif olmasa bile ahlak dışıdır. Buna karşın siz ve sizin gibi savaşı eleştiren diğer kişilere sıkça alternatiflerin neler olabileceği soruldu. Alternatifleri biraz daha ayrıntılı bir şekilde ele almak ve bunlara açıklık kazandırmak için yanıtlarımızı dinlemek istiyorum.

ABD'nin, Taliban'ın Bin Ladin'i yargılaması için üçüncü bir tarafa iade etme tekliflerini geri çevirdiğine dikkat çekmiştiniz. Açık ki, ABD savaştan başka bir çözüm hedeflemedi. Fakat bu, savaşa karşı hakiki barışçıl alternatifler olmadığını göstermiyor. Eğer Taliban Bin Ladin'i teslim etmiş olsaydı, bu muhtemelen Washington'un Afganistan sınırlarına büyük bir askeri güç yığmasıyla bağlantılı olurdu. ABD'nin barış açılımlarını reddetmesi Washington'un savaş tercihini ortaya koydu; fakat bu, olgu zorlayıcı bir gücün olmaması durumunda 11 Eylül'ün faillerinin adalete teslimini sağlayacağını göstermiyor. (Ve aynı şey, ABD'nin savaşı engellemek üzere tasarlanmış tavizler vermeyi reddettiği başka örnekler için de söylenebilir: 1990-91'de Saddam Hüseyin ya da 1999'da Sırbistan bu tür tavizler talep etmişlerdi.)

Bunların hiçbirisi bu savaşları haklı kılmıyor, ama barışçıl araçların terörizmle gerektiği gibi mücadele edip edemeyeceği sorusunu

gündeme getiriyor (veya, daba doğrusu, belirli bir terörizmle; çünkü ABD'nin "terörizme karşı savaşı" yalnızca düşmanlarının terörizmini hedefliyor, müttefiklerinin ya da bizzat Washington'un terörizmini değil.)

Bunlar ve bunlardan çıkabilecek olanlar zorlu sorular ve üzerinde dikkatle düşünmeyi hak ediyorlar. Bazı endişeleri ifade ederek, bu soruları adım adım gözden geçirmeye çalışacağım ve belirli yanıtlar vermeye çalışmadan, yanıtları ararken içinde ilerleyebileceğimiz bazı yolları ana hatlarıyla ortaya koyacağım.

İki aşikâr ama önemli noktayı sadece bir çerçeve olarak tekrar belirtmekle başlamak belki yararlı olabilir:

1) Eğer hasımlara uygulanması gereken bazı ilkeler öneriyorsak, o zaman bu ilkelerin bize de uygulanmasını kabul etmeliyiz -gerçekte, şiddetle ısrar etmeliyiz.

2) Kuşkusuz olgularla ilgili sorular üzerinde enine boyuna düşündüğümüz kendi yargılarımıza ulaşmayı hedeflemeliyiz. Fakat bunu yaparken, kendi görüşlerimizle -bunları çok ikna edici bulsak da- eyleme dönük öneriler arasında çok uzun bir adım olduğunu kabullenmeliyiz. Önerilen eylemlerin büyük ölçekli insani sonuçları olduğunda -örneğin belirli bir ülkenin bombalanması- bu adım bir argüman ve üstelik sağlam bir argüman gerektirir.

Bu arkaplanla, şimdi sorularda gündeme getirilen çok önemli meselelere dönelim.

İlk önce, birisinin şu soruyu sorduğunu varsayalım: "Savaşa karşı hakiki barışçıl alternatifler" var mıydı? Soruyu yanıtlamadan önce, açıkça, uygun bir şekilde formüle edilip edilmediğini gözönüne almamız gerekir. Sorunun sorulduğu haliyle, eğer barışçıl araçlar başarısız kalırsa, ABD'nin amacına ulaşmak için savaşa başvurmaya hak kazanacağını varsaydığı görünüyor -ki bu durumda amaç, 11 Eylül'ün şüphe edilen faillerini ve onlarla bağlantılı olanları öldürmek veya yakalamaktır. Fakat her ikimiz de ABD'nin savaşa başvurmaya hakkı olduğu iddiasını reddediyoruz. Başta işaret etti-

ğiniz gibi, mevcut koşullar altında, “makûl alternatifler olmasa bile, savaş ahlak dışı olacaktır.” Bununla birlikte, birisinin bu iddiayı kabul ettiğini ve dolayısıyla soruyu formüle edildiği gibi sorduğunu varsayalım. Burada birinci nokta gündeme geliyor: Bu iddianın bize dönük olarak da geçerli olmasını kabul ediyor muyuz? Nikaragua ya da Küba'nın (kolaylıkla başka ülkeleri de sayabiliriz), kendilerine karşı suç işlemiş ve ABD'de iade edilmemek üzere korunan şüpheli failleri öldürmek veya yakalamak için kitlesel bir şiddete başvurmaya hakkı var mıydı? Bu suçlar, maalesef rahatlıkla 11 Eylül'le karşılaştırılabilecek büyüklüktedir.

Dünya Mahkemesi'nin kararı ve Güvenlik Konseyi'nin bunu destekleyen (veto edilmiş) kararları nedeniyle Nikaragua'nın durumu özellikle açıktır ve aslında tartışmaya meydan vermez. Ama daha düşük dozda bir durumu ele alalım. Daha düşük dozda derken, terörizmle suçlananların ABD liderleri değil (ki bunların arasında, şimdi, Washington'un geçen 20 yılda ilan ettiği ikinci “terörizme karşı savaşı” yürütenler bulunuyor), fakat sadece ABD tarafından himaye edilen kişiler olduğu bir durumu kastediyorum. Tarih denetlenebilen deneyler yapma imkânı vermiyor, ama bu durumlar –ki sayıları oldukça fazladır– tartıştığımız durumla yakın benzerlikler taşıyorlar.

Haiti'yi alalım. ABD Emmanuel Constant'ın iade edilmesini kabul etmiyor. Constant 1990'ların başında askeri cunta döneminde binlerce kişinin vahşice öldürülmesinden sorumlu olan paramilitar güçlerin lideriydi ve I. Bushve Clinton bu cuntayı o kadar da gizli saklı olmayan bir şekilde destekliyorlardı. Constant'ın suçlu olduğu kuşkuyla yer bırakmayacak kadar açıktır. Haiti'de bir mahkeme tarafından giyabında mahkûm edildi. Seçilmiş hükümet defalarca ABD'ye iade edilmesi çağrısında bulundu ve 30 Eylül 2001'de, askeri darbenin yıldönümünde bu çağrısını tekrarladı. İade talebi reddedildi; muhtemelen, boyutları hiç de küçük olmayan terör dönemi sırasında ABD hükümetiyle bağlantıları hakkında ifşa edebileceği şeylerden kaygı duyulduğu için. Haiti'deki terör dönemi, nüfusa oranla, büyük gaddarlıklara sahne olmuştu.

Karşılaştırma yapmak için, yabancı bir ülkenin, diyelim Irak'ın ABD'de diğer korkunç zulmlerinin yanı sıra, yüz binlerce insanı katleden terörist güçleri desteklediğini düşünün. Tam da binlerce Amerikalı'nın Taliban tarafından himaye edilen şüphelilerce öldürülmesi büyük bir öfke yaratmışken, iade talebi yalnızca reddedilmekle kalmadı, görmezden de gelindi; basında sözü bile edilmedi. Bu durumda, Haiti'nin "savaşa karşı hakiki barışçıl alternatifi" olmadığı sonucuna mı varacağız? Ve Haiti'nin ABD'ye karşı savaşacak gücü olmadığı için, başka araçlara, belki biyoteröre veya binaları havaya uçurmaya, belki de ABD'ye gizlice sokulmuş olabilecek küçük nükleer silahlara başvurmaktan başka alternatifi olmadığı sonucunu mu çıkaracağız? Hiçbirimiz bu durumda ya da buna benzer daha uç durumlarda böylesi bir sonucu kabul etmeyiz. O halde tartıştığımız durumda sonucu kabul mu etmeliyiz? Bu da ha ilk bakışta birinci ilkenin ihlal edilmesi olacaktır.

Bunu bir kenara bırakalım ve genellikle dile getirilen örtük iddiayı kabul edelim: Eğer "hakiki bir alternatif" yok idiyse, yani Taliban'ı Bin Ladin ve yardımcılarını iade etmeye zorlayacak başka bir yol bulunamadıysa, ABD'nin güç kullanma tehdidinde veya güç kullanımına başvurmaya hakkı vardı. Şimdi olgusal soruya geri dönüyoruz: Bir alternatif var mıydı? Burada da öncelikli bir sorunla karşılaşıyoruz -bu konuda hemfikir olduğumuzdan eminim, ama yine de sadece açıklık için belki bu sorundan söz etmeye değer. İade etme için bir prosedür vardır. Birinci adım şüpheliyi iade etmeye zorlayacak kanıtlar sunmaktır. Buradaki durum Haiti'den veya kontra savaşından ya da Mongoose Operasyonu'ndan ve bundan sonra ABD tarafından Küba'ya karşı gerçekleştirilen terörden oldukça farklıdır. Ve buna benzer, kanıtların açık ve tartışma götürmez olduğu birçok durumdan da farklıdır. Belki ABD'nin Bin Ladin hakkında iade etmeye zorlayıcı kanıtları vardı, belki de yoktu. Ama ABD kararlı bir biçimde Taliban'a herhangi bir kanıt sunmayı reddetti, aslında iade talebinde bulunmayı bile reddetti. Çünkü muhtemelen bu hiçbir otorite olmaksızın hareket etmek konusundaki emperyal ayrıcalığına bazı sınırlar getirmeyi çağrıştıracaktı. Talep edilen şeydi: Onu teslim edin, yoksa sonuçlarına katla-

nırsınız; ve eğer teslim ederseniz, sizi kendi halinize bırakabiliriz (Taliban rejimini devirmek sonradan akla gelen bir fikirdi). Hiçbir hükümet ve kesinlikle ABD, aşırı bir şiddet tehdidi karşısında mecbur kalmadıkça, böyle bir talebi hiçbir zaman kabul etmez. O halde, eğer talep buysa -ki öyleydi- böylesi bir tehdide karşı alternatif yoktu. Ama bu şiddet tehdidi ya da uygulanması için haklı bir gerekçe oluşturmaz.

Bu konuyu bir yana bırakırsak, Taliban şiddet tehdidi olmadan Bin Ladin ve diğerlerini teslim eder miydi? Benim yargım da sizinki gibi: Çok büyük ihtimalle hayır. Ama gerçekten bilmiyoruz, çünkü hiçbir çaba gösterilmedi ve belirsizlikler içerse de Taliban'ın çeşitli teklifleri hemen geri çevrildi. Benzer sorunlar daha önceki yıllar için de ortaya çıkıyor. Fakat yargımıza güvenssek bile ikinci ilke gündeme gelir. Bir şekilde argümanın eksik halkasını yerine koymadan sonuca ulaşamayız. Bu da kolay görünmüyor.

Benzer değerlendirmelerin Saddam Hüseyin'in durumunda da gündeme geldiğini düşünüyorum. Ağustos 1990'da, Irak Kuveyt'i işgal ettikten sonra, I. Bush yönetiminin en büyük korkusu şuydu: Kuveyt'te "kendi kukla yönetimini bırakarak Irak'ın önümüzdeki birkaç günde geri çekileceği" ve "Arap dünyasındaki herkesin memnun olacağı" (Genelkurmay Başkanı Colin Powell). Yani, Saddam ABD'nin Panama'da yaptığının aynısını yapacaktı, şu istisna ile ki, Latin Amerika durumdan hiç memnun değildi. Bu beklentiler doğru muydu? Saddam'ın Ağustos'tan Ocak 1991'in ilk günlerine kadar sonradan ortaya attığı uzlaşmaya dayalı geri çekilme teklifleri gerçek miydi? Bilmiyoruz, çünkü bu teklifler hemen reddedildi ve neredeyse haber bile yapılmadı. Şunu öne sürmek makûl görünüyor: Eğer gerçek idiyse, söz konusu teklifler büyük bir gücün kullanılacağı ihtimaline dayanıyordu. Fakat bu bizi yine ikinci ilkeye getiriyor. Argümanın eksik halkası yerine konmadan, ancak şu sonucu çıkarabiliriz: Saldırganlığa karşı koymak için Güvenlik Konseyi aracılığıyla tehditler savurmak meşrudur. En fazla bu kadarı bana doğru gözüküyor.

Benzer şekilde, Sırbistan örneğinde, 78 günlük bombardımana gerek kalmadan diplomatik araçlarla Haziran 1999 anlaşmasına benzer bir anlaşmaya -bombardımanın arifesinde Sırbistan'ın ve NATO'nun tutumları arasında bir uzlaşmaya- varılmasının mümkün olup olmadığı da tartışılabilir. Yine aynı nedenlerle bilmiyoruz. Güç tehdidi ihtiyacı hakkında ne söylememiz gerekiyor? Burada durum karmaşıktır. Mart 1999'un son günlerine kadar neler olup bittiğini araştırmamız gerekir ki, bu o kadar basit bir hikâye değil. Örneğin, ABD liderliğindeki koalisyonun en şahin unsuru olan İngiltere'nin, Ocak 1999 gibi geç bir tarihe kadar Kosova'daki zulmlüklerin çoğunun UÇK gerillaları tarafından yapıldığını belirttiğine (akla yakın görünmüyor, ama yargıları buydu) ve daha sonra da pek fazla bir değişikliğin olmadığına dair çok miktarda kanıt olduğuna dikkat etmeliyiz. Yıllarca ciddi ölçülerde Sırp baskısı ve zulmü olduğu kuşku götürmez bir gerçektir, ama bunun üstesinden gelmek Batı için bir mesele teşkil etmiyordu -Arnavutların şiddete başvurmalarının ve sonunda 1998'den itibaren sorunu gündeme getirmelerinin bir nedeni de budur. Soruda ortaya konan türden olmasa da, bu durum şiddetin etkililiği konusunda bir sorunu önümüze getiriyor: Terörist şiddetin meşruluğu sorusuna yol açıyor (çünkü ABD ve İngiltere UÇK'yı desteklemeye başladıkları tarihe kadar, bu örgütün eylemlerini terörist olarak nitelemişlerdi.)

Terörizmle başa çıkmak için uygun prosedür, ilgili uluslararası kuruluşlara kanıtlar sunmak ve bu kuruluşların uluslararası bükükün kurallarına göre harekete geçmelerine imkân tanımaktır. Bu, sizin belirttiğiniz gibi, 1980'lerde ABD'nin terör saldırılarına karşı Nikaragua tarafından izlenen yaklaşımdı. Buna karşın, ABD'nin bile bile yaptığı engellemeden ötürü Nikaragua adaletten mahrum bırakıldı. ABD'nin ikiyüzlülüğü bu şekilde aşikâr hale gelmiş oluyor -ama Nikaragua örneğinin bunun ötesindeki içerimleri açık değil. Genel olarak bizim ABD'yi (ve başkalarını) BM'ye başvurmaya zorlamamız mı gerekiyor, yoksa BM'nin ABD terörizmiyle başa çıkmaktaki yetersizliği adaletin yerine getirildiği bir yer olarak BM'yi itibarsız hale mi getiriyor?

Elbette, eğer ABD BM'ye giderek yasadışı eylemlerini yasal hale getirmeyi seçmiş olsaydı, bu söz konusu eylemlerin baklı olduğunu garanti etmezdi. Eylemler yasal ama haksız olabilirler. İster BM tarafından izin verilmiş olsun, ister olmasın, Afganistan halkını kitlesel halinde açıktan ölme riskine sokmak baklı olmazdı. Fakat BM'nin 11 Eylül'e yanıt olarak gerçekleştirebileceği hem yasal hem de baklı herhangi bir zorlayıcı eylem var mı?

BM'nin büyük güçlerin, öncelikle de ABD'nin izni olmaksızın harekete geçemediği tamamen doğru. Örneğin, BM hiçbir zaman ABD'nin Hintçini'ndeki savaşlarıyla bile uğraşmadı, çünkü eğer bunu yaparsa kuruluşun basitçe dağılacağını anlamıştı. Benzer şekilde, ABD Dünya Mahkemesi'nin ve Güvenlik Konseyi'nin Nikaragua'ya karşı terörist savaşı hakkındaki kararlarını reddedince, BM pek bir şey yapamadı -yine de yapmış olduğundan daha fazlasını yapabiliirdi. Fakat bu "adaletin yerine getirildiği bir yer olarak" BM'yi itibarsızlaştırıyor mu? Bunun sonucu ortaya koymak için doğru bir yol olduğunu düşünmüyorum. Nuremberg Mahkemesi'nin "muzafferin adaleti"ni temsil eden bir örnek olduğundan kuşku duyamayız. Başsavcı bile bunu açık yüreklilikle teslim etmişti. Ama ikiyüzlülüğe karşın, Nazi savaş suçlularını yargılayıp mahkûm etmiş olmanın yanlış olduğunu düşünmüyorum. Maalesef, ceza ile ilgili adalet sistemleri değişmez şekilde adaletsizlerdir. Fakat bu, içinde yaşadığımız dünyada onların yetkili olmadıklarını ilan etmek için yeterli bir sebep değildir. Kuşkusuz, dünyayı değiştirmeye çalışabiliriz, ama seçimlerimizi yapmak ve kararlarımızı vermek zorunda olduğumuz yer bu dünyadır. Eğer ABD anlaşma yükümlülüklerinin ve uluslararası hukukun gerektirdiği yolu izlemeyi seçmiş olsaydı, ortada buna engel olacak bir şey olmazdı.

Fakat bu bizi ikinci soruya getiriyor ki, oldukça yerindedir. Güvenlik Konseyi'nin ABD'nin eylemlerine izin vereceği neredeyse kesindi. Fakat, ABD muhtemelen kararına uyması gereken dışsal bir otorite olmadığını kesin şekilde kabul ettirmek amacıyla -ki bu, ezici bir güce sahip bir sistem için çok doğal bir duruştur- böyle bir izin olmadan hareket etmeyi tercih etti. Elbette Güvenlik Konseyi'nin izni bu eylemleri doğru ve haklı kılmazdı; yalnız-

ca yasal hale getirirdi ve bu sizin de işaret ettiğiniz gibi farklı bir mesele. Doğru ve haklı olabilecek eylemler var mıydı? Bir seçenek -ki hiçbir şekilde radikal bir duruş içermiyordu- Vatikan ve başka birçok kişi ve kurum tarafından önerildi. Hatta önde gelen kurulu düzen yanlısı bir dergide, *Foreign Affairs*'de (Ocak 2002), seçkin ve son derece muhafazakâr bir Anglo-Amerikan askeri tarihçisi olan Michael Howard tarafından teklif edildi: "Mensuplarının yakalanması ve uluslararası bir mahkemeye çıkartılması gereken suç içeren bir komploya karşı... Birleşmiş Milletler'in himayesinde yürütülen bir polis operasyonu. Bir uluslararası mahkemede, adil bir biçimde yargılanırlar ve eğer suçlu bulunurlarsa, gereken cezaya çarptırılırlar." (Burada konuyla ilgisi olmayan, başka meseleler hakkındaki dikkat çekici yargılarını bir kenara bırakıyorum). Hiçbir zaman üzerinde o kadar düşünülmemesine karşın, bu makûl bir prosedür gibi görünüyor. Eğer öyleyse, birinci ilkeye göre ABD'ye de uygulandığında makûl olacaktır; bununla birlikte, ABD içinde esaslı bir değişim olmaksızın böyle bir şey gerçekleşemez; bu da bizim sorumluluğumuz.

Tartışmış olduğunuz bir alternatif baskıcı Taliban'ı defedebilecek yerli güçleri desteklemektir. Afgan sözcüleri zikrederek, muhalif unsurların dışarıdan destek istediklerini, fakat ABD bombardımanını istemediklerini belirtmişsiniz. Fakat bu muhalifler dışarıdan askeri eylem olmadan gerçekten Taliban'ı yenebilecek konumda mıydılar? RAWA (Afganistan Kadınlarının Devrimci Birliği) Afgan halkının ayaklanması için çağrı yaptı -fakat silahların kimde olduğu gözününe alındığında, ayaklanma çağrısı yapmak onu bir gerçeklik haline getirmez ve RAWA'nın diğer önerilerinin bu durumu kabul ettiği görünüyor. Sonali Kolbatkar ZNet'te RAWA ve diğerlerinin "yıllardır bir BM barış gücünün müdahalesini önerdiklerini ve önerilerinin tamamen görmezden geldiğini" bildirdi. "Afganistan'daki bütün silahlı fraksiyonları silahsızlandıracak ve Doğu Timor'da yapmış olduğu gibi (ki bu Timorluları katletmeye devam etmesi için Endonezya'ya aktif şekilde silah satan ABD'nin sayesinde olmadı) Afganistan'da demokratik yönetimi olanaklı kılacak bir BM barış gücü" önerdiler. Yabancıların Afgan fraksiyonlarına

silah yardımı yapmasının "Afgan halkının ayaklanmasına" yardım etmek yerine, anti-demokratik bir savaş ağısını bir diğerine karşı güçlendirdiği görüldü. Taliban'ın ortadan kaldırılması için belirli bir uluslararası eylem biçiminin gerekli olup olmadığı sorusu işte buradan kaynaklanıyor. (Benzer bir soru Irak örneği için de sorulabilir. Mart 1991'de ABD'nin Kürt ve Şii ısyancıları desteklemeyi reddetmesinin Saddam'ın iktidarda kalmasına imkân verdiği açık olmakla birlikte, 1990'ların ortaları itibarıyla Irak muhalefet güçleri Saddam'ın baskıcı aygıtıyla boy ölçüşebilecek durumda değildi. Andrew ve Patrick Cockburn'ün kaydettiği gibi, ABD Saddam'ı devirmeye çalışırken rezil olan çeşitli muhalif grupları desteklemişti.)

İkinci ilkeyi hatırlayarak başlayalım: Bu konuda kendi yargılarımıza ulaşabiliriz, fakat eksik olan uzun bir argüman zinciri bir şekilde yerine konmadan, bu yargıların hiçbir gücü yoktur.

Bu bir yana, Afganların Taliban rejiminin nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin önerileri gerçekleştirilebilir öneriler miydi? Birincisi, bunları öneren sadece RAWA değildi. Benzer öneriler ABD'nin gözde adamı Abd ül Hak tarafından da yapılmıştı, ki Abd ül Hak ABD'yi bütün dünyayı güçle yönettiğini göstermenin bir yolu olarak bombalamaya girişmiş olmakla suçlarken, o da kendisi ve diğerlerinin rejimi içerden yıhma çabalarına zarar verdiği için bombardımanı kınamıştı. Daha da çarpıcı olan, bu sefer basında da yer verilen 1.000 Afgan liderin -bazıları Afganistan'dan gelmişti, bazıları ise sürgündeydi- Ekim'in sonuna doğru katıldığı bir toplantıda benzer bir pozisyonun desteklenmiş olmasıydı. *New York Times* toplantıyı "aşiret büyükleri, İslam âlimleri, kavgacı politikacılar ve eski gerilla komutanları arasında ender rastlanan bir beraberlik gösterisi" olarak tarif etmişti. Aslında diğer başka şeyler hakkında değil, yalnızca bazı konularda birlik vardı: O tarihte dördüncü haftasına giren bombardımanı hep birlikte kınadılar ve daha çok RAWA ve Abd ül Hak'a benzer şekilde, Taliban'ı devirmeye yönelik başka yollar için çağrıda bulundular. Afganistan üzerine uzman kişiler tarafından da benzer değerlendirmeler yapıldı; mesela, *New*

York Review'da* geçmişe bakarak yargıda bulunan Pankaj Mishra.

Ama tartışma zahmetine girmeyelim, çünkü her şeyden önce güvenilir bir yargıya sahip olacak yeterli bilgin yok. Her ne olursa olsun, bunların Afganlar yerine, Washington veya ABD'li ve İngiliz yorumcular tarafından karar verilecek meseleler olduğu sonucuna varmak için gereken argüman zincirinin nasıl tamamlanacağını kavrayamıyorum.

Irak'a gelince, (*New York Times* ve diğerlerinin dürüst bir şekilde işaret ettikleri gibi) ABD, Saddam'ın "demir elini" ve "istikrarını" halk ayaklanmalarının olası sonucuna tercih ederek Mart 1991 ayaklanmalarının altını oyduktan sonra ben de bir halk ayaklanmasının başarı şansını parlak görmüyorum. Buna karşın, ABD'nin muhalefet gruplarına desteği hakkında ihtiyatlı olmayı tercih ediyorum; bu grupların verdiği bilgiler tam olarak böyle değil. Fakat vardığımız yargılar ne olursa olsun, aynı sorun yine karşımıza çıkıyor. Belirleyici olmamasına, hiçbir zaman da tek faktör olmamasına karşın, yerli unsurların eylem seçiminde öncelikleri vardır. Saddam'ın nasıl devrileceğine ilişkin ciddi bir teklif olursa, hiç kuşkusuz bunu dikkate almak isteriz. ABD ve İngiltere onu güçlü bir şekilde desteklerken nasıl bir canavarsa, şimdi de bir canavar olarak iktidarını sürdürüyor. Fakat soyut düzeyde tartışmak olanaksız. Belirli teklifler üzerinde düşünmeliyiz.

Bunlar geçerli ve yerinde sorular. Bazen açık yanıtlar verilebilir; özellikle biz suç işlediğimizde ya da işlenen suçlarda sorumluluk payımız olduğunda -ki bu hiçbir şekilde küçük bir kategori değildir ve anlaşılabilir nedenlerle, ana-akım tartışma alanına girmesine izin verilmeyen bir kategoridir. Başka durumlarda, soruların tipik bir şekilde kolay yanıtları bulunmuyor. Bazen hiçbir makûl yanıt tahayyül edemeyebiliriz. Kuşkusuz bu tür durumlar için herhangi bir genel formül olmayacak; buna karşın, en azından bazı hareket kuralları sağlayan basit ilkeler var.

Ocak 2002

* 17 Ocak 2002, 20 Aralık 2001 tarihli

PORTO ALEGRE İÇİN HAZIRLIK

Porto Alegre'deki Dünya Sosyal Forumu'ndan (DSF) bir önceki hafta yapılmış çeşitli e-mail, radyo ve dergi söyleşilerinden derlenmiştir.

Neden DSF'ye katılmaya karar verdiniz? DSF hakkında ne düşünüyorsunuz?

Hemen hemen aynı zamanda iki toplantı yapılıyor. Bir tanesi, dünyanın önde gelen iş dünyası dergilerinden *London Financial Times*'in, bir yıl önce toplandıklarında kullandığı terimi ödünç alacak olursak, “evrenin efendileri”nin Davos toplantısıydı. Bu terim muhtemelen ironik bir üslupla kullanılmıştı, ama oldukça yerindedir. İkincisi, dünyanın neye ihtiyacı olduğuna dair kavrayışları efendilerden oldukça farklı, dünyanın dört bir yanından halk örgütlenmeleri temsilcilerini biraraya getiren ve Porto Alegre’de toplanan Dünya Sosyal Forumu’dur.

Gruplardan hiçbiri halk tarafından seçilmiş değil elbette. Bu, efendiler ve yordakçıları tarafından sürekli DSF’ye isnat edilen bir suçlama; ama açıktır ki bu söylenen Davos grubu için çok daha fazla geçerlidir. Aslında bu meseleler söz konusu olduğunda, “seçilmiş hükümetlerin” varolduğundan bile söz etmek bir yanılgı olacaktır. Nedeni de şu ki, bu meseleler en özgür ve demokratik toplumlarda bile, örneğin Birleşik Devletler’de halkın genelinden saklanır.

Kamuoyu araştırmaları göstermiştir ki, halkın geneli bu meselelerle oldukça yakından ilgilenmektedir ve efendilerin, ideolojik ku-

rumlar, hükümet ve özel sektör tarafından sözbirliği etmişçesine desteklenen politikalarına neredeyse istisnasız muhalefet etmektedir. Medya, halk muhalefetinden pekâlâ haberdardır. Örneğin *The Wall Street Journal*, yanlış biçimde böyle adlandırılan serbest ticaret anlaşmalarına muhalefet edenlerin “esaslı bir silaha” –genel nüfusun desteğine– sahip olduklarını, dolayısıyla bu anlaşmaların kararlıkta bırakılması gerektiğini pişmanlık getirerek gözlemlemiştir. Aynı nedenlerden ötürü, bu meseleler siyaset arenasında da gündeme gelmez. Fakat, küresel kamuoyunun halk örgütleri, sendikalar, köylü örgütleri, bağımsız medya ve diğer araçlar yoluyla olup bitenden haberdar hale gelmiş olan kesimleri için, DSF’nin oldukça geniş bir yelpazeyi temsil ettiğini düşünmek makûl olacaktır.

Dolayısıyla, sorunuza cevap olarak, DSF’ye katılma fırsatını bulduğuma memnunum.

DSF hakkında ne düşündüğüme gelince –benim görüşüme göre, insana yaraşır bir gelecek için umutlar, esas itibarıyla, Porto Alegre’de bir araya gelecek olanların ve onlara benzeyen diğer insanların ellerindedir.

Porto Alegre Forumu, bunun Davos-karşısı bir olay olduğunu söylemeyi tercih ediyor. Siz asıl sorunun bu kutuplaşma olduğunu düşünüyor musunuz? “Yegane düşünce” denen şeye karşı mücadele etmenin yolu bir “karşı yegane düşünce” önermek mi? Porto Alegre Forumu’nun taleplerinin –borçların affedilmesi, daha az tarımsal korumacılık vs.- az gelişmişliği sona erdirmek için yeterli olduğuna gerçekten inanıyor musunuz?

Porto Alegre Forumu’nun “Davos-karşısı” olduğunu söylemek, *prima facie* Davos’un meşru olduğunu ve onun temsil ettiği şeye karşı halk muhalefeti için özel olarak kendini haklılaştırmaya ihtiyaç duyduğunu varsaymaktır. Eğer bir kimse meseleyi bu terimlerle ifade etmeyi tercih ediyorsa –ben etmiyorum– Davos’un “Porto Alegre-karşısı” olduğunu söylemek ve Davos toplantısının gerçekleşme hakkına dahi neden sahip olduğunu sormak daha makûl olacaktır.

Davos, uluslararası iş dünyası basınının ironik olarak “dünyanın efendileri” olarak adlandırdığı kişilerin toplantısıdır.

Porto Alegre, toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair ortaya konulan resmin efendilerin ortaya koyduğu resmden farklı, dünyanın dört bir yanından gelen halk örgütlerinin toplantısıdır.

Bu tür karşılaşmalar tarihin önemli temalarıdır. Çok şükür, halk güçleri yüzyıllar boyunca, tıpkı Davos’ta toplananlar gibi, gayrimişru ve sorumsuz güç yoğunlaşmalarının üstesinden gelerek birçok zafer kazandılar. Tabii Davos’ta toplananlar demokratik olarak seçilmiş hükümetleri temsil etme iddiasındalar; ama bu o kadar aleni bir saçmalık ki, bunun üzerinde zaman harcamaya ihtiyacımız olmadığını zannediyorum, özellikle neo-liberal küreselleşme açısından.

DSF’de toplananların programlarının, küresel toplumun ciddi problemleri konusunda –ki “azgelişmişlik” bunlardan sadece bir tanesidir– önemli ilerlemeler gösterip gösteremeyeceği, sorudaki “vs.” teriminin kapsamına giren şeylere bağlıdır. Hiç şüphe yok ki, değinilen iki örneğin –ki bunlar da önemlidir– çok daha ötesine geçmesi gerekir.

Bu hareketi, dünya toplumunun sol, liberal ve ilerici güçlerinin yeni bir tür “enternasyonal”i olarak mı görüyorsunuz? Bu anlamda, bir programa sahip olmalı mı?

Modern kökenlerinden beri solun geleneksel amacı, dünya nüfusunun büyük kitlesinin katılımına dayalı ve buna uygun olarak, onların çıkar ve ilgilerine duyarlı bir küreselleşme biçimi meydana getirmek olmuştur. Bu çıkar ve ilgiler çeşitli, karmaşık ve genellikle muğlak bir niteliğe sahiptir, yaratıcı ve deneysel bir ruhla araştırılmaları gerekir. Sözünü ettiğim kısaca bir “enternasyonal”dir. 19. yüzyıldan beri bu yönde hazırlık düzeyinde girişimler olmuş, ama zalim devlet gücü veya diğer faktörler tarafından sona erdirilmiş ya da çarpıtılmıştır.

DSF, bu türden aşağıdan küreselleşmenin gerçekten ilk dikkate

değer tezahürü haline gelme umudunu taşıyor. Büyük bir memnuniyetle karşıladığımız bir beklenti üretiyor ve devasa bir umut kaynağı. Bir programa gelince, belli bir ölçüde paylaşılan bir anlayış ve perspektif mevcut. Daha önceki toplantılarda da programlar formüle edildi ve bunlar işbirliğine dayalı eylemlere yol gösterdiler. Bir programın ne kadar özgül olması gerektiği bizi önceki soruya geri götürür.

Hegemonik güç DSF ve bu tür hareketlerden neden kaygı duysunki? Finansal ve çokuluslu şirketlerin iktidarına meydan okuma şansları gerçekten var mı?

Hegemonik güç ve genelde “evrenin efendileri”, DSF ve onun temsil ettiği güçlerle ve “küreselleşme-karşıtı hareketler” olarak adlandırdıkları hareketlerle -ki bu kullanmaktan kaçınmamız gereken bir propaganda terimidir- çok yakından ilgileniyorlar. Bu hareketleri mahkûm eden, böylesine sürekli gürültü kopartan gazete yazılarının olmasının sebebi budur. Uluslararası ekonomik anlaşmaların çoğunlukla gizlilik içinde müzakere edilmesinin ve detaylarının ancak nadiren açıklanmasının nedeni de budur.

Bir örnek olarak, geçen Nisan’da “Amerika Kıtası Devletleri Serbest Ticaret Bölgesi”ni (FTAA) onaylamak için toplanan Amerika Kıtası Devletleri’nin Quebec Zirvesi’ni ele alalım. Kamuoyu yoklamalarından biliyoruz ki, bu konular halkın büyük ilgisini çekiyor. Ama bu konuları, gelecek zirveyi ve FTAA’yı, Kasım 2000’deki seçim arenasında tartışma konusu yapmaktan özenle kaçındılar. Daha öncesinde ise medya konuya neredeyse hiç ilgi göstermedi.

Zirvenin kendisine gelince, medyada çoğunlukla içi boşaltılarak haber yapıldı. Quebec’te toplanan liderlerin “şeffaflık” ve demokrasiyi tantanalı bir şekilde desteklemeleri konusunda büyük övgüler düzerken, esas olarak kargaşa üzerinde durdular. Yüksek ideallere sadakat, yalnızca bu meselelerin ört bas edilmesiyle kendini göstermedi. Fakat aynı zamanda, önde gelen insan hakları ve ekonomik analiz örgütlerinin, yeni FTAA için model olarak kabul

• Free Trade Area of the Americas

edilen NAFTA'nın etkileri üzerine yaptıkları önemli çalışmaların yayınlanmasının engellenmesiyle de örneklenmiş oldu. Bu çalışmaların zamanlaması zirve sırasında yayınlanmak üzere yapılmıştı ve ülkedeki her haber masasının üzerinde duruyordu. Haberleri incelemek faydalı bir deneydir (merak etmeyin; bu yapıldı ve neredeyse hiç haber yapılmadıkları ortaya çıktı). Bu sessizlik ve gizlilik oldukça anlamlıdır. Yoğunlaşmış güç sistemi kırılgandır ve bunu bilir, ve "esas silah"ın kınından çekilmemesini teminat altına almak için her türlü çabayı göstermeye mahkûmdur.

Dünya sosyal forumu barışçıl bir dünya umuduna nasıl bir katkıda bulunabilir?

ABD istihbarat servisleri, önümüzdeki yıllara dair tahminlerini yakın zaman önce yayınladılar. Küreselleşmenin -ki güç merkezleri tarafından desteklenen özel bir neo-liberal ekonomik entegrasyon biçimi anlamına geliyor- devam edeceğini, büyüyen eşitsizliklere ve artan finansal dalgalanmalara (dolayısıyla daha az büyümeye ve tehlikeli bir kaosa) yol açacağını öngörüyorlar. Uzayın askerileştirilmesi programlarından (küçük bir bileşen olarak "füze savunması" da buna dahildir) sorumlu olan ABD Uzay Komutanlığı, beş yıl önce bu programların gerekçelerini kamuoyuna açıkladı. Başlıca mesele, onların da "küreselleşme"nin yatırımcı hakları anlamına gelen versiyonunun bir sonucu olarak öngördükleri, "sahip olanlar" ve "sahip olmayanlar" arasındaki büyüyen uçurumdur. Makûl olarak, sonucun dünyanın her tarafında giderek artan sayıda yoksullaşmış insanlar arasında kargaşa olacağını bekliyorlar ve bu insanların güce başvurarak kontrol edilmesi gerektiğini düşünüyorlar. Dolayısıyla, ABD'ye uzaydan fırlatılan, muhtemelen nükleer güçle çalışan muazzam derecede yok edici silahlar sağlayarak, uzayın askerileştirilmesine ihtiyaç duymaları buradan kaynaklanıyor. Kurbanları için tüyler ürpertici sonuçları bir yana, bu aynı zamanda küresel bir yıkım reçetesidir.

Bu gelişmeler karşısında, Dünya Sosyal Forumu'nun barışçıl bir dünya için potansiyel katkısı gayet açık hale geliyor.

DSF, kendilerini bu tehlikeli ve son derece tehditkâr eğilimleri tersine çevirmeye adanmış ve asıl sorun, yani tasarımcıları tarafından bu ve başka uğursuzluklara yol açması beklenen neo-liberal küreselleşme süreci üzerinde yoğunlaşan dünyadaki insanların toplantısıdır. DSF katılımcıları, istihbarat servisleri ve askeri planlamacıların değerlendirmesini temelde paylaşıyor; ama yoğunlaşmış gücü değil halkları temsil ediyorlar ve dolayısıyla farklı çıkarlara sahipler. Onların meselesi, bizzat sistemin tasarımcılarının öngördüğü gibi, kaçınılmaz hale getirdiği bütün sonuçlarıyla birlikte artan güç yoğunlaşması ve kâr değil, insanların yaşamlarını saygı değer bir şekilde sürdürmesidir.

Sorunuza geri dönecek olursak, DSF'nin katkısı aslı bir öneme sahiptir ve sonuç alıcı olabilir.

Küreselleşme-karşıtı diye adlandırılan güçlerin (makalelerimde, onları küreselleşmeye karşı değil, neo-liberal küreselleşmeye karşı mücadele edenler olarak tarif etmeyi yeğliyorum) karmaşık ve çeşitlilik içeren senaryolarını örgütlemek mümkün mü?

Onları, “neo-liberal küreselleşme” karşıtları, yani “evrenin efendilerinin” kendi çıkarlarına göre tasarladıkları ve genel nüfusun çıkarlarının ikinci planda olduğu özel bir uluslararası ekonomik entegrasyon biçiminin muhalifleri olarak adlandırmakta haklısınız. Bu çok şaşırtıcı bir şey değil; eğer tersi olsaydı şaşırtıcı olurdu ve tarihten olduğu kadar mantıktan da ciddi bir uzaklaşma olurdu.

Hiç kimse genel anlamda “küreselleşmeye” karşı değildir. Örneğin, DSF'ye katılanların hiçbiri, küreselleşmenin varolduğu ve kendilerinin de küreselleşmenin yapıcı bir örneğine katıldıkları gerçeğine karşı çıkmazlar.

“Karmaşık ve çeşitlilik içeren senaryoya” atıfta bulunmakta da haklısınız. Olması gereken de bu. Birçok çıkar temsil ediliyor. Güney'den ve Kuzey'den, çiftliklerden ve fabrikalardan, toplumun her kesiminden, genç ve yaşlı, ... insanlar çok önemli olan karmaşık meseleleri ele almak için bir araya geldiklerinde olması gerek-

tiği gibi. Kaldı ki, bu karmaşık meseleler -herkes tarafından- genellikle çok yüzeysel şekilde kavranıyor. Burada ne kadar örgütün bulunması **gerektiği** açık bir sorudur: Ortak amaç ve anlayış düzeyinin ötesine geçmemelidir. Ne kadar **olacağını** tespit etmek ise katılımcılara kalmıştır.

Amerikan-karşıtlığı ile küreselleşmeye karşı mücadele arasındaki fark nedir? Bu Birleşik Devletler tarafından, Soğuk Savaş'tan kaynaklanmış olan kutuplaşma gibi yeni bir kutuplaşmayı teşvik etmek için kullanılabilir mi? ABD-karşıtı tepkilerde terörizmi fark etmenin ve durdurmanın bir yolu var mı?

Gerek bilimlerde, gerekse beşeri ilişkilerle ilgili incelemelerde soruların nasıl formüle edildiğine dikkatle bakmak her zaman için önemlidir. Su yüzüne çıkarılması, eleştirel olarak analiz edilmesi ve genellikle de reddedilmesi gereken gizli varsayımlara sıkça rastlanır. Bu asli öneme sahip başlangıç niteliğindeki görev yerine getirildiğinde, genellikle soruların cevap verilemez olduğunu ve yeniden biçimlendirilmeleri gerektiğini keşfederiz.

Bu durumda da aynı şeyin geçerli olduğunu düşünüyorum. "Amerikan-karşıtlığı" kavramını ele alalım. Oldukça tuhaf bir kavramdır. Bu tür kavramlar tipik olarak yalnızca totaliter devletlerde ya da askeri diktatörlüklerde kullanılır. Bu nedenle, "Sovyet-karşıtlığı" eskiden Kremlin salonlarında çok ağır bir suç olarak kabul edilirdi. Ve Brezilyalı generallerin ve destekçilerinin, kendi iç düşmanlarını "Brezilya-karşıtı" olmakla suçladıklarını sanıyorum.

Özgürlüklerine biraz saygı duyan ülkelerde, bu kavram gülünç bulunur ve dikkate alınmazdı. Milan ya da Roma caddelerinde "İtalyan-karşıtlığı" adlı bir kitaba yönelik tepkiyi hayal edin. Ve sonra da ABD ve İngiltere'de, "Amerikan-karşıtlığı" adını taşıyan, saygın bir yazar tarafından yazılmış bir kitaba karşı fiili tepkiyi gözleyin -yazar bir akademisyendir ve bu arada Sovyetler Birliği konusunda uzmanlaşmıştır; dolayısıyla onun takip ettiği modeli gayet iyi anlamaktadır. Kitabın, Kutsal Devlete yeterince şevkle tapmayı başaramayanlara karşı hilekâr bir nutuk olduğunu ve bu nedenle

New York Times'da ve başka yerlerdeki ciddi kitap eleştirilerinde göklere çıkarıldığını keşfetmek kimseyi şaşırtmamalıdır.

Kremlin'in ya da Brezilyalı generallerin suçlarını eleştirenler "Rus-karşıtı" ya da "Brezilya-karşıtı" değillerdi elbette. Aynı şekilde, dünyanın en güçlü devletinin suçlarına karşı çıkanlar da Amerikan-karşıtı değiller; aslında bu suçlara genellikle halkın hatırı sayılır birçoğunluğu şiddetle karşı çıkıyor. Bu terim, tıpkı çirkin modelleri gibi, terk edilmelidir.

Bunun ardından "küreselleşmeye karşı mücadeleyi" ele alalım. Ben böyle bir mücadele bilmiyorum.

Porto Alegre Sosyal Forumu'nun katılımcıları, uluslararası entegrasyon, yani küreselleşme sayesinde buraya katılabildikleri olgusuna karşı çıkmazlar mesela. I. Enternasyonal küreselleşmeye karşı çıkmamıştı: Adının da gösterdiği gibi, en yüksek amacı buydu. Tek başına küreselleşmeye kimse destek vermiyor ya da karşı çıkmıyor. Soru şu: Nasıl bir küreselleşme? Diğerleri gibi, "küreselleşme" terimi de güçlü olanlar tarafından ideolojik bir silah olarak çalındı. Onlar bu terimin, yatırımcılar ve finansal kurumların çıkarlarına göre tasarlanmış, özgül bir uluslararası ekonomik entegrasyon biçimine karşılık gelecek şekilde kullanılmasını istiyorlar. Böylece, kendi projelerini eleştirenleri "küreselleşme-karşıtı", taş devrine dönmek isteyen ilkeller olarak lanetleyebiliyorlar. Bu tür hilekârlıklara kimsenin müsamaha göstermemesi gerekir.

Soruya geri dönersek, bu soru formüle edilemez ve dolayısıyla yanıtlanamaz. Çünkü sadece uygun olmayan cevapların verilebilmesini sağlamak için ustalıkla oluşturulmuş geleneksel terminoloji içinde ifade edilmiştir.

Bu soruyu daha uygun terimlere tercüme edersek, uluslararası entegrasyonun bu özel biçimine karşı halk mücadelelerinin, "Amerikan" teriminin Birleşik Devletler halkına tekabül ettiği bir "Amerikan-karşıtlığı" olarak anlaşılmasının mümkün olmadığı herhalde

açık olmalı. Basit bir nedeni şudur: Buna Amerikan nüfusunun çoğunluğu tarafından karşı çıkılıyor, ki bu nedenle müzakereler kapalı kapılar ardında yürütülüyor, meseleler seçimlerde gündeme gelmiyor ve medya ve dergiler bildikleri şeyler üzerine bir “gizlilik perdesi” çekmek zorunda kalıyorlar.

Kutuplaşmaya gelince, ABD’deki güç merkezleri ve başka yerlerdeki ortakları bunu istemezler. Bunun yerine itaat isterler. Ama eğer onlara karşı çıkanlar itaat etmezlerse, elbette onlara kara çalmaya ve ceza vermeye çalışacaklardır –ki bu da kutuplaşmaya yol açar. Bunda yeni veya şaşırtıcı bir şey yok.

Terörizmin önlenmesine gelince, ister zayıfın isterse güçlünün terörizmi olsun –ki güçlünün terörizmi hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde çok daha öldürücü ve yıkıcıdır– önemli bir görevdir. Elbette güçlüler bu kavramı sınırlandırmaya çalışacaklardır; öyle ki kendilerinin başkalarına karşı yürüttükleri çok daha beter terörizmi dışarıda bırakarak, yalnızca kendilerine karşı uygulanan terör için kullanılsın. Eğer onların bu çabalarına boyun eğecek olursak, yalnızca zenginlere ve güçlülere yönelik terörün nasıl tespit edilmesi ve durdurulması gerektiğini soracağız. Fakat böyle yaparak daha ilk adımda tuzağa düşmüş oluyoruz.

Geçen yıl, Dünya Sosyal Forumu’nun ilk baskısının yayınlanmasından birkaç ay sonra, başkan Fernando Henrique Cardoso dünya çapında finansal transferlere bir vergi konmasını savunmuştu. Bu öneri, asıl olarak, Dünya Sosyal Forumu’nu düzenleyen NGO’lardan biri olan ATTAC’ın öneristiydi. Yine geçen yıl, bir Fransız parlamenter, başkanın olayla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, Sosyal Forum için Fernando Henrique’yi tebrik etti. Forum’daki tartışmaların iktidardaki kişilerin zihniyetini değiştirebileceğine ya da en azından davranışlarını etkileyebileceğine inanıyor musunuz?*

* Association pour une Taxation des Transactions financières pour l’Aide aux Citoyens (Vatandaşlara yardım amacıyla Mali İşlemlerde Vergilendirme için Birlik). Finans kapitalin dünyadaki serbest dolaşımına karşı çıkan ve “küreselleşme-karşısı” olarak tanımlanan Attac’ın kurucuları arasında Fransızca Le Monde Diplomatique’in yöneticisi Bernard Cassen de vardır. Çeşitli ülkelerde sekisyonları açılmaktadır. -y.h.n

Bu öneri çok eskiye dayanır; aslında birçok değişik biçimi de vardır. Her ne kadar John Maynard Keynes çok daha önceleri finansal transferlere yönelik bir vergi için benzer önerilerde bulunmuşsa da, değindiğiniz türden öneriler arasında en iyi bilineni, yaklaşık 30 yıl önce, Nobel ödülü sahibi James Tobin tarafından ortaya atılmıştır. Bu mesele, 1970'lerde Bretton Woods Sistemi'nin, çok kısa vadeli finansal işlemlerde astronomik bir artışa yol açarak çözülmesiyle birlikte, son derece önemli hale geldi. Birçok iktisatçı bu gelişmeyi, geçen 25 yıllık "neo-liberal" dönem boyunca küresel ekonomideki genel bozulmanın asli nedeni olarak gördü. John Eatwell ve Lance Taylor'un yakın zaman önce çıkan bir kitabını buna bir örnek olarak gösterebiliriz.

DSF'ye gelince, geçen birkaç onyılıda dünyanın büyük bölümüne dayatılmış olan yatırımcı haklarını gözetken "küreselleşme" biçimine karşı bunca yıllık halk direnişinin doğal sonucudur. Protesto ve direniş, çarpıcı olaylara sahne olan Brezilya dahil olmak üzere, çoğunlukla Güney'de meydana geldi. Geçen yıllarda, sanayileşmiş ülkelere de yayıldı ve önemli uluslararası ittifaklar oluşturuldu; çok umut verici bir gelişme.

Kuşkusuz hâkim güç merkezlerinin retorığı üzerinde ve bir ölçüde de pratikleri üzerinde bir etkisi olmuştur. Totaliter rejimler ve askeri diktatörlükler bile, belirli bir ölçüde, halkın ruh haline yanıt vermek zorundadır. Daha özgür ve demokratik sistemlerde bu çok daha fazla geçerlidir. Fakat hedef güçlüyü daha az zalim olmaya ikna etmekten ibaret olmamalıdır. Bilakis, gayri meşru güç yoğunlaşmalarını parçalamak olmalıdır. Bu, bereket versin ki yüzyıllardan beri tarihin önde gelen bir teması olmuştur ve asla ömrünü tamamlamış değildir.

İnsanların düşüncelerinin medya tarafından kontrol edildiğini söylüyorsunuz. Binlerce insanın harekete geçtiği Sosyal Forum ve Seattle olaylarının, insanların kendi kararlarını bağımsız olarak vermeye muktedir olduklarının bir kanıtı olduğunu düşünmüyor musunuz?

İnsanların düşüncelerinin medya tarafından kontrol edildiğini asla söylemedim ve buna inanmıyorum. Tam aksine, genellikle, halkın holding ve devlet medyasının neredeyse ittifak halinde desteklediği politikalara karşı çıktığı önemli meseleleri tartıştım. Tabii ki, bu medya ve diğer doktriner kurumlar, liderlerinin kelimelerini kullanacak olursak, “kamuoyunun düşüncesini kontrol etmeye” çalışırlar. En azından ciddi insanlar arasında, bundan şüphe dahi edilmez. Ama genellikle başarısızlığa uğrarlar, aslında oldukça çarpıcı bir şekilde başarısızlığa uğrarlar. Bu tür durumlarda, çok sıkça yapıldığı gibi, politikaların gizlilik içinde yasalaştırılması gerekir. Ve güç sistemleri bu konularda genellikle gayet açık sözlüdür.

Örneğin, yanıltıcı bir şekilde “serbest ticaret anlaşmaları” olarak adlandırılan uluslararası ekonomik düzenlemeleri düşünelim. Seçkinler tarafından neredeyse tam bir ittifak halinde destekleniyorlar; ama *The Wall Street Journal*’ın üzülmeye belirttiği gibi, muhaliflerin “esaslı bir silahı” var: Halk karşı çıkmaya devam ediyor. Bu yüzden, büyük ölçüde gizlilik içinde yürütölmeleri gerekiyor ve bu konular seçimlerde gündeme getirilmiyor. Gizliliği kaldırılmış hükümet belgelerini incelemiş olan herkes bilir ki, saklanan şeylerin önemli bir bölümünün, aslında büyük çoğunluğunun ulusal güvenlikle bir alakası yoktur. Amaç, düşmanların kayıt altına alınan şeyleri öğrenmesini engellemek değildir; bilakis, eğer ne olduklarını öğrenirlerse kendi adına yapılanlara çok büyük olasılıkla müsamaha göstermeyecek olan içindeki halktan uzak tutmaktır. Aynı şey “gizli operasyonlar” için de geçerlidir; örneğin Reagan yönetiminin “terörizme karşı savaş” vermek için yarattığı olağanüstü “gizli uluslararası terör şebekesi” gibi. Önceleri yönetim, Kennedy yönetiminin modelini izlemeye çalıştı: Orta Amerika’da ki savaşlarını, Kennedy’nin Güney Vietnam’da yaptığı gibi, gayet açık bir şekilde yürüttü. Fakat, çabucak bunun işe yaramayacağını fark ettiler. Ülke çok değişmişti. Derhal halk protestoları baş gösterdi ve yönetim gizli teröre dönerek taktik değiştirdi.

Ama gayet basit bir şekilde soralım: Kim bunu biliyordu ve kim bilmiyordu? Hiç kuşkusuz kurbanlar biliyordu. Gizli teröre iştirak

etmiş olan muazzam sayıdaki terörist devletler de öyle. Medya da biliyordu, ama en önemli olguları örtbas etmeyi tercih etti. Bilgisiz bırakılması gereken tek kesim ABD halkıydı. Aslında, çok sayıda insan saklanmakta olan şey hakkında başka yollardan –dayanışma grupları, kilise-kaynaklı örgütlenmeler, bağımsız medya vs.– bilgi edinmişti. Ve Hintçini savaşlarına karşı yapılan protestolardan çok daha ileri düzeyde ve tarihsel olarak benzeri görülmemiş tarzda bir halk muhalefeti geliştirdi. Ama gizliliğin hedefi bildikti: İçerdeki halk.

Doktriner kurumların halkın düşüncesini kontrol ettiği inancı basitçe yanlıştır. Şüphesiz bunu yapmaya çalışırlar ve bazen başarırlar da; ama genellikle başarısızlığa uğrarlar, üstelik bazen açıkça.

Siz 1996'da Brezilya'dayken, neo-liberalizmi eleştirmiştiniz; bu da başkan Fernando Henrique Cardoso'yu rahatsız etmişti. "Chomsky dilbilimden anlıyor. Ben dilbilim hakkında görüş belirtmiyorum." demişti. Bir dilbilimci olarak, neredeyse hiç kimse sizi tartışma konusu yapmıyor. Fakat politik görüşleriniz birçok eleştirmen tarafından Amerikan-karşıtı ve komplo teorilerinin etkisi altında diye sınıflandırılıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

İftira atmak çok kolaydır ve bunları tekrarlamak ya da yanıtlamak da zaman israfıdır. Eğer bunlar argümanlarsa, bunları dinlemekten mutluluk duyarım.

Dilbilim hakkındaki yorum, eğer gerçekten yapılmışsa, son derece çocukça ve yanıt vermeye degecek bir yanı yok. Kayda geçsin diye söylüyorum, çağdaş dilbilimdeki en incelikli çalışmaların bazıları konuya dair hiçbir formel eğitimi olmayan insanlar tarafından yapılmıştır. Aslında, her profesyonel dilbilimcinin bildiği gibi, benim bu alandaki geçmiş eğitimim oldukça kendine özgü ve eksiktir. Ciddi çalışma alanlarında kimse bunlara dikkat etmez. Mühim olan resmi onaylar değil işin kalitesidir. İdeologlar kuşkusuz kendi doktrinlerine aykırı gelen tartışmaları engellemeye çalışmak için sizin zikrettiğiniz türden aptalca araçlara başvursalar da, ken-

dilerini ciddiye alan disiplinlerde bunun temel bir nitelik olması gerekir ve gerçekte de böyledir.

Utanç verici “Amerikan-karşıtı” kavramı üzerine yorumumu zaten yapmıştım.

“Komplo teorileri”ne gelince, bu terim gücü haklı göstermeye çalışanlar tarafından bir hakaretin entelektüel eşdeğeri olarak kullanılmaya başladı. Eğer belirli eleştirel yorumlara cevap veremeyecek kadar ahmak ya da cahilseniz, “komplo teorisi” diye bağırırsınız. Bunlar dikkate almaya, hatta kısa yorumlar yapmaya bile değmeyecek aptalca oyunlardır.

1996’da Brezilya’nın dış borç ödemelerini askıya almasını savundunuz. Bugün Brezilya’ya ilişkin tutumunuz ne?

Bu pek doğru değil. Herhangi bir spesifik politika önermedim ve bunu yapma cüretini de göstermeyeceğim. Brezilya ya da başka ülkelerin sözde “borçlarını” ödemeleri gerekip gerekmediği kararı söz konusu olduğunda, işin içine birçok faktör giriyor; hafife alınamayacak bir karar.

Daha ziyade, söz konusu borcun basit bir ekonomik olgu olmadığına, büyük ölçüde ideolojik bir kurgu olduğuna dikkat çektim. Borç verenlerin riski üstlenmesi ve geri ödeme yükünün de borcu alanların sırtına yüklenmesi gerektiği şeklindeki kapitalist ilkeye dayanarak, üçüncü dünyanın borçları ciddi ölçüde hafifletilebilir ve birçok durumda silinebilir. Brezilya’da borçlananlar varoşlardaki halk, topraksız işçiler ya da aslında halkın büyük çoğunluğu değildir. Doğal olarak, zenginler ve güçlüler bu kapitalist ilkeyi dehşetle reddederler. Borç verenler ise yüksek kazançlar elde etmek ister, ama bunun beraberinde getirdiği riskin toplumsallaştırılmasını, Kuzeyli vergi mükelleflerine transfer edilmesini tercih ederler. IMF’nin işlevlerinden biri de, son derece kârlı krediler ve yatırımlar için “bedava risk sigortası” anlamına gelen şeyi sağlamaktır. Borç alan ülkedeyse, gerçek borçlular sermaye kaçırmayı, vergi kaçırmayı, lüks mallar ithal etmeyi, kendi güçlerini arttıra-

cak projeleri vs. tercih ederler. Eğer borç sürdürülemez hale gelirse, maliyetlerinin toplumsallaştırılmasını, borçlanmayla ilk elden hiçbir ilgisi olmayan büyük halk kitlelerine transfer edilmesi'ni tercih ederler. Bunu da, halkı ezen yapısal uyum programları ve ihracatın (borç verenlerin yararına) arttırılmasına yönelik diğer araçlar yoluyla yapmak isterler. Bu, IMF'nin ikinci, tamamlayıcı bir işlevi olmuştur.

Eğer borç gerçekten varsa, ki bu da belli değil, düşünülmesi bile hoş karşılanmayan kapitalist ilkeye başvurmak, borcun ödenmesi konusunda başarılı sonuçlar doğuracaktır. Gerekçesi de şudur: ABD tarafından hazırlanan ve elverişli görüldüğünde ABD tarafından kullanılmış olan uluslararası hukuk ilkeleri uyarınca, bu borç belki de "çirkin borç" kategorisine girebilir; böylece hiçbir şekilde ödenmesi gerekmez. ABD'nin IMF icra direktörü Karen Lissakers yıllar önce bu konuya işaret etmişti. Karen Lissakers, çirkin borç ilkesi "eğer bugün uygulanırsa, Üçüncü Dünya'nın borçlarının çok önemli bir bölümünü ortadan kaldırır" diye yazmıştı.

Bazı durumlarda, daha muhafazakâr mekanizmalar bile kullanılabilir: Dünya Mahkemesi'nin kararına uyulması. Bu basit araç, Nikaragua'yı borçlarından kurtaracaktır.

Latin Amerika'da, sermaye kaçıışı genellikle alınan borç miktarına yaklaşmıştır; bu olgu da, eğer varsa dahi, borcun ödenmesi için başka bir yöntem sunuyor.

Ancak ülkeler borç sorununu halletmek için muhafazakâr ve yasal yolları takip etmeli mi sorusu ayrı bir sorudur. Bu güçle ilgilidir, hukuk ya da ahlakla değil. Tercihler, doktriner bir fantezi dünyasında değil, bu dünyada yapılmak zorunda ve bu dünya gücün hükmüyle yönetiliyor. Adalet ve hukuk, ancak çocuk hikâyelerinde ve entelektüel düşünce dergilerinin sayfalarında dünya düzeninin yönlendirici ilkeleridir.

Bu yıl Brezilya'da başkanlık seçimi olacak. Solun adayı, Lutz Inacio Lula da Silva, seçmen tercihlerinde önde gidiyor, büyük ihtimalle

malle seçilecek. Yine de, politik yönelimlerinden dolayı, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın zengin ülkeleriyle ilişki kurmakta sorunlarla karşılaşmasından korkuluyor. Zengin ülkelerin hükümetlerinin Brezilya'daki solcu bir hükümete güçlük çıkarmaya çalışacağını düşünüyor musunuz?

Eğer tarihin yol göstericiliği varsa, zengin ülkelerin hükümetleri halkçı yönelimleri olan bir hükümetin eylemlerini başka yollarla sınırlayabileceklerini hissetmedikçe, bunun gerçekleşmesinin neredeyse kesin olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda taktikler çeşitlilik gösterir. Tam da Latin Amerika'da, bunun ilginç tarihsel örnekleri var. Fakat genel sonuç tarihin şaşmaz bir dersidir. Bu aynı zamanda, uzun yılların dahili planlama kayıtlarıyla da tutarlıdır. Eğer hâkim kurumlar, devlet ve özel sektör -bizzat kendi vatandaşları tarafından zorlanmadıkça, ki bu her zaman can alıcı noktadır- başka türlü tepki gösterseydi, bu alışılmamış bir şey olurdu.

Neo-liberalizmin dünyadaki sosyal politikalara müdahalesi nedir? Bu inisiyatif, insanları bu politika süreçlerine katılmaktan ne derece vazgeçirebilir?

Neo-liberalizmin başlıca özelliklerinden birisi demokrasinin altını oymaktır. En azından 60 yıldan beri anlaşılmıştır ki, finansal serbestleşme, (ana-akım iktisatçılardan alıntı yapacak olursak) hükümet kararları üzerinde "veto yetkisi" olan borç verenler ve yatırımcılardan "fiili bir parlamento" yaratarak, demokratik tercih imkânının altını oymaktadır. Neo-liberalizmin ilk atağıyla birlikte çözülmüş olan Bretton Woods Sistemi'nin sermaye kontrolleri ve kurala bağlanmış döviz kurları üzerine kurulmuş olmasının asli nedeni budur. Bu koşullar, hükümetlerin sosyal demokrat önlemler tesis edebilmesini mümkün hale getirmişti ve neo-liberalizmin ilk atağıyla birlikte Bretton Woods Sistemi'nin çözülmesinin, bu düzenlemelerin altının oyulması şeklinde öngörülebilir bir etkisi oldu.

Aynı şey, neo-liberalizmin, kararları sorumsuz özel tiranlıklara aktararak, temelde demokratik tercihlerin kamusal alanını daraltmayı hedefleyen diğer bileşenleri için de geçerlidir. Şimdi esas itiba-

riyle gizlilik içinde müzakere edilmekte olan Hizmetlerde Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATS) ticaretle hemen hemen hiç ilgisi yok, ama demokratik katılım ve seçim alanını daraltmakla epeyce ilgisi var.

Bu nokta, halktan oluşan bir izleyici kitlesi için daha az rahatsız edici terimlerle ifade ediliyorsa da, seçkin çevrelerde gayet iyi anlaşılmıştır. Örneğin, *Newsweek*'de, şiddetle desteklediği "hükümetin rolünün azaltılması" trendini tartışan David Rockefeller tarafından. Rockefeller şöyle devam etmişti: "Bu, işadamlarının taraftar olmaya eğilim duydukları bir şeydir. Ama madalyonun öbür yüzü de şu ki, birileri hükümetin yerini almak zorunda ve iş dünyasının bunu yapmak için mantıklı bir birim olduğunu düşünüyorum. Odukça fazla sayıda işadamlarının basitçe bunu cesaretle ele almadığını düşünüyorum, ya da 'bu başkasının sorumluluğu, benim değil' dediler. Açık ki, bu kamunun sorumluluğu değil. Böyle bir şey tasavvur edilemez.

Neo-liberal küreselleşme, Afganistan'dan Arjantin'e dünyanın dört bir yanında birçok ulusal felakete yol açmakla suçlanıyor. Ama Brezilya'daki İşçi Partisi gibi siyasi partiler alternatifi "demokratik sosyalizm" olarak adlandırdıkları şey olduğunu düşünüyor. Katılıyor musunuz? "Demokratik sosyalizm" sizin için ne anlam ifade ediyor? Şimdiye kadar hem sosyalist, hem de demokratik olan bir ülke varoldu mu?

Herhangi bir kimsenin, "dünyanın dört bir yanındaki ulusal felaketlerin" **çözümünün** özel bir toplumsal örgütlenme biçimi olduğunu düşündüğünden şüpheliyim. Çözümler çok sayıda ve çeşitlidir; ulusal felaketlerin nedenleri de çeşitlidir ve bunların iyileştirilmesi ya da üstesinden gelinmesi için araştırılması ve bazen de takip edilmesi gereken birçok farklı yol vardır.

"Demokratik sosyalizm" basit bir kavram değildir. Ne de onun bileşenlerinden birisi olan "demokrasi". En basit düzeyde, bir toplum, halkı kendini ilgilendiren meseleler üzerinde anlamlı kararlar

verebildiği ölçüde demokratiktir. Yaşamın temel veçheleri hakkındaki kararlar özel sektörün sorumsuz güç yoğunlaşmalarının elinde bulunduğu; toplum “bankacılık, toprak ve sanayiinin özel ellerce kontrol edilmesi yoluyla özel kâr amaçlı iş dünyasının” hâkimiyeti altında olduğu ve bu durum “basın, basın ajansları ve diğer propaganda ve tanıtım araçlarının buyruğuyla pekiştirildiği” sürece, demokratik formların çok sınırlı bir öneme sahip olduğu uzun zamandan beri bilinmektedir.

Yukarıdaki alıntıları, İşçi Partisi'nden değil, 20. yüzyılın belki de en önde gelen ve saygın Batılı sosyal felsefecisi olan John Dewey'den yaptım; onun ana çalışma konusu demokratik teoriydi ve geleneksel deyişle “elmalı pasta ne kadar Amerikalıysa o kadar Amerikalı”ydı. Aslında, çağdaş demokrasinin ciddi eksikliklerine dair teşhisi ve bunların üstesinden gelmek için ortaya koyduğu tavsiyeleri, ABD ve başka yerlerdeki işçi hareketlerinin kökenlerine kadar geriye giden fikir (ve eylemleri) yansıtır. Ve aklıma gelmişken söyleyeyim, bu fikirler çoğunlukla radikal entelektüellerin hayli kuşku uyandıran yardımları olmadan geliştirilmiştir.

Dewey, benzer görüşleri benimseyerek, eğer demokratik formların gerçek bir özü olacaksa, sanayiinin “feodal bir toplumsal düzenden” işçilerin denetimi ve özgür örgütlenmeleri üzerine kurulu “demokratik bir toplumsal düzene doğru” değişmesi gerektiğini öne sürmüştür –ki bu sosyalizmin temel anlayışıdır. Dewey'in de gözlemiş olduğu gibi, bu olmadığı müddetçe siyaset “büyük iş dünyasının toplum üzerine düşen gölgesi” olarak kalacak “ve gölgenin inceltilmesi özü değiştirmeyecektir.” Bu tür anlayışların, demokratik ilkeler üzerine kafa yoran herkeste yerleşmiş alışkanlıklar olduğuna, ya da olması gerektiğine işaret etmek için Dewey'den bahsediyorum; yoksa dediğim gibi, bu anlayışlar uzun bir süredir emekçiler ve genelde halk hareketleri arasında yaygınlık kazanmıştır. O halde, bunların İşçi Partisi tarafından tartışılması ve Brezilya'nın kendine özgü sorunları ve koşulları şeklinde değerlendirildikleri şeylere uyarlanması tamamen yerindedir.

11 Eylül'den beri, son aylarda çok şey değişti. 8 Aralık'taki AFSC Konferansında, eğer mevcut eğilimler varlığını sürdürecektse olursa, "canlı türlerinin yaşamını sürdürmesinin tebliğe altında olduğunu söylemek abartma olmayacaktır" demiştiniz. Lütfen, balıbazırda gelişmekte olan ana eğilimlere değinip, neden tebliğe altında olduğumuzu açıklayabilir misiniz?

Gelişmekte olan ana eğilimlere ilişkin sorunuz, benim için kapsamlı bir şekilde yanıtlamayı deneyemeyeceğim kadar geniş bir soru. Bunların ikisi, neredeyse eşzamanlı Davos ve Porto Alegre toplantılarında temsil edilen, birbirlerinden tamamen farklı iki "küreselleşme" programıdır. Başkaları onun hakkında ne düşünsünse düşünsün, Davos versiyonu gerçekten de canlı türlerinin hayatta kalmasını tehdit ediyor. Bunun bir nedeni şu: Temelde yatan ilkel, ciddi şekilde ele alınırsa, torunlarımız için çevreyi tahrip etmenin -bunu yaparken çağdaş ideolojinin göklere çıkardığı anlamda "rasyonel servet arttırıcıları" gibi davranırsak- oldukça rasyonel bir davranış olduğu sonucuna yol açıyor. Bush'un Kyoto Anlaşması'nın altını oymakla eleştirilmesi şaşırtıcıdır. Bush'un övülmesi gerekir -aslında övülüyor da, örneğin *Wall Street Journal*'ın editörleri tarafından; bunlar kuşkusuz tehlikeli fanatiklerdir, ama hiç değilse vaaz ettikleri doktrini kabul edecek kadar düristler.

Başka bir neden de, planlamacıların çalışırken temel aldıkları beklentilerden kaynaklanıyor. Örneğin, ABD istihbaratı "küreselleşme"nin -Davos versiyonunu kastediyorlar- "sahip olanlar" ve "sahip olmayanlar" arasında giderek artan bir uçuruma yol açacağını öngörüyor. Ve askeri planlamacılar da, aynı tahminleri benimseyerek "sahip olanlar"ın zenginlik ve gücünü korumak için gayet makûl olarak şunu ileri sürüyorlar: Yönetilmeleri güç olan "sahip olmayanlar"ı kontrol altında tutmak için, gelecekte devasa yıkım araçlarına sahip olmak bir zorunluluk haline gelecek. İşte bu yüzden, 11 Eylül'den önce bile, ABD askeri bütçesi, kendisinden sonra gelen 15 ülkenin toplam askeri harcamasını aşmak zorundaydı. 11 Eylül'den sonra ise, askeri bütçede dev bir artışı zorlamak için,

halkın korku ve acısı özel bir kaba ve iğrenç tutumla sömürüldü: Bunun terörizmle hiçbir ilgisi yok, ama başka amaçlar için yararlı.

Bu tahminler, hepimizi toptan yok edebilecek sonuçlarıyla birlikte, uzayın askerileştirilmesi programları için resmi gerekçelerin bir parçasını oluşturuyor. Bu programların muhtemel sonuçları, hükümet içindeki ve dışındaki strateji analistleri tarafından oldukça doğru şekilde anlaşılmakta ve tasvir edilmektedir. Ama bunların çoğu ve hükümet-holding planlamacıları, kısa vadeli servet ve gücün en üst düzeye çıkartılması gibi aşkın bir ihtiyaçla karşılaştırıldığında, bu tür sonuçların ortaya çıkma olasılığının çok önemli olduğu gerçeğini dikkate almıyorlar.

Açıklık getirmek için, çok daha aşırı olan sağ kanattan bahsetmediğimi söylemeliyim. Yeri gelmişken belirtmeliyim ki, hepsi halkın bilgisine açık olan Clinton dönemi belgelerine ve planlarına atıfta bulunuyorum. Birileri bunu ait oldukları ön sayfalara koymaktansa, bütün bunlara gözlerini kapatmayı tercih edebilir. Bu bir zorunluluk değil, bir tercih ve gelecek kuşaklar bu tercih için bizi tebrik etmeyecekler.

11 Eylül saldırılarından sonra, Kuzey Amerika basınında son derece duygusal haberler çıktı ve dünyanın dört bir yanındaki basın da bunu kopya etti. Kurbanların isimleri ve yüzleri, ailelerinin ıstırapı bıkırtıcı bir hal alana kadar gösterildi. Afrika, Irak ve hatta Afganistan'daki savaşlar hakkındaki haberlere bu kadar geniş yer ayrılmıyor. Bu tezatlıkların, dünyanın birçok yerinde kamuoyunun bu dönemde Birleşik Devletler'e verdiği destekte kısmen bir rol oynadığını düşünüyor musunuz?

Daha doğrudan ilintili bir örnek verecek olursak, ABD ve müttefikleri tarafından yürütülen ya da desteklenen uluslararası terörist operasyonlar söz konusu olduğunda aynı şey olmadı –ki Latin Amerikalıların şüphesiz gayet iyi bildiği gibi, maalesef bu operasyonlar sıkça 11 Eylül'den çok daha fazla ölü sayısına yol açtı ve bu konuda tek örnek oldukları da söylenemez. 11 Eylül zalimliği tarihsel olarak benzersizdi; ama ne yazık ki kapsamından ötürü de-

ğil, hedefinden ötürü. Bunlar, Avrupalıların ve onların uzantılarının başkalarına karşı yaptıkları türden zalimliklerdir; fakat ilk defa, silahlar ters yöne dönmüştür.

Fakat sizin ortaya attığınız soru formüle edildiği haliyle yanıtlanamaz, çünkü ardındaki varsayımlar doğru değil. Her şeyden önce, ABD'deki kamuoyu, manşetlerde ve entelektüel düşünce dergilerinde sunulan imajın aksine, çok daha çeşitlidir ve farklılıklar barındırır. Bu durum, New York şehri de dahil kamuoyunun görüşünü araştırmak için çaba harcanan az sayıdaki birkaç olay sırasında ulusal basında bile dile getirilmişti. Üstelik, dünyanın pek çok yerinde kamuoyu sivillere zarar vermiş olan askeri eyleme –yani planlanmış ve uygulanmış askeri eyleme– çoğunlukla karşıydı. Bu en başından beri, hatta uluslararası kamuoyu yoklamalarında bile açıkça görülüyordu. Halk bu suçu işleyenlerin bulunup cezalandırılmasına yönelik faaliyetleri destekliyordu, ama bu tamamen farklı bir meseledir. Ve dünya kamuoyu genel olarak –11 Eylül'ü kat kat aşan suçların işlendiği durumlarda bile– güçlü olanların yaptığı zalimliklerin geleneksel kurbanlarına çok farklı bir muamele yapıldığının gayet iyi farkındaydı ve çoğunlukla da sözünü esirgemi-yordu. Maalesef, çoğu insanın ve hiç kuşkusuz Latin Amerika'dakilerin gayet iyi bildiği gibi, kapsamı 11 Eylül'ü hayli aşan suçları sıralamak çok kolaydır.

11 Eylül'den sonra, ABD bazı ülkelere karşı tutumunu değiştirdi. Bu stratejinin en önemli etkileri nelerdir?

11 Eylül'den sonra, dünyanın dört bir yanındaki zorba ve baskıcı devletler, “teröre karşı koalisyon” katılarak kendi suçları için ABD'nin onayını alabileceklerini hemen fark ettiler. Ve şu anda tam da bunu yapıyorlar: Rusya, Çin, Özbekistan, Türkiye, İsrail, ... oldukça uzun bir liste. Aynı şey, daha zalim ve baskıcı unsurların aynı bahaneye sarılarak, kendi yurttaşlarını kontrol altına almak üzere devlet gücünü genişletmek için bu fırsatı istismar ettikleri ABD, İngiltere ve diğerleri için de geçerlidir. Bu etkilerin ne kadar önemli sonuçlar doğuracağını kimse söyleyemez. Her zaman olduğu gibi bunlar boş spekülasyon meselesi değil, eylem meselesidir.

Bununla birlikte, bir sonuç oldukça aşikârdır: ABD Orta Asya'da, stratejik avantajın yanı sıra bölgenin enerji ve diğer kaynakları üzerinde daha sıkı bir denetim sağlamak amacıyla bir askeri varlık oluşturmak için bu fırsatı kullanıyor, Taliban'dan pek de farklı olmayan devletlerle ittifaklar kuruyor. İran gibi küçük aktörler bir tarafa, Rusya ve Çin bundan pek de memnun değiller.

11 Eylül sonrasında uluslararası ilişkiler nasıl değişti?

11 Eylül tarihsel bir olaydır, ama herkesin bildiği gibi, ne yazık ki zalimliğin kapsamı itibariyle değil. Daha çok, silahların döndüğü istikamet itibariyle. İngiltere'nin 1814'de Washington'u yakmasından bu yana, ABD tarihinde ilk defa ulusal topraklar -koloniler değil, ulusal topraklar- saldırıya uğradı ya da hatta tehdit edildi. Aradan geçen yaklaşık iki yüzyıl boyunca başkalarına neler yapılmış olduğunu yeniden anlatmaya gerek görmüyorum.

"Anavatan", yani Avrupa'nın kendisi açısından değişim daha da dramatiktir. Avrupa dünyanın büyük kısmını, bebeklere şeker vererek işgal ve istila etmemişti. Ama hiçbir zaman ne Hindistan İngiltere'ye, ne Cezayir Fransa'ya, ne de Kongo Belçika'ya saldırdı. Terörizm **bizim onlara** karşı normal davranış biçimimizdir; **bize** karşı dönmesi düşünülmemiştir.

11 Eylül'den sonra yankılanan şok tamamen anlaşılır bir şeydir; İngiltere Savunma Dairesi başkanı Amiral Sir Michael Boyce resmi ABD-İngiltere politikasını açıkladığında ve açıklaması dünyanın önünde gelen gazetesindeki bir baş makalede göze çarpacak şekilde aktarıldığında, endişe duyulmamasının, hatta dikkat gösterilmemesinin anlaşılır olması gibi. Amiral Sir Michael Boyce, Afganistan halkını "liderlerini değiştirinceye kadar" yıkıcı bir saldırıya maruz kalacakları şeklinde uyarıyordu. Bu, ABD hukukunda tanımlandığı şekliyle, uluslararası terörizmin ders kitaplarındaki bir örneğidir.

Benzer şekilde, ABD-İngiltere bu politikayı, muazzam sayıda, kendi hesaplarına göre milyonlarca insanı, ciddi bir açlık ve yavaş yavaş ölme riskine sokacağına dair kuvvetli bir beklentiyle uyguladı-

ğında, ciddi bir endişe duyulmaması, belki hafif bir hayıflanma yaşanması da anlaşılabilir. Her iki durumda da -11 Eylül ve sonrasında- tarihin normal seyrini izlemesi gerektiği varsayımına göre, gösterilen tepkiler doğaldır: **Biz, onlara karşı tarifsiz zalimlikler yaparız, ve bunu yaparken, entelektüel sınıflar kendilerini ve liderlerini asaletlerinden ötürü göklere çıkartırlar.** Gerçek dünyada, tarihin epeyce bir bölümü böyledir.

11 Eylül'den sonra, ABD 20 yıl önceki Reagan yönetimiyle aynı retorığı benimseyerek, yeniden “terörizme karşı savaş” ilan etti. Reagan yönetimi işbaşına geldiğinde, ABD dış politikasının temelini “terörizme karşı savaş” olacağını ilan etmişti -özellikle de bunun en sert biçimi olan devlet destekli uluslararası terörizm. ABD terörizme karşı savaşını, benzeri görülmemiş ölçekte bir uluslararası terörist ağı kurarak ve bu ağı, Orta Amerika'da, Afrika'da, Batı Asya'da ve daha birçok yerde ölümcül etkiler doğuracak şekilde kullanarak yürüttü. Öyle ki, “terörizme karşı savaşı”, Dünya Mahkemesi'nin ABD'yi uluslararası terörizm nedeniyle mahkûm etmesine yol açtı ve bu karar, BM Güvenlik Konseyi'nin, ABD tarafından veto edilen, bütün ülkeleri uluslararası hukuku gözetmeye çağıran bir kararıyla desteklendi.

Güney Amerika açısından, bu durum, John F. Kennedy 1962'de Latin Amerika ordularının misyonunu “yarıkürenin savunması”ndan “iç güvenliğe” kaydırduğunda başlatılan ABD destekli uluslararası terörizm dalgasının devamından başka bir şey değildi. Bu “iç güvenlik” teriminin anlamını ve pratiğe nasıl çevrildiğini ayrıntılarıyla açıklamaya gerek yok; Brezilya'nın durumunda ise hiç gerek yok.

Terörizme karşı ilk savaşın liderleri, bu savaşın günümüzde yeniden vücut bulmasında önemli roller üstlendiler: Mesela, BM'deki diplomatik çabalara önderlik eden ve 20 yıl önce Honduras'da vali olarak görev yaparken uluslararası terörizmi öğrenen John Negroponte. Negroponte, Honduras'ta Nikaragua'ya karşı terörist savaşı yönetiyordu ve hükümeti bu nedenle en yüksek uluslararası

otoriteler tarafından mahkûm edildi. Ya da kendi tabiriyle “terörizmi ezme” savaşının askeri kısmını yöneten ve sanatını Ortadoğu’da Reagan’nın özel temsilcisiyken öğrenmiş olan Donald Rumsfeld. O yıllarda Ortadoğu’da, Reagan yönetimi ve İsraili müttefikleri uluslararası terörizm ödülünü hiç zorlanmadan kazanmışlardı.

Bunların hiçbirisi herhangi bir yoruma yol açmıyor; tıpkı muazam bir uluslararası terörizmin bugün güçlü olan tarafından açıkça savunulması ve uygulanmasına karşı hiç tepki gösterilmemesi gibi. Tarihin nasıl işlemesi gerektiğine dair baskın eğilimler gözönüne alındığında, farklı hiçbir şey beklenmemeli.

Elbette bazı değişiklikler oluyor. ABD-Rusya ilişkileri, geçici bir süre için bile olsa, daha dostane hale geldi. Çünkü Rusya, Çeçenistan’da işlediği tüyler ürpertici terörist suçlar için hüküm süren süper gücün onayını almak amacıyla “terörizme karşı savaşa” katılmaya can atıyor. Çin de benzer nedenlerden ötürü bu savaşa memnuniyetle katılıyor. Aslında, dünyanın dört bir yanında, zalim ve gaddar unsurlar, kendilerinin de uluslararası terörizmin kurbanı olabileceğinden haklı olarak korkuya kapılan insanların korku ve acısını kabaca sömürerek, kendi programlarını uygulamak için bir “fırsat penceresi”ne sahip olduklarını fark ediyorlar.

11 Eylül felaketinin sonrasında yaşananlar eskisinden çok daha sağlam bir şekilde gösterdi ki, dünya her ne kadar ekonomik açıdan üç kutupluysa da, askeri açıdan çarpıcı bir şekilde tek kutupludur. Ve Washington, yeni sınırlara doğru genişlemeyi ve özellikle de şimdi ABD’nin tekelinde olan uzay savaşlarını yürürlüğe sokmayı öngören hırslı planlarıyla, diğer tüm kayda değer güçlerin harcamalarının toplamını zaten gölgede bırakmış olan askeri harcamalarını süratle arttırma fırsatından istifade ettikçe, bu eşitsizlik hızla artmaktadır.

Fakat tüm bunlar, temel nitelikte yeni sapmalar değil, süregiden eğilimlerin devamıdır.

Dünya 11 Eylül'den sonra değişti mi? Sizce iyiye doğru mu, yoksa kötüye doğru mu? Neden?

11 Eylül tarihsel bir olaydı. Yüzlerce yıldır, Avrupa ve uzantıları dünyanın büyük bir kısmında geniş ölçekli terör ve zalimlikler uyguluyorlardı. İlk defa, korkunç zalimliklerin failleri değil hedefi oldular. Hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, gösterilen tepki, tabii öncelikle ABD ve küçük ortağı İngiltere'nin tepkisi son derece şiddetli oldu; her ikisi de terörün daha güçsüz biçimleriyle nasıl başa çıkılması gerektiği hususunda son derece tecrübeliler.

Sözümüne teröre karşı savaşa, en yüksek uluslararası otoriteler, Dünya Mahkemesi ve (ABD'nin veto ettiği ve İngiltere'nin çekimser kaldığı bir kararla) Güvenlik Konseyi tarafından uluslararası terörizm nedeniyle mahkûm edilen dünyadaki biricik devletin liderlik yaptığını "fark etmemek" için Batılı entelektüeller gerçekten büyük bir disiplinle davranıyor olmalı. Ve bu özel terörist suçlar nedeniyle mahkûm edilen, bu arada çok daha beter suçlara başlamış olan aynı insanların ikinci "Teröre Karşı Savaş"ta liderlik rolü üstlendiklerini fark etmemek için de sıkı bir disiplin edinmiş olmalı. İlk savaş 20 yıl önce Reagan yönetimi tarafından neredeyse aynı retorikle ilan edilmişti. Ve bu savaşın nasıl yürütüldüğünü ve hele Latin Amerika'daki faaliyetleri anlatmak için zaman harcamamıza gerek yok.

Bu seferkinin pek farklı olduğu söylenemez. Sivil Afgan halkına karşı saldırı vahşi ve yıkıcıydı, ama bu uygulamalar üzerinde pek durulmadan meydana geliyor; çünkü bu basitçe tarihsel normdur. Ve ilk teröre karşı savaşta olduğu gibi, kendi zalimlikleri için yetki arayan devletler ikincisine de büyük bir hevesle katılıyorlar. Örneğin Rusya coşkulu bir ortak, çünkü Çeçenistan'da uyguladığı teröre ABD'nin arka çıkmasını istiyor. Ve dünyanın her yayındaki diğer katı ve baskıcı unsurlar da suçlarını arttırmak veya gerici programlar dayatmak için bir "fırsat penceresi" yakaladıklarını düşünüyorlar.

Bu dünya çapında bir olgu ve farklı biçimler alıyor. İnsan hakları

kuruluşlarınca çok sert bir şekilde kınandı ve esaslı bir halk direnişi var. Ancak genelde, en azından geçici olarak, dünyanın 11 Eylül terörist saldırılarının bir sonucu olarak kötüye doğru bir değişim gösterdiğini inkâr etmek güç. Failler sadece 11 Eylül'de korunmuş suçlar işlemekle kalmadılar, fakat hemen ardından öngörül-
düğü gibi, dünyanın her yerindeki yoksul ve acı çeken insanlara ve demokrasi ve insan haklarına ciddi bir darbe vurdular.

Dünyada ABD hegemonyasına karşı koyabilecek ve bundan on yıl önce SSCB'nin içinde olduğuna benzer bir manzarayı yeniden oluşturabilecek yeni güçler var mı?

SSCB'nin çöküşünden önce dünyada iki hükümdar vardı. Çok daha güçlü olan ABD ve küresel düzenlemelerde az çok küçük bir ortak olarak işlev gösteren SSCB. O dönemin savaşları süper güçler arasında değildi. Daha ziyade, her iki süper güç de diğerinin oluşturduğu tehdidi, kendi bölgelerini kontrol altında tutmak amacıyla teröre ve şiddete başvurmak için bir bahane olarak kullanıyorlardı. Dahili belgeler kadar, yaşanan olayların kaydı da bunu açıkça ortaya koymaktadır. Batı için Soğuk Savaş bazen Kuzey-Güney ihtilafı olarak da adlandırılan, genellikle "Avrupa emperyalizmi" denilen şeyin bir devamıydı.

Dolayısıyla politikalar Soğuk Savaş'ın ardından pek değişmeden, tıpkı daha önce nasıl uygulandıysa, benzer şekilde sürdürülüyor. Aslında Doğu-Batı ihtilafı kökeninde Kuzey-Güney ihtilaflarının pek çok özelliğini barındırıyordu. Her iki süper gücün de diğerinin bölgesindeki ihtilafları sinik bir şekilde sömürmüş oldukları doğru, ama bu ayrı bir mesele. Aslında bu sinisizmin bir görünümü, geçen birkaç aydaki dünya olaylarının en belirgin özelliği haline geldi. Sadece kendilerini bile bile kör edenler radikal İslamcılığın (halihazırdaki düşmanlar da dahil) kökenlerini bilmezler: Bunları kim besleyip büyüttü ve neden böyle yaptılar?

Kuşkusuz kimse böyle bir sistemin yeniden kurulmasını istemeyecektir ve neyse ki böylesi bir gidişat olduğuna dair bir işaret yok. Aslında son yıllarda gelişmekte olan -son birkaç onyıldır bunu

açıkça görebiliriz- ekonomik olarak üç kutuplu, askeri açıdan ise tek kutuplu bir dünya.

Avrupa ve Asya, ABD ile ekonomik bakımdan ve başka yönlerden kabaca aynı seviyedeler, ama askeri bir güç olarak ABD giderek yalnız başına kalıyor. Uluslararası ilişkilerdeki egemen okul -“realistler” olarak adlandırılır- genellikle bu biricik statüye karşı koymak üzere koalisyonların gelişeceğini öngörüyor. Bu tamamen mümkün. Benim görüşüm ise, teorik kurgular o kadar zayıf ve ampirik kanıtlar o kadar muğlak ki, öngörüler son derece düşük bir güvenilirliğe sahipler. Ayrıca, bu devlet merkezli yaklaşımlarda dikkate alınmayan başka faktörler çok daha önemli: Örneğin, Porto Alegre ve Davos'ta bir araya gelenler.

Makûl insanların umut etmesi gerekenin çok farklı türde bir dünya sistemi olduğunu düşünüyorum. Merkezi önemdeki konularda -örneğin, “küreselleşme” konusunda- ABD nüfusunun çoğunluğu “ABD hegemonyası”na karşı çıkıyor. İşte bu nedenle planlama ve uygulamanın gizli yapılması gerekiyor -yani, nüfusun genelinden gizli; yoksa zengin ve güçlü olanlar bu konudaki her şeyi biliyorlar ve doğrudan işin içinde yer alıyorlar. Uluslararası toplumun önemli fay hatları, ABD'ye karşı diğerleri değil. Fay hatları devlet sistemlerini enlemesine kesiyor. Bu, küresel sistemin farklı unsurlarını temsil eden hem Davos'ta hem de Porto Alegre'de doğru.

Thucydides'ten alıntı yapmıştınız: “Büyük uluslar istediklerini yaparlar, küçük uluslar ise yapmaları gerekeni kabul ederler.” Şimdi ki durumun farklı kıtalar ve ülkeler için ne gibi uzun vadeli sonuçları olabilir? Güney Amerika, Brezilya için etkileri neler olabilir, ve neden?

Thucydides'in düsturu yakın geçmişin gücü gözönüne alındığında o kadar geçerli değil, çünkü uygarlığın ilerlemesi halk kitlelerinin devlet şiddetini sınırlandırmasına yol açtı -arzu edilen düzeyde değil, ama bu çok açık, özellikle bir önceki kuşakta. Dünya nüfusunun çoğunluğunun, bu tür sınırlandırmaları genişleterek ve devlet gücünü ve buna sıkı sıkıya bağlı özel güç yoğunlaşmalarını

zayıflatarak; bana göre bunları tasfiye ederek, kazanacağı çok şey var. Bu ne kadar gerçekleşirse, Thucydides'in düsturu da o ölçüde geçersizleşecek.

Porto Alegre tarzı küreselleşme küçük ulusları olduğu kadar, küçük ve büyük bütün uluslar içindeki geniş halk kitlesini de korumak açısından önemli bir faktör olabilir. Bu can alıcı faktör bir tarafa, Güney-Güney işbirliği "küçük uluslar" için savunma araçları sağlayan bağımsız bir faktör olabilir -"küçük uluslar" derken, nüfus olarak küçük olanları değil, fakat zenginlik ve şiddet araçları üzerindeki kontrolleri zayıf olan ulusları kastediyorum.

ABD'nin önde gelen bir terörist devlet olduğunu söylüyorsunuz. Şu anda ABD'nin farklı bir dış politika arayışında olduğunu düşünüyor musunuz? Olası olumlu değişikliklerin meydana geleceğini düşünüyor musunuz?

Bu ifadenin bana ait olduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Ben sadece Dünya Mahkemesi ve Güvenlik Konseyi'nin kararını tekrar ediyorum, ve ABD'nin resmi "terörizm" tanımını, ABD hükümetinin kuşkuya pek yer bırakmayan eylemlerine uyguluyorum.

Yani, bunu söylemeyi tercih etmeseler bile, her okur yazar insanın bildiği bir şeyi teyit ediyorum.

Olumlu değişiklikler olabilir mi? Elbette. Aslında oldu da. Bugün muhtemelen hiçbir ABD başkanı, hiçbir görülür protesto, hatta ilgiye bile yol açmadan, John F. Kennedy'nin 40 yıl önce Güney Vietnam'a karşı başlattığı saldırganlığa girişemez. Ülke 1960'ların aktivizminin bir sonucu olarak çok daha fazla medenileşti ve sonraki yıllardaki bu eğilim daha da güç kazandı. Bu eğilimlerin, tarihin büyük bölümü boyunca olduğu gibi -ve çok şükür bugün hayata olan bizler için de- devam etmemesi için hiçbir neden yok.

ABD hükümeti Afganistan'daki savaşı "teröre karşı savaş" olarak adlandırdı. Bu tür bir askeri eylemin terörizme karşı etkili olacağını düşünüyor musunuz?

Birkaç temel olgunun konuyla ilgili olduğunu görüyoruz. “Teröre karşı savaş” Dünya Mahkemesi tarafından uluslararası terörizm nedeniyle mahkûm edilen, ve bütün devletleri uluslararası hukuğa -ki kastedilen Dünya Mahkemesi’nin kararıydı- riayet etmeye çağıran bir Güvenlik Konseyi Kararını veto eden dünyadaki biricik devlet tarafından ilan edildi -aslında yeniden ilan edildi.

Savaşın en coşkulu katılımcıları, dehşet uyandıran bir terörist zalimlikler siciline sahip diğer devletlerdir. Örneğin Rusya, hüküm süren süper gücün Çeçenistan’daki kirli savaşını onaylayacağı beklentisiyle katılmış olmaktan mutlu. Çin benzer nedenlerle koalisyonda yerini alıyor. Türkiye birlik göndermeyi öneren ilk ülkedydi. Başbakanı, Kürt nüfusuna karşı yürütülen kanlı savaşta tayin edici yardımı nedeniyle Washington’a müteşekkik oldukları için Türkiye’nin böyle davrandığını açıkladı. Bu, 1990’ların en kötü etnik temizliklerinden ve zalimliklerinden birisiydi; Clinton yönetimi tarafından sağlanan muazzam büyüklükte bir silah akışına dayanıyordu. Ve bu liste bu şekilde devam eder.

“Yeniden ilan edildi” diyorum, çünkü ilk “terörizme karşı savaş” bundan 20 yıl önce Reagan yönetimi işbaşına geldiğinde ilan edilmişti; şimdikine çok benzer bir retorikle ve personeldeki kayda değer bir süreklilikle. Yönetim Ortadoğu’da kitlesel terörist zalimliklerin önde gelen destekçisiyken Reagan’ın Ortadoğu özel temsilcisi olan kişi, şimdi yeniden ilan edilen savaşın askeri bölümünden sorumlu. Savaşın diplomatik bileşeni ise BM’de, bir zamanlar Honduras “valisi” olan adam tarafından yönetiliyor. Bu adam, Nikaragua’ya karşı terörist savaşın örgütlenmesi görevini yürütüyordu ve ABD bu nedenle en yüksek uluslararası otoriteler tarafından mahkûm edildi -tabii bunun bir etkisi olmadı. Reagan’ın “terörizme karşı savaş”ında yer alan diğer önde gelen şahsiyetler ise, “terörizme karşı savaşın” bugünkü yeniden canlanışında önemli rolere sahipler. 1980’lerde, başkanlarının “şeytani bela terörizm” olarak adlandırdığı şeye karşı, daha öncekilerle kıyaslanamayacak büyüklükte bir uluslararası terörist şebeke kurarak çarpıştılar. Latin Amerika ve başka yerlerdeki daha önceki eylemleri tekrar göz-

den geçirmeye gerek olmadığı gibi, bu terörist şebekenin kaç insanın yaşamına mal olduğunu da burada yeniden ele almaya gerek yok. Hikâye hemen hiç değişmeden devam ediyor. ABD'nin önde gelen silah ve askeri eğitim alıcılarını, belli başlı uluslararası organizasyonların, hatta Dışişleri Bakanlığı'nın insan hakları raporlarındaki durumuna bakmak yeterli. Boyutun büyüklüğü dışında, ABD bu konuda tek başına değil.

Yinelenen kampanya hak ettiği şekilde değerlendirilmek durumunda. Fakat her ne olursa olsun, bu ciddi bir biçimde "terörizme karşı bir savaş" olarak adlandırılmaz. Bu düşünce karşısında George Orwell mezarında dönerdi.

Örneğin terörizmin, ABD Yasalarında ve Ordu El Kitaplarında resmi bir tanımı var. Bu gayet güzel bir tanım, ancak kullanılamaz; çünkü uygulanacak olursa müsamaha edilmesi imkânsız yanıtlara yol açacaktır; tıpkı biraz önce sadece bir kısmını gözden geçirdiğimiz yanıtlar gibi. O halde "terörizm" terimi pratikte, **onların** bize karşı gerçekleştirdikleri terörizme atıfta bulunur -**biz** her kim olursak olalım. Büyük bir ihtimalle bu tarihsel bir evrensel doğrudur. En kötü katiller bile bu pratiği benimsemişlerdir. Örneğin, Naziler kendilerini, "dışarıdan yönlendirilen terörist partizanlara karşı" halkı ve meşru hükümetleri savunan bir güç olarak tanıttılar; ve şüphesiz kendilerini de bu şekilde algıladılar. Latin Amerika'nın güney konisindeki son örneklerle değinmeğe gerek yok.

Zihnimizde bu eğilimi saklı tutarak, "terörizme" karşı askeri eylemlerin tabii ki etkili olabileceklerini söyleyebiliriz. Nazilerin "karşı-terör"ü etkiliydi. Tam da yayıncılık yaptığınız yerde ve çevresinde dramatik örnekler mevcut.

Son yıllarda ABD'nin dış anlaşmazlıklarını yürütme biçiminde değişen ne oldu?

İkinci (ve çok daha zayıf) süper gücün çöküşüyle birlikte elbette bazı değişiklikler oldu. Bu, taktiklerin yeniden ayarlanmasına ve yeni bahanelere yol açtı; ancak politikada temel bir değişiklik ge-

tirmedi. Bu hemen başında belli oldu. Berlin Duvarı'nın yıkılışının hemen ardından ABD Panama'yı istila etti, muhtemelen binlerce insanı öldürdü, iki Güvenlik Konseyi kararını veto etti ve bankacılar ve uyuşturucu tacirlerinden oluşan kukla bir rejim kurdu (kongre raporları ve başka raporların ortaya koyduğu gibi, uyuşturucu ticareti bunun hemen ardından patlama gösterdi). Amaç, artık itaat etmeyen zalim bir haydudu kaçırmaktı. Çoğu CIA bordrosundan para alırken işlemiş oldukları suçlar nedeniyle Florida'da mahkûm edilmişti ve hilekârlık ve şiddete başvurarak kazandığı seçimlerde dürüstlüğü nedeniyle Reagan yönetimi tarafından met-hediliyordu.

Bunların hepsi tarihe sadece bir dipnot olarak geçecek kadar tanındık ve bildik şeylerdi; fakat iki önemli farklılık vardı. Öncelikle, bahaneler farklıydı. İstila "yarıküreyi fethedip bizi yok etmeyi hedefleyen, Sovyet imparatorluğunun bir ileri karakoluna karşı savunma" amacıyla yapılmamıştı. Daha ziyade, İspanik uyuşturucu kaçakçılarına karşı bir savunmaydı. Ve Reagan yönetiminin eski bir görevlisi Elliott Abrams tarafından hemen ifade edildiği gibi, ABD ilk defa, dünyanın herhangi bir yerinde bir Rus tepkisinin ortaya çıkabileceği endişesi duymaksızın güce başvurabilmişti.

Aynı şey, bir sonraki güç kullanımı için de geçerliydi: ABD ve İngiltere'nin en kötü zulmlüklerini gerçekleştirirken memnuniyetle desteklediği, ancak işlediği ilk ciddi suç olan itaatsizlik nedeniyle cezalandırılması gereken çok daha cani bir gangstere karşı güç kullanıldığında. Irak savaşı Ruslara karşı bir savunma olarak takdim edilmemişti ve eğer caydırıcı bir güç olsaydı, ABD ve İngiltere bu derece muazzam bir kara gücü konuşlandırmaya asla cüret edemezlerdi. Bu durum şimdi de devam ediyor.

Genel stratejik duruşta da değişiklikler vardı. Geleneksel bahanelerin aldatmaca olduğu ilginç bir şekilde kabul ediliyordu ve gerçek düşmanın Güney'deki bağımsızlıkçı milliyetçilik olduğu teslim ediliyordu. Dahili belgelere bakıldığında bu yıllardır çok aşikâr bir olguydu, ancak Sovyet bahanesinin ortadan kalkmasıyla birlik-

te şimdi açıkça kabul ediliyordu. Nükleer stratejiler de değişti; Pentagon'un diliyle konuşacak olursak, "silahça zengin" Sovyetler Birliği yerine "hedefçe zengin" Güney'e yönelik silahlara daha fazla vurgu yapılmaya başlandı.

Bunu başka yerlerde, hem planlamacıların belgesel kayıtlarına, hem de gerçek olaylara dayanarak kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde ele aldım. O nedenle şimdi burada tekrar ele almaya çalışmayacağım.

Dünya uluslararası terörizme karşı nasıl tepki göstermeli?

Uluslararası terörizm bir suçtur, genellikle korkunç bir suç. Suça verilecek uygun yanıt, bulunması ve yargılanması gereken faille-
rin ortaya çıkartılması için araştırma yapmaktır. İster bir sokak hır-
sızlığı isterse 11 Eylül suçları olsun, aynı şey geçerlidir. Ya da fail-
lerinin kim olduğu hakkında hiçbir şüphe bulunmayan uluslararası
terörist suçlar için de geçerlidir. Bununla ilişkili uzun, oldukça
uzun bir liste var.

Yalnızca birkaçına değinirsek: I. Bush tarafından Panama'da El
Chorillo'nun bombalanması ve muhtemelen binlerce insanın öldü-
rülmesi; Clinton'ın Sudan'da bir ilaç fabrikasını bombalaması ve
Sudan'daki Alman Büyükelçiliği ve saygın Yakın Doğu Vakfı'nın
bölge direktörü tarafından yapılan az sayıdaki analize göre, on bin-
lerce insanın ölümüne sebebiyet verilmesi; on binlerin ölümüne
ve ülkenin belki bir daha toparlanamayacak derecede yıkılmasına
neden olan Nikaragua'ya karşı terörist savaş (en yüksek uluslararası
otoritelerin kararı ışığında tartışma götürmez bir örnek); ya da
kolaylıkla hatırlayabileceğimiz, devlet destekli uluslararası teröriz-
min çok daha berbat suçları. Kennedy yönetiminin Latin Amerika
ordusunun rolünü tersine çevirmesinin ardından ABD destekli
devlet terörizminin ilk hedefi olan Brezilya'daki olayların ayrıntıla-
rına girmeye gerek yok. Kennedy yönetiminin eylemleri 1964 as-
keri darbesine giden yolu hazırlamıştı. 1964 darbesi, Büyükelçi
Lincoln Gordon tarafından, hem de acı sonuçlar ortaya çıktıktan
sonra, "demokratik bir isyan", "özgürlüğün yirminci yüzyılın orta-

sındaki biricik en kesin zaferi” olarak selamlanmıştı.

Bu örneklerin hiçbirisinde, kurbanların şüpheli teröristleri, hatta suçu her türlü kuşkunun ötesinde olanları bile cezalandırmak üzere şiddete başvurmaya ahlaki veya yasal hiçbir hakları yoktur. Ve tabii ki, ABD-İngiltere'nin kitlesel uluslararası terörizmi resmi olarak savunuşuna uygun olarak, şüpheli suçluları teslim etmeye mecbur etmek için sivil halkları cezalandırmaya da hakları yoktur. Örneğin Küba'nın, 1959'dan beri devlet destekli uluslararası terörizmin belki de baş hedefi olmasına karşın, ABD'yi bombalamaya veya biyoterör uygulamaya hakkı yoktur. Haiti'nin de böyle bir hakkı yoktur -ABD, I. Bush ve Clinton yönetimlerinden örtülü destek gören bir darbe rejimi altında binlerce insanı canice katleden paramiliter kuvvetlerin başı olan hüküm giymiş bir suçluyu iade etmeyi reddetse bile. Böyle bir şey, çok daha kötü durumlarda dahi meşru değildir.

Uluslararası terörizmin kaynağı Batı olduğunda bu türden tepkiler insafsız ve alçakça eylemler olarak değerlendirilirdi -ki doğrusu da budur. Eğer bazı ölçüler bir düşmana uygulandığında meşru görülüyorsa, kabul etmeliyiz ve aslında ısrar etmeliyiz ki, bunlar bize de uygulanmalıdır. Bu en temel ahlaki bildik doğrudur. Güçlü ve ayrıcalıklı olanlar bu asgari ahlaki doğruluk düzeyine ulaşabildiğinde, sorunu ciddi bir şekilde tartışabilmek mümkün olacaktır. Bu devrimci değişim gerçekleşene kadar, binlerce yıl önce Thucydides tarafından tasvir edilmiş olan dünyada yaşamaya devam edeceğiz: Büyük ve güçlü olanın istediğini yaptığı, zayıf olanın ise yapması gerektiği gibi acı çektiği bir dünyada. Ve bu arada, seküler rahipler cemaati liderleri için methiye korosuna önderlik etmeye, dünyanın önde gelen gazetesindeki saygın yorumcuların bazı ifadelerini ödünç alacak olursak, dışarıya yönelik girişimlerinin “soylu safhasını” ve bunun “aziz parıltısını” öve öve goklere çıkarmaya devam edecekler.

Batı'nın korkunç propaganda sisteminin en dikkat çekici başarılarından birisi, bu olgusal ve ahlaki bildik doğruları dile getirmenin

bile önemli hale gelmesidir. Bunların, özellikle geleneksel kurbanlar arasında, hiçbir yoruma gerek duyulmaksızın, otomatik olarak anlaşılacağı beklenebilir. Ne yazık ki böyle değildir ve üstelik bu, hiç de sıradışı bir durum değil. Kölelik, kadınların ve çalışan insanların ezilmesi ve diğer ciddi insan hakları ihlalleri kalıcı olabilir; çünkü bir yönüyle, baskı uygulayanların değerleri kurbanlar tarafından çeşitli yollarla içselleştirildi. Bu nedenledir ki, “bilinç yükseltme” genellikle özgürlüğün ilk adımıdır.

Kuzey Amerika’nın anti-terör kampanyasının ardında hangi ekonomik çıkarlar yatıyor?

Hatırlayın, “terörizme karşı savaş” 20 yıl önce Reagan yönetimi tarafından ilan edilmişti: Eylül 2001’de yeniden canlanışındakine çok benzer terimler kullanılmıştı ve önde gelen katılımcıların çoğu aynı insanlardı. Bütün önemli siyasi meselelerde olduğu gibi, ekonomik çıkarlar var. Ama “terörizme karşı savaş” başka politikalar için öncelikle bir perde işlevi görüyor; tıpkı, gülünç duruma düşmeden “Komünist tehdit” gibi bir kavrama başvurma hâlâ mümkün olduğu dönemlerdeki gibi.

İlk “terörizme karşı savaş”, öncelikle Orta Amerika’da ama aynı zamanda Ortadoğu, Güney Afrika ve Asya’daki büyük uluslararası terörizm kampanyaları için bir bahane olarak kullanılmıştı. Ve hali-hazırdaki “savaş” da benzer amaçlarla ve aynı zamanda, enerji kaynakları ve stratejik konumu nedeniyle önem taşıyan Orta Asya’da kuvvetli bir ABD üssü tesis etmek için kullanılıyor.

Bunu terörist bir tehdidin varlığını yadsımak için söylemiyorum. Böyle bir tehdit tamamen gerçek. Yüzlerce yıldır, Avrupa ve uzantıları bizzat katıldıkları uluslararası şiddet üzerinde neredeyse bir tekele sahip oldular: Hindistan İngiltere’ye saldırmadı, veya Kongo Belçika’ya, veya Filipinler ABD’ye saldırmadılar vs. Şimdi bu, çok sınırlı bir şekilde olsa da değişti. Şimdi ilk defa Avrupa ve uzantıları da hedef olabilirler. 11 Eylül bu anlamda tarihsel bir olaydı: Zalimliğin boyutları nedeniyle değil, fakat silahların doğrultulduğu yön bakımından.

Bugün Kuzey Amerika silah endüstrisinin başkan Bush'un dış politikası üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz? ABD'nin savaş-benzert eylemlerinin süreceği şeklindeki değerkendirmentiz, Bush'un bu endüstriyel sektörle olan ilişkilerinden mi kaynaklanıyor?

"Silah endüstrisinin" gerçekte yüksek teknoloji endüstrisi olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız. Ünlü "yeni ekonomi" büyük ölçüde askeri harcamaların örtüsü altında geliştirildi: Bu genel olarak bilgisayarları ve elektroniği, telekomünikasyon ve bilgi teknolojisini (internet dahil), otomasyonu, lazerleri, "sivil" uçakları (dolaşısıyla koskoca turizm endüstrisini), malların konteynerlerle taşınmasını ve daha pek çok şeyi kapsar. Banliyöleşme şeklindeki büyük toplum mühendisliği projesi dahi büyük ölçüde "savunma" bahanesiyle yürütölmüştür. ABD'nin, yanlış şekilde "serbest ticaret anlaşmaları" olarak adlandırılan anlaşmalarda "ulusal güvenlik muafiyeti" üzerinde ısrar etmesinin temel nedeni de budur: Bu muafiyetler, ekonomideki büyük devlet müdahalesi sisteminin neo-liberal ilkelerden kaynaklanabilecek bir engelle karşılaşmadan devam etmesine imkân sağlamaktadır -ki neo-liberal ilkeler birkaç yüzyılın geleneksel tarzına uygun olarak, büyük ölçüde yoksullara karşı bir silah olarak kullanılıyor.

Elbette Pentagon sisteminin başka amaçları da var ve bu konuda oldukça dürüst davranıyor. Örneğın, ABD Uzay Komutanlığı uzayın askerileştirilmesi programlarını, ABD'nin ticari çıkar ve yatırımlarını korumak için zorunlu olduklarını savunarak haklı gösteriyor: Geçmişte de ordu ve donanmaların aynı amaçlar için geliştirildiğine işaret ediyor -ki bu doğrudur. Bush yönetiminin bu sektörle ilişkileri diğer başkanlardan biraz farklıdır, ancak o kadar da fazla değil. Hepsi aynı temel küresel kontrol hedeflerine ve maliyet ve riskleri toplumsallaştırıp güç ve kârı özelleştirmek suretiyle ekonominin dinamik devlet sektörünü koruma amacına sadakatle bağlıdır -"gerçekten varolan kapitalizm."

Son kamuoyu araştırmalarının gösterdiği gibi, George W. Bush doğru zamanda doğru adam mı?

Soru, Bush'un yapmakta olduklarının doğru olduğunu varsayıyor. Bu ancak terörizmi, şiddeti ve büyük çaplı zalimlikleri destekleyenler tarafından varsayılabilir. Kamuoyu araştırmalarına ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini düşünüyorum. İnsanlara 11 Eylül terörist eylemlerinin faillerine karşı kuvvet kullanılmasını destekleyip desteklemedikleri sorulduğunda, ezici bir çoğunlukla destekledikleri görülüyor. Masum sivillerin zarar göreceği bir kuvvet kullanımını destekleyip desteklemedikleri sorulduğunda ise sayı çok keskin şekilde düşüyor.

Üstelik, yalnızca basını çok dikkatle takip eden ve aynı zamanda diğer bağımsız kaynaklara da bakmayı ihmal etmeyenler ABD ve İngiltere'nin eylemlerini muazzam sayıda insanı açlık sınırına, belki daha da ötesine sürükleyeceği beklentisiyle gerçekleştirdiklerinin farkında. Büyük miktarda yardım malzemesi aylardır hazır olduğu halde, çok ihtiyaç duyulan gıda ve diğer yardımların dağıtımını ancak dört ay sonra, o da zar zor başlatılabildi. Ve ana-akım medya bile ülkenin yeniden, 90'larda korkunç suçlar işleyerek halkın çoğunluğunun Taliban'ı hoş karşılamasına neden olan eski savaş ağalarının yönetimine geçmekte olduğunu bildiriyor.

Bu savaşı planlayanların en meşum beklentilerinin tam olarak gerçekleşip gerçekleşmediğini hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bunlar Batı'nın suçları; bu nedenle incelenmezler. Acaba Batılı seçkin görüş sahipleri ABD'nin terörizme karşı ilk savaşının kurbanlarının kaç kişi olduğunu biliyor ya da umursuyor mu? Ya da küçük bir dipnot olarak bahsedersek, Barrio El Chorillo sadece bir kez bombalandığında bile kaç kişinin öldüğünü biliyorlar mı? Panamalıların iddia ettiği gibi binlerce insan mı öldü? Bunun bir önemi var mı?

Ama ölü sayısı kesinlikle çok fazla, ve tek başına beklentiler bile eylemlerin insanı dehşete düşüren suçlar olduklarını gösteriyor. Biz bir eylemi ve bunun hakkındaki bir yorumu, böyle bir eyleme girildiğinde beklentileri temel alarak değerlendiririz. Bu ahlaki bir bildik doğrudur. Doğal olarak en iyi ihtimali umut ederiz ve

iyimser olmak için bazı nedenler vardır. Ama bu umutlar, başta daha zengin ve güçlü ülkeler olmak üzere, ses getiren kitlesel bas-kılara ve aktivizme dayanır.

“Demokratikleşme dalgası”nı nasıl değerlendiriyorsunuz? Burada sözü edilen demokrasi nedir? Bu bizi nereye götürüyor?

Bunu, ABD ve Latin Amerika’da halkın geneli nasıl görüyorsa, çok benzer şekilde görüyorum. Kamuoyu araştırmaları demokrasi için bir istek olduğu gösteriyor; ancak “demokrasi” olarak adlandırılan şeye duyulan inançta istikrarlı bir azalmaya işaret ediyor. Bu “demokratikleşme dalgası” başladığından beri Latin Amerika’da geçerli olan bir şey ve haklı nedenleri var.

Arjantinli siyaset bilimci Atilio Boron’un yıllar önce belirttiği gibi, “demokratikleşme” demokrasinin altını oyan neo-liberalizmle çakıştı. Aynı şey son 20 yıldır kendi “neo-liberalizm” biçimine maruz kalmasından bu yana ABD’de de geçerli. Reagan işbaşına geldikten sonra, hükümetin “halka” değil “küçük bir kesime ve özel çıkarlara” hizmet ettiğini düşünenlerin oranı, kısa bir süre içinde standart oran olan %50’den, %80’ler civarına fırladı.

Kasım 2000’deki başkanlık seçiminin arifesinde, nüfusun yaklaşık %75’i bu seçimi ciddiye almadı. Bunu zengin sponsorların, parti patronlarının ve bazı seçmenleri etkileyebilecek anlamsız sözler üretmeleri için adayları hazırlayan halkla ilişkiler endüstrisinin bir oyunu olarak gördüler ve dikkate almadılar. Kitlelerin ciddi meselelerden uzak tutulmaları gerekiyor, çünkü bu konularda halkın görüşü iş dünyası partisinin her iki fraksiyonunun vardığı uzlaşmadan keskin bir şekilde ayrılma eğilimi gösteriyor. Kamuoyu araştırmalarına ve başka delillere bakacak olursak, tüm yarıkürede halkın çoğunluğunun bunun pekâlâ farkında olduğu görülüyor.

Elbette bunun böyle devam etmesi için hiçbir neden yok. Bu yüzlerce yıldır devam eden bir mücadelede sadece bir evre ve halk geri çekilmelerin yanı sıra pek çok zafer de kazandı. Ama uzun vadede yönün genelde yukarıya doğru olduğunu düşünüyorum.

Arjantin liberal ders kitabına iyi çalıştı ve bugün bu modelin yenilgisini yansıtıyorlar. Halk tepki gösterdi ve sokaklara döküldü. Fakat toplumsal başkaldırı devam ediyor. Arjantin'i terk eden para kımlerin elinde? Bu bıkâyenin sonucu ne olabilir ve Brezilya gibi komşu ülkelerde neler meydana gelebilir?

Paranın nerede olduğuna ilişkin soru kuşkusuz ciddi bir araştırma gerektiriyor ve yanıt için sanırım oldukça iyi bir tahminde bulunabiliriz. Belirttiğim gibi, son yıllarda Latin Amerika'dan sermaye kaçışı genellikle sözümona borçlarla aynı boyuta ulaştı. Arjantin'i terk eden paranın büyük bir bölümü borç geri ödemesidir; dolaşısıyla, borç verenlerin ellerinde: bankaların, finans kuruluşlarının vs. Geçen yıl yapılan bir Kongre soruşturması, faaliyetlerini Latin Amerika'da yoğunlaştıran bankalar dahil, belli başlı uluslararası ABD bankalarının yasadışı faaliyetlerden elde edilen devasa bir nakit akışı için bir "çıkış yolu" oluşturduklarını ortaya koydu ve aynı şeyin uluslararası bankacılık sistemi için de geçerli olduğunu açığa çıkardı. Bu, takip edilebilecek başka yolları akla getiriyor.

Genel olarak, soruda örtük olarak varolan önerinin gayet güzel olduğunu söyleyebiliriz: Paranın izini sürüp ne olduğunu bulmak ve sonra gerekli sonuçları çıkartmak iyi bir fikir. Sadece Arjantin için değil. Başka bölgelerle, özellikle Doğu Asya ile karşılaştırıldığında, Latin Amerika zenginlerin esasında hiçbir yükümlülüğü olmaması gerçeğinden ağır zarar gördü. Bu kendini, vergi kaçırma, sermaye kaçışı, sermaye malları yerine lüks tüketim malları ithalatı ve başka pek çok göstergeyle ortaya koyuyor. Sonuç nüfusun geneli için her zaman yıkıcı olacaktır. Brezilya'nın karşı karşıya kalacağı sonuca gelince: Bu, Brezilya halkının, başka yerlerde aynı sorunları yaşayan diğer insanlarla işbirliği içerisinde, kendi kaderi üzerinde söz sahibi olup olamayacağına bağlı. Yani bu, dünya halklarının kendi çıkarları bakımından yararlı olacak bir küreselleşmeyi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerine bağlı.

ABD ile daha güçlü bir bağımlılık ilişkisi içinde bulunan ülkeleri, örneğin Meksika'yı değerlendirir mısınız? Arjantin'deki gibi toplumsal bir başkaldırıya sahne olabilir mi? Amerika'nın veto gücü

dikkate alındığında, bağımsızlık hedefiyle mücadele eden ekonomiler için bugün uygulanabilir bir alternatif ya da bir şans mevcut mu?

Meksika hakkında benim değerlendirmeme bel bağlamaya gerek yok. Uzman bir değerlendirme, saygın bir araştırma enstitüsü olan Washington'daki Ekonomik Politika Enstitüsü (EPI*) tarafından, NAFTA'nın çalışanlar üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırma sırasında üretildi. Bu inceleme, geçen Nisan'da Quebec'de yapılan Amerika Kıtası Devletleri Zirvesi'nin açılışı sırasında, İnsan Hakları Örgütü'nün hazırladığı NAFTA'nın işçi hakları üzerindeki etkilerini inceleyen bir araştırma ile birlikte yayınlandı. Her iki araştırma da, NAFTA'nın bütün ortak ülkelerde nüfusun büyük bölümüne zarar vermeyi başaran nadir anlaşmalardan biri olduğunu ortaya koydu. Ama bu hikâyenin yanlış olduğu söylendi: Liderlerin (ve o halde basın) müjdelediği istenen sonuç, NAFTA'nın planlanan FTAA (Amerika Kıtası Devletleri Serbest Ticaret Bölgesi) için model olması gereken büyük bir başarı olduğu şeklindeydi. Bu nedenle, her iki önemli çalışma da o bildik etkileyici itaatkârlık ve sözbirliğiyle hasıraltı edildi. EPI araştırması, hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Meksikalıların en ağır etkiye maruz kaldığını gösteriyordu. Ücretler 1980'lerde neo-liberal reformların dayatılmasından bu yana düzenli olarak azalmıştı. Bu düşüş, NAFTA'dan sonra da ücretli işçilerin gelirlerinde %25'lik, serbest meslek sahiplerinin gelirlerinde ise %40'lık bir azalma ile devam etmişti. İşsiz kalan işçilerin sayısındaki hızlı artışla daha da büyüyen bir etki. Benzer etkiler, yabancı yatırımlardaki büyük artışa rağmen, toplam yatırımlarda bile bir azalmayı içererek, ekonominin her alanında görülmüştü. Küçük bir sektör aşırı derecede zenginleşmiş ve yabancı yatırımcılar kazançlı çıkmıştı. Resmi olarak ticaret artmıştı; ama bu ancak bir şirket bünyesi içindeki sınır ötesi transferleri "ticaret" sayan doktriner karara göre hesaplandığında böyleydi -klasik liberallerin bir skandal olarak değerlendirecekleri bir fikir. Ayrıntılar pek çok şeyi gözönüne seriyor, ama burada

* Economic Policy Institute

hepsini ele almam mümkün değil. Bunlar başka bağımsız araştırmalar tarafından da doğrulandı ve aslında iş dünyası basınında da oldukça doğru bir şekilde aktarıldı.

Meksika'da zaten toplumsal başkaldırıları yaşıyor. Zapatistalar en iyi bilineni. Boyut itibarıyla şimdiye kadar görülen en büyük toplumsal kargaşa, sınırın öbür tarafına muazzam sayıda insanın kaçmasıdır. Sınırın öbür tarafına geçenler –pek çoğu geçemiyor– yasa dışı koşullar altında, sefalet düzeyindeki ücretlerle çalışıyorlar. Tüketiciler için metallerin maliyetini düşürüyorlar ve büyük tarım şirketlerine büyük kârlar sağlıyorlar. Halkın kitlesel hoşnutsuzluğunun yapıcı bir toplumsal değişime yöneltip yönlentilemeyeceği, her zaman olduğu gibi, spekülasyon değil, bir seçim meselesidir.

“Amerika'nın veto gücü”ne atıfta bulunmak, yine büyük ölçüde yanıltıcıdır. Burada “Amerika”, şu anda tartışmakta olduğumuz konular söz konusu olduğunda, Amerikan halkının çoğunluğunun karşı çıktığı yoğunlaşmış ekonomik-politik-ideolojik güç anlamına geliyor. Bu nedenle, “veto gücü” aynı zamanda ABD nüfusuna karşı da uygulanıyor. Aynı sorunlara geri dönmüş oluyoruz. Geleneksel ideolojinin kontrolünün dışına çıkmadığımız ve soruları ideolojik savaşımın terimleriyle değil uygun terimlerle formüle etmediğimiz sürece, anlamlı cevaplar verilemez. Bunu yaptığımızda, oldukça basit cevaplara ve önemli cevaplara ulaşırız. Bu cevapların, düşünce ve eylem için çok sayıda sonuç içereceğini düşünüyorum.

İsrail devletinin politikasını mevcut daha genel emperyalist küreselleşme politikası ile nasıl ilişkilendiriyorsunuz?

İsrail, tıpkı diğer devletler gibi, kendi amaçları peşinde koşuyor. Fakat diğer devletler gibi, daha güçlü olan tarafından kurulmuş bir uluslararası düzenin çerçevesi içerisinde.

ABD'deki en yüksek planlama birimi, Ulusal Güvenlik Konseyi, 1958 yılından itibaren Arap milliyetçiliğine karşı ABD muhalefeti- nin “mantıksal sonucunun”, bölgede ABD gücü için güvenilir bir

üs olarak İsrail'in desteklenmesi olduğunu kabul etti. Bu konseptin ciddi şekilde uygulaması ancak on yıl sonra, İsrail Arap milliyetçiliğinin önde gelen kuvvetini, Nasırcı Mısır'ın etkinliğini bertaraf ettikten sonra gerçekleşebildi. Bu ABD'de, ABD'nin bölgedeki kendi amaçlarına büyük bir katkı olarak kabul edildi. ABD-İsrail ittifakı bugünkü şeklini o zaman almaya başladı, ve İsrail üçüncü dünyanın sonradan görmeleriyle nasıl münasip şekilde baş edilmesi gerektiğini göstermeyi başardığı için, aynı zamanda ABD'deki entelektüel dünyanın sevgilisi haline geldi: İsrail'i bağrına basan entelektüel çevreler, entelektüellerin tarihine aşına olan birisini hiç de şaşırtmayacak şekilde, solun büyük bir kısmını kapsamaktadır. İleriki yıllarda, benzer nedenlerden ötürü, ittifak iyice sıkılaştı.

Nixon yönetimi İsrail'i, Ortadoğu'daki itaatsiz unsurları kontrol eden "yerel polislerinden" birisi olarak tanımladı: Polis merkezi tabii ki Washinton'da olmaya devam ediyordu; bununla birlikte, bu işlerdeki asırlık deneyimleriyle İngiltere da güvenilir bir saldırı köpeği olarak görülüyordu. ABD istihbaratı ve Ortadoğu işlerinde ve enerji işlerinde önde gelen roller üstlenmiş olan senatörler, ABD'nin Ortadoğu'daki politikasını "uç dayanağa" sahip bir politika olarak tanımladılar: (1) Petrolün büyük bölümünün bulunduğu Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri; (2) O zamanlar Şah yönetimi altında bulunan İran, hem enerji üreticisi, hem de başlıca bir askeri güç; (3) İsrail, başka bir yerel jandarma ve üstelik çok da etkili bir jandarma.

Şah devrilince İsrail'in rolü daha da önemli hale geldi, ve bu tarihten itibaren değerli ikincil hizmetler de sunmaya başladı: Kamuyu baskısı altında Kongre'nin doğrudan yönlendirme imkânı kısıtlandığında, İsrail dünyanın çeşitli yerlerinde ABD'nin terörist projelerinin uygulamasına yardım ediyordu. Bu Latin Amerika için özellikle doğruduydu. İsrail'in Arjantinli generallerin rejimiyle yakın ilişkileri vardı (bu rejim saldırgan ölçüde anti-Semitikti, ama bunun bir önemi yoktu). Nikaragua'ya saldıran ABD'nin terörist kuvvetlerini eğitiyordu ve başka hizmetlerinin yanı sıra, Guatemala-

la'nın soykırımcı generallerine silah sağlıyordu. Aynı şey, Güney Afrika ve Uzak Doğu'da da geçerliydi.

Şimdilerde İsrail tıpkı ABD'ye benzemeye başladı: Ekonomi büyük ölçüde ABD ile entegre olmuş ve yoğun olarak askeri sisteme dayalı yüksek teknolojiye dayanıyor; ABD ile birlikte sanayileşmiş dünyadaki en yüksek eşitsizlik ödülünü paylaşıyor; eskiden etkin olan sosyal hizmetler kötüleşiyor; ve bölgede, büyük ölçüde enerji üzerinde kontrol kurulmasıyla ilgili ABD projelerinde rol oynuyor. İsrail'in Türkiye ile uzun süredir devam eden ittifakı şimdi tamamen aleni hale gelmiş durumda ve bu, ABD-Türkiye askeri ittifakına gizli bir şekilde katılmayı da içeriyor. ABD-Türkiye ittifakı, nükleer silahlar taşıyan ABD uçakları için Türkiye'nin doğusunda bulunan askeri üsleri de kapsıyor. Bana göre -ki pek çok İsraili de aynı düşünceyi paylaşıyor- bunların hepsi İsraili Yahudiler için bir trajedi. Tabii, Filistinliler için de.

Ortadoğu'daki anlaşmazlıklar ve ABD'nin bu uluslararası meseledeki pozisyonu hakkında ne düşünüyorsunuz? ABD'nin dünyanın geri kalanına yönelik politikasında derin bir değişiklik yapmasını bekliyor musunuz?

ABD'nin siyasetini önemli ölçüde değiştirmesini beklemek için bir neden yok; çünkü ABD, tarihinde ilk defa (ya da Avrupa tarihinde ilk defa) Avrupalıların dünyanın geri kalanında yüzyıllardır sürdürdükleri türden terörist bir zalimliğe maruz kaldı. Ya da şu nedenle ki, bu zalimliğe yanıt olarak, neredeyse savunmasız bir düşmanı ezmek için kahredici bir güç kullanabildi.

ABD bu fırsatı, Orta Asya'da askeri mevcudiyetini tesis etmek için -ki bu bir değişikliktir- ve orada ve başka yerlerdeki gaddar ve baskıcı devletlerle ittifakını güçlendirmek için kullanıyor. Ama bir bütün olarak düşünülürse, fazla bir değişiklik beklemek için bir neden göremiyorum. Eğer Ortadoğu'daki anlaşmazlıklar derken İsrail-Filistin anlaşmazlığından söz ediyorsanız, o zaman büyük olasılıkla ABD uluslararası alanda tek başına kalarak uzun süredir izlediği, Filistinlilerin ulusal haklarının inkârına dayalı politikasını-

da ısrar edecektir. ABD-İsrail'in -Barak hükümetinin baş müzakeracisinin 2000 yazında Camp David'de kullandığı ifadeyi ödünç alırsak- işgal edilmiş topraklarda "kalıcı bir yeni-sömürgeci bağımlılığı" muhafaza etme hedefini izlemesi için İsraili uydusuna kesin askeri ve diplomatik desteğini sunacaktır.

Bu politika, Filistinlilere yönetsinler diye, -tıpkı Transkei'nin* sponsorları tarafından "bir devlet" olarak adlandırılması gibi- belki adına "devlet" denecek bazı kuşatılmış bölgeler bırakıyor. Sadece retoriğe değil, Camp David haritalarına şöyle bir bakmak, aslında yıllardır varolan niyetleri yeterince açık hale getiriyor. Bu sürekliliğe dair geniş kanıtlara daha önce de şahit olduk: ABD Aralık 2001'de, şiddete son verilmesi çağrısı yapan ve şiddet düzeyinin azaltılmasına yardımcı olması için silahsız uluslararası gözlemciler gönderilmesini öneren bir Güvenlik Konseyi Kararını veto ettiğinde; ve İsviçre'nin, yani sorumlu hükümetin çağrıda bulunduğu Cenevre Anlaşmaları üzerine bir konferansın altını oyduğunda. Bu edimler, işgal altındaki insanların terörünün yanı sıra, devlet terörünün artacağını neredeyse garanti ediyor -"terörizme karşı savaş" ifadesinin niçin ciddi biçimde kullanılamayacağını başka bir sebebi.

*Bir Filistin devletinin kurulması hakkında ne düşünüyorsunuz?
Bu hayata geçirilebilir mi?*

ABD-İsrail koalisyonu tarafından bir Filistin devleti ihtimalinin ilk defa resmi olarak tanınması, benim bildiğim kadarıyla, Benyamin Netanyahu'nun aşırı sağcı hükümeti sırasında gerçekleşmişti. İletişim ve Planlama Bakanı, Filistinlilerin kendilerine tahsis edilmiş olan kantonları isterlerse "devlet" olarak adlandırabileceklerini söylemiş, sonra da nazikçe, isterlerse "kızarmış tavuk" olarak da adlandırabilirler diye eklemişti. Bu, bir Filistin devletinin olabileceğini sert bir şekilde reddeden önceki Rabin ve Perez İşçi Partisi hükümetlerinin çok ötesindedir. Şüphesiz ABD de aynı düzen-

* 1959'da Güney Afrika tarafından siyahların yaşaması için kurulan ve bağımsız olmayan bir devlet. 1976'da Güney Afrika vatandaşlığını kaybeden siyahlar için yasal bir anavatan işlevi görmesi amacıyla sözde bağımsızlık verilmiştir. -y.h.n.

lemeyi kabul edecekti. 1997 yılında, işgal edilmiş topraklarda bulunan bir İsrail üniversitesinde temel noktaları vurguladığım bir konferansta, 40 yıl önce kurulmuş olan Bantustanları betimleyen standart bir Güney Afrika tarihinden bir pasaj okudum. Karşılaştırma yapmak gereksizdi: İzleyiciler açısından her şey açıktı. Aslında, İsraillilerin tartışmalarında planlar sıklıkla “bir Bantustan yerleşimi” olarak adlandırılıyordu.

Başbakan Ehud Barak'ın 2000 yazında Camp David'deki baş müzakerecisi Sholomo Ben-Ami (bir güvercin olarak bilinir) Oslo sürecinin amacını oldukça isabetli bir şekilde, Filistinliler için “kalıcı bir yeni-sömürgeci bağımlılık” olarak tarif etti. ABD ve İsrail bu tür bir devleti hiç şüphesiz kabul edecekti. Bir parçacık bağımsızlığı olan bir Filistin devletinin kurulup kurulamayacağı ABD'nin vereceği karara bağlıdır, ve bu da ABD'deki iç gelişmelere bağlı; bununla birlikte, uluslararası baskıların hafife alınmaması gerekir. ABD Ortadoğu diplomasisini Körfez Savaşı'ndan sonra, ilk olarak Madrid'te, ardından Oslo sürecinde tek taraflı olarak kontrol altına aldığı anda, Filistinliler, Latin Amerika dahil dünyanın büyük bölümünün İsrail'in yanı başında bağımsız bir Filistin devleti için daha önce verdikleri taahhütlerini terk etmiş olmasından ciddi şekilde zarar gördüler. Bu durum da değişebilir.

Profesör, yeni bir dünya için bir ihtimal var mı? Oraya nasıl ulaşabiliriz?

Bu, yalnızca bir ihtimal değil, neredeyse bir kesinlik; elbette insanlar kendilerini yok etme başarısını göstermedikleri müddetçe -ki maalesef bunu yapabilirler. Üstelik, bunun daha iyi bir dünya olması gerekir, en azından pek çok açıdan. Bunu nasıl başarabiliriz? Tarih boyunca kullanılmış olan aynı yollarla. Neden feodalizm, krallar, prensler ya da neo-Nazi generallerin yönetimi altında yaşamıyoruz? Neden kölelik azaldı (maalesef, ancak kısmi olarak)? Neden kadınlar (bazen) eski çağlarda sahip olmadıkları haklara sahipler? Devam etmek çok kolay. Sihirli anahtarlar, basit cevaplar yok; yalnızca, hepimizin bildiği ve çoğumuzun doğrudan

yaşamış olduğu yollarla, zorlu, adanmış ve amacına sadık bir mücadeleden söz edebiliriz.

Bir dilbilimci olarak çalışmalarınız “elitist” olarak değerlendirildi, çünkü bütün dillerde ortak bir temel olduğunu öneriyordu. Bu çok-kültürcülere göre kültürel farkların dikkate alınmaması demekti. Ancak sizin politik militanlığınız elitizme karşı. Bu sorunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu sahte bir çelişki değil mi? Bu arada, yeni araştırmalar sizin dilbilim teorinizi güçlendirme eğilimi taşıyor.

İnsanın görsel sistemleri için “ortak bir temel” olduğuna işaret etmek “elitistlik” mi? Bu, böcekler bunu yapmazken, çocukların normal koşullar altında bir insan görsel sistemi geliştirdikleri olgusunu açıklar –elbette deneyimle birlikte farklılaşır, ama temelde aynı kalıba dökülmez mi? Ya da karşılaştırılabilir bir bildik doğruyu, insani dil sistemleri için “ortak bir temel” olduğu düşüncesini ele alalım. Bu, kedilerin ve şempanzelerin değil de çocukların, normal koşullar altında, bir insan dili geliştirdikleri olgusunu açıklar –elbette deneyimle birlikte farklılaşır, ama temelde aynı kalıba dökülmez mi?

Daha genel olarak, insanın yüksek zihinsel melekelerinin biyolojik dünyada bildiğimiz diğer şeyler gibi olduğunu ve o halde her bir çocuğun herhangi bir insan dilini veya ahlaki sistemi, ya da gevşek bir biçimde “kültür” olarak adlandırdığımız şeyin herhangi bir başka veçhesini edinmeye muktedir olduğunu varsaymak elitistlik midir? Bu son derece basit, makûl bir düşünce. Aslında en aşırı çok-kültürcülerin bu tezi kabul etmeleri gerekir. Bir çocuk bir kültürü bir hap yutarak edinmez. Benim torunum Avustralya Aborijinlerinin, Tai Budistleri’nin ya da başka bir insan toplumunun kültürünü edinebilirdi. Ama onun küçük kedisi ya da şempanzesi bunu yapamaz; tıpkı benim torunumun kedi ya da şempanzelerin pek çok alandaki yeteneklerini, ya da böceklerin iletişim ve yön bulma yeteneklerini edinemeyeceği gibi.

Sihire inanmadığımız sürece, bunların hepsi, geleneksel olarak özel organizmaların “tür karakteri” diye adlandırdığımız şey için

“ortak bir temel” sağlayan genetik özelliklere kadar götürülebilir; bu, insanlar için de geçerlidir -insanların birer melek değil, doğal dünyanın bir parçası olduklarını varsayarsak. Elbette, paylaşılan dil melekesi de dahil, bu tür karakterini neyin oluşturduğuna dair ciddi ve önemli sorular var. Hiç kimse, ne ben ne de bir başkası, bir dilbilim teorisine sahip değildir; ve benim kendi düşüncelerim de, bir yüksek lisans öğrencisi odama gelip bu meseleler hakkında yeni bazı düşünceler söylediğinde neredeyse her seferinde değişiyor. Son çalışmalar aslında bu soruların pek çoğuna, bazen en dolambaçlı ve şaşırtıcı yollardan açıklık getirdi; bu arada, daha önceleri tahayyül edilemeyecek yeni sorunları gündeme getirdi. Canlı ve sürdürmeye değer bir araştırma programından beklenmesi gereken de budur.

Terörist avı nedeniyle, Kuzey Amerika halkının ve ABD'deki göçmenlerin bireysel özgürlüklerinin zarar göreceği korkusu var. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Dünyanın her yanındaki sert ve baskıcı unsurların halkın korku ve acılarını kendi amaçlarına ulaşmak için bir “fırsat penceresi” olarak sömürmekte oldukları kesin. “Muhafazakâr” sıfatını benimseyerek bu terimi lekeleyenlerin talep ettiği gibi, disiplin ve itaati tesis etmek üzere devlet gücünün arttırılması amacını da buna ekleyebiliriz. ABD’de yeni yasalar, her yerde olduğu gibi, bu amaca katkıda bulunabilir. Gerici güçlerin bu son derece doğal girişimde başarıya ulaşıp ulaşamayacakları, yine bir irade ve seçim meselesi. Benim tahminim en azından ABD’de çok ileri gidemeyecekleri yönünde. Tabii ki deneyeceklerdir ve zaten bunu yaptılar.

Çağdaş toplumlarda milyonlarca insanın hapis haneye atılmasına yol açan Cezalandırma ile Kontrol Sağlayan Devleti nasıl analiz ediyorsunuz?

Tek tek özel durumlara bakmak gerek. 20 yıl önceki ABD’yi ele alalım. ABD nüfusa göre diğer sanayi ülkeleriyle kabaca aynı mahkûm oranına sahipti. Suç oranları da yaklaşık olarak aynıydı ve öyle kaldı. Buna karşın, o zamandan beri hapsedilen insan sayısı is-

tikrarlı bir artış gösterdi; sayılar Clinton yıllarında bir %50 daha arttı. Şimdi bu seviye diğ r sanayi ülkeleriyle karşılaştırıldığında 5-10 misli daha yüksek ve belki de dünyada birinci –en azından anlamlı verilere sahip olan ülkeler arasında. Hapsetmek için başlıca bahane “uyuşturucu savaşı”ydı; ki bunun uyuşturucuyla pek ilişkisi yoktu, ama toplumsal kontrolle bir hayli ilgisi vardı: K r etme bakış açısına göre, fuzuli insanlar elimine edilirken geri kalanlar da korkutuluyor. Bunlar, aynı yıllarda uygulamaya konan neo-liberal programların doğal sonuçları.

Propagandanın aksine, bu programların ekonomi ve nüfusun büyük bir bölümü üzerinde zararlı etkileri oldu. Ücretler azaldı ve aile gelirleri ancak çok daha ağır bir çalışma yüküyle korunabildi. Sanayileşmiş dünyada en ağır çalışma yükü şu anda ABD’de.  nl  “peri masalı ekonomisi” daha çok üçüncü dünya ülkelerinin ekonomisine benziyor: Dar bir şekilde, ayrıcalıklı sektörlerde yoğunlaşmış bir ekonomi. Yoksul ülkelerde toplumsal kontrol şiddetle halledilebiliyor: Ölüm mangaları ve başka aygıtlar. Zengin  lkeler daha uygar; ABD hapsetme yöntemine başvuruyor, ki bunun da benzer bir toplumsal rolü var. Mahk mların normalde olması gerektiği gibi, potansiyel işgücünün bir parçası olarak kabul edilmesi durumunda ortaya çıkacak sonucu dikkate almakta fayda var. Mahk mlar büyük çoğunlukla yoksul -ki ABD’de çoğunlukla Siyah ve İspanik’tirler- ve çalışma yaşındaki erkekler. Bunları eğer işsizlere ekleyecek olursak, ki normalde eklememiz gerekir, o takdirde ABD’deki işsizlik oranı Avrupa’daki ortalamaya yaklaşır. Eğer hapsetmekle bağlantılı devasa toplumsal kontrol sistemini de –güvenlik güçleri, polis, ceza hukuku sistemi vs.- toplama ekleyecek olursak, ki eklememiz gerekir, işsizlik oranı çok daha yüksek hale gelir. Hapishane inşaatı bile önemli bir sektör haline geldi. İşsizliğin düşük ücret ve sosyal yardımlarla ve işçilerin çok düşük düzeydeki iş güvencesiyle–buna teknik olarak “esnek işgücü pazarları” deniyor– azaltılmasına dayanan ABD sistemi çoğunlukla sahte-k rliğa dayanır. Bu, aynı harika yolu izlemeye zorlanan insanların üzerinde durması gereken bir olgu.

İyimserlik, kötümserlik gibi sözcüklerin hâlâ bir anlamı olduğunu

düşünüyor musunuz? Spiritüalizm ve materyalizm kategorilerinin bir şeyleri açıklama gücü var mı?

Bence bu sözcüklerin her zaman bir anlamı vardır. Gramsci'nin Romain Rolland'dan ödünç aldığı ve sürekli tekrar ettiği ünlü sloganını benimseyecek olursak: "Aklın kötümserliği ve iradenin iyimserliği"ne sahip olmalıyız. Bu kavramlar kesinlikle anlamlıdır ve bunları bu şekilde kullanmamız gerektiğini düşünüyorum.

Spiritüalizm ve materyalizme gelince, bu konuda önemli ölçüde bir yanlış anlama olduğunu düşünüyorum. Bir zamanlar dikkate değer bir materyalizm kavramı vardı; fakat bu kavram Newton tarafından yok edildi. Newton bir "absürdlük" olarak düşündüğü şeyi keşfetmişti: Dünya bir makine değildi. Durum ümitsizdi. Hayatının sonuna kadar bu absürdlüğü alt etmek için çalıştı, ama çabası boşunaydı. Zamanının önde gelen bilim adamları ve çok daha sonrakiler de bunu bir absürdlük olarak gördüler ve sorunun üstesinden gelmek için çaba gösterdiler; ama onlar da başaramadılar. Nihayetinde söz konusu absürdlük, çok sayıda başka absürdlüğün yanı sıra, "bilimsel sağ duyuya" içkin hale getirildi. En sonunda dünyanın bizim için, Galileo'nun ve erken modern bilimsel devrimin umduğu tarzda anlaşılabilir olmadığı ve bizlerin, eski umutlara son vererek, elimizden gelen en iyi teorileri inşa etmemiz gerektiği açıklık kazandı. Bu süreç devam ettikçe materyalizm yok oldu -en azından her türlü geleneksel anlamda. Bu, bilim tarihi alanındaki standart akademik çalışmalarda çok uzun zamandan beri kabul görmüştür. Örneğin, Friedrich Lange'ın 19. yüzyıl materyalizmini incelediği klasik çalışmasında. Dolayısıyla, "materyalizm" hakkında herhangi bir şey söylemek zor.

"Spiritüalizm" hakkında daha da zor. En azından kişisel olarak, bu terimin ne anlamda kullanıldığı konusunda berrak bir görüşüm yok.

DİYARBAKIR KONUŞMASI

Chomsky'nin Diyarbakır Demokrasi Platformu tarafından organize edilen konferansta yaptığı konuşma.

Bu konuşmaya gösterdiğiniz çok yoğun bir ilgi var. Bu ilgiyi ve bu heyecanınızı anlıyor ve saygı duyuyorum. Kimseyi engellemek hiçbirimizin hakkı değil. Arkadaşlarımız sanıyorum alt salonu da açtılar buradaki insanların bir kısmı alt salona geçerse iletişimi-miz açısından daha iyi olur.

Noam Chomsky'yi çağdaş düşünceleriyle, dünya yurttaşlığı fikriyle çok yakından tanıyoruz. Bugün iletişimimizi sağlayacak olan Sungur Savran aramızda. Demokrasi Platformu adına ev sahipliği yapacak sayın Zarakolu da aramızda. Prof. Chomsky'nin Türkiye'ye geliş nedenini hepimiz biliyoruz. Düşüncesi bir yönüyle amacına da ulaştı. Bizler Diyarbakır Platformu olarak Chomsky'nin aramızda olmasından büyük bir onur, büyük bir şeref duyuyoruz. Ben sözü uzatmadan Prof. Chomsky ve Sungur Savran ve sayın Ragıp Zarakolu'nu davet ediyorum. Sayın Chomsky'e bilime, demokrasiye ve insan hakları mücadelesine sunduğu katkıdan dolayı olarak çok teşekkür ediyoruz. (Diyarbakır Demokrasi Platformu adına Osman Baydemir)

Konuşmama kişisel bir noktayı vurgulayarak başlamak istiyorum: Burada olmak benim için son derece heyecan verici bir deneyim. Son yıllarda, özellikle de son on yılda, Türkiye'deki Kürtlerin soy-lu ve trajik tarihini bulabildiğim her kaynaktan elimden geldiğin-ce takip ettim. Fakat direnen, özgürlük ve adalet için mücadele et-meye devam eden insanlarla yüz yüze gelmek çok farklı.

Tekrar tekrar, insanların anadillerini kullanma hakları ile ilgili düşüncelerimi ifade etmem istendi. Bir dilbilimci olarak konu hakkında herhangi bir fikrim yok. Bir insan olarak ise, bu konuda tartışılacak hiçbir şey yok. Bu çok açık. Anadilini istenen her alanda, -edebiyatta, halka açık toplantılarda, başka herhangi bir biçimde- özgürce kullanma hakkı, temel ve asli bir insan hakkıdır. Bu konuda söylenecek daha fazla bir şey olduğunu sanmıyorum.

Son haftalarda öğrencilerin, annelerin ve babaların anadilde seçmeli ders alma hakkı ile ilgili dilekçe kampanyası da, yine tartışma konusu bile olmaması gereken temel bir insan hakkının basitçe dile getirilmesidir. Baskı ve güçlükler karşısında bu kampanyayı ısrarla hayata geçiren insanların cesareti yalnızca takdir edilebilir.

Tartışma konusu bile olmayacak kültürel haklar, bariz haklar meşalesinin ötesinde, siyasi hakların zor ve çetrefilli sorunları yatıyor. Bu konular tüm dünyada gündemde.

Bugün Avrupa'da meydana gelen sağlıklı gelişmelerden biri, gide rek artan bir bölgeselleşmeyle birlikte ulus-devlet sisteminin erozyona uğramasıdır. Katalonya'dan İskoçya'ya, farklı bölgelerde geleneksel dillerin, kültürlerin, âdetlerin ve belli bir derecede de siyasi özerkliğin tekrar canlandığını görüyoruz. Bu canlanma, esas olarak özerk bölgesel alanların federal bir çerçeve içinde düzenlenmesi halini alabilecek -ki ben böyle olması gerektiğini düşünüyorum- bir yöne doğru gelişme gösteriyor. Aslında, eski Osmanlı İmparatorluğu'na benzer bir şey. Osmanlı İmparatorluğu'nda yanlış olan çok şey vardı, fakat bazı şeyler temelde doğrudu: esas olarak, bir çerçeve içinde bölgesel özerklik ve bağımsızlığa oldukça ileri düzeyde bir yer bırakmıştı. Bu çerçeve ne yazık ki otokratik, yozlaşmış ve zalimdi; fakat bu yanını dışarıda bırakabiliriz ve Osmanlı İmparatorluğu'nun olumlu yanlarının bir şekilde muhtemelen yeniden inşa edilmesi gerekiyor.

Gelişeceğini umut ettiğim bu tür bir çerçeve içinde, özerk bir Kürdistan'ın kurulması beklenebilir. Özerk bir Kürdistan, bölgede yaşayan Kürtleri, bölgedeki on milyonlarca Kürdü, özyönetime

dayalı, özerk, kültürel olarak bağımsız, politik bakımdan aktif bir bölge içinde biraraya getirebilir. Ve bu bölge -umudur ki- birbiriyle dost ve işbirliği içindeki ulusal, etnik ve kültürel grupların oluşturduğu daha geniş bir federasyonun bir parçası olabilir.

Bundan sonra gündeme gelen soru, bu amaçlara ulaşmak için izlenecek mücadele yöntemleri ile ilgilidir. Bu noktada temel soru, bu yöntemlerin şiddette dayalı mı, yoksa şiddet içermeyen yöntemler mi olması gerektiğidir. Burada iki tür sorunu ayırt etmemiz gerekiyor: ahlaki sorunlar ve taktik sorunlar. Ahlaki sorunlarla ilgili olarak benim kişisel fikrim şu: Şiddet kullanmayı savunan ve kullanmaya girişen herhangi bir kişi, kanıt getirmek gibi ağır bir yükümlülük altındadır. Benim görüşüme göre, kanıt getirme yükümlülüğü çok nadir olarak yerine getirilebilir. Şiddet içermeyen protesto, ahlaki bakımdan olduğu kadar taktik olarak da daha uygundur. Bununla birlikte, şiddet içermeyen protestonun temel bir ilkesi vardır: “Baskıya maruz kalan insanlarla yan yana durmayı hedeflemiyorsanız, şiddet içermeyen protesto hakkında vaaz vermayın.” Onlarla yan yana durmayacaksınız bu tavsiyede bulunamazsınız. Ben baskıya maruz kalan insanların yanında durabilecek bir konumda değilim, bu nedenle sadece kendi fikrimi söyleyebilirim, fakat tavsiyede bulunamam.

Baskının direnişe yol açması, direnişin de genellikle şiddete dayalı bir hal alması tarihin karakteristik bir özelliğidir. Eğer bu gerçekleşirse, söz konusu direniş şaşmaz bir şekilde terörizm olarak adlandırılır. Bu adlandırmayı herkes yapar, dünyanın en kötü kitle katliamcıları bile. Bu şekilde, örneğin Naziler Fransa’da yaptıklarını halkı partizanların terörizmine karşı korumak olarak tarif etmişlerdir. Nazilerin bakış açısına göre, yaptıkları Fransa’nın meşru hükümetini yurtdışından idare edilen partizanların terörizmine karşı korumaktı. Aynı şey Mançurya’daki Japonlar için de doğrudur. Halkı Çinli eşkiyaların terörizminden koruyorlardı. Ne kadar kaba olursa olsun, propagandanın inandırıcı olabilmesi için her zaman içinde bir miktar gerçek payı olmalıdır. Naziler ya da Japon işgalciler gibi en kötü kitle katliamcılarının iddialarında bile bir gerçek payı var-

dı. Çarpık bir anlamda, iddiaları meşruiydu ve aynı şey başkaları tarafından ileri sürülen iddialar için de söylenebilir –halkı terörizme karşı koruduklarını iddia eden ABD, Türkiye ve diğer ülkeler.

Terörizm kavramıyla ilgili olarak gerçekte iki nosyon vardır. Biri “terör” nosyonu, diğeri ise “karşı-terör” nosyonu. Örneğın eğer ABD Ordusunun el kitaplarına bakarsanız, “terörün” ve “karşı-terörün” tanımlandığını görürsünüz. Ve bu tanımlarla ilgili ilginç bir nokta, bunların neredeyse özdeş olmasıdır. Terörizm, karşı-terörizm ile hemen hemen aynı kapıya çıkar. Temel fark, terörist şiddetin failinin kim olduğudur. Eğer fail hoşlanmadığımız biriye, bu terörizmdir. Eğer kendimiz dahil hoşlandığımız biriye, bu karşı-terörizmdir. Fakat bunu bir kenara bırakırsak, eylemlerin tanımı neredeyse aynıdır.

Terör ve karşı-terör arasındaki bir diğeri önemli fark ise, “karşı-terör” olarak adlandırılan şeyin genellikle devletler tarafından uygulanmasıdır. Bu, devletler tarafından gerçekleştirilen terördür. Ve devletler, özel teröristlerden çok daha azgın ve tahrip edici olmalarını sağlayan kaynaklara sahiptir. Bu nedenle, sonuçta ortaya çıkan durum şudur ki, devletlerin terörizmi yeryüzündeki başka herhangi bir birimin terörizmini kat kat aşmaktadır. Sürekli olarak terörizmin zayıfların silahı olduğunu okuyoruz. Bu tamamen yanlışır, gerçekte tam tersi doğrudur. Diğer tüm silahlar gibi, terörizm de güçlüler tarafından çok daha etkili şekilde kullanılır, özellikle de dünyanın her yerinde terörizmin liderliğini yapan güçlü devletler tarafından –şu istisnaya ki onlar bunu “karşı-terörizm” olarak adlandırırlar.

Şu sıralar her gün en güçlü devletler tarafından ilan edilen bir “terörizme karşı savaş” olduğunu duyuyoruz. Aslında bu savaş yenden ilan edildi. 1981’de, bundan yirmi yıl önce ilan edilmişti. Reagan yönetimi işbaşına geldiğinde, ABD’nin dış politikasının odağında modern çağın ölümcül salgınının, devlet destekli uluslararası terörizmin yer alacağını duyurmuştu. Ve şeytanı yeryüzünden kovacaklarını ilan etmişlerdi. Savaş aynı retorikle ve çoğunlukla

da aynı insanlar tarafından yeniden ilan edildi. Yirmi yıl önceki ilk “terörizme karşı savaşın” liderleri, bugünkü “terörizme karşı savaş”ı aynı retorik ile yönetiyorlar ve büyük olasılıkla aynı sonuçlara yol açacaklar.

Terörizme karşı ilk savaşın odağında Orta Amerika ve Ortadoğu yer alıyordu. Ve her iki bölge de 1980’lerde kitlesel terörizme sahne oldu. Bu terörizmin büyük bir kısmı, daha önce bu bölgelerde eşine pek az rastlanan bir ölçekte ABD’nin kendisi, uydu devletleri ve müttefikleri tarafından yürütüldü. Ayrıntılar üzerinde duracak zamanımız yok; ama örneğin şimdiye kadar Ortadoğu’daki en aşırı terörist eylem –ABD tarafından desteklenen, silahlandırılan ve arka çıkılan– İsrail’in Lübnan’ı işgali idi. Bu işgal, siyasi amaçlar uğruna 20.000 insanın ölümü ile sonuçlandı. Ortada hiçbir bahane yoktu. Bu savaşın, İsrail işgali altındaki toprakları etkin bir şekilde kontrol etmeyi amaçlayan ABD-İsrail politikasını geliştirmek için yapıldığı İsrail’de açıkça kabul edildi. Ve bu, bölgede ABD tarafından doğrudan yürütülen veya kararlı bir şekilde desteklenen terörizme ilişkin örneklerden yalnızca bir tanesidir –aşırılığı bakımından diğerlerini kat kat geride bırakan bir örnek.

Orta Amerika’da Reagan yönetimi ilk önce John F. Kennedy’nin Güney Vietnam’da uyguladığı modeli izlemeyi denedi: Bu, kimyasal silahlar ve napalm kullanarak, B52’lerle bombalayarak ve Amerikan birlikleriyle istila ederek Orta Amerika’ya doğrudan saldırarak anlamına geliyordu. Fakat bu niyetlerinden geri adım atmak zorunda kaldılar; çünkü aradan geçen yirmi yılda, ABD’de sivil hareket eylemlilik, protesto ve örgütlenme yoluyla hatırı sayılır bir güce erişmişti. Dolayısıyla Reagan yönetimi, Güney Vietnam’daki ne benzer bir doğrudan saldırıdan vazgeçmek zorunda kaldı ve bunun yerine uluslararası terörizme yöneldi. Dünyanın o zamana kadar gördüğü en olağanüstü uluslararası terörist şebekesini kurdu. Libya gibi bir ülke, terörist bir eyleme girişmek istediğinde Çakkal Carlos gibi bireysel bir terörist kiralar. ABD gibi büyük ve güçlü bir ülke uluslararası terörizm gerçekleştirmek isterse terörist devletler kiralar. Tayvan, İsrail, neo-Nazi generallerin yönetiminde-

ki Arjantin, İngiltere, Suudi Arabistan. Diğler terörist devletler yerel faillerle birlikte işlerin çoğunu yaparlar. ABD finansmanı, eğitimi ve genel yönlendirmeyi sağlar. Sonuçlar korkunçtu: Yüz binlerce insan öldü, işkencenin akla gelebilecek her türü uygulandı, son on yılda Türkiye'nin güneydoğusunda meydana geldiğini bildiğiniz her şey yapıldı. Ve nihayetle halk direnişini kırmayı başardılar.

Aynı zamanda, son zamanlarda moda olan bir ifadeyi ödünç alacak olursak, bir tür "uygarlıklar çatışması" da işin içine girmişti: ABD, Katolik Kilisesi'ne karşı savaşıyordu. Kilise ağır bir hata yapmıştı: Kendini fakir halkın, ezici çoğunluğun yararı için çalışmaya adama anlamına gelen "fakirden yana tercihte bulunma" politikasını benimsemişti. Bu kabul edilemezdi. Savaş önemli ölçüde Kili-se'ye karşı yürütüldü. Bu korkunç on yıl bir başpiskoposun öldürülmesiyle başladı ve önde gelen altı Cizvit entelektüelin öldürülmesi ile son buldu. Aradaki dönemde birçok papaz, rahibe ve kilise çalışanı öldürüldü; ve tabii ki, bunların yanı sıra sıradan kurbanlar olan on binlerce köylü ve işçi, kadın ve çocuk.

Bu terörizm o kadar aşırıya gitti ki, sonunda Dünya Mahkemesi'nde ABD'nin mahkûm edilmesine ve Dünya Mahkemesi'nin suça son verilmesi ve tazminat ödenmesini öngören bir talimatına yol açtı. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden bunu destekleyen ve bütün devletlerin uluslararası hukuku gözetmeye davet eden bir karar çıktı -karar, herkesin anlamış olduğu gibi, ABD'ye yönelikti. Dünya Mahkemesi'nin kararı hor görülerek dikkate alınmadı ve hemen ardından savaş tırmandı. Bütün devletleri uluslararası hukuku gözetmeye davet eden Güvenlik Konseyi kararı ise veto edildi.

Bunların hepsi tarihten silindi. Bunlar tarihtir, fakat duyduğumuz tarih değil. 11 Eylül'de aynı savaşın -aynı retorikle ve çoğunlukla aynı kişiler tarafından- yeniden ilan edilmesinden bu yana, "terörizme karşı savaşa" ilişkin ciltler dolusu yazı yazıldı. Ama aynı kişilerin yürüttüğü ilk "terörizme karşı savaş" sırasında neler olup bittiğine dair bir referans bulabilmek için çok uğraşmanız gerekir.

Bu uçup gitmiştir, hem de çok basit bir sebepten ötürü: Terörizm, onların bize yaptıkları ile sınırlandırılmıştır. Bizim onlara yaptıklarımız, bin kat daha korkunç olsa bile, hesaba katılmaz ve kaybolup gider. Güçlüler tarafından yazıldığı ve iktidarın hizmetkârları olmayı seçen eğitimli sınıflar tarafından aktarıldığı sürece, tarihin kanunu budur.

Ortadoğu'ya geri dönelim. Tabii ki İngiltere Ortadoğu'yu uzun bir süre idare etti. Egemen güçtü ve bölgeyi kontrol altında tutmak için bir çerçeveye sahipti. Başlangıçta bölgeyi doğrudan silahlı güç ile denetim altında tuttu. Fakat I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere zayıf düşmüştü, ve artık bölgeyi doğrudan güçle yönetecek durumda değildi. Dolayısıyla, başka tekniklere başvurdu. Başvurduğu askeri teknik, sivillere saldırmak için hava kuvvetlerini kullanmaktı. Hava kuvvetleri daha yeni yeni kullanılmaya başlanmıştı, İngiltere sivilleri uçaklarla bombalamaya başladı. Aynı zamanda, gerçekten vahşi bir canavar olan Winston Churchill'in etkisiyle zehirli gaza başvurdu. Churchill, Sömürge Bakanı olarak “medenileşmemiş kabileler” olarak adlandırdığı halklara, yani Afganlara ve Kürtlere karşı zehirli gaz kullanılmasını emretti. Bu “medenileşmemiş kabilelere” karşı zehirli gaz kullanılmasını emretti. Çünkü bunun “canlı bir teröre” yol açacağını ve İngilizlerin hayatını kurtaracağını söyledi. Bu işin askeri yönü. Zehirli gazın, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük zalimlik olduğunu hatırlamakta fayda var.

Bu işin ayrıntılarını öğrenemeyeceğiz. Nedeni şu, on yıl önce İngiltere Hükümeti halkın, vatandaşların daha fazla bilgi edinmesi sağlamak üzere yönetimi daha şeffaf hale getirmek için bir “açık yönetim politikası” ilan etti. Açık yönetim politikasının ilk uygulamalarından biri, Devlet Kayıtları Dairesi'nden medenileşmemiş kabilelere karşı zehirli gaz kullanılması ile ilgili bütün belgeleri ortadan kaldırmak oldu. Dolayısıyla, bu tarih uçup gitti.

Bölgenin denetlenmesinin bir de siyasi yanı vardı. İngiltere'nin konsepti “Arap Cephesi” olarak adlandırdıkları şeyi yaratmaktı:

Bu, İngiltere'nin desteğine bağımlı olacak ve arkaplanda İngiltere gerçek iktidarı kullanırken, “anayasal bir kurgu” olarak hizmet edecek zayıf devletler anlamına geliyordu.

ABD, İngiltere'nin yerini aldığı anda esas olarak bu modeli devraldı. Bölge, zayıf ve yozlaşmış devletlerden meydana gelen ve ayakta kalabilmek için dış desteğe ihtiyaç duyan bir Arap cephesi tarafından yönetilecekti. Bu devletler bölgeyi idare edecti. Arkaplanda gerektiğinde kullanılmak üzere askeri gücü ile ABD yer alacaktı. Ve ABD'nin, İngiltere adında bir tür saldırı köpeği vardır. İngiltere bazen ancak Sovyet yönetimi altındaki Ukrayna kadar bağımsızlığa sahipmiş gibi görünür. İngiltere'nin temel fonksiyonu yüzyılların deneyimi sonucunda öğrendiği hizmetleri yerine getirmekten ibarettir –bu hizmetler, gizli yazılarında “zencileri bombalama hakkını saklı tutmalıyız” diyen önde gelen İngiliz devlet adamı Lloyd George tarafından tarif edilmiştir. Bu önemlidir; efendi biraz yardıma veya “uluslararası topluluk” adına hareket ettiği bahanesine ihtiyaç duyduğunda, İngiltere'nin oynayacağı rolü tanımlamaktadır –“uluslararası topluluk” terimi, ABD ve onunla birlikte davranmayı kabul eden başka herhangi bir ülke anlamına geliyor.

Yine de ABD bir yenilik getirmiştir. Bu konseptte, Amerikan tabirini kullanan Nixon yönetiminin sözleriyle “yerel polis” olarak görev yapacak çevre devletlerden oluşan bir ara kademe eklemiştir: “Yerel polis” sokaklarda devriye gezen polistir. Bu durumda, “yerel polis” uydu devletlerdir polis merkezi ise Washington'dadır. Türkiye bunların ilkiydi. Türkiye, Arap cephesini en tehlikeli düşmanından, kendi halkından korumayı sağlama görevi verilmiş bir “yerel polistir”. Türkiye bu devletlerden birisidir, Şah yönetimi altındaki İran ise bir başkası. 1967'den sonra, İsrail, Arap milliyetçiliğinin merkezini yok ettiği anda ittifaka katıldı. Pakistan uzun bir süre ittifakın bir üyesiydi. Burada temel düşünce, askeri olarak güçlü, Arap olmayan ve Arap cephesini garip fikirleri olan yerli güçlerden koruyabilecek devletlere sahip olmaktır. Örneğin, yerli güçler bölgenin zenginliğinin ve kaynaklarının Batı'daki zengin insanlar ve onların yerel işbirlikçileri yerine, kendilerine gitmesi

gerektiği gibi garip fikirlere kapılabilirler. Bu tür fikirler “radikal milliyetçilik” olarak adlandırılır ve bastırılmaları gerekir: İlk sorumluluk “yerel polislerin” üzerindedir; bunlar yeterli bir tehdit oluşturamazsa, o zaman yerel polis devletlerini üs olarak kullanan ABD ve saldırı köpeği devreye girer.

Ortadoğu'ya ilginin temelinde petrol yatar. Şimdi oldukça önemli olan ikinci bir neden daha var. Bu sudur, son derece önemlidir ve su kaynakları tüketildikçe gelecekte daha da önemli olacaktır. Burada Türkiye'nin rolü daha da vazgeçilmez olmaktadır; çünkü Türkiye, özellikle de Türkiye'nin güneydoğusu, bölge için başlıca su kaynağıdır. Ve su üzerinde denetim kurmak, aynı zamanda ABD'li planlamacıların 50 yıl önce “veto gücü” olarak adlandırdıkları şeyi sağlar; tıpkı petrol üzerinde denetim kurmak gibi. Eğer diğer ülkelere su akışını durdurabilirseniz, bu onları hizaya getirecektir. Büyük olasılıkla, barajların ve diğer projelerin başlıca amaçlarından birisi budur: Su üzerindeki denetimin ABD'nin uydu devletlerinin elinde olmasını temin etmek, bu yolla bölge üzerinde denetim sağlamak ve muhtemelen itaat etmeyen unsurlar üzerinde bir veto gücünü garanti altına almak.

ABD'nin bu bölgede 1990'lı yıllar boyunca meydana gelen kitlesel zalimliklere -ki bu dönemde dünyadaki en kötü zalimliklerden birisiydi- sağladığı muazzam destek, bölgedeki ABD hâkimiyeti sistemi içinde Türkiye'nin oynadığı role dayanıyor. Destek Türklerin aşkına sağlanmış değildir. Türkiye'nin bölgede yerine getirebileceği hizmetlerin aşkına sağlanmışdır. Eğer Türkiye “radikal milliyetçiliğe” -yani bağımsızlığa- teslim olursa, aynı kaderi paylaşacaktır. Aynı şey, ABD'nin İsrail ve diğer uydu devletlere sağladığı destek için de geçerlidir. Eğer işlevlerini yerine getiriyorlarsa, gayet iyidirler. Eğer çizginin dışına çıkarlarsa, durum farklı olur. Bunu hemen kapı komşumuz Irak'ta gördük. Saddam Hüseyin Kürtleri gazla zehirlerken, muhaliflere işkence yaparken ve büyük ölçekli katliamlar düzenlerken pekâlâ iyiydi. İngiltere ve ABD onu desteklemeye devam ettiler. İlk zalimliklerinden sonra, çok ihtiyaç duyduğu yardım ve desteğin yanı sıra, kitle imha silahları geliştirmek için ge-

rekli araçları sağlamayı bile sürdürdüler; ta ki bir hata yapana kadar. Emirlerle itaat etmedi. Bu kabul edilemezdi. Dolayısıyla, yerini muhtemelen benzer bir şahsiyete bırakmak üzere gitmeliydi. Ve aynı şey diğer uydu devletler için de doğrudur. Ne kadar çok sayıda zalimlik yaparlarsa yapsınlar, dünya sistemi içinde işlevlerini yerine getirdikleri sürece kabul görürler. Bu işlev, zengin ve güçlülerin hak ettikleri şeyi, yani bölgenin zenginliğini, kaynaklarını ve pazarlarını vs. elde etmelerini temin etmektir.

Kısaca son başlığa dönelim: 11 Eylül. Sürekli olarak 11 Eylül'den sonra her şeyin değiştiğini duyuyoruz. Güzel bir pratik kural vardır: Eğer bir şey apaçıkmiş gibi tekrar tekrar söyleniyorsa, bunun açık olarak yanlış olma olasılığı yüksektir.

Bu durumda, 11 Eylül'den sonra pek fazla bir şey değişmedi. Büyük güçlerin politikaları, amaçları, kaygıları ve çıkarları, daha önce olduğu gibi değişmeden kalmayı sürdürüyor. Bazı değişiklikler oldu. Her şeyden önce, dünyanın her yerindeki sert ve baskıcı unsurların, kendi nüfuslarının korku ve endişelerini sömürerek ve Washington'dan destek bekleyerek, politikalarını artan bir yoğunlukla sürdürebilmeleri için şimdi bir fırsat doğmuş durumda.

Her zaman olduğu gibi, baskı direniş doğurur ve bu önerme bu durum için de doğru. ABD'de, gazete başlıkları ve entelektüel yorumların söylediğinin aksine, 11 Eylül'den bu yana halk daha açık, daha sorgulayıcı, daha muhalif, protestolara daha fazla katılır ve gelişmelerle daha fazla ilgilenir hale geldi. Aynı şey bütün dünya için de doğru. İki hafta önce Brezilya'da uluslararası bir konferans vardı, Dünya Sosyal Forumu: Dünyanın her yanındaki halk hareketlerinden, çiftçilerden, işçilerden, çevrecilerden ve kadın gruplarından, her çeşit insan, yaklaşık 60.000 kişi biraya geldi. Bu insanlar dünyanın belli başlı sorunlarıyla ilgili çok ciddi ve yapıcı forumlar ve tartışmalar örgütlediler. Bu platform, halihazırda zenginlik ve gücün yoğunlaştığı ellere daha da fazla zenginlik ve gücün aktarılması yönündeki küresel politikalara karşı çıkan programlar tasarlayan ve hayata geçirmeyi hedefleyen dünya çapındaki halk muhalefetine çekirdeğini oluşturuyor.

Aynı şey burada da geçerli. Türkiye'de hem Türkler, hem Kürtler cesaretle direniyorlar ve toplumu daha açık, liberal, özgür ve adil hale getirecek değişiklikler için çalışıyorlar. Bu insanlar, Batılı insan hakları eylemcilerinin takdir ettiği ve ders çıkarmaları gereken bir model oluşturunuyorlar. Son derece çetin koşullar altında, daha onurlu ve insani bir toplum yaratmak amacıyla baskı ve devlet şiddetinin üstesinden gelmek için neler yapılabileceğine dair esin verici bir örnek sağlıyorlar. Mücadeleleri ve amaçları daha fazlasını yapmak için başkalarına bir esin kaynağıdır. Tekrar etmek isterim ki, burada sizin yanınızda birkaç gün geçirmek, bu nedenle kişisel olarak benim için olağanüstü bir ayrıcalık ve onurdur.

SORU YANIT BÖLÜMÜ

Bildiğiniz gibi Türkiye'de Kürt dili bastırılmış ve eğitim sisteminin dışında tutulmuştur. Kişisel kimlik ile anadil arasındaki ilişki nedir? Bir yanda İngilizce'nin küresel bir dil olarak yaygın biçimde kullanıldığını, diğer yanda da küreselleşmeye karşı bir eğilim olarak yerel dillerin yeniden canlandığını görüyoruz. Bu bağlamda, Avrupa'da ve diğer yerlerde yerel dillerin tekrar canlanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İspanya'da Franco rejimi döneminde, yerel diller bastırılmıştı. İnsanlar Bask ve Katalan dillerini veya diğer dilleri konuşamıyorlardı. Bunlar İspanyolca değil ayrı dilerdir ve hatta Bask dilinin İspanyolca ile akrabalığı bile yoktur. Faşizm devrildikten sonra, tabii hiçbir zaman yok olmamış olan bu diller yeniden canlandılar. İnsanlar evlerinde, gizli polis dinlemediği zaman, dostları ile yine bu dillerde konuşuyorlardı. Ve bu diller yeniden canlandılar. Size kişisel bir deneyimimi anlatacağım: Kızlarımdan biri Franco rejimi devrildikten sonra İspanya'da yaşıyordu. Barselona'da yaşıyordu, ve konuşma yapmak için Avrupa'dayken onu ziyarete gittim. Bu dediğim Franco'nun devrilmesinden iki yıl sonra idi ve Katalanca'nın izi bile yoktu. Sokaklarda her şey İspanyolca'ydı, işaretler İspanyolca'ydı, sokakta herkes İspanyolca konuşuyordu, burarlarda dolaşırken insanların dilinin Katalanca olduğunu bilmeniz

mümkün değildi. Beş yıl sonra tekrar gittiğimde hiç İspanyolca yoktu, yalnızca Katalanca vardı: Sokak işaretleri Katalanca'ydı, kitaplar Katalanca'ydı, okul sistemi Katalanca'ydı, dil yeniden doğmuştu. Aynı şey Bask ülkesinde ve diğer yerlerde de oluyor. Ve başka yerlerde, örneğin Birleşik Krallık'ın içinde de oluyor. Örneğin Galce kısa bir süre öncesine kadar pek duyulmazdı. Şimdi eğer Galler'e giderseniz ve okula giden çocuklara kulak verirsiniz, Galce konuştuklarını duyarsınız. Dil yeniden canlanmıştır. Bu Avrupa içindeki sağlıklı bir gelişmenin parçasıdır. Avrupa ulus-devlet sisteminden, bazen "Bölgelerin Avrupası" olarak adlandırılan bir sisteme, kendi dilleri, kültürlerine sahip ve daha büyük bir federasyon içinde politik özerkliği olan bölgesel alanların bir federasyonuna doğru evrilmektedir. Ve bu, son derece sağlıklı.

Soruyu soran kişinin kişisel kimlik hakkında söyledikleri son derece doğrudur. Kişisel kimliğiniz anadilinize sıkı sıkıya bağlıdır. Eğer bu dilin iletişim için, konuşma için, ifade için, edebiyat için, şarkı söylemek için, ya da herhangi bir amaçla kullanılmasına izin verilmiyorsa, bu sizin temel insan haklarınızın ihlalidir. Ve bir kişi olarak sizi eksiltir. Dolayısıyla anadil korunmalı ve canlandırılmalıdır; bu yapılabilir ve birçok yerde de yapılıyor. Yerel dillerin başına ne geleceği sorusu büyük ölçüde bir tercih meselesidir, denetimimizin dışında işleyen bir tarihsel güçler meselesi değildir. Galce'nin tekrar Galler halkının, edebiyatlarının vs. dili olacağını öngörmek mümkün değildi. Bunu öngörmek mümkün değildi. Bu gerçekleşti, çünkü insanlar bu sonuca ulaşmayı tercih ettiler. Bölgeselleşme Avrupa'da, AB'nin merkezileşmesine karşı bir tepki olarak meydana geliyor. Ve "küreselleşme" olarak adlandırılan merkezileşmeye karşı tepkinin de, yerel dillerin, kültürlerin, her türden ilgi gruplarının, örneğin hiçbir bir coğrafi sınırı olmayan feminist grupların yeniden canlanmasını içereceğini düşünüyorum. Fakat bunun başarılması gerekir. Hiçbir şey kendi kendine olmayacaktır. Bütün diğer insan hakları gibi, kendini adamayla, kararlılıkla ve mücadele ile başarılması gerekir. Yoksa gerçekleşmeyecektir. İngilizce'nin uluslararası bir dil olmasına gelince, bu ayrı bir mesele. Bu

geçmişte kimin egemen olduğu ile ilgili bir mesele. İngilizce bir dünya dilidir, çünkü İngiltere ve ABD dünyayı fethettiler. Dünya daha fazla çeşitlilik arz eden bir yer haline geldikçe, ki ben geleceğini düşünüyorum, uluslararası iletişim için başka diller de olacaktır. Bu bölgesel ve yerel kültürlerin, dillerin ve edebiyatların vs. yeniden canlanması ve hayatıyetini sürdürmesi sorunundan tamamen ayrı bir sorun. Bu gelişmeler birbirine koşut bir seyir izleyebilir.

“Özgürlük” nosyonunu nasıl tanımlıyorsunuz?

Bunu tanımlamaya çalışmam bile. Bu anladığımız ama tanımlayamadığımız temel bir kavramdır. Bu gibi kavramları anlarız, ancak kelimelerle tanımlamayı umut edemeyiz. Bu kavramları eylemlerimizle ve taahhütlerimizle tanımlarız. Özgürlük, bizim onunla ilgili olarak yaptığımız şeyin kendisidir. Eğer baskı, otorite ve gayrimuşru yapılara karşı durursak, özgürlük alanını genişletiriz ve bunun adı da özgürlük olur. Bu yarattığımız bir şeydir, kelimelerle tanımlanacak bir şey değil.

ABD hegemonyasının “yeni dünya düzeni”nde kültür kavramı ne tür tehditler altında bulunuyor?

Bu bir irade ve seçim meselesi. Tarihin, fizikte olduğu gibi doğal yasaları yoktur. İnsanların neye karar verdiklerine ve neyi seçtiklerine göre değişir. Hiç kimsenin, hiçbir zaman hiçbir şeyi öngörememesi bu yüzdendir. Eğer insan işleriyle ilgili kayıtlara bakarsanız, hiçbir şeyi öngöremediklerini görürsünüz. Bunu temel nedeni, çok fazla şeyin iradeye, seçime, kararlılığa ve bir amaca sadakatle sarılmaya bağlı olmasıdır. Bu yüzden, yeni küresel koşullar altında kültürel özgürlüğün başına ne geleceği sizin gibi insanların ne yapmaya karar vereceğine bağlıdır. Eğer canlı ve güçlü bağımsız kültürler yaratır ve muhafaza ederseniz, bu kültürler varolacaktır. Yok eğer bunu yapmaya karar vermiyorsanız, eğer sadece Brezilya dizileri seyretmek ve hafif içkiler içmek istiyorsanız, bu kültürler yok olacaktır. Fakat burada bir seçim söz konusudur.

Siz “Hayır!” demeyi bilen bir Amerikan vatandaşıyınız. Biyografi-lerinizden on yaşınızdan beri sistem karşıtı bir muhalif olduğunuzu okuyoruz. Bunun sırrı nedir?

Sır çok basit. Yüzlerce yıldan beri ABD’de, başka yerlerde olduğu gibi, insanlar özgürlük ve adaletin alanını genişletmek için zorlu bir mücadele ediyorlar ve belli başarılar elde edildi. Ve sonuç şu ki, benim gibi insanlar şanslı. Kazanılmış olan özgürlüğün tadını çıkarma ayrıcalığından yararlanabiliyoruz. Bunlar hediye değil, Anayasa’da yoklar, Haklar Bildirgesi’nde yer almıyorlar. Amerikan sisteminin asıl kurucularından biri olan James Madison “kâğıttan bir setin” baskıya karşı bir koruma sağlamayacağını söylemişti. Beğendiğiniz güzel kelimeleri ele alın, bu kelimelere anlamını kazandırmanız gerekir; ve bu anlam mücadele ve amaca bağlılıkla verilir. Ve bu yüzyıllar boyunca önemli ölçüde yapıldı. Sonuçta, ABD’de insanlar oldukça kapsamlı bir özgürlüğe sahip oldular. İşin sırrı, ardınızda görece özgür bir toplum yaratmak için kendilerini adanmış olan insanların bir tarihi olmasıdır. İşin sırrı burada.

ABD’nin genelde Kürt sorununda, özelde de Kürt liderinin uluslararası bir komployla Türkiye’ye teslim edilmesindeki rolünün ne olduğunu düşünüyorsunuz?

ABD’nin dünyada olup biten hemen her şeyde bir rolü vardır. Dünya’daki en güçlü devlettir. Buradaki gelişmelerle ilgilenmektedir ve hiç kuşkusuz Kürt meselesine de karışmıştır. Yalnızca burada değil, aynı şey Irak’ta da geçerli. Örneğin ABD 70’lerin başında bir Kürt ayaklanmasını destekledi. Belirli bir noktaya kadar, İran-Irak arasında bir anlaşma yapılana kadar destekledi ve sonra ABD Kürtleri satmaya karar verdi ve Kürtler kıyıma uğradılar. Bu olaydan sonra, o zaman görevde olan Henry Kissinger, Kongre’de Kürt mücadelesini önce desteklediği, sonra da artık işe yaramaz hale geldiklerinde yüzüstü bırakarak katledilmelerine yol açtığı için eleştirilmişti. Meşhur bir yorumda bulundu, aşağı yukarı şöyle bir şey söyledi: “Dış politika misyonerlik işiyle karıştırılmamalı-

dir." Aynı Şey burası için de doğruydu, son yıllarda özellikle utanç verici bir biçimde.

Bildiğiniz gibi Kürt muhalefeti barışçıl mücadele biçimlerine yöneldi. Bu yeni politika hakkında ne d Ő  n yorsunuz?

Benden daha iyi biliyorsunuz. Bu ilk kez olmuyor. 1993'te, Kürt muhalefeti tarafından bir ateŐ kes ilan edilmiŐ ti. AB bu giriŐ ime yapıcı bir Şekilde yanıt vermesi için Türkiye'ye baskı yapmaya  alıŐ tı. Bunun yerine, Türk hükümeti ABD'nin kritik desteğiyle savaŐçı tırmadırdı. Bu yıllar sürecek daha büyük zalimliklere ve yıkıma yol açtı. Şimdi barışçıl bir politik çözüme doğru baŐ ka bir hamle daha yapıldı. Bana göre, bu doğru bir adım. Burada Türk H k meti'nin tepkisinin ne olacağı sorusu gündeme geliyor ve bu çok büyük     de ABD'ye bağlı. Yapıcı tepkiler mi verilecek? İŐ in bu yöne evrilmesi için çaba harcamalıyız. ABD'deki insanlar olarak, kendi payımıza d Ő en çabayı göstermemiz gerekiyor. Daha fazla geliŐ ebilir. Bu doğru y nd r ve olumlu bir sonuca yol açacağını d Ő  n yorum.

Bildiğiniz gibi, İstanbul'da bir "Medeniyetler BuluŐ ması" toplantısı yapılıyor, burada Kürt medeniyeti temsil edilmiyor. Bu toplantının "Medeniyetler  atıŐ ması"nın anti-tezi olması bekleniyor. "Medeniyetler  atıŐ ması" tezi ile ilgili g r Ő  n z nedir?

Kürt medeniyetinin temsil edilmemesi olgusu ile Filistin medeniyetinin ya da baskı altındaki baŐ ka herhangi bir grubun temsil edilmemesi olgusunun ardında aynı neden yatıyor. Bunlar g   l  devletlerin ve dünyadaki diğer g   l  çevrelerin toplantıları. Kendilerinden baŐ ka kimseyi temsil etmiyorlar ve üstelik medeniyetleri de temsil etmiyorlar. Suudi Arabistanlı seçkinler muhtemelen yaŐ amlarının merkezi olarak Londra'yı seçiyorlar ve ait oldukları yer de burası. Denetim altına alamadıkları herhangi bir i  ayaklanma olduğunda ka acakları yer büyük olasılıkla burasıdır. Suudi Arabistan halkıyla çok az iliŐ kileri var, tıpkı baŐ ka ülkelerin seçkinlerinin kendi halklarıyla çok az iliŐ kileri olduğu gibi. Örneğin ABD hükümeti kesinlikle ABD halkını temsil etmiyor. ABD nüfusu hükümet tarafından yürütülen önemli ve temel politikaların çoğuna

karşı çıkıyor; bu nedenle bu politikalar gizlice yürütmek zorunda kalıyorlar. Medeniyetler hakkındaki konuşmaların çoğu propagandadan ibarettir.

İslam'ın düşman olarak değerlendirilmesi meselesine gelince, bu kesinlikle doğru değil. 1980'lerde ABD'deki bütün tartışmalara hâkim olan başlıca dış politika konusu, Orta Amerika'daki savaşlardı. Ve bu savaşlar İslam'a karşı değil, Katolik Kilisesi'ne karşı yürütülmüştü. Latin Amerika'da Katolik Kilisesi yüzyıllar boyunca zenginlere hizmet ettikten sonra, fakirlere hizmet etme çabasına gösterdi ve birdenbire düşman haline geldi. Burada bir medeniyetler çatışması mı var? Hayır. Aynı zamanda, ABD dünyadaki en gerici İslami devleti, yani kökenlerinden bu yana bir ABD uydusu olan Suudi Arabistan'ı güçlü bir şekilde destekliyordu. ABD aynı zamanda yeryüzünde bulabildiği en aşırı radikal İslamcılarla örgüt-lüyordu; çünkü bunlar en iyi katillerdi ve bunları Rusya'ya karşı bir silah olarak kullanıyordu. Başkan Suharto'nun 1965'de iktidara gelmesinden ve çoğu köylü olan belki bir milyon insanı öldü-rek devasa bir kitle katliamı yapmasından bu yana, en büyük İslam devleti olan Endonezya harika bir dost oldu. Suharto bir anda çok iyi bir dost oluverdi ve modern çağın en beter suçlarını işlerken de dost olmaya devam etti. 1995'te, Clinton yönetimi Suharto'yu "bizim adamımız" şeklinde tanımlıyordu. Çok doğru. Dünya medeniyetler çatışması çerçevesinde bölünmüyor; dilleri ve kültürle-ri aşan ve çoğunlukla da kendi halklarına karşı savaşan güç çıkar-ları çerçevesinde bölünüyor. "Uygarlıklar Çatışması" nosyonu, So-ğuk Savaş sona erdikten sonra insanları seferber etmek için yeni bir propaganda çerçevesine gereksinim duyulduğunda popüler hale geldi. Bunun ötesinde herhangi bir anlamı yoktur.

ABD'nin Irak'a saldırma olasılığı nedir? Bu, Türkiye'yi ve Kürtleri nasıl etkiler?

Bu, şu sıralar gündemde olan önemli bir konu. ABD'nin Irak'a ola-sı bir saldırısı için iki tür neden var. İlki, ABD'nin iç politikası ile ilgili. Eğer Bush yönetiminin bir danışmanı olsaydınız ne söylerdi-

niz? Şunu mu söylediniz: “İnsanların dikkatinin Enron skandalı üzerinde ve zenginler için önerilen vergi indirimlerinin bütün toplumsal programların altını oyacağı ve nüfusun çoğunu ciddi sıkıntılar içine iteceği olgusu üzerinde odaklanmasını sağlayın.” İnsanların dikkatini yöneltmesi gereken şeylerin bunun gibi politikalar olmasını mı istersiniz? Tabii ki hayır. İstedığınız, insanların korkması, güç şemsiyesinin altında toplanması ve siz dar bir zengin ve güçlü kesime hizmet ederken, onlara yaptıklarınıza dikkat etmemeleridir. Dolayısıyla askeri bir çatışma istersiniz. Bu işin iç siyasetle ilgili kısmı.

Bunun bir de uluslararası yanı var. Irak dünyadaki ikinci en büyük petrol rezervine sahip ülkedir. Birinci Suudi Arabistan’dır, Irak ikincidir. ABD kesinlikle bu devasa güç ve zenginlik kaynağı üzerindeki denetimini kaybetmek istemeyecektir. Üstelik, tam da şu sıralar, Irak petrolü uluslararası sisteme geri dönecek olursa, Amerikan enerji şirketlerinin değil büyük ölçüde Rusya, Fransa ve diğerlerinin denetimi altında olacaktır. Ve ABD buna izin vermeyecektir. Dolayısıyla ABD’nin şu ya da bu şekilde Irak’ın kendi denetimi altında uluslararası sisteme yeniden girmesini sağlamaya çalışacağından emin olabiliriz. Peki bunu nasıl başaracaksınız? Planlardan birisine göre ve bildiğiniz gibi bu plan Türkiye’de de tartışıldı, ABD Irak’ı 6.000 metre yükseklikten bombalarken, Türkiye’yi kara birlikleriyle Kuzey Irak’ı işgal etmesi için paralı bir askeri güç olarak kullanacak. Türkiye’nin alacağı karşılık, her zaman kendisinin bir parçası olarak gördüğü Musul ve Kerkük’teki petrol kaynakları üzerinde denetim kurmak olabilir. ABD ise bu durumda düşmanlarının –Rusya, Fransa ve diğerleri– bu bölgenin petrolüne ayrıcalıklı bir erişim sağlamalarını engellemiş olacak. Bu arada, ABD de Güney’i bir şekilde ele geçirecektir. Kürtlerin başına ne gelir? Bunu düşünmek bile istemiyorum. Büyük olasılıkla, şu ya da bu şekilde korkunç bir katliam olacaktır. Kürtler bütün bu olan bitenin tam ortasında kalacaklar. Türkiye için, doğru ya da yanlış olması sorusunun ötesinde, bu son derece tehlikeli bir hamle olur. Ve bu aynı zamanda ABD için de son derece tehlikeli bir hamledir, çünkü bütün bölgeyi ateş verebilir. Suudi Arabistan’da bir

devrime yol açabilir. Kimse ne olacağını bilemez. Bush yönetiminde yer alan unsurlar bu ve buna benzer planlar peşinde koşuyorlar, ve bunların ardında yatan mantığı görebilirsiniz. Bu tür planları hayata geçirmelerine izin verilip verilmeyeceği ayrı bir hikâyeye. Ben oldukça kuşkuluyum. Bu plana karşı olan argümanların muhtemelen çok güçlü olduklarını düşünüyorum. Kendileri de ne olup biteceğini bilmiyorlar, ve elbette başkaları da.

15 Şubat 2002

ABD HEGEMONYASI VE HALKIN KONTROLÜ

Söyleşi: Nicholas Holt (Asheville Global Report)

Bush yönetimi, 11 Eylül saldırılarından itibaren dünyadaki ABD askeri operasyonlarını genişletti. Afganistan'a ek olarak, Filipinler ve Gürcistan'da da birlikler konuşlandırıldı. Başkan Yardımcısı Cheney Bosna ve Afrika Boynuzu'nda da "operasyonlar için hazırlık yapıldığını" duyurdu. Bunun yanı sıra, Bush yönetimi, "Uyuşturucu Karşıtı Savaş"la "Terörizme Karşı Savaş"ı birleştirme ve ABD'nin Kolombiya iç savaşındaki mevcudiyetini arttırma çabasına girişti. Ve tabii bir de Kuzey Kore, Irak ve İran'dan oluşan "Şer Eksenini" var ve bunlara ilaveten Somali, Yemen, Lübnan ve Sudan da gelecekteki potansiyel hedefler arasında.

İşlerin bu gidişatı ABD'nin güç tutkusunda yeni bir şeye mi işaret ediyor, yoksa bildiğimiz o eski emperyalizm karşımıza "Teröre Karşı Savaş" makyajıyla yeniden mi çıkıyor?

Bana göre, 11 Eylül'den beri en önemli değişim Orta Asya'da kalıcı olacakmış gibi görünen askeri üslerin oluşturulması. Böylelikle, Özbekistan ve o çevrede bulunan diğer ülkelerdeki önemli gelişmeler, Pasifik, Ortadoğu, Latin Amerika ve aslında dünyanın her tarafında daha önce tesis edilmiş bulunan askeri varlığına ilaveten, ABD'nin dünyada daha önce sahip olmadığı yeni bir askeri varlık tesis etmesine işaret ediyor. Bu küresel bir sistem; fakat henüz Orta Asya'da belli başlı merkezler oluşturmuş değil. Bu, her şeyden önce şu nedenle önem taşıyor: Orta Asya'daki kaynaklar, İran Kör-

fezi'ndekilerin ölçeğinde olmasa da, yine de zengin ve güçler arasındaki rekabet bakımından oldukça önemli.

Bu 19. yüzyılda bildik şekliyle “Büyük Oyun” olarak adlandırılan şey. Bu, o yıllarda esas olarak, her ikisi de bölgede genişlemekte olan Rus ve İngiliz İmparatorlukları arasındaki bir ihtilaftı. Bu ihtilafla ilgili olarak, Afganistan üzerinde epeyce kavga veriliyordu. Şimdi bu, yeni bir biçim alıyor; günümüzdeki temel mesele bölgedeki enerji kaynakları ve diğer maddi kaynaklar. Çin ABD'nin yaptıklarından hoşnut değil; ABD hemen sınırlarının dibinde askeri bir varlık geliştiriyor. Rusya da hoşnut değil; gelişmeler sınırlarının dibinde yaşanıyor. Buraya kendi nüfuz alanları olarak bakıyorlardı. İran da kesinlikle bunu istemiyor.

Aslında olan biteni harekete geçiren şeyin, terörizmle uzaktan yakından bir alakası yok. Gelişmelerin itici gücü kaynaklar üzerinde kontrol sağlamak ve bu önemli. Söz konusu olan sadece petrol değil. Örneğin, insanların pek dikkate almadıkları başka bir esaslı kaynak da su. Su, önümüzdeki yıllarda en az petrol kadar, hatta daha da önemli hale gelebilir.

O bölgedeki başlıca su kaynakları, benim daha yeni geldiğim Türkiye'nin doğusunda bulunuyor. Türkiye, öncelikle Bill Clinton'ın sağladığı silah, askeri ve ekonomik destek sayesinde 1990'ların en kötü etnik temizlik ve zalimliklerinin yaşandığı bir bölge. Bunlar, büyük öneme sahip Türkiye'nin doğusundaki Kürt bölgelerinde yapılmış olan zalimlikler, katliamlar vs. Büyük öneme sahip derken, stratejik önemini kastediyorum. Bu stratejik önemin bir bölümü bölgedeki belli başlı su kaynaklarından bazılarını kontrol etmesinden kaynaklanıyor. Buradaki baraj inşaatları ve başka pek çok konuda büyük mücadeleler yaşandı. Bu nedenle, su da bu bölgenin stratejik öneminin bir parçasını oluşturuyor.

Su kaynakları belirli alanlarda bulunuyor. Asıl olarak, dağların zirvelerinde. Su kaynakları buralardan geliyor. Geçenlerde BM kapsamlı bir rapor yayınladı. Bu raporda, dünyada devam eden savaşların büyük kısmının şimdi Afganistan gibi dağlık bölgelerde

yaşandığı ve bu savaşların potansiyel su kaynakları üzerinde yıkıcı bir etki yarattığı uyarısı yapılıyor.

Bunlar büyük sorunlar. Eğer askeri güçlerinizi konuşlandırmayı düşünüyorsanız, en azından benim görüşüm şu ki, şimdiye kadar ki en önemli askeri konuşlandırma, hem de açık farkla, kalıcı olacağı görünen Orta Asya askeri üslerinin kurulması.

Sözünü ettiğiniz diğer örneklerle gelince, Filipinler'deki bence iç tüketim amaçlı. Aslında birkaç gün önce *New York Times*'da, Kristoff'un bu konuda oldukça iyi bir makalesi vardı. Muhtemelen uluslararası terörizmin hiçbir biçimiyle bağlantısı olmayan ve birkaç düzine adamdan kurulu bir suç çetesinin peşinden koşuyorlar. Bunlar hiç kuşkusuz suçlu. Muhtemelen yapılması gereken birkaç yüz kişilik bir Filipin birliğinin bu işi halletmesi. Ama Filipin birliklerinin sorunu şu ki, büyük olasılıkla oradaki ordu da bu pis işlere bulaşmış ve bu nedenle çetenin peşinden koşmayabilirler. ABD Özel Kuvvetleri'nin ve geri kalanın hiçbir şeyle ilişkisi yok.

Bush yönetimi için ABD'deki insanları korkutmak çok önemli. İstedikleri en son şey, ABD halkının dikkatinin Bush yönetiminin kendilerine yapmakta olduğu şeye yönelmesi. Yönetim, yoksullardan zenginlere oldukça önemli bir servet transferi üzerinde çalışıyor ve halkın dikkatinin bu olguya yönelmesini istemiyor. Vergi kesintileri ve geriye kalan bütün dalavereler aslında bununla ilgili.

Çevre koruma sistemini yok ediyorlar. Daha bu sabah EPA'nın* üst düzey görevlilerinden biri istifa etti; çünkü yönetim regülasyona karşı ve bu, torunlarımızın içinde yaşayabilecekleri çevrenin yok edilmesi anlamına geliyor.

Sağlık Yardımı ve Sosyal Güvenlik gibi refah programlarından geriye kalan ne varsa hepsinin altını oymaya çalışıyorlar. Tüm bu ke-

* Environmental Protection Agency (Çevre Koruma Kuruluşu). İnsan sağlığının ve doğal çevrenin korunması için kuruldu. Yöneticisi ABD başkanı tarafından atanan resmi bir kuruluştur. -y.h.n.

sintiler halk için son derecede zararlı, ama zengin destekçileri için çok faydalı. Tabii ki halkın bunlara veya Enron skandalına, Cheney'in petrol şirketleriyle olan ilişkilerine ve bu tip şeylere dikkat etmesini istemiyorlar. Dolayısıyla, bunu önlemenin ve programı uygulamanın -ki gerçekte onlar için önemli olan bu- en iyi yolu halkı korkutmak. Halkı kontrol etmenin en iyi yolu korkutmaktır.

11 Eylül onlar için ve dünyadaki diğer sert ve baskıcı unsurlar için bir lütuftu. Bu en başından belliydi. Bana muhabirler tarafından 11 Eylül'ün etkileri konusundaki düşüncem sorulduğunda, ilk söylediğim şey buydu. Evet, gerçekten de böyle. Halkı korku altında tutmak, felaket tellallığı yapmak, ve sanki Amerikan halkını uluslararası terörizme karşı cesaretle ve kahramanca koruyorlarmış gibi görünmek zorundalar. Ve yapılacak en iyi iş, maliyeti düşük ve çarpıcı tavırlar sergileyebileceğiniz ucuz hedefler seçmektir. Filipinler'in bir adasında etrafta dolaşmakta olan birkaç suçludan daha iyi ne olabilir? Dolayısıyla, Filipinler operasyonunun bu amaçla yapıldığını düşünüyorum.

Kolombiya, Clinton politikalarının sadece bir devamı. Belki bir parça şiddetlenecek, ama 40 yıldır devam etmekte olan karşı-ayaklanma programlarından bir farkı yok. Clinton yönetimi döneminde, "uyuşturucu karşıtı savaş" bahanesiyle bu programlara hız verilmişti. Aslında "uyuşturucu karşıtı savaş"la hiçbir ilgisi yok ve şimdi Bush tarafından kapsamı daha da genişletiliyor. Dolayısıyla, bu bir süreklilik.

Söz ettiğiniz çeşitli potansiyel askeri operasyonlar arasında ciddi olduğunu düşündüğüm, Irak operasyonu. Bunun da uluslararası terörizmle hiçbir alakası yok.

Irak politikası da bir nevi süreklilik gösteriyor, ancak değişebilir. Bunu, son derece önemli bir ülke olan Irak üzerinde yeniden kontrol kurabilmek için bir fırsat olarak değerlendirebilirler. Irak dünyada ikinci büyük petrol rezervine sahip ve bunların büyük kısmı ya hiç el değmemiş ya da kısmen geliştirilmiş durumda. Suudi Arabistan birinci ve Irak ikinci ve çok önemli. Hazar, Doğu ve Orta As-

ya bölgelerinden çok daha büyük petrol rezervlerine sahip olduğu tahmin ediliyor. ABD'nin, bunun kendi kontrolü dışında kalmasına izin vermeyeceğinden ya da şimdi Irak petrolüne içerden bir yol açmış olan Fransa veya Rusya gibi rakiplerinin etkisine girmesine kesinlikle razı olmayacağından emin olabilirsiniz. Bu nedenle, şu veya bu şekilde ABD elinden geleni yapacak, ve bu kaynaklar üzerindeki kontrolü yeniden kazanmak için gerçekten de pek çok şey yapabilir.

Bunun terörizmle bir ilgisi yok; Saddam Hüseyin'in zalimlikleriyle de bir ilgisi yok. Bunu gayet iyi biliyoruz. Bunu bu derece iyi bilmemizin nedeni, Clinton'ın, İngiltere Başbakanı Tony Blair'in, Bush'un, eski Dışişleri Bakanı Albright'ın ve geriye kalan diğerlerinin, Saddam Hüseyin'in ne büyük bir canavar olduğundan, onun yaşamasına izin veremeyeceklerinden, kendi halkına karşı kimyasal silah kullanmış olduğundan ve büyük zalimlikler gerçekleştirdiğinden vs. söz ediyor olmaları.

Bu suçlamaların hepsi doğru. Ancak iki sözcük eksik: Bizim desteğimizle.

Doğru, bu zalimliklerin hepsini yaptı, kitle imha silahları geliştirdi –bizim desteğimizle. ABD ve İngiltere Saddam Hüseyin'i desteklediler, zalimliklerinin ardından da desteklemeye devam ettiler. Gayet iyi biliyorlar. Kitle imha silahları geliştirmesi için ona teknoloji sağlamaya devam ettiler; üstelik gerçekten tehlikeli olduğu bir dönemde, bugünküne göre çok daha tehlikeli olduğu 1980'lerde. Dolayısıyla, suçlamalar doğrudur, ama açıkça bağlamından kopartılmıştır. Ve hepsi katıksız birer aldatmacadır. Biri kalkıp, “evet, bütün bu korkunç şeyleri bizim desteğimizle yaptı” demedikçe, bu yalandan da beter bir şey olmaya devam edecek. Demek ki bu, Saddam'ın zalimlikleri nedeniyle değil, bağlantısı olsun veya olmasın terörizm nedeniyle değil. Herhangi bir kanıt gösterme zahmetine hiç girmediler. Irak'a operasyon yapmak istemeleri, öncelikle, çok zengin bir bölgedeki petrol kaynaklarının kontrolünü yeniden elde etmek için. Ve bu çok fazla güçlük içeriyor.

Örneğin, işin içine Türkiye'yi sokuyorlar. Şu anda Türkiye'deki çok canlı bir mesele, Irak'ın işgali için kara kuvvetleri sağlama konusunda ABD'nin baskılarının sonuç verip vermeyeceği. ABD bir şekilde kara kuvvetlerine sahip olmak zorunda. Orada Kuzey İttifakı'yla karşılaştırılabilir bir kuvvet bulunmuyor ve karşılarında çok daha esaslı bir düşman var. Türkiye'nin ise elbette çok büyük bir ordusu var. Türkiye'nin içindeki ve bir parça da buradaki tartışmalara göre, Kuzey Irak'ı işgal etmek üzere askeri birlikler göndermeyi kabul etmeleri için ABD'nin baskısı altındalar. Bu konuda karışık duygulara sahipler. İşin olumsuz yanı, çok daha büyük bir Kürt nüfusunu denetimleri altına almak zorunda kalacak olmaları; oysa ABD'nin desteğiyle son derece acımasız davrandıkları kendi Kürt nüfuslarıyla ilişkilerinde çok büyük sorunlar yaşıyorlar. Kendi Kürt nüfuslarıyla ancak bu şekilde baş edebiliyorlar. İstedikleri en son şey daha büyük bir Kürt nüfusu.

Diğer taraftan, bunun Türkiye için olumlu tarafı, Türkiye'nin her zaman, biraz da haklı olarak, Kuzey Irak olarak adlandırılan bölgenin aslında kendisine ait olması gerektiğini düşünmesi. Nüfusun önemlice bir kısmı Türk. Türkiye ve Irak arasındaki sınır İngilizler tarafından çizildi. Hiçbir anlamı olmayan bir sınır. Bu sınır, İngiltere'nin Kuzey Irak'taki petrol kaynakları üzerindeki hâkimiyetini güvence altına almak ve bu kaynakların Türkiye'nin eline geçmesini engellemek için çizildi. Tabii ki Türkler, bundan pek haz etmiyorlar...

Eğer Türkiye Kuzey Irak'ı ele geçirirse, ABD ele geçirmiş olacak; çünkü Türkiye bir uydu devlet ve ABD bir şekilde Irak'ın geri kalanını da ele geçirecek. Bu türden planların ciddi bir şekilde değerlendirilmekte olduğundan emin olabilirsiniz. Bu planlar uygulanabilir de.

Eğer diğer potansiyel askeri hareketler gerçekleştirilirse, bunların tıpkı Filipinler'deki gibi sadece iç tüketime yönelik olacağını düşünüyorum. ABD halkını korkutmak, halkın bizi şeytani kötülüklere karşı koruyan büyük kahramanın kanatları altında toplanmasını

sağlamak amacıyla yapılacaklar. Bu insanları kontrol etmenin ve büyük kahramanın kendileri için neler yapmakta olduğunu -ki yaptıkları oldukça çirkin şeyler- görmelerini engellemenin bir yoludur.

Eğer içerideki cepheden söz edecek olursak, sonu gelmez görünen bir "Teröre Karşı Savaş"ın içine girdikçe, pek çok insan ABD'de sivil haklara yöneltilen tehditler karşısında kaygı duymaya başladı. "Anayurt savunması" adına Kongre'den geçen ABD Vatanseverlik Yasası, hükümetin telefonları dinleme, şüphellileri gözaltına alma, internet haberleşmelerini izleme ve gizli soruşturmalar yürütme özgürlüğünü genişletirken, aynı zamanda bütün bu eylemler üzerindeki hukuki denetimi de azalttı. Bunlara ilaveten, Başkan Bush, 1980'den bugüne kadarki bütün başkanlık kayıtlarının gizli tutulması için bir kararname geçirdi. Başsavcı Ashcroft ise çeşitli federal kurumları, Bilgilenme Özgürlüğü Yasası'nın gerekli kıldığı uygulamalar karşısında direnmeleri için uyardı.*

Çeşitli defalar Amerikalıların dahili hükümet kayıtlarına ulaşmak açısından belki dünyada başka hiç kimsenin sahip olmadığı olanaklara sahip olduklarını belirttiniz. Bu kaynaklar sizin yaptığınız çalışma açısından da açıkça büyük önem taşıyor. Bu sivil haklar meseleleriyle ilgili ne gibi kaygılar taşıyorsunuz?

Kaygılar var. Ben pek çok insana göre daha az kaygı duyuyorum, çünkü buna karşı içeride büyük bir direniş olduğunu düşünüyorum. Ama insanlar kaygılanmakta kuşkusuz haklılar. 11 Eylül saldırıları olduğunda tahmin edilebilir ve derhal gösterilen bir tepki, dünyadaki neredeyse bütün sert ve baskıcı unsurların bu olayı kendi programlarını sürdürmek için bir fırsat penceresi olarak değerlendirmeleri oldu. Sözgelimi Rusya açısından bu, Çeçenistan'daki zalimliklerini şiddetlendirmesi anlamına geliyordu. Türkiye'de ifade özgürlüğü üzerindeki baskıların arttırılması demekti, özellikle Kürt nüfusa karşı. İsrail'de ise, mülteci kamplarına tankların gönderilmesi anlamına geldi.

▪ Freedom of Information Act

ABD'de, İngiltere'de, Hindistan'da ve benzeri başka demokrasilerde bu, iç nüfusu kontrol etme çabalarının artırılması anlamına geliyor. Siyasi sistemdeki, ekonomik sistemdeki ve ideolojik sistemdeki seçkin gruplar tamamen haklı nedenlerden ötürü demokrasiyi hor görüyorlar: İşleri kendi kontrolleri altında yürütmek istiyorlar. Halkın katılımını istemiyorlar. O halde, eğer halkın katılımını marjinalleştirmenin ve devlet gücünü halkın yakın takibinden korumanın yollarını bulabilirlerse, doğal olarak bu yöntemleri kullanacaklardır. Ve Bush yönetimi de bu yöntemleri kullanıyor.

Seçkin çevreler arasında bir görüş birliği yok. Şu anda yönetimde olan grup yelpazenin daha otoriter ve eğer böyle demeyi uygun buluyorsanız, kısmen faşist ucuna daha yakın. Bu yeni değil. Reagan yönetimi de böyleydi.

Yasalara göre belgeleri 30 yıl geçtikten sonra kamuoyuna açıklamanız gerekiyor. 30 yıl sonra hükümet artık gizliliği kalmamış belgeleri kamuoyunun bilgisine açmak durumunda; tamamını değil, belli bir iç sansürden geçirdikten sonra. Ama belgelerin çoğunun kamuoyuna açıklanması gerekiyor. Bu işle bir tarihçiler komisyonu ilgileniyor; akademik dünyadan gelen ve oldukça muhafazakâr tarihçilerden oluşan bu komite Dışişleri Bakanlığı adına bu süreci denetliyor. İşlerin bu şekilde yürümesi gerekiyor.

Reagan yönetiminin 1950'lerin başlarına ait belgeleri açıklaması gerekiyordu. Bunlar, İran'daki ABD darbesini ve Guatemala'da askeri darbeyi içeren belgelerdi. Temel, hayati önem taşıyan belgeler. Bu belgeleri açıklamadılar. Açıkça yok ettiler. Bu kısmi faşizmin o derece pervasız bir hareketiydi ki, tarihçiler kurulu kamuoyunun protestosu karşısında istifa etti. Böyle bir şey daha önce hiç olmamıştı. Ve bu tarihçiler gerçekten çok muhafazakâr adamlar.

Tamam, bu çok aşırı bir durumdu, ama Bush yönetiminde de aynı insanlar var ve aynı şeyi yapmak isteyeceklerdir. Halkın devletin ne yapmakta olduğuna dair en ufak bir fikir sahibi olmasını istemiyorlar. Serbest pazar ve bu türden şeyler yanlış olduklarını iddia ediyorlar, ama bu hiçbir anlam taşımıyor. Tıpkı Reagan takı-

mı gibi, zenginlerin çıkarına hizmet eden ve halkın denetiminden muaf, son derecede güçlü bir devlete inanıyorlar. İtikatları bu. Böyle bir devlete sahip olmak istiyorlar. Sadece onların böyle olduğunu söylemek istemiyorum. Genel uzlaş bu yönde, ancak onlar aşırı uçta yer alıyor.

O halde evet, bu fırsatı devlet gücünü halkın takibinden korumaya çalışmak için kullanıyorlar. Bu, halkı daha itaatkâr ve daha teslimiyetçi hale getirme çabasının bir parçasını oluşturuyor. Sözümona Vatanseverlik Yasası da (ismine bakan herkes kesinlikle ne yapılmak istendiğini bilir) aynı amaca yönelik. Halk üzerinde daha fazla kontrol, daha fazla gözetim, daha fazla itaat, daha fazla korku, genel bir marjinalleşme istiyorlar. Halkın tepkisinden bu yolla kurtulabilirsiniz. Halkın karşı çıktığını bildiğiniz politikaları zorla uygulayabilirsiniz.

Örneğin, uluslararası ekonomik sözleşmeleri alalım; “serbest ticaret anlaşmaları” olarak adlandırılan şeyler –aslında serbest ticaretle pek bir ilgileri yok. Halkın bunlara şiddetle karşı olduğunu biliyorlar, o halde bu anlaşmaları gizlice yapmanız gerekiyor. Bu işlerin yapılış biçimi insanı hayrete düşürüyor. Örneğin bugünkü *New York Times*’ın insanların pek okumadıkları, aslında okumaları gereken iş dünyası sayfasında, büyük bir kısmı muhasebe, Anderson skandalı, Enron ve bunun gibi şeylerle ilgili bir makale var. Ama yazının içine baktığınızda GATS (Ticaret ve Hizmetler Genel Anlaşması) altında uygulanmaya başlanan yeni ilkelerden söz ediyor. Daha sonra yazar, GATS müzakerelerinin, halkın WTO’ya (Dünya Ticaret Örgütü) yönelttiği dikkatin ve protestoların hiçbirisiyle karşılaşmadığını söylüyor. Bu adam yalan söylüyor diyemem, çünkü büyük bir olasılıkla bilmiyor; oysa protestoların asıl odaklandığı nokta bu. Bunu ancak insanların protestolarda neler söylediklerini dinlerseniz öğrenebilirsiniz. Ama bu *New York Times*, *Washington Post* veya başka her yerde bir ilke meselesidir: protestocuların önerilerine, tartışmalarına ve mesele edindikleri konulara kulak vermemek. Bütün ilgiyi yalnızca birisinin herhangibir yerde bir cam kırmış olması üzerinde toplarsınız. Ve bu te-

pedeki editör bürolarından dayatılan bir ilke olduğundan –neden böyle olduğu anlaşılabilir– muhabirler büyük bir ihtimalle bunun protestonun asıl odak noktasını oluşturduğunu bile bilmezler. Bunu bilmek için halkın ne söylediğine dikkat etmeleri gerekir. Ama bunu yapamazsın.

Bu çok geçerli bir nedenden ötürü protestoların ana konusuydu. GATS, demokrasiye yönelik temel bir saldırıdır. Ve bunu “Hizmetler”in ne anlama geldiğini sorar sormaz anlarsınız. Hizmetler sadece muhasebe uygulamaları anlamına gelmiyor. Kamusal alandaki hemen her şey anlamına geliyor. Yani, eğitim, sağlık, kaynaklar üzerinde kontrol, refah, haberleşme ve posta hizmetleri –işte hizmetler bunlar. Bunlar demokratik bir toplumda, insanların üzerine bir şeyler söyleme hakkına sahip oldukları varsayılan şeyler.

Evet, demokrasinin altını tamamen oymanın bir yolu bunların hepsini özel güçlere devretmek. Özel güç hesap vermez. Kongre tarafından yapılan soruşturmaların dışında, General Electric ya da Enron gibi özel tiranlıklardan birisinin içinde neler olup bittiğini bilemezsiniz. Bunlar tiranlıklardır ve çoğunlukla hesap sorulabilir değildirler. O halde, eğer kamusal alanı onların eline devrederseniz, biçimsel seçimler yapabilirsiniz; ama bunun pek bir önemi olmayacaktır. Bu eski günlerin Rusya’sındaki resmi seçimler gibi bir şey olacaktır. Ortada seçim sonuçlarına göre değişecek hiçbir şey yoktur. Bu, çeşitli uluslararası anlaşmaların çerçevesi içine yerleştirebilmek amacıyla “Ticaret ve Hizmetler” olarak adlandırılıyor –ancak kesinlikle ticaretle ilgili bir yanı yok. Bu, geçen Nisan’da Quebec’teki Amerika Kıtası Devletleri Zirvesi sırasında yapılan protestolarda olduğu gibi, asıl odak noktasını oluşturuyor. Bu, ana temalardan biriydi. Ancak bunu bilebilmeniz için, protestocuların ne söylediklerine ve toplantılarında nelerin olup bittiğine ve bunun gibi şeylere dikkat etmeniz gerekiyor; ancak bu gözardı ediliyor. Böylesi bir durumda, ancak bunun gibi bir haber yazabilirsiniz.

Fakat hükümet ve seçkinler, yasama organlarından geçirmeye çalıştıkları şeylere halkın karşı çıktığını gayet iyi biliyorlar ve bu ne-

denle bu işleri gizli yürütmek zorunda kalıyorlar. 11 Eylül'den sonra bunu yapma olanağına bir parça kavuşmuş oldular. İlk yaptıkları işlerden biri, "Hızlı Hareket Etme" Yasası olarak adlandırılan yasayı geçirmek oldu. Bunun serbest ticaretle ilgili olduğu var sayılıyor, ama aslında böyle değil. "Hızlı hareket etme" demokrasiyle ilgili bir şey. Mesele, Beyaz Saray'ın yürütme organının, Kongre'nin katılımı ve halkın bilgisi olmaksızın uluslararası anlaşmalar yapıp yapamayacağı ile ilgili.

"Hızlı hareket etme" yasasına göre, Kongre'ye yalnızca "evet" deme izini veriliyor. Kongre'nin katılımının derecesi bu; ve bu, halkın bilgisi dışında oluyor. Yani eski günlerdeki Kremlin gibi. Bu, Stalin'in anlaşmaları yapmasına ve Duma'nın, yani parlamentonun "evet" diyebilmesine benziyor. Eğer demokrasiye herhangi bir bağlılık duyuyorlarsa, en ateşli serbest ticaret yanlılarının buna karşı çıkması beklenir. Bu "serbest ticaret" olarak adlandırılıyor; çünkü hükümet ve iş dünyasının, halkın müdahalesi olmadan, gerçekte serbest ticaret anlaşmaları olmayan kendi uluslararası ekonomik anlaşmalarını Kongre'den geçirebilmelerinin tek yolu bu. Bunlar yatırımcı hakları anlaşmaları.

Dolayısıyla evet, 11 Eylül'ü bu işleri yapabilmek için bir fırsat olarak kullandılar ve eğer halkı bilgisizlik ve korku içinde tutabilirlerse, başka bir şeyle ilgilenmesini sağlayabilirlerse, başka şeyler yapmak için fırsatlar var. Örneğin, ölesiye istedikleri "Sosyal Güvenliğin özelleştirilmesi" denen şeyi ele alalım. Bu, nüfusun geneli için son derece zararlı. Wall Street için ise müthiş bir şey. Wall Street için büyük bir kazanç kaynağı. Büyük miktarlarda parayı avuçlarının içinde bulacaklar. Nüfusun geneli söz konusu olduğunda aşırı derecede riskli bir işlem ve çok sayıda başka alternatiften çok daha kötü. Bir kere şunu belirtmek gerekiyor: Bütün Sosyal Güvenlik krizi büyük ölçüde bir sahtekârlıktan ibaret. Gerçekte, zenginler için vergi indirimleriyle ve muazzam miktardaki Pentagon harcamalarıyla hükümeti derin bir borca sokarak, tam da şu anda Sosyal Güvenlik krizini şiddetlendirmeye çalışıyorlar. Vergi kesintile-

• fast track

ri ve Pentagon harcamalarının arttırılması, onları potansiyel Sosyal Güvenlik, Sağlık Sigortası ve Sağlık Yardımı fonlarını azaltmaya zorlayacak -aslında, bu konuda tartışılacak bir şey olmadığını teslim ediyorlar. Eğer şu anda krizde olmayan Sosyal Güvenlik sistemini krize sokabilirlerse, Sosyal Güvenlik sistemini Wall Street'e devretmek için halkı korku içinde bırakabilecekler. Bu halkı tamamen borsanın merhametine terk edecek; ve borsa, Enron çalışanlarının gayet iyi bildikleri gibi, kesinlikle bir güvenlik edinme aracı değildir.

Fakat bunun aynı zamanda daha derin bir amacı var. Çalışan bir insan olduğunuzu ve emekli maaşınızın borsada meydana gelenlere bağlı olduğunu varsayın. Eğer emekli maaşınızla ilgili kaygı duyuyorsanız, büyük şirketlerin kârlarını destekleyecek şekilde hareket etmek zorunda kalacaksınız, çünkü geleceğiniz buna bağlı. Başka bir deyişle, yaşamınız boyunca kendinizi, bizzat kendi haklarınız aleyhine çalışmaya hasretmek zorunda kalacaksınız. Kendinizi, çalışan insanların haklarına, yoksul insanlara, sendikal haklara, işçi haklarına, her şeye karşı çalışmaya hasretmeniz gerekecek. Bütün bunlara karşı olmak zorunda kalacaksınız, çünkü bunlara karşı olmak zenginlerin kârlarını arttıran şeydir ve sizin geleceğiniz de zenginlerin kârlarına bağlı olacak. Bu, insanları kontrol etmenin korkunç bir yolu. Aslında büyük bir ihtimalle asıl amaçlanan bu: Bizzat kendi haklarınız ve genel olarak insan hakları için mücadele etme olanaklarının altını oymak. Sosyal Güvenliğin özelleştirilmesi böyle bir şey ve eğer şu anda mükemmel derecede sağlam olan sistemi bir krize sokmayı becerebilirlerse, uygun bir şekilde insanları korkutarak, doğru tarzda bir propagandayla belki bunu Kongre'den geçirebilirler. Bu mümkün. Bunlar, halkın dikkat göstermesini ya da hakkında düşünmesini istemedikleri şeyler. Halkın dikkatini yöneltmesini istedikleri şey şu: "Filipinler'in bir adasında bir suç çetesi var ve bizim cesur kuvvetlerimiz onlara saldırılması için yardım ediyorlar."

11 Eylül'den ve peşi sıra yapılan askeri hareketlerden sonra, tabii ki vatansever duyguların dışı vurulmasında kitlesel bir artış oldu.

ABD yanlılığını vurgulayan çeşitli kişisel eşyalara, her yerde otomobillere yapıştırılan bayrak çıkartmalarına, İkiz Kuleler'i anan görüntülere ve çok tutulan "Ya Sev Ya Terket" tişörtlerine tanık olduk.

Savaş karşıtı hareketin kendi içinde, "ülke sevgisi"nin devlet şiddetine karşı direnişteki rolüne dair bazı tartışmalar yaşandı. Bazıları "barış vatanseverliktir" yaklaşımını benimserken, başkaları ise biz-zat ulus-devletlerin barışın önünde engel olduğunu öne sürerek enternasyonalist pozisyonu savunuyorlar.

Bu pozisyonlar hakkında yorumda bulunabilir misiniz? Ve insanın bir yandan kendi ideallerine ve inançlarına -sizin durumunuzda anarşist ve liberter-sosyalist- bağlılığını sürdürürken, diğer yandan, daha önce söylediğiniz gibi, "kafesin tabanını genişletmek" için gerçek dünyada pratik savaşlar vermenin güçlükleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Öncelikle, hiçbir çelişki görmüyorum. Bana öyle geliyor ki, genel ilke inandığın neyse onu söylemektir. İnançlarınıza sadık kalmalısınız. İnsanlara ulaşabilmenin tek yolu budur. Sadece yapılması gereken doğru şey olduğu için değil, fakat yapmaya değer olduğu için de. Akla gelebilecek her türlü dinleyici kitlesine konuşma yapıyorum; sendikalar, aktivistler, barış aktivistleri... Konuşmamı dinleyen kim olursa olsun, her seferinde temelde aynı şeyleri söylüyorum...

Kendinize, bayrak sallamanın ne anlama geldiğini sormalısınız. ABD'ye karşı gerçekleştirilmiş olan büyük zulümler hakkında bir kaygıyı ve faillerin bulunmaya çalışılması için bir taahhüdü ifade ettiği sürece, bunu paylaşıyorum. Suç içeren eylemler meydana geldiği zaman, yapılması gereken şey budur. Örneğin dünyanın her tarafında suç içeren eylemlere bulaşmış ABD liderlerine karşı yapılması gerekenin bu olduğunu düşünüyorum. Örneğin Türkiye. O halde Türkiye'nin güneydoğusunda işlenen suçların faillerinin peşine düşün, ta Bill Clinton'a ve Ronald Reagan'a varıncaya dek. Bu tamamen doğru bir şey olurdu. Ve aynı şey içinde bulunduğumuz durum için de geçerli.

Halkın bunu anladığını düşünüyorum. Doğal olarak, bunu duymuyorlar. Fakat duydukları zaman, bu onlara bir şey hatırlatıyor. Dürüstlük genellikle insanlara bazı şeyleri hatırlatır. Ve bu durumda vatanseverliğe evet, ama bunun yüzeysel olduğunu düşünüyorum. Bunun biraz derininde, doğru şeyi yapmak isteyen onurlu insanlar var. Ve insanlara hitap etmenin doğru yolu bu temeldedir. Bu sadece yapılması gereken dürüst bir şey değil, fakat yapılması gereken doğru şeydir.

Ve evet, aslında benim her zaman yaptığım gibi, şiddet ve baskının temel aracı olarak ulus-devlet üzerinde odaklanmamız gerektiğini düşünüyorum. Yani şunu demek istiyorum, dünyada devam eden savaşlara dönüp bir bakın. Bunlar ait olmadığı yerlere ulus-devlet sistemlerini dayatma çabasının bir sonucu. Şu anda ve son birkaç yıldır dünyadaki en büyük savaş Kongo'da. Orada birkaç milyon insan öldürüldü. Kimse bununla fazla ilgilenmiyor –sadece birbirini boğazlayan bir sürü siyah adam. Ama bu nerden kaynaklanıyor? Bu, halklarla hiçbir ilgisi olmayan sınırları dayatan emperyal devletlerin yol açtığı sonuç. Gerçekte, Avrupa, kendi kendisine ulus-devlet sistemini empoze etmeye çalıştığı 500 yıl boyunca dünyanın en vahşi bölgesiydi. Bu dehşet verici bir sistemdi. ABD tarihi bunun bir örneğidir. Tek başına ulusal toprakların sınırlarının oturtulması zalimce ve kanlı bir işti. O halde, evet, bu gerçeğe işaret etmemiz gerektiğini düşünüyorum ve insanların bunu anlaması gerektiğini ve anlayabileceklerini düşünüyorum.

ABD - İSRAİL - FİLİSTİN

Red Pepper Dergisi'nin Mayıs 2002 sayısında yayınlandı.

Bir yıl önce, İbrani Üniversitesi'nden sosyolog Baruch Kimmerling şu gözlemlerde bulundu: "Korktuğumuz başımıza geldi." Yahudiler ve Filistinliler "hurafelere dayalı bir kabileciliğe geri dönüyorlar... Öyle görünüyor ki, karşı karşıya olduğumuz şey kaçınılmaz bir kader, "uğursuz bir sömürge savaşı". İsrail'in bu yıl mülteci kamplarını işgal etmesinden sonra, Kimmerling'in meslektaşları Ze'ev Sternhell şunu yazdı: "Sömürgeci İsrail'de... insan hayatı ucuz". "Gerçekte giriştikleri sömürgeci bir düzenlemeden başka bir şey değilken" liderlik "savaştan bahsetmekten artık utanç duymuyor. Bu politika, apartheid* döneminde Güney Afrika'da beyaz polisin siyahların yoksul mahallelerini ele geçirmesini hatırlatıyor." Her ikisi de şu aşikâr gerçeği vurguluyorlar: Kabileciliğe geri dönen "etnik-millî gruplar" arasında simetri yok. İhtilaf, 35 yıldır süren gaddar bir askeri işgal altındaki topraklarda odaklanıyor. İşgalci, küresel süper gücün yoğun askeri, ekonomik ve diplomatik desteğiyle hareket eden büyük bir askeri güç. Tebası ise tek başına ve savunmasız; çoğu sefalet içindeki kamplarda zor hayatta kalmaya çalışıyor. Şu anda "uğursuz sömürge savaşıla-

* Güney Afrika'da siyahlara karşı yürütülen ekonomik ve siyasal ayrımcılık politikası. Önceleri de var olan ve yasalara giren ayrımcılık politikası, Nasyonal Parti tarafından 1948 yılında genişletilmiş, Apartheid olarak adlandırılmıştır. - y.h.n.

rı”nda aşına olduğumuz zalim terörden daha fazlasına maruz kalıyorlar ve şimdi intikam olarak kendi korkunç zalimliklerini gerçekleştiriyorlar.

Oslo “barış süreci”, temel konsepti değil işgalin biçimini değiştirdi. Ehud Barak hükümetine katılmadan kısa süre önce, tarihçi Shlomo Ben-Ami şunları yazmıştı: “Oslo anlaşmaları yeni-sömürgeci bir temel üzerine, birinin diğerine sonsuza kadar bağımlı kalacağı bir bağımlılık yaşantısı üzerine kuruldu.” Ben-Ami kısa süre sonra, 2000 Yazında Camp David’te ABD-İsrail’in bu amaca sadık kalan tekliflerinin mimarı oldu. Bu teklifler ABD basınındaki yorumlarda büyük bir övgüyle karşılandı. Filistinliler ve uğursuz liderleri başarısızlıkları ve ardından gelen şiddet nedeniyle suçlandılar. Ancak bu, bütün diğer ciddi yorumcuların yanısıra Kimmerling’in de belirttiği gibi, tam bir “sahtekârlıktır.”

Evet, Clinton ve Barak’ın Bantustan tarzı bir yerleşime doğru birkaç adım attığı doğru. Tam Camp David’ten önce, Batı Şeria’daki Filistinliler 200’den fazla dağınık bölgeye hapsedilmişlerdi. Clinton ve Barak bir iyileştirme önerdiler: bu bölgelerin İsrail kontrolü altındaki üç kantonda birleştirilmesi; bu üç kanton birbirlerinden ve dördüncü bir kantondan, bölgedeki Filistin yaşamının ve irtibatının merkezi olan Doğu Kudüs’teki küçük bir alandan hemen hemen yalıtılmış olacaktı. Beşinci kantonda, Gazze’de ise, halkın neredeyse tamamen hapsedilmiş olarak kalması dışında, nasıl bir düzenleme yapılacağı belirsiz bırakılmıştı. Haritaların ya da tekliflerin hiçbir ayrıntısının ABD’deki ana-akım medyada yer almaması anlaşılır bir durum.

ABD’nin rolünün belirleyici olmaya devam edeceğinden ciddi olarak kuşku duyulamaz. Dolayısıyla bu rolün geçmişte ne olduğu ve ülke içinde nasıl algılandığı canalcı bir öneme sahip. Güvercinlerin versiyonu, Başkanın “yeni bir yol açan konuşmasını” ve dile getirdiği “yükselen vizyonu” öven *New York Times* (7 Nisan) editörleri tarafından takdim ediliyor. Bu versiyonun ilk unsuru, “Filistin terörizmi”nin derhal “sona erdirilmesi.” Belirli bir sü-

re sonra sıra “Yahudi yerleşimlerinin dondurulmasına, sonra azaltılmasına” ve işgalin sona erdirilmesi ve bir Filistin devletinin kurulmasına imkan tanınması için “yeni sınırların müzakere edilmesine” geliyor. Eğer Filistin terörü sona ererse, İsraililer “Arap Birliği’nin, İsrail’in çekilmesi karşılığında tam bir barış ve İsrail’in tanınmasından oluşan tarihsel teklifini daha ciddi olarak ele almaya” cesaretlendirilmiş olacaklar. Ama önce Filistin liderleri “meşru diplomatik ortaklar” olduklarını kanıtlamalıdır.

Gerçek dünya neredeyse tamamen 1980’lerden kopya edilmiş bu çıkarıcı tasvirle pek az benzerlik taşıyor. 1980’lerde, ABD ve İsrail ümitsizce FKÖ’nün müzakere tekliflerinden ve politik çözümden kaçmaya çalışıyorlardı. Şu talebe bağlı kalarak hareket ediyorlardı: FKÖ ile müzakere yapılmayacak, (Ürdün zaten bir Filistin devleti olduğu için) “ayrı bir Filistin devleti..” olmayacak ve [İsrail] hükümetinin temel kurallarına uygun olanlar dışında Judea, Samaria ve Gazze’nin statüsünde değişiklik yapılmayacak (Aralık 1989 tarihli Baker Planı’nda I. Bush tarafından desteklenen, Mayıs 1989 Peres-Şamir koalisyonu planı). Daha önce de düzenli olarak yapıldığı gibi, bütün bunlar ABD’deki ana-akım medyada yayınlanmadı. Bu arada yorumlar, teröre odaklandıkları ve bu yüzden ABD ve İsrail’in insani gayretlerini zaafa uğrattıkları için Filistinlileri suçluyordu.

Gerçek dünyada, “yükselen vizyonun” önündeki başlıca engel tek taraflı ABD inkarcılığıydı ve halen de böyle olmaya devam ediyor. “Arap Birliği’nin tarihsel teklifinde” yeni olan pek bir şey yok: önde gelen Arap devletleri, FKÖ, Avrupa ve Soyvet bloğu -asında konuyla ilgili herkes dahil- neredeyse bütün dünya tarafından desteklenen Güvenlik Konseyi’nin Ocak 1976 tarihli kararının temel hükümlerini tekrar ediyor. Bu karara İsrail karşı çıkmış, ABD veto etmişti ve böylece karar tarihten de silinmişti. Karar bölgedeki bütün devletlerin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve politik bağımsızlığını ve güvenli ve tanınmış sınırlar içinde barış içinde yaşama haklarını... garanti altına alan... gerekli düzenlemelerle birlikte” uluslararası olarak tanınmış sınırlarda poli-

tik bir çözüm çağrısında bulunuyordu. Aslında bu karar (ABD tarafından da resmi olarak böyle yorumlanmıştı), BM'nin 242 No'lu Kararının bir Filistin devletini de kapsayacak şekilde genişletilip değiştirilmiş haliydi. O zamandan beri Arap devletleri, FKÖ ve Avrupa tarafından yapılan benzer girişimler ABD tarafından engellendi ve kamuoyuna dönük yorumlarda çoğunlukla hasır altı edildi veya inkar edildi.

ABD inkarcılığı 5 yıl öncesine, Şubat 1971'e uzanır. Bu tarihte Mısır Başkanı Sedat, İsrail'in Mısır topraklarından çekilmesinin karşılığında İsrail'e tam bir barış anlaşması teklif etti. Anlaşma teklifinde Filistinlilerin ulusal haklarına veya işgal edilmiş diğer toprakların akibetine değinilmiyordu. İsrail'in İşçi Partisi hükümeti bunun hakiki bir barış teklifi olduğunu teslim etti. Fakat yerleşimlerini Güneydoğu Sina'ya kadar genişletmeyi amaçladığından, teklifi reddetti. Kısa süre sonra, bunu büyük bir gaddarlıkla gerçekleştirdi ve yerleşimlerin genişletilmesi 1973 savaşının doğrudan nedeni oldu. İsrail ve ABD, ABD'nin resmi politikasına uygun bir barışın mümkün olduğunu anlamışlardı. Ama (daha sonra Cumhurbaşkanı olan) İşçi Partisi lideri Ezer Weizmann'ın açıkladığı gibi, böyle bir sonuç İsrail'in "şimdi kendinde cisimleştirdiği boyuta, ruha ve niteliğe uygun olarak varolmasına" imkan tanımayacaktı. İsraili yorumcu Amos Elon, Sedat "İsrail'le bir barış anlaşması yapmaya ve 'güvenli ve tanınmış sınırlar' içinde bağımsızlığına ve egemenliğine saygı göstermeye" istekli olduğunu ilan ettiğinde, İsrail politik liderliği arasında "paniğe" yol açtığı yazdı.

Kissinger tercihini "açmaz" olarak adlandırdığı durum doğrultusunda tesis ederek, barışı engellemeyi başardı. "Açmaz" müzakerelere yapılmaması, yalnızca güce başvurulması demektir. Ürdün'ün barış teklifi de aynı şekilde reddedildi. O zamandan beri, resmi ABD politikası -BM kararlarını ve uluslararası hukukun mülahazalarını fiilen geçersiz hale getiren Clinton'a kadar- İsrail'in çekilmesi üzerinde oluşan uluslararası konsensüse bağlı kaldı. Ama pratikte, siyaset Kissinger'ın kurallarını takip etti ve müzakereyi ancak bunu yapmaya zorlandığında kabul etti. Tıpkı Kissinger'ın,

başlıca sorumluluğunu taşıdığı 1973 savaşındaki neredeyse hezimet denilebilecek durumdan sonra ve Ben-Ami'nin formüle ettiği koşullar altında müzakere yapmaya mecbur kalması gibi.

Filistinliler için planlar ise, Moşe Dayan'ın -ki Filistinlilerin kederli durumuna daha fazla sempati gösteren İşçi Partisi liderlerinden biriydi- formüle ettiği kurallara göre yapıldı. Moşe Dayan kabineye İsrail'in mültecilere şunu açıkça anlatması gerektiği tavsiyesinde bulundu: "Hiçbir bir çözüm sunmuyoruz; köpekler gibi yaşamaya devam edeceksiniz, isteyen çekip gidebilir ve bu sürecin nereye doğru gittiğini göreceğiz." Tutumu sorgulandığında, "Siyonist soruna ahlaki açıdan yaklaşan birisi Siyonist değildir diyen" Ben-Gurion'u zikrederek karşılık verdi. Yahudi anavatanında "birkaç yüz bin zencinin" akıbetinin "önemsiz bir mesele" olduğu savunan Chaim Weizmann'ın sözlerini de zikredebilirdi.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, işgalin yönlendirici kuralı; işkence, terör, mülklerin yıkımı, yerinden etme ve iskan, temel kaynaklara, en önemlisi de suya zorla el koymanın yanı sıra, kesintisiz ve onur kırıcı bir aşağılama oldu. Bu, tabii ki, Clinton-Barak döneminde genişleyen, ABD'nin kararlı desteğini gerektirdi. Yeni hükümet kurulurken İsrail basını "Barak hükümetinin Şaron hükümetine şaşırtıcı bir miras bıraktığını" bildirdi: "Ariel Şaron'un Oslo anlaşmalarından önce 1992'de İnşaat ve Yerleşim Bakanı olduğu dönemden bu yana işgal edilmiş topraklarda en yüksek sayıda konut yapımı başlıyor." Finansman ise ABD liderlerinin "vizyonları" ve "yüce gönüllülükleri" hakkındaki peri masallarıyla kandırılan Amerikalı vergi mükellefleri tarafından sağlandı. O liderler ki, "güvenimizi" kaybeden Arafat gibi teröristler ve belki onların suçlarına aşırı tepki gösteren bazı İsrailli aşırılar yüzünden tasarımlarını uygulama fırsatı bulamamışlardı.

Clinton yönetiminde Dışişleri Bakanlığı'nın resmi bölge sorumlusu olan Edward Walker, Arafat'ın güvenimizi tekrar kazanmak için ne yapması gerektiğini veciz bir şekilde açıklıyor. Düzenbaz Arafat ikircimsiz bir şekilde "geleceğimizi ve kaderimizi ABD'nin

eline terk ediyoruz” diye ilan etmeli -o ABD ki 30 yıldır Filistin haklarının altının oyulması için kampanya yürüttü.

Daha ciddi yorumlar “tarihsel teklifin” 1981 tarihli Suudi Fahd Planı’nı büyük ölçüde tekrar ettiğini kabul ettiler. Geleneksel olarak bu planın Arapların İsrail’in varlığını tanımayı reddetmesi yüzünden başarısız olduğu iddia edildi. Gerçekler bir kez daha oldukça farklı. 1981 Planı İsrail’in bir tepkisi nedeniyle başarısız oldu; öyle ki İsrail’in ana-akım medyası bile bu tepkiyi “histerik” diye mahkûm etmişti. Şimon Peres, Fahd planının “bizzat İsrail’in varlığını tehdit ettiği” uyarısında bulunmuştu. Cumhurbaşkanı Haim Herzog ise, Fahd planının “gerçek yazarının” FKÖ olduğu ve İsrail’in BM Büyükelçisiyken FKÖ “tarafından hazırlanan” Güvenlik Konseyi’nin Ocak 1976 Kararı’ndan bile daha aşırı olduğu suçlamasını yöneltmişti. Her ne kadar FKÖ her iki planı desteklemiş olsa da, bu iddialar doğru olamaz; ama ABD’nin kesintisiz ve kararlı desteğine sahip İsrailli güvercinlerin politik bir çözümden duydukları ümitsiz korkunun göstergesiler.

Temel sorun o zaman da, şimdi olduğu gibi, İsrail’in -esasları “Arap Birliği’nin tarihsel teklifinde” tekrar edilen- geniş uluslararası konsensüse uygun politik bir çözümü reddetmesini sürekli olarak desteklemiş olan Washington’dan kaynaklanıyordu.

Şu anda ABD inkârcılığındaki değişiklikler taktik düzeydedir ve şimdiye kadar küçük çaptadır. Irak’a bir saldırı için yapılan planlar tehlikeye girdiğinde, ABD, yeni işgal ettiği topraklardan “gecikmeksizin” çekilmesi için İsrail’e çağrı yapan bir BM kararına izin verdi. Bu, Dışişleri Bakanı Colin Powell’in hemen açıkladığı gibi, “mümkün olan en kısa sürede” anlamına geliyor. Filistin terörü “derhal” sona ermeli; ama 35 yıl geriye giden çok daha aşırı boyutlardaki İsrail terörü zamanı daha fazla kullanabilir. İsrail hemen saldırısını şiddetlendirdi; öyle ki bu, Powell’in “başbakanın operasyonlarını çabuklaştırdığını söylediğini duyduğuma memnun oldum” demesine yol açtı. Powell’in İsrail’e gelişinin, operasyonların daha da “çabuk yapılabilmesini” sağlayacak şekilde

geciktirildiğinden epeyce kuşku duyuluyor. ABD'nin duruşu, yine taktik nedenlerle pekâlâ değişebilir.

ABD aynı zamanda bir Filistin devleti için bir "vizyon" çağrısı yapan bir BM kararının çıkmasına da izin verdi. Büyük övgüyle karşılanan bu geleceğe dönük jest; Apartheid rejiminin Siyahların yönetimindeki eyaletler "vizyonunu" gerçekten uyguladığı 40 yıl önceki Güney Afrika'nın seviyesine erişemiyor. Siyahların yönetimindeki bu eyaletler en az, ABD ve İsrail'in işgal edilmiş topraklar için planladığı yeni-sömürgeci bağımlılık kadar uygulanabilir ve meşruydu.

Bu arada ABD, Başkanın sözcüklerini kullanırsak, "terörü arttırmaya" devam ediyor. ABD'nin silah envanterindeki en gelişmiş helikopterlerden oluşan yeni bir parti dahil olmak üzere, İsrail'e terör ve yıkım araçları temin ediliyor (Robert Fisk, *Independent*, 7 Nisan). Bunlar himayeci bir rejimin zalimliklere karşı gösterdiği standart tepkilerdir. Öğretici bir örnek verecek olursak: şu andaki intifadanın ilk günlerinde, İsrail 10 Filistinliyi öldürdüğü ve 35 Filistinliyi yaraladığı sivil hedeflere saldırmak için ABD helikopterlerini kullandı ve bu saldırılar kesinlikle "özsavunma" amaçlı değildi. Clinton, Apache saldırı helikopterleri için yedek parçaların yanı sıra, "İsrail Hava Kuvvetleri'nin on yıl içindeki en büyük askeri helikopter alımı" (*Ha'aretz*, 3 Ekim 2001) için bir anlaşma yaparak karşılık verdi. Basın olguları aktarmayı reddederrek yardım elini uzattı. Birkaç hafta sonra, İsrail ABD helikopterlerini suikastlar için de kullanmaya başladı. Bush yönetiminin ilk eylemlerinden birisi, eldeki en öldürücü olanları, Apache Longbow helikopterlerini göndermek oldu. Bu, iş dünyası haberleri bölümünde çok küçük bir yer tuttu.

Aralık'ta, Washington'ın "terörü arttırmaya" olan bağlılığının bir örneği daha yaşandı. ABD, Mitchell Planı'nın* uygulanması ve şid-

* İsrail ve Filistin arasında yaşanan şiddet sorununu ele alıp çözüme kavuşturmayı ve tarafları uzlaştırmayı hedefleyen çalışma. Mayıs 2001 tarihinde Mitchell Raporu'nun altında TC'nin 9. cumhurbaşkanı sıfatıyla Süleyman Demirel'in de imzası vardır. -y.h.n.

detin azalmasını denetlemek için uluslararası gözetimciler gönderilmesi çağrısı yapan bir Güvenlik Konseyi kararını veto etti. İsrail'in karşı çıktığı ve ABD'nin düzenli şekilde engellediği uluslararası gözetimciler genel olarak kabul edildiği gibi en etkili araçtı. Veto 21 günlük bir sükunet dönemi sırasında gerçekleşti -yani 11'i çocuk 21 Filistinlinin öldürülmesinin ve İsrail'in Filistin kontrolü altındaki bölgelere 16 saldırı düzenlemesinin yanı sıra, sadece bir İsrail askeri öldürülmüştü (Graham Usher, *Middle East International*, 25 Ocak 2002). Vetodan on gün önce, ABD Dördüncü Cenevre Konvansiyonu'nun işgal altındaki topraklar için geçerli olduğunu bir kez daha kabul eden Cenevre'deki uluslararası bir konferansı boykot etti -böylece konferansın altını oydu. Konferans kararına göre ABD ve İsrail'in işgal altındaki topraklarda yaptığı neredeyse her şey "ağır bir ihlal"; son derece açık bir "savaş suçudur". Konferans özel olarak ABD'nin finanse ettiği İsrail yerleşimlerinin yasadışı olduğunu ilan etti ve "yasalara aykırı şekilde ve haklı bir gerekçeye dayanmadan gerçekleştirilen... kasıtlı öldürme, işkence, yasadışı şekilde sınır dışı etme, adil ve olağan yargılama hakkından yoksun bırakma, malvarlıklarının yaygın şekilde tahrip edilmesi ve el konulması" uygulamalarını mahkûm etti. Sözleşmenin yüksek statülü bir tarafı olarak ABD ciddi antlaşmalarla, kendi liderliği de dahil olmak üzere, bu tür suçların sorumluları hakkında yasal kovuşturma yapma yükümlülüğü altında bulunuyor. Bu yüzden, bütün bunlar sessizlik içinde geçirildi.

ABD, Cenevre Konvansiyonları'nın işgal altındaki topraklar için uygulanabilir olduğunu kabul edişini veya "işgalci güç" olarak İsrail'in ihlallerini kınamasını resmi olarak geri çekmedi (bunlar, örneğin BM Büyükelçisiyken I. Bush tarafından teyit edilmişti). Ekim 2000'de, Güvenlik Konseyi "işgalci güç olarak İsrail'e Dördüncü Cenevre Konvansiyonu'na uygun olarak yasal yükümlülüklerine eksiksiz biçimde uyması" çağrısında bulunarak, bu mesele hakkındaki konsensüsü yeniden teyit etti. Oylama 14-0 şeklinde sonuçlandı. Clinton çekimser kaldı. Muhtemelen, uluslararası insani hukukun temel ilkelerinden birisini, özellikle bu huku-

kun yasallık kazandığı koşulları gözönüne alarak veto etmek istemedi: Uluslararası insani hukuk Naziler'in zalimliklerini resmi olarak cezalandırmak amacıyla tesis edildi. Bütün bunlar da çabucak hafıza deliğine gönderildi - "terörün arttırılmasına" başka bir katkı.

Bu meselelerin tartışmaya dahil edilmesine ve sonuçlarının anlaşılmasına imkân tanınıncaya kadar, "ABD'nin barış sürecine dahil olması" için çağrı yapmak anlamsızdır ve yapıcı eylem için ihtimaller puslu kalmaya devam edecektir.

11 Nisan 2002

İNDEKS

- A**
 ABD Enerji Bakanlığı 76, 111
 ABD Özel Kuvvetleri 220
 ABD Strateji Komutanlığı 75
 ABD Uzay Komutanlığı 80-81, 157, 186
 Aborijinler 196
 Abrams, Elliot 136, 182
 Ache 48
 Adalet Koalisyonu 100, 125
 Adams, Quincy John 118, 121
 Afganistan 7, 10-16, 19, 23, 34, 52, 54, 59, 62-70, 96-102, 107, 110, 125-135, 143, 149, 150-151, 168, 171, 173, 179, 218-219
 Afrika Boynuzu 218
 Afrika Ulusal Kongresi 50
 Albright, Madaline 222
 Almanya 37, 110, 141
 Amerika Kıtası Devletleri Zirvesi 92, 190, 227
 Amerika Kıtası Serbest Ticaret Bölgesi 92
 Amerikan-karşıtlığı 159-160
 Anderson skandalı 226
 Anderson, Warren 26
 Annan, Kofi 49
 anti-komünist 138
 anti-Semitik 192
 Arjantin 42, 168, 189, 205
 Arns, Paulo Evarista 138
 Ashcroft, John D. 224
 Atilla, (Hun İmparatoru) 130
- ATTAC** 161
- B**
 Bacevich, Andrew J. 81
 bağımsızlıkçı milliyetçilik 108, 137, 182
 Balistik Füze Savunması 140, 141
 Bantustan 17, 119, 195, 233
 Barak, Ehud 194, 195
 Bask 210-211
 Batı Belfast 58
 Batı Şeria 119, 233
 BBC 22
 Belçika 37, 103, 116, 173, 185
 Ben-Ami, Sholomo 195, 233, 236
 Berlin Duvarı 136, 182
 Beyaz Saray 228
 bildik doğru 31, 75, 80, 123, 184, 187, 196
 Bilgilenme Özgürlüğü Yasası 224
 I. Dünya Savaşı 88, 91, 206
 Birleşik Krallık 211
 Birleşmiş Milletler 43, 49, 68, 100, 150, 205
 Blair, Tony 51, 59, 96, 124, 125, 222
 BM 18, 24-29, 34-35, 38-39, 44, 50, 62-63, 68, 116, 131, 135, 148-50, 174, 180
 BM Genel Kurulu 39, 49, 71, 99
 BM Güvenlik Konseyi 27, 38, 39, 44, 60, 62, 70, 99, 103, 174

- BM Şartı 125
Boron, Atilio 188
Bosna 53, 125, 218
Boston 58
Boston Globe 24, 25, 35
Bouer, Richard 135
Boyce, Amiral Sir Michael 173
Bretton Woods Anlaşmaları 90
Bretton Woods Sistemi 90, 162, 167
Brezilya 162-169, 174, 178, 183, 189, 209, 212
Bundy, McGeorge 79
Burns, John 23
Bush, George 61, 101, 135, 145, 147, 183, 184, 234, 239
Bush, George W. 13, 22-24, 30, 61, 62, 73, 76-80, 83, 100, 101, 120-125, 135, 137, 145, 186, 215-218, 221
Büyük Oyun 219
C
Camp David 119, 194-195, 233
Cardoso, Fernando Henrique 161
Carlos, (Çakal) 204
Carter, Jimmy 27, 52
Cenevre Anlaşmaları 17, 194
Cenevre Konvansiyonu 239
Cengiz Han 29
Cenova 92
Cezayir 10, 37, 48, 100, 106, 114-116, 173
Cheney, Dick 218, 221
Chorillo 126, 183, 187
Christian Aid 35
Christian Science Monitor 25, 47
Churchill, Winston 51, 127, 206
CIA 15, 16, 23, 26, 29, 52-55, 59, 61, 97, 101, 107, 125, 132, 136, 182
Cizvit 205
Clinton, Bill 60-61, 69, 76, 80-83, 100, 101, 117-120, 126, 140, 145, 171, 180-184, 198, 215, 219, 221-222, 230, 233, 235-239
Cockburn, Andrew 151
Cockburn, Patrick 151
Constant, Emmanuel 61, 101, 102, 145
Ç
Çeçenistan 16, 53, 54, 125, 175, 176, 180, 224
Çerokiler 118, 128
Çin 10, 48, 52, 53, 77, 80, 81, 125, 172, 173, 175, 180, 219
çok-kültürcüler 196
D
Davos Konferansı 85, 153-155, 170, 178
Dayan, Moşe 236
Delhi 78
demokrasi 31, 37, 40, 56, 61, 72, 91, 98, 133, 156, 167, 168, 169, 177, 188, 200, 225-228
demokratik sosyalizm 168
Dewey, John 169
Diego Garcia 107, 108
Doğu Kudüs 233
Doğu Timor 150
DSF, Dünya Sosyal Forumu 153-158, 162
Duma 228
Dünya Gıda Programı 34
Dünya Mahkemesi 18, 27, 38-

- 40, 44, 58, 62, 70-73, 99,
108, 131, 145, 166, 174, 176,
179-180, 205
- Dünya Ticaret Merkezi 9, 55, 57
- Dünya Ticaret Örgütü 93, 226
- E
- Eatwell, John 162
- Ecevit, Bülent 47
- Eisenhower, Dwight D. 79
- El Kaide 12, 124, 134
- El Salvador 39
- Elon, Amos 235
- emperyalizm 218
- Endonezya 47, 48, 150, 215
- Enron 226, 227, 229
- Enron skandalı 216, 221
- EPA, (Environmental Protection
Agency) 220
- EPI 190
- Eski Ahit 114
- Evangelista, Matthew 79
- F
- Fahd Planı 237
- FAO, (BM Yiyecek ve Tarım
Örgütü) 68, 129
- faşizm 210, 225
- FBI 55, 59, 96, 97
- Filipinler 21, 36, 69, 185, 218-
223, 229
- Filistin 10, 119, 193-195, 214,
232-239
- Financial Times 34, 85, 153
- Fisk, Robert 15, 27, 54, 238
- FKÖ 234, 237
- FLN 115
- Foreign Affairs 150
- Franco, Francisco 210
- Fransa 37, 48, 52, 114-116, 125,
173, 202, 216, 222
- Fransız Komünist Partisi 115
- FTAA, (Amerika Kıtası Devletleri
Serbest Ticaret Bölgesi) 156,
190
- G
- Galileo 199
- Galler 211
- GATS, (Ticaret ve Hizmetler
Genel Anlaşması) 92, 168,
226, 227
- Gazze Şeridi 64, 233, 234
- General Electric 227
- General Motors 86
- George, Lloyd 207
- Georgetown Üniversitesi 117
- Gilboa, Amos 139
- Gordon, Lincoln 183
- Göçmen Servisi 55
- Gramsci, Antonio 199
- Guam 108
- Guardian 24
- Guatemala 45, 192, 225
- Güney Afrika 44, 50, 136, 185,
193, 195
- Güney Lübnan 50
- Güney Vietnam 163, 179, 204
- Gürcistan 218
- H
- Ha'aretz 238
- Haçlı Seferi 63, 70, 96
- Haiti 45, 61, 101, 145, 146, 184
- Hak, Abd ül 132, 151
- Hak, Mahbub ül 94
- Haklar Bildirgesi 105, 213
- Haklı Dava Operasyonu 126
- Hamilton, John 62
- Harlingen 43, 137

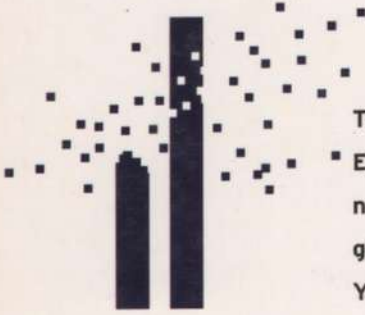
- Hastalık Kontrol Merkezi 111
Havai 21, 36
Hazar 221
hegemonya 81, 83, 100, 109, 140, 141, 177, 178, 212
Herzog, Haim 237
Hikmetyar, Gülbettin 29
Himalayalar 109
Hindistan 26, 37, 65, 77-94, 100, 104-117, 173, 185, 225
Hint Okyanusu 107, 108
Hintçini 115, 149, 164
Hizbullah 50
Honduras 27, 43, 44, 50, 71-174, 180
Howard, Michael 131, 150
Hull, John 61
Hüseyin, Saddam 13, 17, 56, 98, 99, 135-138, 143, 147, 151, 152, 208, 222
İ
II. Dünya Savaşı 9, 13, 36, 88-90, 111, 122
İlk Tadilat 105
Independent 15, 238
İngiltere 17, 24, 37, 44-48, 52-58, 74, 78, 85-94, 103-110, 116, 148, 152, 159, 172-176, 182-185, 192, 205-209, 223, 225
İnsan Hakları İzleme Örgütü 40
intifada 119, 238
IRA 21, 58
İran 26, 29, 81, 173, 192, 207, 213, 218, 219, 225
İrlanda 35
İrlanda Denizi 37
İskoçya 35, 201
İslamabad 23, 135
İspanik 137, 182, 198
İspanya 210
İsrail 10, 16, 17, 39, 45, 49, 50
İsviçre 194
İşgal Altındaki Topraklar 99
J
Jammu 112, 113
Japonlar 36, 202
Japonya 93, 94
Jenkins, Simon 16
Johnson, Lyndon B. 79
Judea 234
K
Kalıcı Özgürlük Operasyonu 127
Kanada 81, 109
Kaplan, Lawrence 78, 81
Karayipler 36
karşı-terör 181, 203
Katalonya 201
Kennedy, John F. 79, 163, 174, 179, 183, 204
Kerkük 216
Keynes, John Maynard 162
Kimmerling, Baruch 232, 233
Kinsley, Micheal 40, 71
Kissinger, Henry 213, 235
Kolhatkar, Sonali 150
Kolombiya 45, 46, 218, 221
komünizm 138
Kongo 37, 173, 185, 231
Kore Savaşı 102
Kosova 46, 102, 120, 148
Kosta Rika 61, 62
köktendinci 15, 105, 106, 112-115, 134
Körfez Savaşı 12, 123, 138, 195
Kremlin 137, 159, 160, 228

- Kristoff, Nicholas D. 220
 Kruşçev, Nikita S. 79, 109
 Kuveyt 147
 Kuzey İttifakı 23, 24, 29, 135, 223
 Kuzey Kore 81, 218
 Küba 145, 146, 184
 Kürdistan 201
 küreselleşme 57, 68, 82-95, 105, 141, 155-160, 168, 210
 küreselleşme-karşıtlığı 84, 156-160
 Kürtler 11, 13, 17, 45, 56, 99, 120, 200, 201, 206, 208, 210-216
 Kyoto Anlaşması 83, 170
 L
 Ladakh 112, 113
 Ladin, Usame Bin 12-29, 35, 52-62, 96, 101, 124, 125, 143-147
 Lakdawala 94
 Lakshwadeep Adaları 107
 Lamb, Christina 128
 Lange, Friedrich 199
 Latin Amerika 13, 147, 166, 167, 171-195, 215, 218
 Lewis, Anthony 56, 87
 Libya 28, 110, 204
 lidersiz direniş 124
 Lissakers, Karen 166
 London Times 16
 Lübnan 20, 53, 97, 204, 218
 M
 Madison, James 213
 Madrit 195
 Mahatir 138
 Mançurya 202
 Maslakh 128, 133
 Mayr 65, 66
 Medeniyetler Buluşması 214
 Meksika 21, 36, 86, 189
 Merkezi Komuta 108
 Mısır 45, 52, 97, 106, 125, 138, 192, 235
 Middle East International 239
 MIRV 77
 Mishra 152
 MIT, (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) 32, 115
 Mitchell Planı 238
 Mongoose Operasyonu 146
 Muste, A. J. 122
 Musul 216
 Mücahidin 52
 N
 NAFTA, (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) 87, 156, 190
 NASA, (Ulusal Havacılık ve Uzay İdaresi) 111
 National Interest 81
 NATO 21, 22, 45, 46, 62, 81, 103, 120, 148
 Negroponte, John 43, 73, 174
 neo-liberal küreselleşme 155, 158, 168
 neo-liberalizm 164, 167, 188
 Netanyahu, Benyamin 194
 New Republic 78, 127
 New York Times, (NYT) 17, 23-25, 33-35, 41, 51, 56, 71-73, 77, 87, 132, 151-152, 159, 220, 226, 233
 Newsweek 168
 Newton 199

Nikaragua 12, 18, 27, 39, 40-45,
57, 61, 71-73, 99, 131, 148,
149, 180, 183, 192
Nixon, Richar M. 192, 207
Nuremberg Mahkemesi 149
O
Orwell, George 181
OSCE 139
Oslo Barış Süreci 195, 233, 236
Osmanlı İmparatorluğu 201
OXFAM 35
Ö
Özbekistan 102, 172, 218
P
Pakistan 15, 19, 20, 23, 33, 34,
52, 77, 78, 97, 100, 101, 207
Panama 136, 147, 182, 183
Papa John Paul 27
Pearl Harbor 36
Pentagon 9, 25, 111, 183, 186,
228, 229
Perez, Şimon 194
Portekiz 116
Porto Alegre 153-160, 170, 178,
179
Powell, Colin 54, 147, 237
Q
Quebec Zirvesi 156
R
Rabin 194
radikal İslamcılık 23, 52, 53, 97,
113, 125, 177, 215
Rand Şirketi 80
RAWA 134, 135, 150, 151
Reagan 13, 27, 28, 38, 39, 42,
44, 50, 70, 74, 93, 110, 136,
163, 174-176, 180, 182, 185,
203-225, 230

Robinson, Max 27
Rockfeller, David 168
Rolland, Romain 199
Roy, Arundhati 24, 26
Rumsfeld, Donald 73, 175
Rusya 10, 16, 29, 42, 45, 48, 52,
54, 60, 76-80, 125, 135, 172-
175, 180, 215- 227
S
Samaria 234
Sandinista 72
Sao Paulo 138
Sartre, Jean Paul 114
Schmemann, Serge 18
Schultz, George 70
Seattle olayları 162
Sedat, Enver 23, 57, 235
Sen, Amartya 94
Sırbistan 47, 103, 139, 143, 148
Silva, Luiz İnacio Lula da 166
Singh, Jaswant 78
Smith, Adam 85, 86, 88
soğuk savaş 27, 45, 46, 76, 78,
137, 138, 141, 159, 177, 215
Somali 218
Sonsuz Adalet Operasyonu 24
Sovyetler Birliği 76, 79, 109,
159, 183
Stalin, J. V. 79, 228
Steel, Ronald 56
Sternhell, Ze'ev 232
Sudan 69, 117, 118, 183, 218
Suharto 215
Suudi Arabistan 15-16, 52-54, 64,
96-97, 108, 125, 192, 205,
215-216, 221
Swift, Jonathan 27, 73

- Ş
Şer Ekseni 218
- T
Tacikistan 102
Tai Budistleri 196
Taliban 16, 20, 24-35, 54, 61, 96, 101, 131-151, 173, 187
Tam Ölçekli Hâkimiyet 80
Taylor, Lance 162
Tayvan 78, 204
Teknoloji Değerlendirme Dairesi 87
terörizm 19, 27, 28, 33, 38-51, 70-74, 100, 131, 143-147, 161, 171-185, 202-205, 220-233
Terörizme Karşı Savaş 33, 38, 136, 144, 145, 163, 174, 180, 185, 194, 204, 205, 218
The Hindu 117
Thucydides 126, 178, 179, 184
Tilly, Charles 60, 74, 122
Time 40, 72
Tobin, James 162
Tocqueville, Alexis de 118, 128, 130
Transkei 194
Türkiye 10, 11, 13, 45-48, 120, 172, 180, 193, 200, 203, 207-219, 223, 230
- U
UÇK 148
Ukrayna 207
ulus-devlet 201, 211, 230, 231
Ulusal Füze Savunması 76
Ulusal Güvenlik Konseyi 136, 191
Ulusal Sağlık Enstitüsü 111
Uluslararası Ceza Mahkemesi 58
Union Carbide 26
USA Today 64
Usher, Graham 239
uygarlıklar çatışması 205
uyuşturucu karşıtı savaş 221
Ü
Ürdün 234, 235
V
Vatanseverlik Yasası 104, 224, 226
Vatikan 57, 130, 150
Vietnam 102
W
Walker, Edward 236
Wall Street Journal 17, 51, 55, 56, 71, 87, 98, 154, 163, 170
Washington Post 72, 226
Weizmann 235, 236
Wermacht 41
Y
Yakın Doğu Vakfı 183
Yemen 218
yeni-sömürgeci 194, 195, 233, 238
Z
Zapatistalar 191

Tüm Batı dünyasını şaşkınlığa sürükleyen 11 Eylül saldırıları, dünya tarihinde bir dönüm noktası oldu. Olayların akışına kapılıp gitmemek için yanıtlanması gereken soru belli: Yeni dönem nasıl biçimleniyor?

ABD, adalet adına Afgan halkının acılarını büyütürken, resmi terörü meşru kabul eden devletler "terör karşıtı koalisyon" girmek için adeta birbirleriyle yarışıyorlar. Herkes kendi teröristini tanımlamanın ve cezalandırmanın peşinde. Dünyanın tek süper gücü bir kez daha kuralsızlığı, sınırsız terörü ve bencilliği yüceltirken, bölgesel güçler bu yaklaşımdan biraz olsun pay almaya çalışıyorlar. Yeni dönemin ruhuna uygun olarak, İsrail Filistin'i kan gölüne çevirdi. Türkiye anadilde eğitim talebi için resmi makamlara başvuruyu dahi "terör" kategorisine sokmayı başardı. Daha pek çok devlet, ABD'nin ayrıcalıklı müttefiki İsrail kadar ileri gidemese de, devlet terörünü tepe tepe kullanmayı tasarlıyor. Zalimliğin büyük sıçrama kaydedeceği açık görünen bu yeni dönemden çıkmak mümkün mü? Noam Chomsky bunun bizim tercihimize bağlı olduğunu söylüyor.